

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

BULGARCA VE TÜRKÇEDE GÖRÜNÜŞ KATEGORİSİ

Doktora Tezi

SADIK HACI

Ankara, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

BULGARCA VE TÜRKÇEDE GÖRÜNÜŞ KATEGORİSİ

Doktora Tezi

SADIK HACI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. ZEYNEP ZAFER

Ankara, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

BULGARCA VE TÜRKÇEDE GÖRÜNÜŞ KATEGORİSİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. ZEYNEP ZAFER

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. Zeynep ZAFER**
- 2- Prof. Dr. Paşa YAVUZARSLAN**
- 3- Prof. Dr. Emine İNANIR**
- 4- Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR**
- 5- Dr. Öğr. Üyesi Abidin KARASU**

Tez Savunması Tarihi

27.12.2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Zeynep Zafer danışmanlığında hazırladığım “Bulgarca ve Türkçede Görünüş Kategorisi” adlı doktora tezimdaki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

27.12.2021

Sadık HACI

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ŞEKİL LİSTESİ	iv
TABLO LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR.....	xi
ÖN SÖZ	xii
GİRİŞ.....	1
TERMİNOLOJİK HAZIRLIK.....	8
1. BULGARCADA GÖRÜNÜŞ.....	11
1.1. Bulgarcada Sürekli Fiiller	13
1.2. Bulgarcada Süreksiz Fiiller	17
1.3. Bulgarcada Çift Görünüşe Sahip Fiiller	22
1.4. Bulgarcada İkinci Derece Sürekli Görünüşe Sahip Fiiller	24
1.5. Bulgarcada Kılınış.....	27
2. TÜRKÇEDE GÖRÜNÜŞ KATEGORİSİ.....	31
2.1. Zaman ve Görünüş İlişkisi	34
2.2. Türkçede Kılınış.....	36
2.3. Türkçede Eklerin Görünüş Özellikleri	44
2.3.1. Türkçede Süreklilik Anlamı İçeren Ekler	47
2.3.2. Türkçede Süreksizlik Anlamı İçeren Ekler	54
2.4. Türkçede Süreklilik Fiilleri	59
3. YABANCI DİL OLARAK BULGARCA EĞİTİM-ÖĞRETİM SÜRECİNDE GÖRÜNÜŞÜN ÖNEMİ	64

3.1. Yabancı Dil Olarak Bulgarcanın Eğitim-Öğretim Tarihine Bir Bakış.....	64
3.2. Yabancılar için Bulgarca Ders Kitapları	68
3.3. Yabancılar için Bulgarca Ders Kitaplarında Sürekli ve Süreksiz Fiiller	70

4. BULGARCADAKİ ZAMANLAR TEMELİNDE GÖRÜNÜŞÜN TÜRKÇEYE AKTARILMASI 105

4.1. Şimdiki Zaman	105
4.2. Bitmiş Geçmiş Zaman	111
4.3. Bitmemiş Geçmiş Zaman	115
4.4. Geçmiş Belirsiz Zaman	117
4.5. Geçmişte Önceki Zaman	120
4.6. Gelecek Zaman.....	121
4.7. Geçmişte Gelecek Zaman	124
4.8. Gelecekte Önceki Zaman	126
4.9. Geçmişte Önceki Gelecek Zaman	128
4.10. Kipte Görünüş ve Aktarma Sorunları	129

5. ÇEVİRİDE GÖRÜNÜŞÜN ÖNEMİ 137

5.1. Bulgarca-Türkçe Çevirilerdeki Görünüşü Aktarma Sorunları	141
5.1.1. Elin Pelin'in "Tırpancılar" Adlı Hikâyesi	142
5.1.2. Yordan Yovkov'un "Serafim" Adlı Hikâyesi	154
5.1.3. Nikolay Haytov'un "Derviş Tohumu" Adlı Hikâyesi	167
5.1.4. Vesela Lyahova'nın "On Beş Eylül" Adlı Hikâyesi	186
5.2. Türkçe-Bulgarca Çevirilerdeki Görünüşü Aktarma Sorunları	198
5.2.1. Ömer Seyfettin'in "Aşk ve Ayak Parmakları" Adlı Hikâyesi.....	199
5.2.2. Aziz Nesin'in "Aslan Payı" Adlı Hikâyesi	211
5.2.3. Sait Faik Abasıyanık'ın "Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür" Adlı Hikâyesi	223

5.2.4. Reşat Nuri Güntekin’in “Bir Sahtekarlık Davası” Adlı Hikâyesi	237
SONUÇ	250
KAYNAKÇA.....	256
ÖZET	272
ABSTRACT	274

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. “Tırpancılar” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Türkçe Karşılıkları.....	143
Şekil 2. “Tırpancılar” Hikâyesinde Süreksiz Fiillerin Türkçe Karşılıkları	146
Şekil 3. “Serafim” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Türkçe Karşılıkları.....	155
Şekil 4. “Serafim” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Türkçe Karşılıkları	159
Şekil 5. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Türkçe Karşılıkları	168
Şekil 6. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Türkçe Karşılıkları	175
Şekil 7. “On Beş Eylül” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Türkçe Karşılıkları	187
Şekil 8. “On Beş Eylül” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Türkçe Karşılıkları.....	191
Şekil 9. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları.....	200
Şekil 10. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesinde Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları.....	204
Şekil 11. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Bulgarca Karşılıkları	206
Şekil 12. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Bulgarca Karşılıkları	208
Şekil 13. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları.....	212
Şekil 14. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları.....	214
Şekil 15. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Bulgarca Karşılıkları.....	217
Şekil 16. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Bulgarca Karşılıkları	219

Şekil 17. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları.....	224
Şekil 18. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesinde Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları.....	227
Şekil 19. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Bulgarca Karşılıkları.....	230
Şekil 20. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Bulgarca Karşılıkları.....	232
Şekil 21. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları.....	238
Şekil 22. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları.....	240
Şekil 23. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Bulgarca Karşılıkları	243
Şekil 24. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Bulgarca Karşılıkları	246

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. “Tırpancılar” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Sayı Tablosu	143
Tablo 2. “Tırpancılar” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları .	144
Tablo 3. “Tırpancılar” Hikâyesinde Süreksiz Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları ..	146
Tablo 4. “Tırpancılar” Hikâyesinde Süreksiz Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları	147
Tablo 5. “Tırpancılar” Hikâyesinde İkinci Derece Sürekli Görünüşe Sahip Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları	151
Tablo 6. “Tırpancılar” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller	152
Tablo 7. “Serafim” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları	155
Tablo 8. “Serafim” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları	156
Tablo 9. “Serafim” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları	159
Tablo 10. “Serafim” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları	160
Tablo 11. “Serafim” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller	166
Tablo 12. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları	168
Tablo 13. “Derviş Tohumu” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları	169
Tablo 14. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları	175
Tablo 15. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları	176
Tablo 16. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki İkinci Derece Sürekli Görünüşe Sahip Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları	182

Tablo 17. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller	183
Tablo 18. “On Beş Eylül” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları	187
Tablo 19. “On Beş Eylül” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları	188
Tablo 20. “On Beş Eylül” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları	191
Tablo 21. “15 Eylül” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları	192
Tablo 22. “On Beş Eylül” Adlı Hikâyede İkinci Derece Sürekli Görünüşe Sahip Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları	195
Tablo 23. “15 Eylül” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller	195
Tablo 24. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu	201
Tablo 25. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Sürekli Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları	201
Tablo 26. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu	204
Tablo 27. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları	204
Tablo 28. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Sayı Tablosu	206
Tablo 29. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları	207

Tablo 30. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Sayı Tablosu...	208
Tablo 31. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları.....	209
Tablo 32. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesinde Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller	210
Tablo 33. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu	212
Tablo 34. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Eklerle Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları.....	213
Tablo 35. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu	214
Tablo 36. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları.....	215
Tablo 37. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Sayı Tablosu	217
Tablo 38. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları.....	218
Tablo 39. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Sayı Tablosu.....	219
Tablo 40. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları	220
Tablo 41. “Aslan Payı” Hikâyesinde Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller	221
Tablo 42. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu	224
Tablo 43. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesinde Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları.....	224

Tablo 44. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesinde Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu	227
Tablo 45. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları.....	228
Tablo 46. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Sayı Tablosu	230
Tablo 47. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları	231
Tablo 48. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Sayı Tablosu	233
Tablo 49. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları.....	233
Tablo 50. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesinde Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller	235
Tablo 51. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu	238
Tablo 52. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesinde Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları.....	238
Tablo 53. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu	241
Tablo 54. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları.....	241
Tablo 55. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Sayı Tablosu	243
Tablo 56. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları.....	244

Tablo 57. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Sayı Tablosu.....	246
Tablo 58. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları.....	246
Tablo 59. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesinde Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller	247

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
BAN	: Bulgar Bilimler Akademisi
bkz.	: bakınız
Çev.	: çeviren
ed.	: editör
EM	: erek metin
fr.	: Fransızca
İÇS	: Yabancı Öğrenciler Enstitüsü
KM	: kaynak metin
ör.	: örneğin
ÖS	: ön sınır vurgulayan fiiller
s.	: sayfa
SS	: son sınır vurgulayan fiiller
SV	: sınır vurgulamayan fiiller
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÖMER	: Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi
vb.	: ve başka
vd.	: ve diğerleri

ÖN SÖZ

Çalışmamızda “Bulgarca ve Türkçede Görünüş Kategorisi” ele alınmıştır. İki dildeki görünüş konusunu seçmemizdeki temel amaç, ülkemizde ve yurt dışında bu alanda yapılmış herhangi bir araştırmanın bulunmamasıdır. Bu çalışma ile günümüze kadar ihmal edilen boşluğunu bir nebze dahi olsa doldurmayı amaçladık.

Bulgarca ve Türkçe dilbiliminde görünüş konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Fakat şimdiye kadar ortaya konan araştırmalarda Bulgarca ve Türkçedeki görünüş karşılaştırılmamıştır. Bulgarca ve Türkçe farklı dil ailelerine sahip oldukları için fiilin görünüşü farklı biçimbirimlerle ifade edilmektedir. Görünüş, iki dili öğrenen, çeviri yapan ve kullanan kişiler için büyük önem taşımaktadır. Görünüş kategorisini en iyi şekilde aktarabilmek için iki dilde var olan benzerlik ve farklılıkları açıklığa kavuşturmak ve eşdeğerliliklerini tespit etmek gerekir.

Çalışmamız önsöz, giriş, kaynaklar, Türkçe ve İngilizce özet dışında beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Bulgarcada görünüş ile kılınış kategorisi incelenerek sürekli ve süreksiz fiillerin yapım eklerine değinilmiş ve zamanların biçembilim özelliklerine yer verilmiştir. İkinci bölümde Türkçede görünüş ile kılınış kategorileri incelenmiş ve Türkçede eklerin görünüş özellikleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Bulgarca-Türkçe öğretim süreçlerinde görünüşün önemine yer verilerek Bulgarca ders kitaplarında görünüş konusunun nasıl ele alındığı ve üzerinde ne kadar durulduğu irdelenmiştir. Tezin dördüncü bölümünde Bulgarca ve Türkçe görünüş kategorileri Bulgarcadaki zamanlar temelinde karşılaştırılmış ve her iki dilde görünüşün karşıtlıkları verilmiştir. Tezimizin en önemli kısmını oluşturan beşinci bölümde ise görünüş konusunun çeviride yarattığı sorunlar ele alınmış ve görünüşü aktarma sorunlarını uygulamada görebilmek için Bulgarcadan Türkçeye ve Türkçeden Bulgarcaya

evrilen dörder hikâye incelenmiştir. Ulaşılan verilerin sayısal sonuçları tablo ve şemalar aracılığıyla ortaya konularak yorumlanmış.

Akademik hayata adım attığım ilk günden itibaren alanla ilgili bilgi birikimini benimle paylaşan, bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkıları olan, her zaman destekleyen ve yreklendiren, sadece tez danışmanım olarak değil aynı zamanda tecrübesi, ngrş ve bilime evrensel bakışıyla bana kazandırdıkları için Prof. Dr. Zeynep Zafer’e teşekkürlerimi sunuyorum. Türkçede görünüş konusunda beni yönlendiren ve yol gösterip destek olan Prof. Dr. Paşa Yavuzarslan’a; tez savunma jürimde yer alan ve kıymetli önerilerini benimle paylaşan Prof. Dr. Emine İnanır’a; olumlu eleştirileri ve önerileriyle tezime katkı sağlayan Prof. Dr. Ayşe Kayapınar’a; verdiği tavsiyeler ve katkıları için Dr. Öğr. Üyesi Abidin Karasu’ya; bu alanda çalışırken sürekli kapısını aşındırdığım ve bıkmadan beni dinleyen ve desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Mustafa Güleç’e; tezle ilgili araştırma yapmak üzere South West “Neofit Rilski” niversitesinde bulunduğum sürede verdiği destek ve sundukları öneriler için Doç. Dr. Marinela Mladenova, Doç. Dr. Nurie Muratova ve Doç. Dr. Milena Angelova’ya; çalışmalarımı bitip tükenmek bilmeyen bir enerjiyle okuyan değerli dostum Seyhan Uçar ve zlem zl’ye; bu süreçte yanımda olan sevgili arkadaşlarım Selçuk zelik, Mert Kozan, Trebey Günaydın, Neshen İsaeva-Güneş, mit şahin’e ve hiçbir konuda desteğini esirgemeyen aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

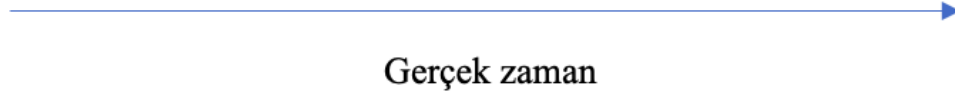
Zaman kavramı antik çağdan beri ilgi uyandırmış ve uzun yıllar boyunca felsefenin çalışma konusu olmuştur. İnsanlar zaman kavramını Güneş'in doğuşu ve batışı, hayvanların hareketleri ve benzeri olayları dikkate alarak tanımlamaya çalışmışlardır.¹ Bu sayede zaman kavramı felsefi sahadan dilbilim alanına adım atmıştır. Dilbilimde zaman algısı ikiye ayrılmıştır. Birincisi gerçek zamandır. Gerçek zaman durmadan, parçalanmadan akıp gider, bölümlenemez ve aralıksızdır.² İkincisi ise fiil zamanıdır. Fiil zamanı insan zihnindeki gerçek zamanın dile yansımasıdır. Fiil zamanı yardımıyla insanlar gerçek zamanı bölümlenmekte ve takvimler, saatler gibi ayrımlarla zamanı aktarmaktadır. Fiil zamanı genellikle konuşma anıyla ilintilidir ve konuşucunun bakış açısına göre değişiklik göstermektedir.

Konuşma anında şimdiki zaman ile bir eylemi aktardığımızda gerçek zamanı (örneğin “çalışıyorum”) ifade ederiz. Geçmiş zamanla konuşma anından daha önce yapılmış eylemleri (örneğin “çalıştım”) aktarabiliriz. Gelecek zaman konuşma anına göre gelecekte gerçekleşecek bir eylemi aktarmak için kullanılır (örneğin “çalışacağım”). Geniş zaman ise tüm zamanları kapsayarak (örneğin “çalışırım”) konuşma anına göre öncesi ve sonrasını kapsamaktadır. İnsanoğlu zamanı betimlemek için öncelikle geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanları kullanmaktadır. Bu durum aşağıdaki şemalar ile daha net anlaşılabacaktır.

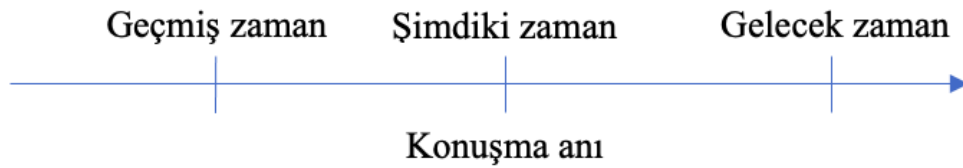
¹ Fisher, Steven Roger, **Dilin Tarihi**, Çev. Muhtesim Güvenç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s. 2.

² Smith, S. Carlota, “*Tense and Temporal Interaction*”, *Lingua*: 2005, Sayı:117, Cilt: 2, s. 420.

1. Şema

2. Şema

Birinci şemada görüldüğü gibi gerçek zamanı sürekli ilerleyen bir çizgi olarak tanımlayabiliriz. İkinci şemada fiil zamanına gerçek zaman çizgisinde konuşma anını eklemeliyiz ve konuşma anına göre geçmiş, şimdiki, gelecek zamanları da yerleştirebiliriz. Geniş zaman ise gerçek zaman çizgisinde başlangıcı ve sonu belli olmayan bir şekilde ilerlemektedir.

Dünyada 3000'den fazla dil bulunmaktadır ve her dil zamanı ifade etmek için farklı dilbilimsel araçlar ve fiil zamanlarına sahiptir. Örneğin, Bulgarca dilbilgisinde dokuz farklı zaman bulunmaktadır.³ Türkiye Türkçesinde ise beş zaman bulunmaktadır.⁴ Bu dillerde fiiller son ekler alarak zamanını belirtirler. Fiil zamanları cümlede yer alan zaman zarfları ile ifade edilmektedir. Kullanılan dilsel araçlar farklı da olsa insanoğlu fiil zamanını ifade etme ihtiyacı duymaktadır.

³ Daha fazla bilgi için bkz.: Stankov, Valentin, **Bilgarskite glagolni vremena**, Sofya, Nauka i izkustvo, 1969, s. 3.

⁴ Daha fazla bilgi için bkz.: Korkmaz, Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, TDK Yayınları, Ankara, 2014.; Yaman, Ertuğrul, **Türkiye Türkçesinde Zaman Kaymaları**, TDK Yayınları, Ankara, 2017.

Bulgarcada zamanlar şunlardır:

- 1) Bitmiş geçmiş zaman (минало свършено време, aorist)
- 2) Bitmemiş geçmiş zaman (минало несвършено време, imperfectum)
- 3) Geçmiş belirsiz zaman (минало неопределено време, perfectum)
- 4) Geçmişte önceki zaman (минало предварително време, plusquamperfectum)
- 5) Şimdiki zaman (сегашно време, praesens)
- 6) Gelecek zaman (бъдеще време, futurum)
- 7) Geçmişte gelecek zaman (бъдеще време в миналото, futurum praeteriti)
- 8) Gelecekte önceki zaman (бъдеще предварително време, futurum exactum)
- 9) Geçmişte önceki gelecek zaman (бъдеще предварително време в миналото, futurum exactum praeteriti)

Türkiye Türkçesinde zamanlar şunlardır:

- 1) Görülen geçmiş zaman
- 2) Duyulan geçmiş zaman
- 3) Geniş zaman
- 4) Şimdiki zaman
- 5) Gelecek zaman

Türkçe ve Bulgarcada zamanlar bu şekilde isimlendirilmiş ve sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre Bulgarcada Türkçeye göre daha fazla zaman varmış gibi görünse de Türkçede kipler yardımıyla Bulgarcada olan tüm zamanlar aktarılabilir.

Dil ve dilbilgisi konusunda bilinen en eski çalışmalar Antik Yunan ve Eski Hindistan'a uzanmaktadır. İnsanların dil ve dilin kullanım işlevlerini araştırmalarında iki önemli faktör rol oynamıştır. Birincisi din faktörüdür. Kutsal kitapları ve duaları iletme

için dile çok büyük özen gösterilmiştir.⁵ Ayrıca bu kitapların kuşaktan kuşağa doğru aktarılabilmesi için birtakım okuma ve yazma kuralları geliştirilmiştir. İkinci önemli faktör ise felsefe ve retorik konuşmaya verilen önemdir. Antik Yunanistan’da Platon ve Aristoteles gibi filozoflar, dilin doğru kullanılması ile ilgili birçok dilbilim konularının temelini oluşturmuşlardır. Örneğin; Aristoteles sesteş sözcükler ve onların özellikleri hakkında önemli tespitlerde bulunmuştur. Dionysios Thraks tarafından M.Ö. II. yüzyılda yazılan “Gramer Sanatı” (Tekhne Grammatike) isimli çalışma ise günümüz dilbilimi için çok önemlidir. Dionysios bu çalışmasında Aristoteles’in yaptığı gibi kelimeleri, sadece üç ana türe bölmekle kalmamış, daha geniş bir ayrımla kelimeleri; isim, sıfat, zamir, fiil, zarf, edat, bağlaç ve ünlem olmak üzere sekiz farklı grupta toplamıştır.⁶

Dionysios Thraks, fiille ilgili olarak biçim, tür, görünüş anlamını taşıyan “*eidos* (είδος)” kelimesini kullanmıştır. Agop Dilaçar’a göre, “yıllar sonra Ruslar *eidos* terimini kendi dillerinde anlamca bunun tam çevirisi olan *vid* (görünüş, biçim, tür) sözcüğü ile karşılaşmışlar, Batı Avrupa’da da yine bunun tam bir çevirisi olan Latin esaslı *aspect* terimi kabul edilmiştir”.⁷ Eyüp Bacanlı bu terimin tam olarak nasıl aktarıldığını şöyle açıklamıştır; “Batı dillerindeki *aspect/aspekt* terimi, daha 1828 yılında Gretsche’in bir yıl önce yazdığı Rusça eserinin Fransızca tercümesinde Rusçadaki “*vid*” teriminin karşılığı olarak kullanılmış ve terim Fransızcadan diğer Batı dillerine geçmiştir. Slav dillerinde “*vid*” ve “görünüş” eş anlamlı olarak kullanılmaktadır ancak Batı dillerindeki görünüş Slav dillerinden biraz daha farklı olduğu için “*aspect*” yani görünüş daha geniş bir anlam kazanmış ve “*vid*”i de içine almıştır.”⁸

⁵ Daha fazla bilgi için bkz.: Prof. Dr. Nimet Yıldırım, **Gramer Tarihine Genel Bir Bakış**, <https://nyildirim.wordpress.com/2008/02/17/gramer-tarihine-genel-bir-bakis/> (Erişim tarihi: 10.10.2019).

⁶ Thraks, Dionysios, **Gramer Sanatı**, Çev. Eyüp Çoraklı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2017, s. 33-63.

⁷ Dilaçar, Agop, “*Türk Fiilinde “Kılınış”la “Görünüş” ve Dilbilgisi Kitaplarımız*”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten**, 1974, s. 160.

⁸ Aktaran: Bacanlı, Eyüp, “*Türkçe Fiil, Slav Türü Bitmiş Görünüş Bildirebilir mi?*”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 2009, s. 45.

Rusçadaki görünüş kategorisinden yola çıkarak 1828 yılından itibaren Batı dillerinde görünüş konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Görünüş kavramının tanımı dünyada birçok dilde yaklaşık iki yüz yıllık uzun soluklu bir araştırma ve tartışma süreci geçirmiştir. İncelenen dillerin tipolojisi ve bu dilleri kullanan kişilerin bakış açılarına bağlı olarak çeşitli tanımlar yapılmış ve bu tanımlamalardan yola çıkılarak görünüş kategorisinin terminolojisi oluşturulmuştur. Dünya literatüründe görünüş çalışmalarının başlaması ve geliştirilmesinde Slav ve Alman araştırma geleneklerinin büyük katkısı vardır (Aslan Demir, 2016: 12). Bu araştırmalar Slav dillerinden yola çıkılarak yapılmış ve Batı dillerindeki görünüş ile Slav dillerindeki görünüşün farklı olduğu anlaşılmıştır. Slav dillerindeki görünüş hem yapım morfolojisine dayanmakta hem de zaman çekimleri ile şekillenmektedir. Bu bağlamda sürekli-süreksiz (perfective-imperfective) biçimler Slav dillerine özgüdür. Batı dillerinde görünüş genellikle fiil çekim ekleriyle işaretlenir, sözcüklerin yalın hali ise kılınış terimi ile adlandırılır. Yani görünüş dilbilgisel, kılınış ise leksikal/sözlüksel bir kategori olarak tanımlanmıştır.

Görünüş ve kılınış kategorilerini soyutlayarak bugünkü algısına yaklaştıran kişi Sigurd Agrell olmuştur. Agrell, “görünüşle eylemin süreksizliği ve sürekliliği; kılınışla ise eylemin yansıttığı tarzları anladığını”⁹ belirtir. Ancak Slav dillerinde görünüşü ve kılınışı tamamıyla soyutlamak mümkün değildir. Modern dilbilimde görünüş ile kılınışın açıklamalarında farklı görüşler ve tanımlar sunulmaktadır. Bu farklı görüşler Türkçedeki görünüş ve kılınış çalışmalarına da yansımıştır.

Dilin yapısında fiil, cümledeki diğer öğelere göre çok fazla işlev üstlenmekte ve hareket, oluş ve eylemleri bildirmektedir. Fiil, ekler alarak zamanları aktarmak dışında kendine özgü farklı iç özellikleri de içermektedir. Bu özellikler sayesinde dil

⁹ Aktaran: Demir, Sema Aslan, **Görünüş Kategorisi, Türkmençe Örneği**, Ankara, Grafiker, 2016, s. 12. Daha fazla bilgi için bkz. Agrell, Sigurd (1908). “*Aspektiinderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte: ein Beitrag zum Studium der indogermanischen Präverbia und ihrer Bedeutungsfunktionen*”, Lunds Universitets Arsskrift, new series, I, IV. 2, 1908.

zenginleşmekte ve eylemlerin gerçekleşme süreçleri ile ilgili bilgileri de iletebilmektedir. Örneğin, “göz kırpyorum” ve “yürüyorum” fiilleri arasında eylemin gerçekleşme biçimi farklıdır. “Göz kırpmak” eyleminde biten ve tekrar aynı sürece başlama eğilimi vardır. “Yürümek” fiilinde ise belli bir yönde sürekli devam etme durumu söz konusudur. Bulgarcada “*omuða*” (gitmek) ve “*omuвам*” (gitmek) fiillerinin sözlüksel anlamları aynıdır. Fakat dilbilgisel anlamlarında ilk fiil sınırlıdır ve “bir kez gidileceği” bilgisini vermektedir. İkinci fiil ise sınırlandırılmamış ve eylemin gerçekleşmesinin devam edeceğini ifade etmektedir. Fiillerdeki bu durumu inceleyen dilbilgisel kategori “görünüş (*вид на глагола, aspect*)” olarak adlandırılmaktadır.

Fiil zamanı ve fiil görünüşü, iki farklı dilbilgisi sınıflandırılmasıdır ve birbirlerini tamamlamaktadırlar. Fiil zamanı, eylemin zaman çizgisinde geçmişte, şu anda veya gelecekte gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini gösterirken, görünüş eylemin gerçekleşme sürecinin (tamamlanmış-tamamlanmamış, bir defa veya tekrarlanan/devam eden) zamana nasıl yayıldığıнын bilgisini aktarmaktadır.

Bulgarcada görünüş fiilin aldığı ön ekler ve son ekler yardımıyla aktarılmaktadır. Jacqueline Gueron’a göre çağdaş veya eski Yunancada fiil zamanı ve görünüş, fiillerin sonuna eklenen son ekler yardımıyla gerçekleşmektedir.¹⁰ Türkçedeki görünüş ise zaman ekleri ve kiplerle aktarılmaktadır. Türkçede görünüşü ifade eden son eklerin bulunmamasından görünüş ve fiil zamanı birbiriyle karıştırılabilmektedir.

Bulgarcada “*euð*” (“*vid*” – görünüş kategorisi) Bulgar dilindeki fiil sisteminin temelini oluşturmaktadır. Bu kategori Türkçe dilbilgisinde “görünüş” olarak adlandırılmış ve Türkçede Slav dillerinden örneklenerek araştırmalar yapılmıştır. Farklı

¹⁰ Gueron, Jacqueline, “*On Tense and Aspect*”, *Lingua Dergisi*, 2007, Sayı 117, Cilt 2, s. 367.

dil ailelerine ait Bulgarca ve Türkçede görünüş kategorisinin aynı şekilde ifade edilmediği ve kullanılan dilsel araçların farklı olduğu tespit edilmiştir.

Lars Johanson'un 1971 yılında yayımladığı "Aspekt im Türkischen" kitabı Türkçede görünüş çalışmaları açısından çok önemli bir yere sahiptir.¹¹ Bu çalışmadan sonra farklı dilbilimciler konu ile ilgili çalışmalar yayımlamışlardır. Fakat görünüşün ne olduğu ve hangi yapılarla ifade edildiği konusunda dilbilimciler arasında ortak bir görüş bulunmamaktadır. Türkçe dilbilgisi kitaplarında genelde bu konunun önemsenmediği ve çok az çalışmada incelenmiş olduğu görülmektedir. Görünüş konusu Bulgarca dilbilgisinde çok önemli bir yere sahiptir ve anlaşılmadığı zaman eğitim-öğretim sürecinde sorunlar yaşanabilmektedir. Dolayısıyla görünüş konusu Bulgarcayı öğrenen ve bu dilden çeviri yapan kişiler için önemlidir. Türkçedeki görünüş kategorisinin Bulgarcada aynı şekilde kullanılmadığı veya aynı biçimde ifade edilmediği zamanlarda iki dil arasındaki aktarımlarda sorunların yaşanmasının mümkün olduğu gözlemlenmektedir. Fiil görünüşünü Türkçeye anlamca aktarabilmek adına iki dildeki süreklilik-süreksizlik ve/veya görünüş ve kılınış kategorilerinin sorunlarını açıklığa kavuşturmak büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde günümüze kadar Türkçede görünüş ve kılınış kategorileri birçok kitapta incelenmiş fakat Bulgarca ile hiç karşılaştırılmamıştır. Bu bilgilerden hareketle çalışmamızda Bulgarcada ve Türkçede zaman, görünüş, kip ve kılınış kavramları açıklanmakta ve daha sonra iki dilde benzerlik ve farklılıklar tartışılmaktadır.

¹¹ Johanson, Lars, **Aspekt im Türkischen**, Stockholm, Uppsala (Univ.), 1971.

TERMİNOLOJİK HAZIRLIK

Türkiye’de görünüş ve kılınış konusunda günümüze kadar yapılmış olan az sayıdaki bilimsel çalışmalarda kullanılan kavramlar konusunda bir görüş birliği yoktur. Aynı zamanda dilbilimciler kullandıkları kaynaklardan etkilenecek tanımlar ortaya koymaktadır. Dolayısıyla anlam karmaşasına sebebiyet vermemek için tezimizde tercih ettiğimiz bazı terim ve kuramlara bu bölümde yer verilmektedir.

Eylem (action): Bir fiilin gerçek hayatta tekabül ettiği hareket, oluş veya haldir. Her fiil en az bir eylemi bildirir. Dilbilimi literatüründe farklı anlamlarda kullanıldığı da görülebilir.¹²

Eylem türü: Bir eylemin sürekli veya süreksiz özelliklerinden birine sahip olmasıdır. Örneğin, “*омувам*” (*gitmek*) fiilinin türü sürekli, “*омуџа*” (*gitmek*) fiilinin türü ise süreksizdir.

Fiil (verb): Karakteristik olarak bir yüklem dilbilgisel merkezini teşkil eden, bir hareketi, oluşu, durumu veya süreci anlatan, farklı dillerdeki olumluluk ve olumsuzluk, kişi, teklik ve çoğullukla, zaman, görünüş ve kip ekleriyle birleşebilen kelimedir.¹³

Görünüş (aspect): Bulgarcada “*вид на глагола*” (*vid na glagola*/fiil görünüşü¹⁴) kategorisi, en genel anlamda eylemlerin gerçekleşme sürecindeki tamamlanmışlığını ya da tamamlanmamışlığını ifade etmektedir. Görünüş, olaya zaman hattı üzerinde nasıl

¹² Bacanlı, 2014, a.g.e., s. 25.

¹³ Korkmaz, 2014, a.g.e., s. 91; Karaağaç, Günay, **Dil Bilimi Terimleri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013, s. 389.

¹⁴ Bu çalışmada “*вид на глагола*” yerine Türkçe karşılığı olan “görünüş” (aspect) terimi kullanılacaktır.

bakıldığıyla ilgilenmektedir. Görünüş, zaman zarfları veya çekimle belirtilmektedir ve fiilin çekim morfolojisiyle ilgili bir kategoridir.¹⁵

Kılınış (*manner of action*): Kılınış veya “eylem tarzı” (modes of action) bir fiilin belirttiği iç zamansal özellikleri, başlangıç-sürek-bitiş şeklindeki evre yapılanması ve nihayet gerçekleşme tarzıyla ilgili bir sözlük kategorisidir ve genellikle sözlük anlamı itibarıyla fiillerin anlambilimsel tasnifini gerektirir.¹⁶

Sürekli görünüş (*imperfective aspect*): Bir eylem devamlılık ifade ettiğinde, tekrarlandığında (birçok kez yapılıyorsa) ve zamana yayıldığında sürekli görünüş bildirmektedir. Örneğin, “*отивам, ния, играя, чета*” (*gitmek, şarkı söylemek, oyun oynamak, kitap okumak*) fiilleri sürekli görünüşe sahiptir.

Süreklilik (*duravity*): Eylemin belli bir süre devam etmesini bildirir. Bu, tek bir eylemin kesintisiz sürmesini de aynı eylemin tekrar edilmesini de içerir. Örneğin, *okumak, şarkı söylemek, gelip durmak, ağlayıp durmak*, vb.¹⁷

Süreksiz görünüş (*perfective aspect*): Bir eylem anlık olarak gerçekleştiğinde, zamana yayılmadığında ve eylem bir defa gerçekleştiğinde (tekrar edilmediğinde) süreksiz görünüş bildirmektedir. Örneğin, “*отуда, изния, изиграя, прочета*” (*gitmek, şarkı söylemek, oyun oynamak, kitap okumak*) fiilleri süreksiz görünüşe sahiptir.

Tasvir fiilleri (*complex verbs*): Bağlı ögesi eylem olan yapılardır; bu yapıların asıl ögesi ise zarf işleviyle kullanılmış bir ad veya zarf-eylem eki almış bir eylemdir. Dillerin birleşik fiil yapıları, oldukça zengindir. Tasvir fiilleri işlev ayrılıklarına göre birkaç türe ayrılmaktadır. Bunlar yeterlik fiilleri, tezlik fiilleri, süreklilik fiilleri, yaklaşma

¹⁵ Bacanlı, a.g.e., s. 30.

¹⁶ Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 146.

¹⁷ Bacanlı, 2014, a.g.e., s. 27.

fiilleri, uzaklaşma fiilleri ve ikili birleşik fiiller olmak üzere altı alt grupta incelenmektedir.¹⁸

¹⁸ Daha fazla bilgi için bkz.: Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 200.; Karaağaç, Günay, **Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013, s. 204.

1. BULGARCADA GÖRÜNÜŞ

Bulgarcada “вид на глагола” (vid na glagola/fiil görünüşü¹⁹) kategorisi, eylemlerin gerçekleşme sürecindeki tamamlanmışlığını ya da tamamlanmamışlığını göstermektedir. Bulgarcada görünüş kategorisi altındaki fiiller sürekli (*несвършен вид*) ve süreksiz (*свършен вид*) olarak ikiye ayrılmaktadır. Görünüş kategorisi açısından fiilleri iki ayrı madde başlığında ayırmak, Slav dillerindeki fiillerin karakteristik/tipik bir özelliğidir. Bulgarcada ve diğer Slav dillerine özgü olan bu kategorinin diğer dillerdeki fiil kategorilerine kıyasla en karmaşık ve en özgün işlevlere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Bulgarcadaki sürekli ve süreksiz biçimler, fiilin çekime uğramadan mastar (*infinitive*) yerine kabul edilen²⁰ biçimlerde görülen bir iç anlamdır (*inherent*). Söz konusu sürekli ve süreksiz biçimler, aynı anlam kategorisini ve eylemi anlatmak için kullanılan ifadelerdir. Daha açık bir ifadeyle “gitmek” fiili üzerinden örnek verecek olursak; Bulgarcada “gitmek” fiili sürekli ve süreksiz biçime sahiptir. Bu fiilin sürekli biçimi “отивам” ve süreksiz biçimi “отуда”dır. Bu örnekte olduğu gibi, fiillerin sürekli ve süreksiz biçimleri, birer fiil çifti oluşturmaktadır.

Bazı fiiller ise sürekli-süreksiz çifti oluşturmamaktadır. Çift oluşturmayan fiiller bağlam içerisinde sürekli veya süreksiz anlamlarını kazanırlar. Bu tür fiiller Bulgarcada “двувидови глаголи” (biaspectual verbs) olarak adlandırılmaktadır ve biz bu tür fiiller için “çift görünüşlü fiiller” terimini kullanmayı uygun görmekteyiz. Bulgarcadaki çift

¹⁹ Bu çalışmada “вид на глагола” yerine Türkçe karşılığı olan “görünüş” (aspect) terimi kullanılacaktır.

²⁰ Çoğu Slav dilinden ve Türkçeden farklı olarak Bulgarca fiillerinin mastar biçimi yoktur. Eski Bulgarca fiillerin sonunda “ти” (ti) eki ile mastar şekli oluşturulduğu görülmektedir. Fakat günümüzde Bulgarca fiilin tekil birinci kişi biçimi mastar hali olarak kabul edilmektedir. Günümüzde Rusça, Sırpça, Hırvatça, Lehçe ve Çekçe gibi diğer Slav dillerinde fiillerin mastar halleri “-ti/-mu, -t’/-mъ ve -ć(i)” ekleriyle oluşturulmaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Selişçev, Afanasiy, **Staroslavjanskij yazık**, Çast I, Moskova, 1951.

görünüşlü fiillerin çoğu yabancı kökenli sözcüklerdir²¹ ve genellikle “-ир-а-”, “-изир-а-” son eklerini almaktadırlar.²² Çift görünüşlü fiiller için “инсценирам” (sahnelemek), “стопирам” (otostop çekmek) ve “иронизирам” (alay etmek) fiilleri örnek olarak verilebilir.

Bulgarcada sürekli ve süreksiz fiilleri sadece tamamlanmış veya tamamlanmamış şeklinde incelemek yetersizdir. Çünkü bu kategori, çok farklı anlamlar içermektedir ve bu anlamları bağlam içerisinde incelemek daha doğru olacaktır. Bunun için görünüş kategorisinin biçimbilimsel açısından incelenmesi ve farklı anlamların tespit edilmesi önemlidir. Görünüş kategorisinin bir diğer özelliği ise sürekli fiillerin eylemi sınırlamadığı, süreksiz fiillerin de eylemi sınırladığıdır. Örneğin “Шанката падаше от главата ми - Şapka kafamdan düşüyordu.” cümlesinde eylem devam ettiğinden sınırlandırılmamıştır. “Шанката падна от главата ми - Şapka kafamdan düştü.” örneğinde ise eylem sona ermiştir ve bir sınırlandırma söz konusudur. Birinci örnekte eylemin gerçekleşmesinde bir süreklilik söz konusu iken ikinci örnekte eylem gerçekleşmiş, sona ermiş durumdadır.

Görünüş kategorisindeki fiilleri “sürekli ve süreksiz” olarak tanımladığımızda “sürekli” ve “süreksiz” sözcüklerinin taşıdıkları anlamlar yanlış yorumlara yol açabilir. Sürekli olarak tanımladığımız fiiller devamlılık/süreklilik kavramı ile karıştırılmamalıdır. Süreksiz fiillerin ise kesintili bir eylemi aktardığı düşünülmemelidir. Bu nedenle sürekli fiillerin süreci, süreksiz fiillerin ise anlık bir eylemi tanımladıkları düşüncesi, çok yüzeysel olacaktır.²³ Çünkü süreklilik (süreç) ifade eden eylemler biçim itibarıyla süreksiz fiillerle de aktarılabilirler. Örneğin süreksiz biçiminde olan “изградя” (inşa etmek), “прочета” (okumak) ve “изям” (yemek yemek) fiillerinde bir süreç söz

²¹ Yabancı dillerden Bulgarcaya geçen çift görünüşlü 760’a yakın fiil bulunmaktadır.

²² Vlahova-Ruykova, Radka, **Praktičeska gramatika. Bulgarski ezik**, Sofya, Pons, 2009, s. 93.

²³ Andreyçin, Lyubomir, **Osnovna bulgarska gramatika**, Sofya, Nauka i izkustvo, 1978, s. 163.

konusudur ve süreklilik anlamında kullanılabilirler. Aynı zamanda en kısa eylemleri tanımlamak için de sürekli olan “*чыквам*” (kapıya/masaya vurmak), “*извикам*” (seslenmek, çağırmak) ve “*музвам*” (göz kırpmak) fiilleri kullanılabilir. Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi hem sürekli hem de süresiz fiillerin içinde bir süreç, süreklilik vardır çünkü fiiller bir eylemi ifade ettiğinden en kısa eylemde de bir süreçten bahsetmek mümkündür. Dolayısıyla sürekli ve süresiz fiillerin başlıca ayırt edici özelliğini tamamlanmış veya tamamlanmamış olarak incelemek daha doğru olacaktır.

Slav dillerindeki sürekli ve süresiz fiiller Türkçede farklı kavramlar ile karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Hayriye Süleymanoğlu’nun “Modern Bulgar Dili” isimli ders kitabında “sürerli ve sürersiz şekli” olarak adlandırılmıştır.²⁴ Seda Köycü’nün “Lehçe Dilbilgisi” kitabında ise Lehçedeki sürekli ve süresiz fiiller “tamamlanmış-tamamlanmamış eylemler” olarak tanımlamıştır.²⁵ Sabire Arık, Türkçeye çevirmiş olduğu “Kısa Leh Dili Grameri” kitabında ise bu fiilleri “bitmiş - bir kezlik ve bitmemiş - sürekli” olarak aktarmıştır.²⁶ Görünüş kategorisindeki sürekli ve süresiz fiiller, “bitmiş ve bitmemiş fiiller” olarak da tanımlanabilir. Fakat böyle bir tanımlamada Bulgarcada “bitmiş ve bitmemiş fiiller” ve “geçmiş bitmiş zaman ile geçmiş bitmemiş zaman” var olduğundan kavramların anlaşılması zorlaşacaktır. Bu durumda görünüş kategorisinde fiilleri “sürekli ve süresiz” olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

1.1. Bulgarcada Sürekli Fiiller

Sürekli görünüşe sahip olan fiiller devam eden bir süreci aktarır. Aynı zamanda bu sürecin tamamlanmamış olduğu anlamını verir. Örneğin “*отварям*” (açmak),

²⁴ Yenisoy, Hayriye M. S.; Süleymanoğlu, Erhan, **Modern Bulgar Dili**, Ankara, Hatiboğlu, 2014, s. 74.

²⁵ Köycü, Seda, **Lehçe Dilbilgisi**, Ankara, Güner Matbaacılık, 2007, s. 20.

²⁶ Arık, Sabire, **Kısa Leh Dili Grameri**, Warszawa, Ex Libris, 2007, s. 29.

“*лягам*” (yatmak), “*надам*” (düşmek), “*чета*” (okumak) ve “*купувам*” (satın almak) sürekli fiillerdir. Fiillerin ifade ettikleri eylemler dışında devam eden bir süreci de ifade etmektedirler. Cümle içerisinde eylemin tamamlanmadığını veya sürecin uzunluğunu/devam ettiğini vurgulamak için fiillerin sürekli biçimleri kullanılır.

Bulgarcada ilk biçimi itibarıyla son ek veya ön ek almamış (yaklaşık 50 fiil hariç) ve isimden türemiş fiillerin büyük çoğunluğu sürekli fiil türüne aittir.²⁷ Bu fiiller için; “*бия*” (dövmek), “*бърша*” (silme), “*вия*” (ulumak), “*зубя*” (kaybetmek, “*кривя*” (saklamak), “*мия*” (yıkamak), “*спя*” (uyumak), “*трия*” (silme), “*чета*” (okumak) vb. örnek olarak verilebilir. İsimden türemiş olanlara ise, “*димя*” (tutmek), “*рева*” (bağırarak), “*плача*” (ağlamak) fiilleri örnek olarak verilebilir.

Bulgarcada çift görünüşlü dışındaki tüm fiillerin mastar olarak kabul edilen biçimleri ya sürekli ya da süreksizdir. İlk biçimi süreksiz olan fiiller sürekli biçime son ekler yardımıyla dönüşmektedir. Bulgarcada süreksiz fiilleri sürekli yapan son ekler (наставки) şunlardır: -а(м), -я(м), -ва(м), -ава(м), -ява(м), -ува(м).²⁸ Bu son eklerle sürekli biçime dönüşen “*видя-виждам*” (görmek), “*хвърля-хвърлям*” (atmak), “*повторя-повтарям*” (tekrar etmek), “*куня-купувам*” (satın almak), “*кажа-казвам*” (söylemek) ve “*погледам-поглеждам*” (bakmak) fiilleri örnek olarak verilebilir. Bazı süreksiz fiiller ise aldıkları son ekler ile aynı anlamı taşıyan birden fazla sürekli fiil oluşturabilirler. Bu duruma örnek olarak “*оздравея-оздравявам-оздравям*” (iyileşmek) ve “*заляя-залявам-заляям*” (yapıştırmak) fiilleri gösterilebilir. Bu tür fiiller birden fazla sürekli biçimi oluşturuyor olsalar da bunlardan sadece bir tanesi yaygın (*оздравявам* ve *залявам*) olarak kullanılmaktadır. Diğer ikincil sürekli fiiller ise daha

²⁷ Andreyçin, Lyubomir, Et al, **Gramatika na sivrēmenniya bulgarski knijoven ezik – morfologiya**, BAN, Sofya, 1993, s. 260.

²⁸ Paşov, Petir, **Bilgarska gramatika**, Plovdiv, Hermes, 1999, s. 134.

nadir tercih edilmektedir. Fiiller son ekler ile görünüşlerini değiştirirlerken anlamlarını korumaktadırlar.

İsimden türemiş fiiller (isim-fiil) “-ув-а(м), -ств-а(м), -ов-а(м), -в-а(м)” son eklerini alarak sürekli görünüşe sahip olurlar.²⁹ Örneğin, “студ-студувам” (soğuk-üşümek), “председател-председателствам” (temsilci-temsil etmek), “опаковка-опаковам” (paket-paketlemek), “доклад-докладвам” (rapor-rapor etmek) fiilleri isimden türemiştir. Bu son ekler nadir de olsa sıfatları da (“мързел-мързелувам” (tembel-tembellik yapmak)) fiile dönüştürebilir. Aynı zamanda Rusça kökenli “-нич-а” son eki ile de sürekli isim-fiil oluşturulabilir. Örneğin, “капризнича” (kapriz yapmak), “маниернича” (yapmacık davranmak), “нервнича” (sinirlenmek), “безделнича” (zamanını boşa harcamak) fiilleri söz konusu son ek ile isimden türemiştir.³⁰

Sıfattan türemiş fiiller (sıfat-fiil) “-е(я), -а(я)” son eklerini alarak sürekli görünüşe sahip olurlar. Örneğin, “бял-белея” (beyaz-beyazlamak), “млад-младеея” (genç-gençleşmek), “стар-старея” (yaşlı-yaşlanmak), “дълбок-дълбая” (derin-kazımak) sıfatları sürekli fiile dönüşmüştür. Aynı zamanda bazı isimler de bu son ekleri alarak sürekli görünüşe sahip isim-fiile dönüşürler. “Живот-живея”, “игра-играя”, “черта-чертая” fiilleri, söz konusu son eklerle isimden türemiş örnekler olarak verilebilir.

Bulgarcada çok sık kullanılmayan ve duygu nüansları aktaran “-к-а(м), -ук-а(м), -ичк-а(м), -инк-а(м), -ушк-а(м)” son ekleri de sürekli fiiller oluşturur.³¹ Bu son ekler fiillere genellikle küçültme anlamı katarlar. Örneğin, “спинкам” (uyumak, biraz uyumak), “трепкам” (biraz titremek), “нисукам” (hafif bir çılgılık atmak), “гузукам” (kuş gibi ötmek), “гъделичкам” (gıdıklanmak), “клатушкам се” (sallanmak) fiilleri

²⁹ Vlahova-Ruykova, Radka, **Praktičeska gramatika. Bulgarski ezik**, Sofya, Pons, 2009, s. 91.

³⁰ Ruykova, a.g.e., s. 92.

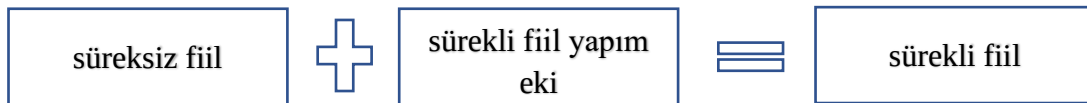
³¹ Andreyçin, a.g.e., s. 261.

hem sürekli görünüşe sahiptirler hem de küçültme ifade ederler. Bu son eklerin yanı sıra “-от-я, -ор-я, -ул-я” son ekleri ile fiillere duygu nüansları dışında kaba ve olumsuz bir anlam da yüklenir.³² Örneğin, “*бърборя*” (dırdır etmek), “*кривуля*” (eğri veya düz olmayan bir şekilde devam etmek, yalpalamak) fiilleri kabalık ifade eden kelimelerdir.

Bulgarcada bazı sürekli fiiller “-н-” harfini içermektedir. Normalde “-н-” son eki süreksiz fiil yapım ekidir. Günümüz Bulgar dilbilimcilere göre bu fiiller başka fiillerden türemediği için sürekli görünüştedirler.³³ Bu fiilleri süreksiz fiillerle karıştırmamak için sıkça kullanılanlardan bazıları şöyledir: “*бръсна*” (tırış olmak), “*вехна*” (solmak), “*засна*” (sönmek), “*зина*” (ölmek), “*зъзна*” (anlaşılmayan bir şekilde konuşmak veya şarkı söylemek), “*дебна*” (gözetmek, takip etmek), “*дръзна*” (kaşımak, tırmık ile iş yapmak), “*зъзна*” (soğuktan titremek), “*кисна*” (bir şeyi uzun süre suda tutmak, demlemek), “*крепна*” (güçlenmek), “*кълна*” (beddua etmek), “*мръзна*” (çok üşümek), “*руна*” (kazımak), “*секна*” (burnunu temizlemek), “*тегна*” (bir şeye ağırlık yapmak, hüzünlenmek), “*трънна*” (heyecanlanmak, titremek), “*уенна*” (fısıldamak), “*уушна*” (fısıldamak, hafif ses çıkarmak) vb.³⁴ Bu fiillerin aynı anlamı taşıyan süreksiz biçimleri yoktur. Ön ek alarak süreksiz fiil biçimi oluşturdıklarında ise anlamları değişir ve yeni bir fiil oluşmuş olur.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, sürekli fiillerin oluşum süreçleri daha iyi anlaşılmaları için aşağıda özetlenmektedir.

3. Şema

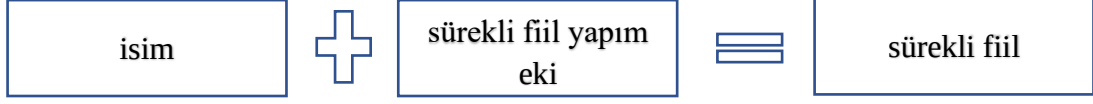

³² Ruykova, a.g.e., s. 92.

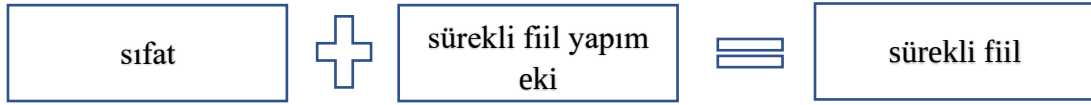
³³ Andreyçin, a.g.e., 1993, s. 261.

³⁴ Andreyçin, a.g.e., 1993, s. 261.

4. Şema

5. Şema

1.2. Bulgarcada Süreksiz Fiiller

Süreksiz görünüşe sahip olan fiiller, eylemin gerçekleşme sürecinin tamamlandığı bilgisini vermektedir. Aynı zamanda süreksiz fiiller bir fiilin bir kez yapılacağı, zamanlar yardımıyla geçmişte tamamlandığı veya gelecekte tamamlanacağı bilgilerini verebilmektedirler. Sürekli fiiller ön ek veya son ek olarak süreksiz görünüşe dönüşebilmektedirler. Süreksiz fiillere örnek olarak “отворя” (açmak), “легна” (yatmak), “падна” (düşmek), “прочета” (okumak), “куня” (satın almak) fiilleri verilebilir.

Çağdaş Bulgarcada yaklaşık 50 fiil ilk oluşum itibarıyla süreksiz fiil türüne aittir. Bu fiillerin çoğu günlük hayatta sıkça kullanıldıklarından görünüş kullanımlarına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu fiiller; “благоволя*³⁵” (yardımseverlik yapmak, cömertlik göstermek), “благословя” (kutsamak) , “вестя*” (haber vermek) “видя*” (görmek), “вържа*” (bağlamak), “зlobя*” (para cezası vermek), “зодя*” (nişanlamak), “зостя” (misafirliğe gitmek), “дам” (vermek), “даря*” (hediye etmek), “здрачу се” (hava

³⁵ Yıldız “*” ile işaretlenmiş olan fiiller eski Bulgarca metinlerde çift görünüşlü olarak kullanılmışlardır.

kararmak), “*уда*” (varmak, yakınlaşmak), “*кажа**” (söylemek), “*каля**” (güçlendirmek), “*кача се*” (binmek), “*контузя*” (sakatlanmak), “*кръстя*” (isim vermek), “*купя*” (satın almak), “*лиша*” (yoksun bırakmak), “*пазаря**” (pazarlık etmek), “*платя*” (ödemek), “*пленя*” (esir etmek), “*праця*” (göndermek), “*простя (се)*” (affetmek, vedalaşmak), vedalaşmak), “*равня се*” (eşitlenmek), “*раня*” (yaralamak), “*раня**” (erken kalkmak), “*реша*” (karar vermek), “*река*” (söylemek), “*родя*” (doğmak), “*сетя се*” (aklıma gelmek), “*сипя*” (dökmek), “*скопя*” (kısırlaştırmak), “*скоча*” (zıplamak), “*спася*” (kurtarmak), “*сторя*” (уарmak), “*строя*” (sıraya sokmak), “*строя*” (inşa etmek), “*стъня*” (adım atmak, basmak), “*туря*” (koymak), “*търколя*” (yuvarlanmak), “*тътря*” (bir şeyi sürüklemek), “*харижа*” (hediye etmek), “*хвърля*” (atmak), “*чуя**” (duymak) ve “*явя се*” (ortaya çıkmak) fiilleridir.³⁶

İlk biçimi sürekli olan fiillerin süreksiz biçime dönüşmeleri ön ekler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu fiillere süreksiz görünüş kazandıran toplam 18 ön ek ise şunlardır: “*в(ъ)-, въз-, до-, за-, из-, на-, над-, о-(б)-, от-, по-, под-, пре-, пред-, при-, про-, раз-, с(ъ)-, у-*”.³⁷ Bu ön ekler yardımıyla süreksiz biçime dönüşen “*каня-поканя*” (davet etmek), “*чакам-почакам*” (beklemek), “*пия-изпия*” (içmek), “*уча-науча*” (ders çalışmak, öğrenmek) ve “*пиша-напиша*” (yazmak-yazmayı bitirmek) fiilleri örnek olarak verilebilirler. Fiillerin süreksiz görünüşe dönüşmelerini sağlayan bu ön ekler aynı zamanda anlamlarına büyük veya küçük ölçüde yeni manalar katmaktadırlar. Fiillere yeni anlamlar kazandıran ön ekler için “*уча-науча*” (ders çalışmak-öğrenmek) ve “*пиша-опиша*” (yazmak-tanımlamak, anlatmak) örnekleri verilebilir. Bu değişim hem dilbilgisel hem de anlambilimsel bir süreçtir. Fiillere yeni anlamlar kazandırmayan ön ekler de vardır. Örneğin “*пия*” (içmek), “*изпия*” (içip bitirmek/içme işini tamamlamak), “*ям*” (yemek yemek) ve “*изям*” (yeme işini tamamlamak)” fiillerindeki değişimin sadece

³⁶ Andreyçin, a.g.e., 1993, s. 260.

³⁷ Andreyçin, a.g.e., 1993, s. 262.

dilbilgisel olduğunu ve fiil görünüşünün değişmesiyle sınırlandığını söylemek mümkündür.

Yukarıda da değindiğimiz gibi Bulgarcada ön ekler, fiilleri süreksiz yapmakla kısıtlı kalmayıp fiillere yeni anlam kazandıran, fiilleri birçok açıdan zenginleştiren biçim birimler olarak da karşımıza çıkmaktadırlar. “*Чакам*” (beklemek) fiili, “по-” ön ekini alarak (“*по-чакам*”) eyleme süreksizlik durumunu kazandırdığı gibi fiile “biraz beklemek” anlamını da katmaktadır. Bir sürekli fiil, birden fazla ön ekle süreksiz görünüşe dönüşebilmekte fakat ön eklerin kendi anlamları olduğu için fiilin ilk anlamından uzaklaşmaktadır. Örneğin “*пишу*” (yazmak) fiilinin süreksiz hali “*напишу*” (yazmak/yazıp bitirmek) şeklindedir. Bu fiilin “*копиру*” (kopyalamak/kopya çekmek, yeniden yazmak), “*запишу*” (not almak, not etmek, kaydetmek), “*подпишу*” (imzalamak) ve “*репишу*” (yeniden kaydetmek, yeniden not almak, kopyalamak) şeklindeki türetilmiş biçimleri de Bulgarcada vardır. Örneklerden de anlaşıldığı gibi fiilleri süreksiz görünüşe dönüştüren ön ekler Bulgarcaya zengin bir kullanım yelpazesi sunmaktadır. Ön ekler yardımıyla süreksiz görünüşe sahip olan fiiller ve onların ilk sürekli biçimlerinin, bir fiil çiftini oluşturup oluşturmadıkları konusu Bulgar dilbilimciler tarafından günümüzde de tartışılmaktadır. Bunun sebebi yukarıda bahsedilen anlambilimsel değişimdir. Süreksiz bir fiil sürekli biçiminden anlamca çok uzaklaşmadıysa (içmek ve yemek yemek fiillerinde olduğu gibi) iki fiilin çift olarak gösterilebileceğini düşünmekteyiz. Fakat fiil yeni bir anlam kazandıysa (yazmak ve imzalamak fiillerinde olduğu gibi) ve farklı bir eylemi ifade ediyorsa ayrı bir fiil olarak ele almak mümkündür.

Bulgarcada sürekli fiiller, bahsettiğimiz ön ekler dışında “-и(а)” son ekiyle de süreksiz görünüşe dönüşebilirler. Örneğin “*ставам-стана*” (kalkmak), “*надам-надна*” (düşmek) ve “*капя-капна*” (damlamak) fiilleri süreksiz biçimlerine son ek yardımıyla dönüşmektedirler. Söz konusu “-и(а)” son ekiyle oluşturulan süreksiz fiiller birer fiil çifti

oluşturmaktadır. Petır Paşov’a göre bu son ekle oluşturulan fiiller hem fiil görünüşünü hem de anlamını değiştirmektedir. Adı geçen Bulgar dilbilimcisine göre “süreksiz fiiller bir defa yapılan bir eylem için kullanılmaktadır”.³⁸ Petır Paşov düşüncesini destekleyecek şu örnekleri vermektedir: “*нещо капе отгоре*” (yukarıdan bir şey damlıyor) ve “*нещо капна отгоре*” (yukarıdan bir şey damladı). “*Капни*³⁹ ми малко вино в чашата.” (bardağıma biraz şarap dök) cümlesinde ise “damlamak fiili” farklı bir anlamda kullanılmıştır. Süreksiz fiilleri bir kerelik yapılan bir eylem olarak tasvir etmek doğru bir açıklama olmayacaktır, çünkü “*два пъти капна нещо отгоре*” (yukarıdan iki kere bir şey damladı) cümlesinde süreksiz olan bir fiil bağlama göre birden çok defa gerçekleşen bir eylem için kullanılabilir. Bahsedilen “-н-(а)” son eki ile süreksiz biçime dönüşen fiil ardından başka bir ek almamakta ve tekrar sürekli görünüş kazanmamaktadır. Ancak bu son ek ile süreksiz görünüşe dönüşen fiiller ön ek alarak yeni bir fiil oluşturabilmektedirler. Bu durumda fiil görünüşü değişmezken sadece anlam değişmektedir. Aynı zamanda “-н-(а)” son eki ile anlık ve çok kısa sürede gerçekleşme sürecini tamamlayan süreksiz fiilleri oluşturmak için kullanılmaktadır. Bu tür fiillere “*мигна*” (göz kırpma), “*чукна*” (kapı çalmak), “*светна*” (ışık açmak, parıldamak) ve “*лапна*” (ağızına atmak) örnek olarak verilebilir.

Çok az sayıda bazı isimler “до-” ve “при-” ön ekleri ile birlikte “-е” son ekini de alarak süreksiz fiil oluşturabilmektedirler.⁴⁰ Bu fiillere “*досячае ми*” (sıkılmak) ve “*причернее ми*” (göz kararmak) örnektir.

Bulgarcada “-ос-а(м)”, “-и-са(м)”, “дис-а(м)” son ekleri Türkçedeki geçmiş zamandaki “-DI” ve Yunancadaki geçmiş zamandaki “-с-” son eklerinden oluşturulmuştur.⁴¹ Bu son eklerle süreksiz fiiller oluşturulmaktadır. “дис-а(м)” son eki

³⁸ Paşov, a.g.e., 1999, s. 136.

³⁹ Damlamak (капна) fiili mecaz anlamda dökmek olarak kullanılmıştır.

⁴⁰ Ruykova, a.g.e., s. 92.

⁴¹ Ruykova, a.g.e., s. 92.

ise genellikle Türkçeden Bulgarcaya geçen fiillerde görülmektedir. Bu son ekleri alan fiiller için “*боядисам*” (boyamak), “*бегендисам*” (beğenmek), “*къскандисам*” (kıskanmak), “*кандърдисам*” (kandırmak), “*назлъндисам*” (nazlanmak) ve “*нустосам*” (beddua etmek) eylemleri gösterilebilir. Aynı zamanda bu türdeki süreksiz fiiller “-осв-а(м)”, “-и-сва(м)” ve “-дис-ва(м)” son ekleriyle sürekli görünüşe dönüşebilirler.

Aynı hareketi veya eylemi tanımlamak için fiilin ya sürekli ya da süreksiz biçimini kullanabiliriz. Ancak hangi görünüşün tercih edileceği, bağlam içerisinde aktarılmak istenen anlama göre belirlenmektedir. Sürekli ve süreksiz fiillerin cümlede nasıl anlamlar verdiği aşağıdaki örnekler ile daha iyi anlaşılacaktır.

Днес си купих едно колело.

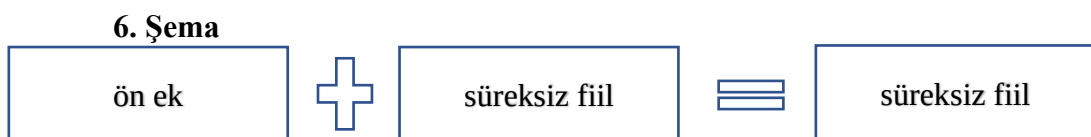
Bugün kendime bir bisiklet satın aldım.

Колелото го купувах цял час.

Bisikleti satın alma işlemi bir saat sürdü.

İki cümlede görüldüğü gibi “satın almak” anlamını taşıyan iki fiil aynı eylemi ifade ediyor olsalar da ikinci cümlede sürekli biçimi kullanıldığı için sürece vurgu yapılmıştır. Yukarıda verilen ikinci cümlede “*купувах*” fiili satın alma işleminin uzun sürdüğünü vurgulamak için tercih edilmiştir. İkinci cümlenin Türkçe karşılığını daha doğru verebilmek için “sürmek” fiilini eklememiz gerekmektedir.

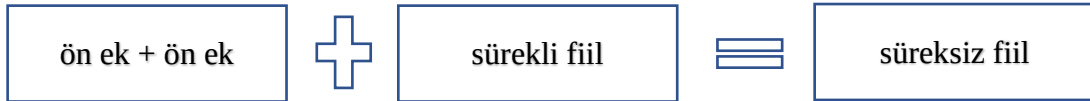
Bu bilgiler ışığında süreksiz fiillerin oluşum süreçleri aşağıdaki şemalar yardımıyla özetlenmektedir.

7. Şema

8. Şema

9. Şema

1.3. Bulgarcada Çift Görünüşe Sahip Fiiller

Slav dillerinde sürekli ve süreksiz fiiller dışında her iki görünüş türünü de birden ifade eden fiiller vardır. Bu fiiller bazı dilbilimciler tarafından “görünüş bildirmeyen fiiller” olarak adlandırılmışlardır.⁴² Fakat bu fiiller bağlama göre (veya cümle içerisinde) bir eylemin tamamlanıp tamamlanmadığı bilgilerini içermektedir. Dolayısıyla çift görünüşlü fiiller olarak adlandırmak daha doğru olacaktır. Bu gruptaki fiiller sürekli-süreksiz çiftleri oluşturmamaktadırlar.

Sürekli fiillerin ön ve son ek almamış biçimlerinin bağlama göre her iki görünüşü de aktarabildiğini aşağıdaki cümlelerle özetleyebiliriz.

Hue nem kaşe.

⁴² Daha fazla bilgi için bkz.: Durovič, Lubomir, **Druhy diel Isačenkovej porovnavecej gramatiky**, Československa rusistika, VII, 1962, s. 28.

Kahve içiyoruz.

Ела да пием по едно кафе.

Gel birer kahve içelim.

Аз ходя в гората.

Ormanda yürüyorum.

Утре ще ходя на кино.

Yarın sinemaya gideceğim.

“Kahve içiyoruz.” cümlesinde “*пия*” (içmek) fiili sürekli görünüştedir; dolayısıyla eylemin tamamlanmadığını ifade etmektedir. İkinci cümlede ise aynı fiil sürekli biçimi ile kullanılmış olmasına rağmen tamamlanacak bir eylemi aktarmakta ve süreksiz görünüşün özelliklerini taşımaktadır. Bu durumda içmek fiilinin süreksiz biçimi (изпия) de kullanılabilirdi. Ancak “*пия*” (içmek) fiili bağlamda her iki görünüşü de aktarabilmekte ve çift görünüşlü bir fiil gibi kullanılabilmektedir. Bu durumda “*пия*” (içmek) fiili ön ek alarak (изпия) süreksiz görünüşe dönüşse de bu iki fiili sürekli-süreksiz çifti saymak ne kadar doğru olur? Bazı Bulgar dilbilimciler bu konuda hemfikir değildir.⁴³ Paşov’a göre ön ek alan bazı fiilleri yeni bir anlam kazandığı için yeni bir fiil olarak görmek gerekmektedir.

Çift görünüşlü fiil grubunda aynı zamanda Bulgarcaya yabancı dilden giren ve “и-ра(м)”, “изир-а(м)” son eklerini alan eylemler de yer almaktadır. Bu fiiller süreksiz biçime dönüşemediklerinden bağlam içerisinde zarflar yardımıyla sürekli veya süreksiz görünüşü aktarabilmektedirler. Bulgarca Yabancı Sözcükler Sözlüğü’nde “и-ра(м)” son eki ile biten yaklaşık 760 ve “изир-а(м)” son eki ile biten yaklaşık 140 fiil

⁴³ Paşov, a.g.e., 1999, s. 136.

bulunmaktadır.⁴⁴ Yabancı sözcükler genellikle bu iki son eki alarak Bulgarcaya girmektedir.

1.4. Bulgarcada İkinci Derece Sürekli Görünüşe Sahip Fiiller

Ön ekler yardımıyla sürekli biçimden süreksiz biçime dönüşen fiiller “-а-м, -я(м), -ва(м), -ава(м), -ява(м), -ува(м)” son ekleriyle tekrar sürekli biçime dönüşebilirler. Aynı zamanda ilk biçimi süreksiz olan fiiller ön ek alarak anlam değişimine uğradıktan sonra söz konusu olan son ekleri alarak tekrar sürekli görünüşe sahip olmaktadır. Bu durumda bazı yeni süreksiz fiillerden türetilen sürekli biçimler, “**напишу-написвам**” (yazmak/yazıp bitirmek), “**пренишу-пренисвам**” (kopyalamak/копыа çekmek, yeniden yazmak), “**запишу-записвам**” (not almak, not etmek, kaydetmek), “**презапишу-презаписвам**” (yeniden kaydetmek, yeniden yazmak) vb. gibi çiftler oluşturmaktadır. Bu türeme zenginliği Bulgarca fiil sistemine çok geniş imkânlar sunmaktadır. Bu şekilde değişen fiiller “ikinci derece sürekli görünüş” (вторична имперфективация, итератив, сложни имперфективи) kazanmış fiiller olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu fiillerin böyle adlandırılmalarının sebebi sürekli-süreksiz-sürekli şeklinde değişime uğramalarıdır.

İkinci derece sürekli görünüş biçimine sahip fiiller şimdiki zamanda çok nadir kullanılmakta ve örneğin “Şu anda ne yapıyorsun?” sorusuna cevap verememektedir. “**Написвам писмо**” (mektup yazıp bitiriyorum) ve “**прочитам писмо**” (mektup okuyup bitiriyorum) ifadelerini şimdiki zamanda kullanmamız mümkün değildir. Fakat “**изкопавам земята, за да посадя едно цвете**” (bir çiçek ekmek için toprağı kazıyorum) ifadesindeki “**изкопавам**” (çukur açmak/kazımak) fiilini şimdiki zamanda

⁴⁴ Daha fazla bilgi için bkz.: Milev, Aleksandır, Et Al, **Реџник на џудите думи в бџгарскиџа език**, Sofya, Nauka i izkustvo, 2007.

kullanabiliriz. Bu fiil (“**изконавам**”) ikinci derece sürekli görünüşte olsa da sürekli fiillerin eyleme kattığı anlamı taşımaktadır.

Sürekli fiillerin, ikinci derece sürekli fiillere göre anlamları ve kullanım alanları farklıdır. Bunun sebebi söz konusu fiillerin hem başlarında süreksiz yapım ekleri içermeleri hem de sonunda süreklilik eklerinin bulunmasıdır. Bu durumda söz konusu ikinci derece sürekli fiiller “bir kerelik”, “tamamlanmamış”, “tamamlanmış” veya “tekrar” edilen eylemleri aktarmak için kullanılabilirler. Aşağıdaki örnekler ile farklı kullanımları daha iyi anlaşılacaktır.

*Утре те ще **заминават** за Анкара, за да се срещнат с Хасан.*

Hasan ile buluşmak için yarın Ankara'ya yola çıkacaklar. (eylem bir kere gerçekleşecektir)

*Учениците **преписват** на изпит.*

Öğrenciler sınavda kopya çekiyorlar/çekerler. (süreklilik ifade edilmektedir)

*Миналата година всеки ден **измивах** съдовете.*

Geçen sene her gün bulaşıkları yıkıyordum. (“yıkamak” eylemi ikinci derece sürekli biçimindedir, hem tamamlanmışlık hem de tekrar edilen bir eylemi anlatmaktadır)

*Беше **преписвал** като студент.*

Öğrenciyken kopya çekmişliği vardı./Öğrenciyken kopya çektiği olmuştu (sınır vurgulanmamıştır, tekrar yapılmış olması muhtemeldir)

Örneklerden anlaşıldığı gibi hem zamana hem de bağlama bağlı olarak ikinci derece sürekli fiiller farklı anlamlar taşıyabilmektedirler. Söz konusu fiillerle ifade edilen eylemler yapılan işin “bir defaya mahsus gerçekleşmesi”, “tamamlanması”,

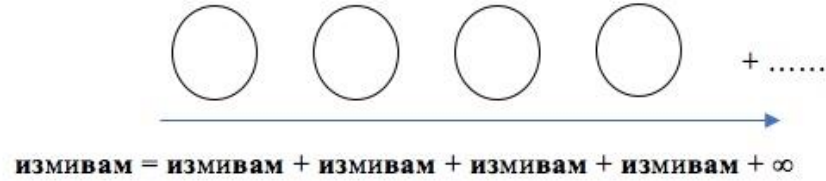
“tamamlanmaması” ve “tekrar yapılması” gibi anlamlarda kullanılabilir. Fakat ikinci derece sürekli fiiller daha çok tamamlanmış ve tekrar edilen bir eylemi aktarmak için kullanılmaktadır. Bu durum aşağıdaki şemalarla daha iyi anlaşılacaktır.

10. Şema: “*Мия*” (yıkamak) fiilin sürekli biçimindedir, eylemin gerçekleşme süreci sürekli devam eden bir çizgi şeklindedir.

11. Şema: “*Измия*” (yıkayıp bitirmek) fiilinin süresiz biçimi, eylemin gerçekleşme süreci tamamlandığı/tamamlanacağı için daire ile verilmiştir.

12. Şema: “*Измивам*” (sürekli yıkayıp bitirmek) fiili ikinci derece sürekli görünüş biçimindedir, eylem gerçekleşme sürecini tamamlamakta ve aynı eylem tekrar yapılmaya devam edilmektedir. Bu nedenle şemada eylemin göstergesi hem daire hem de düz devam eden bir çizgiden oluşmaktadır.

1.5. Bulgarcada Kılınış

Slav dillerindeki görünüş (*вид на глагола*) araştırmaları, kılınış (*начини на глаголно то действие*) kategorisinin keşfedilmesine sebep olmuştur.⁴⁵ İsveçli filolog Sigurd Agrell, 1908 ve 1918 yılında yayımladığı iki çalışmasında kılınış kategorisinden ilk defa bahsetmiş ve konuya yönelik araştırmaların önünü açmıştır.⁴⁶ Agrell, “Lehçe Fiillerin Biçimsel Ön Ekleri” (*Przedrostki postaciowe czasowników polskich*) adlı çalışmasında, Lehçede fiillere eklenen ön eklerin eylemin gerçekleştirme tarzını veya sonuçlanma derecesini değiştirdiğini belirtmektedir. Ona göre ön ekli fiiller iki gruba ayrılmaktadır. Birinci gruptaki fiiller, ön ek aldıklarında yeni bir anlam kazanırlar, ikinci grupta yer alan fiiller ise ön ek aldıklarında ya görünüş değişmekte ya da görünüşün değişmesiyle birlikte eylemin gerçekleşme tarzı değişmektedir. Agrell, bu çalışmasında 20 kılınış türünü (gerçekleştirme tarzını) tasnif etmiştir ancak kılınışı görünüşle tam anlamıyla karşılaştırmamıştır.⁴⁷

Lehçedeki fiillerin kılınış özellikleri hakkında Ervin Koşmider’in “Lehçe Fiil Türlerinin İncelenmesi Üzerine Deneme. Sentez Deneyi.” adlı çalışması, fiillerin kılınış kategorisinde sınıflandırılmasında önem taşıyan çalışmalar arasındadır. Koşmider, bu çalışmada ayrıntılı bir sınıflandırmayı sunduktan sonra bir gruptaki fiillerin tümünün biçimsel işaretleyicilere sahip olmayabileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda kendisi konuyu örneklerle açıklamıştır.⁴⁸ Koşmider, kılınış ve görünüş arasındaki farkı “bir

⁴⁵ İvanova, Kalina, *Naçini na glagolno to deystvie v sıvremenniya bulgarski ezik*, Sofya, BAN, 1974, s. 5.

⁴⁶ Daha fazla bilgi için bkz.: Agrell, Sigurd, “*Aspektiinderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte: ein Beitrag zum Studium der indogermanischen Präverbia und ihrer Bedeutungsfunktionen*”, Lunds Universitets Arsskrift, new series, I, IV. 2, 1908.; Agrell, Sigurd, *Przedrostki postaciowe czasowników polskich*, Materyały i prace Komisji Językowej Akademii Umiejętności w Krakowie, 8, Kraków : Akademia Umiejętności, 1918.

⁴⁷ Akt., İvanova, a.g.e., s. 5.

⁴⁸ Koşmider, Ervin, “*Oçerk nauki vidah polskogo glagola. Opit senteza.*”, *Vopros glagolnogo vida* içinde, Ed. Y. S. Maslov, İzd. İnostrannoy literaturı, Moskova, 1962, s. 107.

eylemin kılınış türünü değiştirirsek eylem de değişmiş olur, bir eylemin görünüşünü değiştirirsek eylem aynı kalır”⁴⁹ sözleriyle ifade etmektedir.

Slav dillerinde kılınış araştırmalarının görünüş kategorisinden doğduğu görülmektedir. Bu bağlamda konunun Bulgarcadaki varlığına değinmek olursak; Bulgarcada kılınış araştırmalarının görünüş araştırmaları kadar eskiye dayandığını söyleyebiliriz. Buna rağmen kılınış ve görünüş araştırmalarının yeterli olmadığını da belirtmek gerekir. Özellikle kılınış konusunda daha detaylı araştırmaların yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Görünüş konusuna yönelik çalışmalar, kılınışa nazaran kısmen daha kapsamlıdır. Bu bağlamda görünüş konusunda tartışmalı durumların daha az olduğu söylenebilir.

Konu ile ilgili tartışmalarda Hermann ve Comrie gibi birçok dilbilimci kılınışı öznel, görünüşü ise nesnel bir kategori olarak tanımlamaktadır.⁵⁰ Onlara göre iki kategori arasındaki en belirleyici zıtlık nesnel ve öznel olmalarıdır. Slav dillerinde kılınış ve görünüş kategorilerini kıyaslayan Maslov, bu görüşe katılmamaktadır. Ona göre “kılınış sözlüksel, görünüş ise dilbilgisel bir kategori”dir.⁵¹

Bulgarcadaki görünüş ve kılınış kategorileri arasındaki farklara ise ilk defa 1938 yılında Lyubomir Andreyçin, “Bulgarca Fiil Çekiminin Anlamsal Kategorisi” (Kategorie znaczeniowe koniugacji bulgarskiej) isimli çalışmasında değinmiştir.⁵² Andreyçin, ilgili çalışmasında, iki kategorinin farklarına değinmiş olsa da konuyu derinlemesine ele almamıştır. Maslov ise 1959 yılında daha ayrıntılı bir araştırma yapmış ve Bulgarcadaki

⁴⁹ Akt. İvanova, a.g.e., s. 8.

⁵⁰ Daha fazla bilgi için bkz.: Hermann, Eduard, “*Objektive und subjektive Aktionsart*”, Indogermanische Forschungen, Vol. 45 Issue 1, 1927, s. 207-228.; Comrie, Bernard, **Aspect**, Cambridge University Press, 1976.

⁵¹ Maslov, Yuriy S., “*Voprosi glagolnogo vida v sovremennom zarubejnom yazıkoznanii. Vstupitel'naya statya.*”, **Voprosi glagolnogo vida içinde**, İzd. İnostrannoy literaturı, Moskova, 1962, s. 10-11.

⁵² Daha fazla bilgi için bkz.: Andreyçin, Lyubomir, **Kategorie znaczeniowe koniugacji bulgarskiej**, Polska Akademia Umiejetnosci, Krakow, 1938.

kılınışı iki grupta sınıflandırarak incelemiştir. Maslov, birinci grupta ön ek alan fiilleri ve özelliklerini, ikinci grupta ise ön eksiz fiilleri ve özelliklerini kümelendirmiştir.⁵³

Kalina İvanova'nın "Çağdaş Bulgar Dilinde Kılınış"⁵⁴ adlı çalışması, şu an Bulgarcada kılınış konusu üzerine yapılan en kapsamlı araştırmadır. İvanova, 18 ön ek ve 1 son eki inceleyerek toplamda 53⁵⁵ kılınış türü belirlemiştir.⁵⁶ İncelediği ön ekler şöyledir: "о-, у-, пре-, при-, на-, из-, по-, с(ъ)-, до-, за-, раз-, от-, про-, над-, под-, пред-, в(ъ)-, въз-". Son ek olarak ise sürekli fiilleri, süreksiz biçime dönüştüren "-н-" ekini ele almıştır. Ancak yazar, "-н-" son ekinin kılınış özelliklerini çalışmasında detaylı ele alamadığını ve konunun incelenmeye açık olduğunu belirtmiştir.⁵⁷ Tezimiz konu itibarıyla görünüş kategorisini kapsamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada Bulgarcadaki kılınış türleri ayrıntılı incelenmemiştir.

Buraya kadar sunulan bilgilerden anlaşıldığı üzere Bulgarca fiil sistemi görünüş itibarıyla oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Bulgarcada ilk biçimi itibarıyla son ek veya ön ek almamış (yaklaşık 50 fiil hariç) ve isimden veya sıfattan türemiş fiillerin büyük çoğunluğu sürekli fiil türüne aittir. Diğer Slav dillerinde olduğu gibi Bulgarcada süreksiz

⁵³ Maslov, Yuriy S., "Glagolnıy vid v sovremennom bolgarskom litera turnom yazıke (znaçenie i upotreblenie)", **Voprosi gramatiki sovremennogo bolgarskogo literaturnogo yazıka** içinde, İzd. Akademii Nauk SSSR, Moskva, 1959, s. 157-312.

⁵⁴ Начини на глаголното действие в съвременния български език.

⁵⁵ İvanova Bulgarcadaki 53 kılınış türünün "антецептен, атенуативен, аугментативен, декурсивно-результативен, делимитативен, дирекционно-финално-результативен, еволютивен, едноактен, ефективен (и ефективно-комуникативен), имажинерно-результативен, импресивно-результативен, импulsive-результативен, ингресивен, итеративно-атенуативен, итеративно-делимитативен, комитативно-результативен, комплетивен, консекутивно-результативен, майоративно-результативен, многоактен, общорезультативен, окупантно-аугментативен, окцидентен, препозитен, резонантен, результативно-абкурсивен, результативно-акурсивен, результативно-аугментативно-супергресивен, результативно-дефинитивен, результативно-дистрибутивно-кумулятивен, результативно-екскурсивен, результативно-екскурсивно-дистрибутивен, результативно-инкурсивен, результативно-инкурсивно-компресивен, результативно-катакурсивен, результативно-конвергентен, результативно-кумулятивен, результативно-панкурсивен, результативно-панкурсивно-дистрибутивен, результативно-перкурсивен, результативно-перкурсивно-дистрибутивен, результативно-сатуративен, результативно-субкурсивен, результативно-суперкурсивен, результативно-тотално-дистрибутивен, результативно-циркукурсивен, рекурсивен, релативен, релативно-квалификативен, статален, супергресивно-результативен, трансгресивен (и трансдуративен), финитивен" şeklinde sıralamış ve bahsedilen eklerin hangi kılınış türünün işaretleyicisi olabileceklerini çalışmasında detaylı bir şekilde incelemiştir.

⁵⁶ Daha fazla bilgi için bkz.: İvanova, a.g.e., 1974.

⁵⁷ İvanova, a.g.e., 1974, s. 120.

fiilleri sürekli yapan çok sayıda son ek vardır ve aynı anlamı taşıyan birden fazla sürekli fiil oluşturabilirler. Ayrıca Bulgarca her iki görünüş türünü de birden ifade eden çift görünüşlü fiillere sahiptir. Anlamları ve kullanım alanları farklı ikinci derece sürekli görünüşe sahip fiillerin de yer aldığı Bulgarcanın fiil sistemi özellikle Türkçeye kıyaslandığında oldukça karmaşık olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

2. TÜRKÇEDE GÖRÜNÜŞ KATEGORİSİ

Türkiye’de görünüş kavramından ilk bahseden Haydar Ediskun olmuştur. 1963 yılında basılan “Yeni Türk Dilbilgisi” kitabında s. 207’de “görünüş”ten bahsetmiş ve s. 461’de “eylem görünüşü” kavramını kullanmış fakat tanımını yapmamıştır. Aynı dilbilgisi kitabında tasvir fiillerini tanımlarken “temel fiile bir renk, bir görünüş kazandıran fiillere de tasvir fiilleri diyebiliriz: temel fiillere görünüşler kazandırmaya yardım etmektedirler” açıklamasını yapmıştır.⁵⁸ Türkçedeki görünüş-zaman temelinde ilk ayrıntılı incelemeyi ünlü Türkolog Lars Johanson yapmıştır. Lars Johanson’un 1971 yılında yayınladığı “Aspekt im Türkischen” kitabı, Türkçede görünüş çalışmaları açısından çok önemli bir yere sahiptir.⁵⁹ Türkçe görünüş kategorisini inceleyen araştırmacıların çoğu bu çalışmadan alıntılar yapmıştır. Lars Johanson’un hazırladığı söz konusu çalışmadan sonra Türkçe dilbilgisi kitaplarında görünüş kategorisine yeterince yer verilmediğini fark eden ve bu boşluğun doldurulması gerektiğini düşünen Agop Dilaçar 1974 yılında “Türk Fiilinde “Kılınış”la “Görünüş” ve Dilbilgisi Kitaplarımız” isimli makaleyi dilbilimcilerin dikkatlerine sunmuştur. Bu çalışmadan sonra Türkçedeki görünüş ve kılınış hakkında birçok çalışma yapılmış ve bu konular ele alınmıştır. Görünüş konusunu daha iyi anlayabilmek için Türk ve yabancı dilbilimcilerin yaptıkları farklı tanımları incelemenin konuyu daha iyi anlamak için faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Zeynep Korkmaz görünüşü şöyle açıklamıştır: “Fiilin ad biçimi olan mastarda değil, çekimli şekillerinde görülen bir iç anlamdır. Bunlarda şekilden beklenen anlam yerine, daha değişik bir anlam ortaya çıkmasıdır. Daha doğrusu, bu kalıba, konuşanın

⁵⁸ Ediskun, Haydar, **Yeni Türk Dilbilgisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1963, s. 227.

⁵⁹ Lars Johanson’un danışmanlığında doktorasını tamamlayan Nurettin Demir “Aspekt im Türkischen” isimli çalışmayı Türkçeye “Türkçede Görünüş” ismiyle çevrilmiş ve Ağustos 2016 yayımlanmıştır. Daha fazla bilgi için bkz.: Johanson, Lars, **Türkçede Görünüş**, Çev. Nurettin Demir, Grafiker, Ankara, 2016.

verdiği özel anlamdır ve dil psikolojisinin ürünüdür. Görünüşte kip ekleri, zamanı ve işlev açısından asıl işlevleri ile değil, daha başka işlevler ile kullanılır”.⁶⁰

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü’nde “görünüş” teriminin açıklaması ise “eylemin anlattığı iş, oluş ve edimi, konuşucunun nasıl gördüğünü belirten dilbilgisi ulamı” olarak ifade edilmiştir.⁶¹

Ahmet Benzer’e göre ise zaman ve görünüş birbirine yakın iki kavram olmakla birlikte, görünüş zamandan daha ön sırada bir belirleyici olarak yer almaktadır.⁶² Aynı zamanda “görünüş kavramı fiil zamanı ile edinilen nokta ya da aralık boyunca gerçekleşmiş, gerçekleşecek, gerçekleşecek vaka ve durumun bu süreçte bitmişlik mi bitmemişlik mi yoksa sürüyor mu bilgisini verir” şeklinde görüşünü tanımlamaktadır.⁶³

İbrahim Ahmet Aydemir, görünüşü Lars Johanson’un yaptığı gibi intraterminallik (sınırlararasılık), postterminallik (odaksılık) ve terminallik (sınırsonrasılık) olarak üç ayrı başlıkta incelemiştir. İntraterminal görünüş perspektifinde “bir olayın, başlangıç sınırından sonra ve bitiş sınırından önce, yani başlangıç ve bitiş sınırları arasında gözlemlenmesini ifade eden bir kavramdır”.⁶⁴ Postterminal bakış açısında bir olay, kritik sınırı aştıktan sonraki safhada gözlemlenmeye imkân vermektedir. İlk iki ayrımında ya sınır ya da süreç bağlamında incelenirken terminal bakış açısında olay total olarak yansıtılmaktadır.⁶⁵

Sema Aslan Demir ise görünüşü “bakış açısı” olarak betimler; “Görünüş ya da bakış açısı, eylemin iç evre yapısını ya da sınırlarıyla ilgili bir kesiti görünür hâle getiren gramer kategorisidir”.⁶⁶ Sema Aslan Demir bu tanımında Carlota S. Smith’in yazdığı “The

⁶⁰ Korkmaz, Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri**, TDK Yayınları, Ankara, 2014, s. 522.

⁶¹ **Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü** – Sosyal Bilimler, TÜBA, Ankara, 2011, s. 513-514.

⁶² Benzer, Ahmet, **Türkçede Zaman, Görünüş ve Kiplik**, Kabalcı, İstanbul, 2012, s. 36.

⁶³ Benzer, a.g.e., s. 41.

⁶⁴ Aydemir, İbrahim Ahmet, **Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi**, Grafiker, Ankara, 2010, s. 22.

⁶⁵ Aydemir, a.g.e., s. 23.

⁶⁶ Aslan Demir, 2016, a.g.e., s. 13.

Parameter of Aspect” çalışmasından etkilenmiştir. Smith’in kullandığı “bakış açısı” (viewpoint) terimini açıklamak için kamera metaforunu kullanmıştır:

“Görünüş bakış açısı nesneleri alıcı için görünür hâle getiren bir kamera lensi gibi işlev görmektedir. Kılınışlar, bakış açısı lenslerinin üzerinde çalıştığı nesnelerdir. Kamera lensleri nasıl bir nesnenin görünür hâle gelmesi için gerekliyse, görünüş de bahsedilen kılınışı cümlede görünür hâle getirmek için gereklidir.”⁶⁷

Doğan Aksan, görünüşü; “Eylemin çekimli biçimiyle anlattığı işin, kılınışın dışında, kişisel, öznel bir anlatımı yansıttığıdır” şeklinde tanımlamıştır.⁶⁸

Agop Dilaçar ise; “Görünüş çekime uğramış fiilin taşıdığı kavramda, konuşanın öznel bir başkalaşım yapmasıdır, nesnel değil öznel, mastarda değil, çekim şekillerinde bulunan bir iç anlamdır” şeklinde tanımlamaktadır.⁶⁹

Görünüş, fiillerin çekiminde söz konusu olan ve fiilin gösterdiği iş veya oluştaki iç düzenlemesini ve sürekliliğini belirleyen bir kategori olarak tanımlayan Kamile İmer’e göre görünüş öznel ve çekim şekillerinin barındırdığı iç anlamla alakalıdır.⁷⁰ Aydemir ise görünüşü “fiil anlamlarının zamansal yapısını veya diğer içerik özelliklerini ifade eden ve birçok dilde morfolojik olarak gramerleşmiş fiil kategorisi” şeklinde tanımlamaktadır.⁷¹

Görünüş konusundaki araştırmalar 1957’ye kadar Almanca ve Slav dillerinde iki farklı akım olarak sürmüştür. Slav dillerinde biçime dayalı, Almancada ise anlama dayalı araştırmalar yapılmıştır. 1957 yılında Chomsky’nin “Söz Dizimi Yapıları (Syntactic

⁶⁷ Smith, Carlota S., **The Parameter of Aspect** (Second Edition), Studies in Linguistics and Philosophy Vol. 43, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1997, s. 27.

⁶⁸ Aksan, Doğan, **Her Yönüyle Dil**, TDK Yayınları, Ankara, 1990, s. 104.

⁶⁹ Dilaçar, 1974, a.g.e., s. 161.

⁷⁰ İmer, Kamile; Kocaman, Ahmet; Özsoy, Sumru, **Dilbilim Sözlüğü**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 142.

⁷¹ Aydemir, 2010, a.g.e., s. 21.

Structures)” adlı eserinin yayımlanmasından sonra ise birçok görünüş araştırmacının biçime dayalı yapılmasına sebep olmuştur.⁷²

Bulgarcadan farklı olarak Türkçede görünüşü tanımlayan sabit ek/ekler bulunmamaktadır. Dolayısıyla sadece eklerden hareket ederek görünüşü tespit etmek güçtür. Bunun sebebi cümlenin devamının görünüşü değiştirebilmesidir.

Yapılan tanımlamalardan da anlaşıldığı gibi dilbilimciler arasında, Türkçede görünüş ile ilgili fikir birliğine henüz varılmamıştır. Türkçedeki görünüşün iki farklı ana hatta incelendiği anlaşılmaktadır. Birinci görüş, kip ve zaman ekleri işlev açısından asıl işlevleri çerçevesinde değil, daha başka işlevler kapsamında kullanıldıklarında görünüşten söz edilebileceği yönündedir. İkinci görüş ise Slav dillerindeki fiil görünüşü üzerine yapılmış araştırmalardan etkilenecek eylemlerin zaman veya kip eklerini aldıkları durumlarda bitmişlik ya da bitmemişlik açısından incelenebileceği yönündedir. Üstünde durulması gereken başka önemli bir konu ise Türkçede zaman, kip ile görünüş kategorilerinin birbirleriyle benzerlikleri ve farklarıdır. Çünkü Türkçede fiilin kök ve gövdesine getirilen ekler yardımıyla zaman, görünüş ve kip değerleri aktarılmaktadır.

2.1. Zaman ve Görünüş İlişkisi

Fiil zamanı, hareketin, oluşun, durumun gerçekleştiği veya gerçekleşeceği anı belirtir. Bir fiilin geçmişte mi, şu anda mı yoksa gelecekte mi yapılacağı anlamı zaman yardımıyla aktarılır. Fiil zamanı eylemin gerçekleştiği noktayı zaman çizgisinde belirtirken görünüş ise sürecin zaman üzerindeki yayılım tarzını bildirir.

⁷² Daha fazla bilgi için bkz.: Chomsky, Noam, **Syntactic Structures**, Mouton, The Hague, 1957.

Engin Uzun’a göre görünüş; “Zamanla çoğu zaman iç içe olan ama zamanı değil, zamana bağlı olarak eylemin anlattığı iş, oluş, veya durumun zaman ile etkileşimini aktarma.”dır.⁷³ Görünüşün fiil zamanıyla iç içe olmasının sebebi ise Türkçedeki bir ekin birden çok işlevi üstlenmesidir.⁷⁴

Mari Jean Broman Olsen’e göre; “geçmiş, şimdiki ya da gelecek zamanın seçimi merkez ile ilgili olarak yerleşen durumun gerçek zaman göndermesine dayanır. Görünüş, durumların iç zamanına bakar; durumun zamana ait yerleşim yerinden bağımsızdır”.⁷⁵

Bazı dillerde görünüş ve fiil zamanı arasındaki ayrım hem biçim bilgisine hem de anlama dayalıdır. Aynı zamanda dilbilgisine dayalı görünüş ve fiil zamanı ayrı ayrı ekler tarafından işaretlenirler. Türkçe gibi dillerde ise zaman ekleri hem fiil zamanını hem de fiil görünüşünü aktarmaktadırlar.

Jaklin Kornfilt’e göre Türkçede fiil zamanını aktaran eklerin çoğu aynı zamanda görünüşe ait işlevleri de içinde barındırırlar. Bazı ekler ise aynı zamanda kipi de işaretlemektedirler. Eklerin bu çiftli veya üçlü işlevi Türkçenin en tipik özelliklerindendir.⁷⁶

Eser Erguvanlı Taylan Türkçede zaman eklerinin birden fazla özellik barındırabilmesini “tek ek/çok işlev” yaklaşımı ile açıklamıştır.⁷⁷ “Ahmet top oynuyor” cümlesinde -(I)yor eki hem şimdiki zamanı, hem sürekli görünüşü hem de bildirme kipini sunmaktadır. Uzun’a göre “Türkçe’nin tek bir ekle görünüş, kip ve zaman kategorilerini

⁷³ Uzun, Engin N., **Dünya Dillerinden Örnekleriyle Dilbilgisinin Temel Kavramları – Türkçe Üzerine Tartışmalar**, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 39, Kebikeç Yayınları, İstanbul, 2004, s. 145.

⁷⁴ Daha fazla bilgi için bkz.: Uzun, Engin N., “*Türkçede görünüş/kip/zaman üçlüsü*”, **Dil Dergisi**, sayı: 68, 1998, s. 5-22.

⁷⁵ Olsen, Mari Jean Broman, **A Semantic and Pragmatic Model of Lexical and Grammatical Aspect**, Doktora Tezi, Northwestern Üniversitesi, Ann Arbor, 1994, s. 6.

⁷⁶ Kornfilt, Jaklin, **Turkish**, Routledge, London ve New York, 1997, s. 344.

⁷⁷ Daha fazla bilgi için bkz.: Erguvanlı Taylan, Eser, “On the Parameter of Aspect in Turkish”, A. Konrot (Ed.), **Modern Studies in Turkish Linguistics**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1996, s. 153-169.

aynı anda sergilediği görüşü, bu dilin genel karakteristiğine aykırı bulunmalıdır...”.⁷⁸

Fakat günümüzde görünüş çalışmalarında birçok dilbilimci tek ek/çok işlev yaklaşımını benimsemiş ve Türkçedeki eklerin işlevlerini araştırmıştır.⁷⁹

Sonuç olarak cümlede fiiller zaman ekleri ile birlikte kullanıldığından ve bu ekler hem fiil zamanı hem de fiil görünüşü hakkında bilgi verdiğinden bu iki kavramı birbirinden ayırmak mümkün değildir. Fiil zamanı ve görünüş birbirini tamamlayan iki dilbilgisel kategoridir. Fiil zamanı vakanın gerçekleştiği zamanla ilgili bilgi vermektedir. Yani vakanın geçmişte yapıldığı, şimdi yapılmakta olduğu ya da gelecekte yapılacağı bilgisini verir. Görünüş ise bu vakanın zaman çizgisindeki yerleşiminden bağımsızdır ve sadece süreç ile ilgili bilgi vermektedir. Sürekli veya süreksiz görünüşün seçimi konuşmacının aktarmak istediği bilgiye bağlıdır.

2.2. Türkçede Kılınış

Kılınış kavramı ilk defa Agrell (1908) tarafından aspect terimiyle eş anlamlı olarak kullanmıştır.⁸⁰ Bu terim Alman dilbilimcilerin çalışmalarında *aktionsart*, *aktionsarten* olarak kullanılırken İngiliz dilbilimcilerin çalışmalarında *actionality*, *manner of action* ve *lexical aspect* olarak yer almaktadır. Dilaçar, 1949 yılında basılan Türk Ansiklopedisi’nin 3. ciltte kılınış terimini Türkçeye kazandırmıştır. Kılınış terimi yerine dilbilim literatüründe *içkin anlam* (inherent meaning)⁸¹, *içkin görünüş* (inherent

⁷⁸ Uzun, 1998, a.g.e., s. 5.

⁷⁹ Tek ek/çok işlev yaklaşımı üzerine yoğunlaşan çalışmalar için bkz. Johanson 1971; Dilaçar 1974; Yavaş 1980; Erguvanlı Taylan 1996; Kornfilt 1997; Uzun 1998; Aydemir 2010; Benzer 2012; Aslan Demir 2016.

⁸⁰ Bacanlı, Eyüp, **Kılınış Kategorisi ve Altaycada Kılınış Belirleyicisi Olarak Art Fiiller**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014, s. 28.

⁸¹ Comrie, Bernard, **Aspect**, Cambridge University Press, 1976, s. 41.

aspect)⁸², *sözlüksel görünüş* (lexical aspect)⁸³, *durum görünüşü* (situational aspect)⁸⁴, *eylem tarzı* (modes of action)⁸⁵ gibi terimler kullanılmıştır. Bacanlı ise *kılınış* terimini tercih etmektedir.⁸⁶ Çalışmamızda da Türkçede daha yaygın olan kılınış terimi kullanılacaktır.

Kılınış kategorisi için sözlüksel görünüş veya durum görünüşü terimlerinin kullanılmasının nedeni Slav dillerindeki fiillerin tabanında hem kılınış hem de görünüş hakkında bilgiler içermesidir. Comrie, Smith, Slabakova, Hopper, Aydemir ve diğer pek çok dilbilimci görünüşü dilbilgisel ve sözlüksel olarak ikiye ayırırlar. İlk başta Slav dillerindeki görünüşü baz alarak diğer dilleri araştıran dilbilimciler görünüş özelliklerini tanımlamış ve sözlüksel görünüşten yola çıkarak kılınış düşüncesinin doğmasına sebep olmuşlardır. Daha sonraları kılınış ayrı bir kategori olarak incelenirse de görünüşten nasıl ayırt edileceği önemli bir sorun olmuştur. Bu sorun “*euð*” (görünüş) kelimesinin Almancaya aktionsart (kılınış) biçimde çevrilmesi ile daha da büyümüştür.⁸⁷ Kılınış tanımını yapmadan önce bazı dilbilimcilerin kılınışı nasıl yorumladıklarını incelemek faydalı olacaktır.

Dilaçar’a göre “fiil mastarının bildirdiği ana anlama bağlı bir süreç türü (başlama, süre, bitirme, yenileme, vb. gibi) olarak kendi içinde bulundurulur, konuşanla-ışitenle bir öznel ilgisi yoktur, nesneldir (objektif); bunun zaman ve kiple ilgili türleri de vardır: zaman kılınışı (temporale Aktionsart) ve kip kılınışı (modale Aktionsart) gibi...

⁸² Givon, Talmy, **Syntax – Volume I**, John Benjamins Publishing, Amsterdam/Philadelphia, 2001, s. 287-288; Housen, Alex, “*The development of tense-aspect in English as a second language and the variable influence of inherent aspect*”, 6. Bölüm, **The L2 Acquisition of Tense-Aspect Morphology**, John Benjamins Publishing, Amsterdam/Philadelphia, 2002, s. 155.

⁸³ Weist, Richard M., “*The first language acquisition of tense and aspect: A review*”, 2. Bölüm, **The L2 Acquisition of Tense-Aspect Morphology**, John Benjamins Publishing, Amsterdam/Philadelphia, 2002, s. 17; Aydemir, Yasemin, **Sözlüksel Görünüş Ve Türkçe Eylemlerin Anlambilimsel Sınıflandırması: Sözlükçe-Sözdizim Etkileşimi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006.

⁸⁴ Kiyota, Masaru, **Situation Aspect And Viewpoint Aspect: From Salish To Japanese**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fukuoka Üniversitesi, 1998.

⁸⁵ Johanson, Lars, “*Viewpoint Operators in European Languages*”, in *Tense and Aspect in the Languages of Europe*, Ö. Dahl (ed.), Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 2000, 27-187.

⁸⁶ Bacanlı, 2014, a.g.e., s. 28.

⁸⁷ Benzer, 2012, a.g.e., s. 90.

Kılınış, belli bir sürecin akışında bulunan doğal bir özelliktir, yani sürecin iç sınır, başlama, bitirme, süre ve kezleme gibi fiil mastarının bildirdiği niteliklere sahiptir”.⁸⁸

Korkmaz’a göre kılınış veya “eylem tarzı” (modes of action) bir fiilin belirttiği iç zamansal özellikleri, başlangıç-sürek-bitiş şeklindeki evre yapılanması ve nihayet gerçekleşme tarzıyla ilgili bir sözlük kategorisidir ve genellikle sözlük anlamı itibarıyla fiillerin anlambilimsel tasnifini gerektirmektedir.⁸⁹

Necip Üçok kılınış için “iş neveleri” adlandırmasını kullanmıştır. Üçok’a göre iş neveleri “anlık, sürekli, bitimli, başlanışlı, pekiştirmeli ve yenilemeli” olarak altı gruba ayrılmaktadır.⁹⁰

Türkçede kılınış açısından en kapsamlı ve en önemli çalışmalardan biri 1971 yılında Johanson tarafından yapılmıştır. Johanson bu çalışmasında Türkçeden hareketle bir model geliştirmiştir ve bu anlamda büyük önem arz etmektedir. Bu modele göre fiiller, ön sınır vurgulayanlar, son sınır vurgulayanlar ve sınır vurgulamayanlar olarak üç alt başlıkta incelenmiştir. Bu yaklaşıma göre “sınır vurgulayanlar” ve “sınır vurgulamayanlar” olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Birinci gruptaki fiiller bitiş ya da başlangıç sınırı açısından incelenmiş, ikinci grupta ise sadece süreci ifade eden fiiller ele alınmış ve herhangi bir sınır belirtilmemiştir.

Ön Sınır Vurgulayan Fiiller

Ön sınır vurgulayan fiillerde (ÖS) eylemin kritik noktası/sınırı olayın başlangıcındadır. Bu gruptaki fiiller “-(y)A başla-” yapısıyla da ifade edilebilir (örn.

⁸⁸ Dilaçar, 1974, a.g.e., s. 161.

⁸⁹ Korkmaz, 2014, a.g.e., s. 146.

⁹⁰ Üçok, Necip, **Genel Dilbilim (Lengüistik)**, Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1947, s. 125-127.

uykuya dal-, yola çık-, yapmaya başla-). ÖS’lar sınır vurgulamayanlar ile bağlantılıdır. Çünkü bir eylem gerçekleşmeye başlar ve devamında bir süreç söz konusu olur. Johanson’un geliştirdiği “x-di mi? Evet x-di ve hâlâ x-iyor” ve “Saat 1’de x-di ve on iki dakika sonra hâlâ x-iyordu” modellerde ÖS’lar “x” yerine kullanılabilir.⁹¹

Çocuk uyudu mu? Evet uyudu ve hâlâ uyuyor.

Ahmet oturdu mu? Evet oturdu ve hâlâ oturuyor.

Leylek uçtu mu? Evet uçtu ve hâlâ uçuyor.

Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi uyu-, otur- ve uç- fiilleri ön sınır vurgulamaktadırlar. Aynı zamanda ÖS’lar eylemin gerçekleşmeye başladığını ve devam ettiğini belirtmektedirler.

Son Sınır Vurgulayan Fiiller

Son sınır vurgulayan fiiller (SS), bir eylemin gerçekleşme noktasına ulaştığını gösterir. Bir eylemin gerçekleşmiş sayılabilmesi için son sınırı aşmış olması gerekmektedir. Son sınır aşılmadıkça olay gerçekleşmiş sayılmaz.⁹² Son sınırı vurgulayan eylemlerde bir olayın devam etmesi veya başlaması söz konusu değildir. Eylem/olay gerçekleşir ve eylemin son sınırında tamamlanmış olur. Bu durumda söz konusu fiiller “-mAyA başla-” ve “-mAyA devam et-” yapılarıyla kullanılamazlar. Johanson SS’ları anlık ve anlık olmayan olarak iki başlıkta incelemiştir. Anlık fiiller bir sürecin sonucunda değil, bir anda gerçekleşirler. Anlık olmayanlar ise bir sürecin sonucunda son noktaya ulaşırlar. Anlık ve anlık olmayan son sınır vurgulayan fiillerin ortak noktası ise eylemin son sınırlarıdır. Türkçe SS’lar için Johanson daha önce bahsettiğimiz iki kontrol cümlesi

⁹¹ Johanson, 2016, a.g.e., s. 168.

⁹² Johanson, 2016, a.g.e., s. 165-196.

geliştirmiştir (“x-di mi? Evet x-di ve hâlâ x-iyor” ve “Saat 1’de x-di ve on iki dakika sonra hâlâ x-iyordu”). Son sınır vurgulayan fiiller “x” yerine kullanılamaz.⁹³ Son sınır vurgulayan fiilleri incelemek için Johanson’un geliştirdiği kontrol cümlesini kullanarak aşağıdaki örnekler oluşturulmuştur.

Öldü mü? Evet öldü ve hâlâ ölüyor. - Saat 1’de öldü ve on iki dakika sonra hâlâ ölüyordu.

Hastalandı mı? Evet hastalandı ve hâlâ hastalanıyor. - Saat 1’de hastalandı ve on iki dakika sonra hâlâ hastalanıyordu.

Barıştı mı? Evet barıştı ve hâlâ barışıyor. - Saat 1’de barıştı ve on iki dakika sonra hâlâ barışıyordu.

Patladı mı? Evet patladı ve hâlâ patlıyor. - Saat 1’de patladı ve on iki dakika sonra hâlâ patlıyordu.

Bu örneklerde görüldüğü gibi Johanson’un test modeline göre bu cümleler Türkçede doğru kabul edilemezler. Bu durumda “ölmek, hastalanmak, barışmak, patlamak” gibi fiiller kılınış tasnifinde “son sınır vurgulayan fiiller” olarak tanımlanabilir.

Sınır Vurgulamayan Fiiller

Sınır vurgulamayan fiiller (SV) başlangıç veya bitiş sınırı vurgulamazlar. Bu gruptaki fiiller için önemli olan süreçtir. Süreçte fiilin gerçekleşmeye devam ettiği gözlemlenir. SV’ler “-mAyA başla-” ve “-mAyA devam et-” yapılarıyla kullanılabilirler. Johanson SV fiilleri dinamik veya durağan olarak iki alt başlıkta incelemiştir. Dinamik fiiller için “çalışmak, yemek, oynamak”, durağan fiiller için ise “yaşamak, bulunmak”

⁹³ Johanson, 2016, a.g.e., s. 168.

örnek olarak gösterilebilir. Aynı zamanda Türkçede sonsuz olaylar SV fiiller ile karşılanır. Örneğin “dünya güneşin etrafında dönüyor”. Johanson’a göre sınır vurgulamayan fiiller “x-di mi? Evet x-di ve hâlâ x-iyor” test modelinde “x” yerine kullanılabilmektedir.⁹⁴

Onur okudu mu? Evet okudu ve hâlâ okuyor.

Çocuk güldü mü? Evet güldü ve hâlâ gülüyor.

Annem konuştu mu? Evet konuştu ve hâlâ konuşuyor.

Kardeşim ağladı mı? Evet ağladı ve hâlâ ağlıyor.

Yukarıdaki örneklerden anlaşıldığı gibi oku-, gül-, ağla-, konuş- fiilleri gerçekleşirken herhangi bir sınır vurgulamazlar ve kılınış özelliği olarak süreç vurgulayan fiillerdir.

Türkçede kılınışın temel işlevi fiillerin sınırlarını, süreçlerini ve gerçekleşme biçimlerini belirtmektir. Johanson’un yapmış olduğu ön sınır vurgulayan, son sınır vurgulayan ve sınır vurgulamayan fiiller gruplandırmasına göre Türkçedeki fiiller incelenebilir. Bu gruplandırmaya göre de fiillerin kılınış anlamları işaretlenebilir. Fakat ana dil konuşucuları fiillerin bu anlamlarını bilmekte ve dilde kullanabilmektedirler. Burada önemli olan husus Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen kişilerin kendi dillerindeki fiillerin kılınış özellikleri ile kıyaslayabilmeleri ve düşüncelerini doğru olarak aktarabilmeleridir.

⁹⁴ Johanson, 2016, a.g.e., s. 168.

Nurettin Koç kılınış sınıflandırmasında Johanson’a yakın bir şekilde fiilleri dört kümede toplar.⁹⁵ Fakat fiillerin kılınış özelliklerini ayrıntılı bir şekilde betimlememiştir. Bu sınıflandırma aşağıdaki gibidir:

“Başlama Belirten Eylemler: Belirmek, başlamak, açmak, canlanmak, tutuşmak, kalkmak, ihtiyarlamak, iyileşmek...

Sürdürme Belirten Eylemler: Aramak, beklemek, yaşamak, çalışmak, gezmek, koşmak, yürümek, yüzmek...

Bitirme Belirten Eylemler: Pişmek, içmek, bulmak, yıkmak, yetişmek, tıraş olmak, ölmek, ulaşmak...

Zaman Kavramı Vermeyen Eylemler: Bilmek, anlamak, düşünmek, tiksirmek, sevmek, tatmak, görmek, sevinmek, anlaşılmak...”⁹⁶

Dilaçar ise kılınış tasnifini batılı kaynaklara dayanarak aşağıdaki gibi özetlemiştir:

“I. Kesiksiz (non-interroppu)

A. Sürekli (continu): aramak

1. Oluşlu (virtuel): kızarmak

a. Girişmeli (inchoatif): yeşermek

b. Bırakmalı (decessif): soysuzlaşmak

c. Süregelmeli (perduratif): çaşıtlamak (Çağataycada=casusluk etmek)

a’. Olmalı (existentiel): gözetlemek

b’. Kapsamlı (possessionnel): parıldamak

2. Edişli (agentiel): dövmek

a. Etmeli (factitif): ufalamak

⁹⁵ Koç, Nurettin, **Yeni Dilbilgisi**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 358.

⁹⁶ Koç, 1996, a.g.e., s. 358.

- b. Yapmalı (effectif): duvar örmek
- c. Uğraşmalı (tractatif): kuşlamak (lehçelerde:=kuş avlamak)
- ç. Etkilemeli (affectif): korkutmak
- d. Donatmalı (equipatif): ağaçlandırmak
- e. yoksunlamalı (privatif): silahsızlandırmak
- f. araçlamalı (instrumentatif): fırçalamak

B. Süreksiz (momentane): bulmak

- 1. Başlamalı (ingressif): yola koyulmak
- 2. Bitirmeli (terminatif): erişmek

II. Kesikli (interrompu)

A. Üstüsteli (iteratif): damlamak

B. Yinelemeli (frequentatif): atıştırmak

- 1. Yeğinlemeli (intensif): şaşalamak
- 2. Yeğnilmeli (diminutif): gülümsemek”⁹⁷

Dilaçar’a göre “başlamak” ve “yürümek” fiilleri aynı kılınışa sahip değildirler.

Türkçede süreklilik anlamı veren -iyor ekini aldıklarında “başlıyorum” ve “yürüyorum” fiilleri sürekli gibi gözükseler de kılınışları açısından farklı özelliklere sahiptirler. Dilaçar’ın yorumuna göre “*başlıyorum* ‘sürekli bir işe girişiyorum, başlamak üzereyim’, *yürüyorum* ise ‘sürekli bir işi devam ettiriyorum’ anlamına gelir”⁹⁸. Bu durumda “başlamak” fiili “başlamalı (Fr. ingressif)”, “yürüyorum” fiili ise “sürekli (Fr. continu)”dir. Aynı zamanda Dilaçar fiillerin kılınışsal özelliklerini konuşucuya göre değiştirilemeyeceği için nesnel (objektif) bir fiil kategorisi olarak tanımlamaktadır.

⁹⁷ Dilaçar, Agop, “*Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi*”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten**, Ankara, 1971, s. 83-145.

⁹⁸ Dilaçar, 1974, a.g.e., s. 163.

Kılınış kategorisi için birden çok terimin ve farklı açıklamanın var olması kılınışın ne olduğu ve tam olarak fiillerin hangi özelliklerini içerdiği hususunda kısmi bir belirsizlik yaratmaktadır.

2.3. Türkçede Eklerin Görünüş Özellikleri

Türkçe fiiller mastar hâlindeyken sadece kılınış değerleri hakkında çıkarımlarda bulunulabilir. Fakat zaman ve kip ekleri çok işlevli olmalarından hem zaman ve kip hem de görünüş hakkında bilgi aktarırlar. Bunun sebebi Türkçede görünüşü belirleyen özel eklerin bulunmamasıdır. Türkçe dilbilgisi kitaplarında ekler öncelikli olarak zaman ve kip kavramları ile ilişkilendirilmişlerdir. Oysa bu ekler aynı zamanda görünüş işlevlerini de üstlenmektedir. Daha önce bahsettiğimiz tek ek/çok işlev kavramı çalışmamız için çok önemlidir.

Ana dil konuşucuları, konuşma esnasında eklerin taşıdıkları dilbilgisel anlamları düşünmeden kullanabilmektedirler. Kullanılan eklerde ise zaman, görünüş ve kip özellikleri aynı öncelikle dinleyiciye aktarılmaz. Bazen fiil zamanını, bazen ise kip durumunu veya görünüş bilgisini aktarmak için kullanılmış olabilirler. Bu durumda konuşucunun öncelikli olarak aktarmak istediği anlamı bağlam içerisinde değerlendirmek daha doğru olacaktır. Fakat öncelikli olarak “Görünüşü işaretleyen ekler nelerdir?” sorusunu cevaplamak gerekir. Türkçedeki eklerin zaman, görünüş ve kip özellikleri birçok dilbilimci tarafından incelenmiştir. Aydemir, Benzer ve Uzun’un bu konudaki araştırmaları görünüş kavramı açısından önemlidir.

İbrahim A. Aydemir Türkçede zaman ve görünüş eklerini 4 ayrı başlıkta incelemiştir. Bu başlıklar “Temel Cümlede Zaman ve Görünüş”, “Zarffiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş”, “Sıfatfiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş” ve “İsimfiil

Cümlelerinde Görünüş” şeklinde sunulmuştur.⁹⁹ İbrahim A. Aydemir tarafından verilmiş başlıklar ve incelenen ekler aşağıda özetlenmiştir.

Temel Cümlede Zaman ve Görünüş

-(X)rI-(A)r	-DX	-(X)yordu	-mXştX
-(X)yor	-mXş	-(X)rdXI-(A)rdI	-DXydX
-mAktA(dIr)	-(y)AcAK	-mAKtAydI	-(y)AcAKtI

Zarf-Fiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş

-(y)Xp	-(y)A...-(y)A	-DXğXndA	-mAdan önce
-(y)XncA	-(X)rken	-DXktAn sonra	-(y)All
-(y)ArAk	-DXKçA	-mXşken	-(X)rI-Ar...-mAz

Sıfat-Fiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş

-(y)An	-(y)AcAK	-DXK	-(y)AcAğI
-mXş	-(X)rI-(A)r	-DXğX	

İsim-Fiil Cümlelerinde Görünüş

-DXK	-(y)AcAK
------	----------

Yukarıda verilen ekler hem zaman hem de görünüş özellikleri taşımaktadırlar. Fiilin köküne ve/veya gövdesine eklenen eklerin geliş sırası eklerin kapsamına göre değişmektedir.¹⁰⁰ Ahmet Benzer ise yukarıda bahsedilen sınıflandırmadan farklı olarak

⁹⁹ Bkz.: Aydemir, a.g.e., 2010, s. 3-4.

¹⁰⁰ Benzer, 2012, a.g.e., s. 118.

“-mİş, -DI, -(I)yor, -mAktA, -mAdA, -AcAk, Ar/Ir ve DIr” eklerinin zaman, görünüş ve kip özelliklerini araştırmıştır.¹⁰¹

Engin Uzun ise zaman, görünüş ve kip bildiren ekleri incelemiş ve görünüş işaretleyicileri olarak “-TI, -(I)yor, -TıydI, -(I)yordu, -(I)yormuş” eklerini belirtmiştir. Engin Uzun’un eklerin zaman, görünüş ve kip özellikleriyle ilgili oluşturduğu tablo aşağıdaki gibidir.¹⁰²

Çizelge 2 Türkçe’de Görünüş, Kip ve Zaman Ekleri					
Ekler	GÖR	(BK)	1. KK	/2. KK	ZAM
-TI	-TI	—	—	—	—
-(I)yor	-(I)yor	—	—	—	—
-(y)AcA k	—	—	-(y)AcA k	—	—
-(A/I)r	—	—	-(A/I)r	—	—
-mİş	—	—	-mİş	—	—
-mAII	—	—	-mAII	—	—
-(y)A	—	—	-(y)A	—	—
-sA	—	—	-sA	—	—
-TıydI	-TI	—	—	—	-(y)TI
-(I)yordu	-(I)yor	—	—	—	-(y)TI
-(y)AcAkI	—	—	-(y)AcAK	—	-(y)TI
-(A/I)rdI	—	—	-(A/I)r	—	-(y)TI
-mİşI	—	—	-mİş	—	-(y)TI
-mAIIydI	—	—	-mAII	—	-(y)TI
-(y)AydI	—	—	-(y)A	—	-(y)TI
-sAydI	—	—	-sA	—	-(y)TI
-(I)yormuş	-(I)yor	—	—	-(y)mİş	—
-(y)AcAkmlş	—	-(y)AcAK	—	-(y)mİş	—
-(A/I)rmİş	—	-(A/I)r	—	-(y)mİş	—
-mİşmİş	—	-mİş	—	-(y)mİş	—
-mAIIymİş	—	-mAII	—	-(y)mİş	—
-(y)Aymİş	—	-(y)A	—	-(y)mİş	—
-sAymİş	—	-sA	—	-(y)mİş	—

İbrahim A. Aydemir, Ahmet Benzer ve Engin Uzun’un Türkçedeki görünüş kategorisini belirleyen ekler konusunda aynı fikirde olmadıkları anlaşılmaktadır. Görünüş kategorisinin ne olduğu ve hangi ekler ile ifade edildiği hususunda farklı açıklamaların var olması, bu konunun ne kadar zor ve karmaşık olduğunu göstermektedir.

Dillerin doğası itibarıyla fiiller bir hareketi/eylemi aktarmak için kullanılır. Fiiller bazen kısa bazen ise uzun süreli eylemleri aktarırlar. Bu bağlamda bir eylem ne

¹⁰¹ Benzer, 2012, a.g.e., s. 125-207.

¹⁰² Uzun, 1998, a.g.e., s. 15.

kadar kısa sürede yapılsa da her fiilde mutlaka bir süreç bulunmaktadır. Bu sürecin zaman dilimindeki yayılım tarzı ise görünüş kategorisi kapsamında incelenmektedir. Türkçede fiiller geçmiş-şimdiki-gelecek zaman olarak üç ana başlıkta incelenmektedir. Bu zaman dilimleri fiillerin süreçlerini etkilemektedir. Şimdiki zamanda eylemlerin gerçekleşmesi devam ettiği için eylemler sürekli görünüşte kullanılırlar. Geçmiş zamanda kullanılan fiillerin eylemin gerçekleşip gerçekleşmediği bilgisini içermesi konuşucu ve dinleyici açısından önemlidir. Bu bağlamda geçmiş zamanda hem sürekli hem de süresiz görünüş gözlemlenmektedir. Gelecek zaman ise belirsiz olduğundan fiillerin devam edip etmeyecekleri çok kesin olmamakla birlikte -AcAk eki dışında süreklilik anlamı verilmek istendiğinde zarflar kullanılmaktadır (ör. beş saat boyunca yürüyecek). Türkçede fiilin hangi durumlarda devam ettiğini veya tamamlandığını daha iyi anlamak açısından ekler tek tek incelenmelidir.

2.3.1. Türkçede Süreklilik Anlamı İçeren Ekler

Çalışmamızda Bulgarca ve Türkçede görünüş kategorisi karşılaştırılmaktadır. Bu bağlamda Türkçedeki ekler tıpkı Bulgarca fiillerdeki sürekli-süresiz görünüşler gibi yorumlanması, farklılıkların anlaşılması açısından gerekli olduğu görüşündeyiz. İnceleme yapılırken hem basit yapılarda (ör. git-miş) hem de birleşik yapılarda (ör. git-mişmiş) görünüş bilgisi içeren ekler ele alınmaktadır.

-(I)yor eki

Türkçede şimdiki zamanı aktarmak için kullanılan -(I)yor eki eylemin konuşma anında yapılmakta olduğunu gösterir ve yapılan işin henüz tamamlanmadığı bilgisini verir. Aynı zamanda bu ek ile konuşma anında gerçekleşen, bazen geçmişte başlayan ve şu anda devam eden bazen ise şimdi başlayan ve gelecekte devam edecek eylemler için

kullanılır. -(I)yor ekinin bu özelliği geniş zamana gönderimde bulunuyor gibi gözükse de aslında geniş zamana göre daha sınırlı bir kullanımı vardır.

“Akıllı tahta; bilgisayardaki görüntünün projeksiyon cihazı yardımı ile yansıtılması şeklinde çalışıyor.”¹⁰³

Yukarıdaki cümlede -(I)yor eki net bir zaman kavramına işaret etmemektedir. Şimdiki zamana mı, geniş zamana mı atıfta bulunduğu açık değildir. Böyle cümlelerde söz konusu ekin hangi zamanı aktardığını ancak cümlede bağlam, edat veya zaman zarflarının yardımıyla anlayabiliriz.

Dünyada COVID-19’a karşı mücadele yoğun bir şekilde sürüyor.

Bu cümlede geçmişte başlayan ve günümüzde devam etmekte olan bir mücadeleden bahsediliyor. -(I)yor eki örneklerdeki kullanımlarında fiile süreklilik anlamı vermektedir. Bu ek, dilbilgisi kitaplarında şimdiki zaman eki olarak aktarılsa da bazen farklı zamanlara gönderimde bulunabilmektedir:

“İngilizlerin kuzey kıyılarından ve Amerikalılarla Japonların doğu kıyılarından sardığı Sovyetler’e Lenin, demirden disiplin istediğini söylüyor.”¹⁰⁴

Yukarıdaki cümlede -(I)yor eki görülen geçmiş zamana (di’li geçmiş zaman) gönderimde bulunmaktadır. Bazen ise gelecek zamana atıfta bulunabilir:

Yarın sinemaya gidiyoruz.

Bu otobüs nereye gidiyor?

¹⁰³<https://akillitahta.wikispaces.com/Ak%C4%B1l%C4%B1+Taht%C4%B1n+E%C4%9Fitimdeki+Yeri+ve+%C3%96nemi> (Erişim tarihi 10.12.2017).

¹⁰⁴ Alsan, Necip, *Eylem ve Düşünce Açısından 20. Yüzyıl*, Evrensel Yayınevi, Ankara, 2012, s. 165.

-(I)yor eki şimdiki zaman dışında gönderimde bulunduğunda eyleme kattığı süreklilik anlamı tartışmalı bir durumdadır. Örneğin geçmişe atıfta bulunduğunda eylem tamamlanmış (süreksiz) olabilir ve ne kadar sürdüğü bilgisini içermeyebilir. Bu durumda fiilin görünüşünü anlamak yoruma dayalıdır ve yönlendiricilere (ör. zarflar) ihtiyaç duyulmaktadır. Farklı zamanlara gönderimde bulunsu da, tamamlanmış eylemleri ifade etse de -(I)yor ekinin Türkçedeki öncelikli işlevi şimdiki zamanı aktarmaktır. Bu sebeple genellikle eyleme süreklilik anlamı kattığını söyleyebiliriz.

-(I)yordu eki

Şimdiki zamanın hikâye çekiminde -(I)yordu ekiyle geçmiş zamana gönderimde bulunmaktadır. Bu ek, geçmişte gerçekleşmiş ve belli bir süre devam etmiş olan eylemler için kullanılmaktadır.

Ahmet boya yapıyordu.

“Dikkatle bana bakıyordu.”¹⁰⁵

Bu cümlede -(I)yordu eki eylemin sonuçlanıp sonuçlanmadığı hakkında bilgi vermemektedir. Sadece yapılan işin geçmişte devam ettiğini vurgular. Görünüş açısından -(I)yordu eki henüz tamamlanmamış bir eylemi aktardığı için sürekli görünüş anlamını veren bir ektir. Zaman açısından ise -(I)yor + du şeklinde oluşan bir ek olduğundan geçmiş zamana atıfta bulunmaktadır.

-(I)yormuş eki

Dilbilgisi kitaplarında -(I)yormuş eki şimdiki zamanın rivayeti olarak adlandırılmaktadır.¹⁰⁶ Bu ek şimdiki zaman eki olan -(I)yor ve duyulan geçmiş zamana

¹⁰⁵ Abasıyanık, Sait Faik, **Alemdağ'da Var Bir İnsan**, Yapı kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 15.

¹⁰⁶ Daha fazla bilgi için bkz.: Korkmaz, Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri**, TDK Yayınları, Ankara, 2014.

ait -mİş ekinin birleşiminden oluşmaktadır. Örneğin -(I)yormuş eki kip ve zamana ait işlevleri açısından incelenebilir. Söylenti ifade eden -mİş eki ise kesin olan bir bilginin aktarılmadığını göstermektedir. Zaman açısından geçmiş zamana ve söylenti kipliğine işaret etmektedir.

Ben konuşurken Tolga beni izliyormuş.

Yukarıdaki cümlede -(I)yormuş eki görünüş açısından süreklilik bildirmektedir. Aynı zamanda geçmişte gerçekleştiği ve kesin bir bilgi aktarmadığı vurgulanmıştır.

-mAktA(dIr) eki

Türkçede şimdiki zamanın işaretleyicisi olan -(I)yor eki dışında -mAktA(dIr) eki de kullanılmaktadır ve şimdiki zamanda gerçekleşen bir eylemin sürdüğü bilgisini vermektedir. Yani yapılan işin konuşma anında eş zamanlı devam ettiğini bildirir ve -(I)yor ekinden farklı olarak daha kesin bir bilgi olduğunu vurgulamak için kullanılır. Johanson, -mAktA(dIr) ekinin bu özelliğini “odaksıl şimdiki zaman işlevi” olarak adlandırır.¹⁰⁷

Dünya, kendi eksenini etrafında batıdan doğuya doğru dönmektedir.

Yukarıdaki cümle hem kesin olarak bilinen hem de geniş zamanda sürekli olarak gerçekleşen bir eylemi aktarmaktadır.

Eve geliyorum.

Hemen eve geliyorum.

Eve gelmekteyim.

¹⁰⁷ Daha fazla bilgi için bkz.: Johanson, Lars, *Türkçedeki Aspectotempora*, R. Thierroff & J. Ballweg Yayınları, *Tense Systems in European languages*, Tübingen: Niemeyer, 1994, s. 255.

Bu üç cümle görünüş ve aktarılan anlamlar açısından önemli farklar içermektedir. Birinci cümle eylemin şu anda gerçekleştiği anlamını aktarmaktadır. İkinci cümlede -(I)yor eki olmasına rağmen henüz başlamamış (biraz sonra yola çıkacağım mesajını vermekte) bir eylem söz konusudur. Üçüncü cümle ise hareketin başladığı bilgisini vermektedir. Bunun yanı sıra -mAktA(dIr) eki anlatım tabanı olarak işlev görmektedir.¹⁰⁸ Anlatım tabanı olarak kullanıldığında eylemin şimdiki zamana değil göreceli olarak anlatılan zamana atıfta bulunmaktadır. Bu işleviyle tiyatro ve filmlerdeki olayların ve durumların betimlenmesinde tercih edilmektedir.

-mAktAydI

Geçmiş zamanda belli bir süre veya zaman diliminde devam etmiş bir eylemi anlatmak için kullanılır. Görünüş açısından -mAktA(dIr) ekinde olduğu gibi süreklilik ifade etmektedir. Bu ekin -(I)yordu ekinden farkı kesin bir bilgiyi aktarmasıdır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde alışveriş sikkelerle yapılmaktaydı.

Bu cümle belli bir dönemde kesin olarak devam etmiş bir durumu açıklamaktadır. Aynı zamanda -mAktAydI eki sürekli görünüş aktarmaktadır.

-mAdA eki

Türkçede -mAdA eki şimdiki zamana gönderimde bulunmakta, -(I)yor ve -mAktA(dIr) eklerine göre çok nadir kullanılmaktadır.¹⁰⁹ Görünüş ve zaman açısından -mAktA(dIr) ekiyle aynı özellikleri taşımaktadır. Bu ek fiile süreklilik anlamı katmaktadır.

Müdür Bey dinlenmede.

¹⁰⁸ Aydemir, 2010, a.g.e., s. 36.

¹⁰⁹ Korkmaz, 2014, a.g.e., s. 557.

Yukarıdaki cümlede -mAdA eki eylemin daha önce başladığını ve şu anda devam ettiğini göstermektedir.

-Ar/İr eki

Türkçede geniş zamanın işaretleyicisi olarak -Ar/İr eki kullanılmaktadır. Bu ek ile bir eylemin daha önceden başladığı, şu anda devam ettiği ve gelecekte devam edeceği bilgisi verilmektedir. Geniş zaman, geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı kapsamaktadır. Bu ek, gerçek zamana atıfta bulunurken sorun teşkil eder. Direkt olarak bir zaman noktasına gönderimde bulunmayıp geniş bir yayılım tarzı göstermektedir. Bu kapsam genişliğinden dolayı fiile belirsizlik anlamı yüklemektedir. Fakat -(I)yor, -mAktA(dİr) ve -mAdA eklerinden farklı olarak eylemin kesin yapılacağı bilgisini her zaman içermemektedir.

Ali bilgisayar yapar.

Bu cümlede Ali söz konusu işi yapmayabilir veya yapmak için yeterli bilgiye sahip olmayabilir. -Ar/İr eki geniş zamanda atıfta bulunurken değişmez gerçekleri veya genelgeçer doğruları aktarmak için de kullanılır:

İnsanlar doğar, büyür ve sonunda ölür.

Su doksan derecede kaynar.

İlkbaharda çiçekler açar.

Birinci cümleden birbirini takip eden ve hep aynı şekilde sonuçlanan bir anlam çıkmaktadır. Görünüş bakımından eylemler tamamlanmış gibi gözükse de geniş anlamda bir tekrar söz konusu olduğundan süreklilik ifade etmektedir.¹¹⁰ İkinci ve üçüncü cümlede

¹¹⁰ -Ar/İr ekinin bu kullanımı Bulgarcadaki ikinci derece sürekli görünüşe sahip fiiller ile benzerlik göstermektedir.

de eylemlerin tamamlanması tam anlamıyla gerçekleşmez ve sürekli görünüşe sahiptirler. Çünkü bu anlatım genelgeçer bir bilgi içermektedir.-Ar/Ir eki işlevlerinde bildirme, gereklilik, kesinlik, tahmin, alışkanlık, istek ve söz verme kipliğinde kullanılmaktadır. Hem kesinlik hem de tahmin kipliğini aktırabildiğinden cümlede hangi anlamda kullanıldığını tespit etmek bazen kolay olmayabilir. Bu belirsizlik ancak bağlam içerisinde çözülebilmektedir.

-ArdI/-IrdI

Geniş zamanın hikâyesini verebilen -ArdI/-IrdI eki geçmişte gerçekleşen vakaları anlatmak için kullanılır. Bu ekin birincil kullanım alanı geçmişte alışkanlık hâline gelmiş olan olayları aktarmaktır. Bu bağlamda alışkanlıklarda bir süreklilik söz konusudur. Dolayısıyla görünüş açısından süreklidir.

*Ali vişne suyu iç**erdi**.*

Bu cümlede olduğu gibi eskiden var olan bir alışkanlıktan bahsedilmektedir. Aynı zamanda -ArdI/-IrdI ekiyle tahmin kipliği verilebilmektedir:

*Uludağ'da kar yağıyorken beraber gitmemiz tehlikeli **olurdu**.*

Süreklilik anlamı veren -ArdI/-IrdI eki, -(I)yordu ekine göre daha farklıdır. Bir tekrar söz konusu olduğunda -ArdI/-IrdI eki kullanılmaktadır. Cümlede devam etme durumu vurgulandığında ise -(I)yordu eki tercih edilmektedir.

-Armlş/-Irmış

Bu ek geniş zaman kipinin rivayetinin işaretleyicisi olarak geniş zamana yayılan bir eylemi duyuma göre anlatan birleşik bir kiptir.¹¹¹ Bu ek ile eylemin gerçekleşmesi

¹¹¹ Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 667.

uzun sürmüş ve başkasından duyulan eylemi aktardığı için söylenti kipi olarak da adlandırılmaktadır.

Söylediklerine göre, Ahmet buralarda dolaşmış.

Yukarıdaki cümlede -Irmış eki geniş bir zaman diliminde geçmişte gerçekleşen bir eylemi aktarmaktadır. Örnekteki /-Ir eki süreklilik anlamını aktarırken -miş eki ise bilginin başkasından duyulduğu ve geçmişte yapıldığı bilgisini vermektedir. Dolayısıyla -Armış/-Irmış eki hem görünüş hem de zaman/kip değerlerini aktarmaktadır.

2.3.2. Türkçede Süreksizlik Anlamı İçeren Ekler

-DI eki

Türkçede görülen geçmiş zamanın temel yüklemleştiricisi -DI ekidir. Bu ekin öncelikli görevi bir eylemin geçmişte yapıldığını ve tamamlandığını göstermektir. Tamamlanmış bir eylemi tanımladığı için de fiile süreksiz anlam katmaktadır. Süreç önemli olmadığında -DI eki kullanılmaktadır.

Elif bu kitabı okudu.

Yukarıdaki cümlede okumak fiili tamamlanmış ve süreksiz anlam içermektedir. -DI eki görülen geçmiş zaman dışında şimdiki ve gelecek zaman kullanımları da mevcuttur. Bu durumda kip söz konusudur.

a) *Gövdesi eridi.*¹¹²

b) *Vardım, vardım, gitme.*

¹¹² Benzer, a.g.e., s. 143.

a) cümlesinde bazen şaşkınlık durumlarında şimdiki zaman anlamında kullanılabilir. Bu bağlamda görünüş açısından henüz tamamlanmamış bir eylemi de aktarmaktadır.¹¹³ İkinci örnekte ise -DI eki gelecek zamana atıfta bulunmaktadır. Geçmiş zaman eki kullanılmasının amacı ise “kısa sürede varacağım” bilgisini vermektir. Aslında -DI ekinin temel görünüş işlevi süreksiz eylemleri aktarmaktır. Yukarıdaki a) ve b) cümlelerinde olduğu gibi nadir de olsa bağlam içerisinde sürekli görünüşü de verebilmektedir.

-DIydI eki

Türkçede görülen geçmiş zamanın hikâyesi olarak adlandırılan -DIydI eki -DI + idi'nin birleşiminden oluşmaktadır. Zaman kavramı olarak geçmişe atıfta bulunmaktadır. Ancak -DI ekinden farklı olarak daha eski bir zaman dilimine atıfta bulunur. Çok hatırlanmayan fakat kesin olarak gerçekleşmiş bir vaka anlatmak için kullanılır.

Küçükken İstanbul'a geldiydim.

Bu cümlede -DIydI eki geçmişte gerçekleşmiş süreksiz bir hareketten bahsetmektedir. Aynı zamanda bu ek ile gerçekleşen eyleme bütün olarak bakılır ve sürece önem verilmez.

-mİş eki

Duyulan geçmiş zamanı belirtmek için -mİş eki kullanılmaktadır. Türkçede var olan diğer zaman ekleriyle birleşerek birçok işlev üstlenmektedir. Birincil temel işlevi bir eylemin geçmişte gerçekleşen, bitmiş bir olayı aktarmasıdır. Bu ek -DI'dan farklı olarak kesin değil, duyulan bir bilgiyi vermektedir. Bunun yanı sıra -mİş eki süreksiz görünüşe sahiptir.

¹¹³ Benzer, a.g.e., s. 143.

Ayşe kitabı satın almış.

Yukarıdaki cümlede -mİş eki geçmişte tamamlanmış ve kesin olmayan, başkasından duyulan bir anlam vermektedir. Oldukça zengin içerikli -mİş eki “bildirme, küçümseme, belirsizlik, kanıt, sonradan farkına varma, şaşırma, övünme, tanık olmama, şüphe ve söylenti” olarak 10 ayrı kipliği verebilmektedir.¹¹⁴ Diğer ekler gibi bu ek de farklı zamanlara atıfta bulunabilmektedir:

1) *Fatma Ankara’ya gelmiş, onu gördüm.*

2) *İnanamıyorum Ahmet gelmiş.*

3) *Bir bakmışsın Ayşe İstanbul’a gelmiş, seni ziyaret etmiş ve çok istediğin kitabı getirmiş.*

4) *Yıllarca yaptığı işten pişmanlık duymuş.*

İlk cümlede -mİş eki görülen geçmiş zamana, ikinci cümlede şimdiki zamana, üçüncü cümlede gelecek zamana gönderimde bulunmaktadır. Dördüncü cümlede ise “yıllarca” zarfının yardımıyla geçmişte belli bir süre devam eden bir pişmanlık söz konusudur. Yani -mİş eki zarf, edat veya bağlam yardımıyla farklı zamanlara atıfta bulunmaktadır. Başka zamanlara atıfta bulunduğunda ise süreksiz görünüş sürekliye dönüşebilmektedir.

-mİştİ eki

Dilbilgisi kitaplarında -mİştİ eki görülen geçmiş zamanın hikâyesi olarak adlandırılmaktadır. Aydemir’e göre -mİştİ ekinin işlevi “geçmiş zamanda bitmişlik” görünüşü aktarmasıdır.¹¹⁵ Aydemir’in ifade ettiği gibi bu ek ile süreksiz görünüş

¹¹⁴ Benzer, 2012, a.g.e., s. 132.

¹¹⁵ Aydemir, 2010, a.g.e., s. 54.

bildirilmektedir. Bu ek ile uzak geçmiş zamana atıfta bulunulmaktadır. Aynı zamanda -mİştİ ekinde yer alan -mİş yapısı görünüşü aktarırken -Dİ eki zamanı belirtmektedir.

Yağmur bardaktan boşalırcasına yağmış, caddelerde adeta nehirler oluşmuştı.

Yukarıdaki cümlede fiil uzak geçmişte gerçekleşmiş bir olayı aktarır ve eylem süreksiz görünüştedir.

-mİşmİş

Geçmiş zamanın rivayeti olarak adlandırılan -mİşmİş ekinin görünüşü -mİş ekiyle aynı şekilde süreksizdir. Kip işlevi ise söylenti ve küçümseme anlamlarını üstlenmektedir. Söz konusu ekte yer alan birinci -mİş ögesi görünüş anlamını vermekte ikinci öge ise duyulan geçmiş zamanı aktarmaktadır. Türkçede bu ek genellikle görünüşü aktarmamakta daha çok kip anlamı vermek için kullanılmaktadır.

Özgür keman almışmış.

Örnekte görüldüğü gibi -mİşmİş eki kip açısından şüphe ve söylentiye içermekte, görünüş bakımından da süreksiz bir eylemi ifade etmektedir.

-AcAk eki

Türkçede gelecek zamana atıfta bulunabilen -Ar/İr ve -(I)yor ekleri dışında -AcAk eki de sıkça kullanılmaktadır. Fakat -Ar/İr ve -(I)yor eklerinden farklı olarak -AcAk ekiyle aktarılan eylemlerin başlangıcı gelecek zamanda olacaktır. Gerçekleşmeye henüz başlamamış bir eylem, tamamlanmamış bir eylemdir. Fakat görünüş açısından bir süreklilik vurgulanmak istenildiğinde yardımcı fiil kullanılmaktadır (ör. gidiyor olacak). Bu bağlamda süreci vurgulanmamış bir eylem henüz tamamlanmamış olsa da tamamlanacağı varsayılarak süreksiz görünüşü aktarmaktadır. Bir eylemin birden fazla kez yapılacağı vurgulanmak istenirse sayılar, zarflar veya edatlar yardımıyla cümlede

kullanılmaktadır. Bağlamda böyle bir anlam söz konusu ise eylem sürekli görünüşü aktarmaktadır. Eğer öyle bir anlam söz konusu değilse eylem gerçekleşmiş olacağı varsayılarak süreksiz görünüşü ifade etmektedir.

Sinemaya gideceğim.

Yukarıdaki cümlede -AcAk ekiyle gelecekte gerçekleşecek bir durum anlatılmıştır. Bu ek kendi içinde süreklilik barındırmamaktadır. Dolayısıyla bu cümlede önemli olan eylemin gerçekleşeceğidir ve fiile bir bütün olarak bakılır. Bu durumda fiilin süreksiz görünüş aktardığını söyleyebiliriz.

Önümüzdeki yıl her gün sinemaya gideceğim.

Bu cümlede ise kullanılan zaman zarfına bağlı olarak bir süreklilik vardır. -AcAk eki tek başına bu sürekliliği verememektedir. Ancak “her gün” zaman zarfıyla kullanıldığında sürekli görünüş söz konusudur. -AcAk ekiyle fiile yüklenen anlam henüz yapılmamış bir eylem ifade ettiği için istek ve niyet belirtmektedir. Bu anlamda kullanıldığında -AcAk eki istek ve niyet kipliğini bildirmektedir.

-AcAktI eki

Türkçede -AcAKtI eki ile gelecek zamanın hikâyesi aktarılmaktadır. Bu ekin birincil görevi geçmişte gerçekleşmesi/yapılması düşünülmüş fakat gerçekleşmemiş bir eylemi ifade etmektir. Genellikle bu ek kullanıldığında bir yan cümle ile eylemin neden gerçekleştirilemediği bilgisi de verilir. Aynı zamanda Türkçe dilbilgisi kitaplarında -AcAKtI ekinin zaman değil kip görevi üstlendiği vurgulanır.

Kitabı alacaktım. Fakat param yoktu.

Örnekten de anlaşıldığı gibi kitap alma işlemi arzulanmış fakat gerçekleşmemiştir. İkinci cümlede ise kitap alma işleminin parasızlık nedeniyle

gerçekleşmediği açıkça ifade edilmiştir. Bu bağlamda niyet kipi ön plana çıkmıştır. Yani -AcAktI eki sonunda -DI ekini içerdiğinden geçmişe atıfta bulunmaktadır. Görünüş açısından ise gerçekleşme olasılığı bulunan ancak gerçekleşmeyen bir eylem aktarıldığı için süreklilik anlamı taşımaz. Bu açıdan bakıldığında -AcAktI eki fiile süresiz bir görünüş kazandırmaktadır.

2.4. Türkçede Süreklilik Fiilleri

Türkçede ekler dışında süreklilik anlamı içeren bazı birleşik fiiller bulunmaktadır. Bir yanı zarf-fiil bir yanı fiil olan birleşik fiiller tasvir fiilleri olarak adlandırılmakta ve bu fiiller; yeterlilik fiilleri, tezlik fiilleri, süreklilik fiilleri, yaklaşma fiilleri ve uzaklaşma fiilleri olmak üzere beş ayrı grupta incelenmektedir. Üçüncü grup olan süreklilik fiiller “esas fiilin -(y)-A, -(y)-I, -(y)-Ip zarf fiil biçimleri üzerine *dur-*, *gel-*, *kal-*, *gör-*, *koy-* (*ko*) yardımcı fiillerinin getirilmesiyle oluşturulur”¹¹⁶. Tasvir fiillerindeki yardımcı fiil esas fiile belirli bir zaman diliminde yapıladurma, bir zamandan beri yapılagelme veya belli durumlarda kalakalma gibi anlamlar katarlar.¹¹⁷ Türkçedeki süreklilik fiilleri görünüş konumuz ile doğrudan bağlantılı olmasa da dolaylı yoldan Türkçeden Bulgarcaya yapılan çevirilerde Bulgarcadaki sürekli görünüşteki fiillere eş değer oldukları için bilinmesinde fayda vardır. Bu yüzden beş yardımcı fiilin zarf-fiil yapılarına kattığı süreklilik anlamları aşağıda kısaca ele alınmıştır.

Dur- Yardımcı Fiili

Dur- yardımcı fiili ile kurulan tasvir fiillerinde asıl eylemin yanında başka bir eylemin de sürdüğünü/gerçekleşmeye devam ettiğini gösterir. Genellikle hareket ve durum gösteren fiillerle kullanılır (anlatadur-, başlayadur-, bekleyedur-, gözetleyedur-).

¹¹⁶ Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 201.

¹¹⁷ Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 716.

Dur- ile oluşturulan süreklilik fiilleri geçmiş zaman, geniş zaman, istek ve emir kiplerinde kullanılmaktadır.¹¹⁸

*Sen **bekleyedur**, ben çamaşırları sereceğim.*

*Ben küçükken dedem fırsat buldukça bana masallar **anlatır dururdu**.*

İlk örnekte dur- fiili ile birlikte emir oluşturulmuştur. Bu cümleyi Bulgarcaya çevirmemiz gerekirse ya “beklemek” fiilinin “*чакам*” sürekli biçimi ile aktarmalıyız ya da zarf yardımıyla bekleme işinin daha uzun süreceğini belirtmeliyiz. Bulgarcadaki bazı sürekli fiillerinin Türkçeye çevirirken zarflar yardımıyla işin uzun sürdüğünü belirtilmelidir. Diğer yandan Bulgarcadan Türkçeye yapılan çevirilerde sürekli bir fiil çevrilirken süreci yansıtmak için fiil yetersiz ise, süreklilik yine benzer bir yöntemle doğru aktarılmalıdır. İkinci örnekte ise “*anlatır dururdu*” ifadesi için “*разказвам*” fiilinin geçmiş bitmemiş zaman çekimi ile çevirmek yeterli olacaktır. Türkçedeki tasvir fiillerin bu şekilde süreklilik anlamını yardımcı fiillerle verilebilmesi bir zenginliktir. Fakat bu yapılarla oluşturulabilen fiiller kullanım alanları ve halk arasındaki yaygınlığı değişkenlik göstermektedir.

Gel- Yardımcı Fiili

Gel- yardımcı fiili ile oluşturulan süreklilik fiilleri esas fiile alışkanlık hâlinde bir süreklilik anlamını katmaktadır. Aynı zamanda bu yardımcı fiille kurulan tasvir fiilleri isim, sıfat ve zarf gibi kullanılabilmektedir.¹¹⁹

*“Bu asırlar ve asırlardan beri böyle **olagelmışti**.”¹²⁰*

¹¹⁸ Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 717.

¹¹⁹ Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 719.

¹²⁰ Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 720.

“Böyle bir duruma **ulaşagelmek** kolay değildir.”¹²¹

Kal- Yardımcı Fiili

Kal- yardımcı fiille kurulan tasvir fiilleri genellikle durum bildirmekte ve eylemin hareketsiz bir şekilde sürmekte olduğunu göstermektedir. Bu yardımcı fiille oluşturulan süreklilik fiilleri Türkçede sıkça kullanılmakta ve tüm zamanlarda çekime girebilirler.¹²²

*Birden karşımda kardeşimi görünce öylece **bakakaldım**.*

Örnekteki cümleden de anlaşıldığı gibi bakmak işi belli bir süre devam etmiş. Bu tür eylemleri Bulgarcaya çevirirken bazen süreksiz fiille aktarmak durumunda olabiliriz. Fakat süreci vurgulamak istersek zarflarla açıklamak gerekecektir. Örnekteki “*bakakalmak*” fiili Bulgarcaya “*загледам (ce)/заглеждам (ce)*” veya fiil ile “*за известно време*” gibi ifadeler eklenerek süreklilik anlamı aktarılabilir.

Gör- Yardımcı Fiili

Gör- yardımcı fiili daha çok eski Anadolu Türkçesinde ve Anadolu ağızlarında kullanılmakta fakat günümüzde olumlu biçimi kullanımları epey seyrekleşmiş. Bu yardımcı fiil esas fiile “sürekli bir çaba gösterme” anlamı katmaktadır.¹²³

*“Delikanlı ustasına **yalvaragördü** ama yine izin alamadı.”¹²⁴*

Örnekte de görüldüğü gibi “yalvarmak” eylemi sürekli bir çaba ile gerçekleşmiştir. Diğer yardımcı fiillerde de olduğu gibi bu süreklilik anlamını Bulgarcaya doğru çevirmek için ek açıklamaya ihtiyaç duyulmaktadır.

¹²¹ Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 720.

¹²² Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 721.

¹²³ Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 723.

¹²⁴ Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 723.

Koy- Yardımcı Fiili

Koy- yardımcı fiili gör- yardımcı fiiline göre daha sık kullanılmaktadır. Fakat günümüz kullanımı “*bekleyekoy-, çalkalayakoy-, gidekoy-, yapakoy-, okuyakoy-* vb. şekillerde süreklilik işlevi ile daha çok konuşma dilinde yer almıştır”¹²⁵.

Müdürüm beni de işimden alıkoydu.

Örnekten de anlaşıldığı gibi koy- yardımcı fiili esas fiile paralel bir şekilde “bekletme”, “sürme” vb. anlamlarını vermektedir.

İncelenen beş yardımcı fiilden de görüldüğü gibi fiilde süreklilik anlamı sadece son eklerle sağlanmamaktadır. Görünüşün işaretleyicisi olan ekler dışında birleşik fiillerle veya süreci vurgulayan zarflarla verilmek istenen süreklilik aktarılabilmektedir. Türkçedeki süreklilik fiilleri içinde yer alan bu yardımcı fiillerin kullanımları yöresel olarak değişkenlik göstermektedir. Bazı ağız ve lehçelerde daha yaygın bazılarında ise daha seyrek kullanılmaktadır.

Bundan önceki bölümde belirtildiği gibi Slav dillerindeki görünüş hem yapım morfolojisine dayanmakta hem de zaman çekimleri ile şekillenmektedir. Bu bağlamda sürekli-süreksiz (perfective-imperfective) biçimler Slav dillerine özgüdür. Bulgarcadan farklı olarak Türkçede görünüşü tanımlayan sabit ek/ekler bulunmamaktadır. Dolayısıyla sadece eklerden hareket ederek görünüşü tespit etmek güçtür. Bunun sebebi cümlenin devamının görünüşü değiştirebilmesidir.

Kılınış konusunda ise Türkçe ve Bulgarca ile ilgili araştırmalar ve sınıflandırmalar farklılık göstermektedir. Kılınış sınıflandırmaları araştırmacının bakış

¹²⁵ Korkmaz, a.g.e., 2014, s. 724.

açısına göre şekillendiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda kıyaslama yapabilmek için Kılınış konusunda daha derin bir inceleme yapılması gerektiğini düşünmekteyiz. Ayrıca Johanson'un ön sınır vurgulayan fiiller, son sınır vurgulayan fiiller ve sınır vurgulamayan fiiller için geliştirdiği test modeli Bulgarcaya uygulayarak da yeni bir çalışma ve sınıflandırma yaparak alana katkı yapılabilir.

Dilbilimciler arasında, Türkçede görünüş ile ilgili fikir birliğine henüz varılmamıştır. Bir görüş, kip ve zaman ekleri işlev açısından asıl işlevleri çerçevesinde değil, daha başka işlevler kapsamında kullanıldıklarında görünüşten söz edilebileceği yönündedir. Diğer görüş ise Slav dillerindeki fiil görünüşü üzerinde yapılmış olan araştırmalardan etkilenerек eylemlerin zaman veya kip eklerini aldığı durumlarda bitmişlik ya da bitmemişlik açısından incelenebileceği yönündedir. Türkçe gibi dillerde zaman ekleri hem fiil zamanını hem de fiil görünüşünü aktarır. Sonuç olarak cümlede fiiller zaman ekleri ile birlikte kullanıldığından ve bu ekler hem fiil zamanı hem de fiil görünüşü hakkında bilgi verdiğinden bu iki kavramı birbirinden ayırmak mümkün değildir. Fiil zamanı ve görünüş birbirini tamamlayan iki dilbilgisel kategoridir. Sürekli veya süreksiz görünüşün seçimi konuşmacının aktarmak istediği bilgiye bağlıdır. Bu nedenle yabancı dil olarak Bulgarca öğretim sürecinde bu konu üzerinde daha fazla durulmaktadır. Çeviri sırasında da görünüşü doğru yansıtabilmek için özel yaklaşım sergilenmesi ve bağlam içinde çözümlenmesi gerekmektedir.

3. YABANCI DİL OLARAK BULGARCA EĞİTİM-ÖĞRETİM SÜRECİNDE GÖRÜNÜŞÜN ÖNEMİ

Buraya kadar Bulgarcanın görünüşü ve Türkçeye olan benzerlik ve farklılıklar konusunda değindiğimiz sorunlardan anlaşıldığı üzere, bazı diller açısından son derece karmaşık ve eğitim-öğretim sürecinde sorun yaratan önemli bir konu olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmalarımız sırasında yabancı dil olarak Bulgaristan'daki öğretim-öğretim sürecinde görünüş konusuna verilen önem ve ders kitaplarında ayrılan yerinin ayrıntılı araştırılmadığı, sadece iki Bulgarca makalenin yazıldığı tespit edilmiştir. Anabilim dalımızda da okutulan yabancılara yönelik ders kitaplarında ve eğitim programlarındaki görünüşün yeri, öğretim-öğretim başarısı açısından da önem taşımaktadır.

3.1. Yabancı Dil Olarak Bulgarcanın Eğitim-Öğretim Tarihine Bir Bakış

Yabancı dil olarak Bulgarca eğitim-öğretim sürecinde görünüşün önemine değinmeden önce Bulgaristan'daki ve Bulgaristan dışındaki Bulgarca eğitim-öğretim ile ilgili yapılan çalışmalara değinmek lazım. Bu şekilde günümüzdeki çalışmaların geldiği noktayı ve gelişmeleri anlamamız daha kolay olacaktır. Sofya'da 1963¹²⁶ yılında Yabancı Öğrenciler Enstitüsü - İÇS (Институт за чуждестранни студенти, ИЧС¹²⁷) kurulmuş ve o yıldan itibaren Bulgarca'yı yabancı dil olarak öğretiminin resmi temeli atılmıştır. Bulgaristan'a genellikle bazı Arap ülkeleri, Filistin, Kuzey Kore, Sosyalist Vietnam

¹²⁶ Daha fazla bilgi için bkz.: https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/novini/arhiv/120_godini_su/fakultetni_programi/departament_zaz_ezikovo_obuchenie (Erişim tarihi: 25.1.2021).

¹²⁷ İÇS bazı eski kaynaklarda "Институт за чуждестранни студенти "Гамал Абдел Насър" (Gamal Abdel Nasir Yabancı Öğrenciler Enstitüsü) olarak da adlandırılmaktadır.

Cumhuriyeti gibi ülkelerden çeşitli üniversitelerde okumaya gelen ve Bulgarca'yı bilmeyen yabancı üniversite öğrencileri için Yabancı Öğrenciler Enstitüsü (İÇS) bir yıllık kurslar düzenler ve başarılı olanlar çeşitli üniversitelerde eğitime başlarlar. Yabancı Öğrenciler Enstitüsü (İÇS) 1963 yılından 1976 yılına kadar sadece Bulgarca öğretim hizmetini vermiştir ve birçok ders kitabının yazılmasına önayak olmuştur. 1976 yılından sonra enstitüde başka yabancı diller öğretilmeye başlanmış ve Bulgar vatandaşlara yönelik de kurslar açılmıştır. Yabancı Öğrenciler Enstitüsü (İÇS) 1999 yılına kadar varlığını bu ad altında sürdürmüş ve Sofya Sv. Kliment Ohridski Üniversitesi ile birleşerek ismi Dil Eğitimi Bölümü – DEO¹²⁸ (Департамент за езиково обучение) olarak değişmiştir.

Dil Eğitimi Bölümü (DEO) günümüzde Bulgarcanın öğretilmesi ve yaygınlaştırılması için çeşitli çalışmalar yapmaya devam etmekte ve bu alanda hâlâ en önemli kurumlar arasında sayılmaktadır. Bu bölümde iki yüzden fazla uzmanın çalıştığı belirtilmektedir. Aynı zamanda Bulgarca düzey belirleme sınavları yapılmakta ve çağdaş yöntemlerle Bulgarcanın öğretilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmaların sonucunda günümüzde Sofya Sv. Kliment Ohridski Üniversitesi çatısı altında birçok ülkeden gelen yabancı öğrencilere yönelik Bulgarca ders kitapları hazırlanmıştır. Şimdiye kadar Yabancı Öğrenciler Enstitüsü (İÇS) ve Dil Eğitimi Bölümü (DEO) tarafından toplamda kaç ders kitabı hazırlandığı net olarak bilinmese de bu kurumlarda görev yapan uzmanlar farklı yayınevlerinde çalışmalarını bastırmıştır.

1999 yılında ise enstitü Sofya Sv. Kliment Ohridski Üniversitesi'ne bağlanmış ve “Yabancı Diller Eğitimi Bölümü” adı altında çalışmalara devam edilmiştir. 1963 yılından itibaren birçok farklı ders kitabı basılmış ve yıllar geçtikçe günümüz şartlarına

¹²⁸ İÇS ve DEO kısaltmalar olup Türkiye'deki TÖMER gibi yabancı dil öğreten merkezlerin adları gibi kullanılmakta ve herkes tarafından bilinmektedir. Bu nedenle tezimizde onları her defasında parantez içinde vermekteyiz.

göre kitaplar güncellenmiştir. Yabancı Öğrenciler Enstitüsü (İÇS) Bulgaristan’da eğitim gören yabancılar için temel düzey Bulgarca eğitimi vermiş ve bir yıllık eğitim tüm yabancılar için zorunlu tutulmuştur. Günümüzde her üniversite kendi öğrencileri için hazırlık niteliğindeki Bulgarca eğitim programlarını uygulamaktadırlar.

Yabancı Öğrenciler Enstitüsü’nün (İÇS) çalışmaları dışında Bulgarca eğitimi-öğretimi ile ilgili önemli çalışmalardan biri, Sofya Sv. Kliment Ohridski Üniversitesi’nin 1963 yılında düzenlemeye başladığı *Bulgar Dili ve Kültürü Yaz Semineri*’dir.¹²⁹ Bu seminer Bulgarca ve Slav dillerinde çalışma yapan ve dil öğrenen yabancılar için düzenli olarak her yaz düzenlenmektedir. Bu seminerin yardımıyla birçok yabancı dil bilgilerini geliştirmiş ve uluslararası düzlemde tüm dünyadan katılımcıların gelmeleri sağlanmıştır. Bulgar Milli Eğitim Bakanlığı ve Sofya Sv. Kliment Ohridski Üniversitesi’nin katkılarıyla bugüne kadar toplamda 57 seminer düzenlenmiştir. 2020 yılında Covid-19 nedeniyle ilk defa çalışmalarına ara vermiş ve 2021 yılında kaldığı yerden devam etmesi planlanmıştır.¹³⁰ Bu yaz seminerinin ilk kuruluş hedefi yurt dışındaki öğrenci ve eğitimcilerin Bulgarca yetkinliklerini artırmak olsa da günümüzde her yaştan ve her meslekten yabancılar seminere katılmaktadır.¹³¹

Bu seminerde konu ile ilgili uzmanlaşmış öğretmenler ders vermekte ve seminer iki ayrı modüle ayrılmaktadır. Birincisi Bulgarca genel öğretimi, ikincisi ise alanlara göre ayrılmış edebiyat, dil ve çeviri konuları içeren dersler şeklindedir. *Bulgar Dili ve Kültürü Yaz Semineri* Erasmus, Leonardo, Tempus, Mevlana vb. çok önemli uluslararası değişim programlarına göre çok daha eski bir geçmişe sahiptir ve bu seminer Bulgarca öğrenen ve öğreten yabancılar için büyük katkı sağlamaktadır. Bulgar Milli Eğitim Bakanlığı ve

¹²⁹ Eskiden bu seminer Bulgarca ve Slav Dilleri çalışanlar için düzenlenmekteydi ve “Bulgarca ve Slav Dilleri çalışanlar için Bulgar Dili ve Kültürü Yaz Semineri” olarak adlandırılmaktaydı.

¹³⁰ Bu bilgi yaz seminerin resmi sayfasından edinilmiştir. (<https://www.slav.uni-sofia.bg/summer-seminar> Erişim tarihi: 15.02.2021).

¹³¹ Karagyozev, Panayot, “*Letniyat seminar po bulgarski ezik i kultura za čujdestranni bulgaristi prez XXI vek*”, *Minalo, nastoyaste i perspektivi na čujdestrannata bulgaristika* içinde, Universitetsko izdadelstvo “Sv. Kliment Ohridski”, Sofya, 2013, s. 178.

üniversite yardımlarıyla her yıl birçok ülkeden öğrencilere burs şeklinde ücretsiz katılım, kalacak yer ve yiyecek sağlanmaktadır. Üç hafta süren bu seminere Ankara Üniversitesi, Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'mızdan da her yıl bir öğrenci burslu katılmaktadır. Bunun yanı sıra her yıl Türkiye'den dört kişi Milli Eğitim Bakanlığı'nın burslusu olarak yaz seminerlerinde Bulgarca ders görmektedir.

Sofya Sv. Kliment Ohridski Üniversitesi'nin düzenlediği bu seminer dışında Veliko Tırnovo Üniversitesi¹³² de 2021 yılında 44. *Uluslararası Bulgar Dili ve Kültürü Yaz Semineri*'ni düzenledi. Bu iki yaz semineri Bulgarca eğitim-öğretim hakkında uzun yıllardır önemli katkılar sağlamaktadır. Aynı zamanda Neofit Rilski Güneybatı Üniversitesi de *Bulgar Dili ve Kültürü Yaz Semineri* adı altında 1990 yılından beri yaz semineri düzenlemeye başlamıştır. Gerçekleştirilen bu seminerler dışında Bulgaristan'da yükseköğrenim derecesinde eğitim veren 52 kurum bulunmakta ve bu kurumlarda yabancı öğrencilere yönelik çeşitli Bulgarca kurslar ve düzey belirleme sınavları uygulanmaktadır. Bulgarca öğrenimi görmek için belli bir düzeyde bu dili bilmeleri gerektiği için çok sayıda yabancı öğrencinin Bulgarca öğrenmek zorundadır. Bulgaristan'da her üniversite kendi imkânlarıyla bu tür kursları açmakta ve kendi kitaplarını hazırlamaya çalışmaktadır. Fakat bu alanda öncü olan Dil Eğitimi Bölümü'nün (DEO) kitapları en yaygın kullanılanlar arasında yer almaktadır.

Bulgaristan'da yukarıda bahsedilen oluşumlar dışında bir de diğer ülkelerde Slav Dilleri ve Edebiyatları veya Slavistik Çalışmaları adı altında birçok üniversitede ve çok farklı coğrafyalarda Bulgarca'yı yabancı dil olarak öğrenen çok sayıda öğrenci bulunmaktadır. Hem bu öğrencilerin hem de Bulgaristan'da okuyan Türk ve başka ülkelerden gelen öğrencilerin Bulgarca'yı anlayabilmeleri ve doğru kullanabilmeleri açısından görünüş kategorisinin ders kitaplarında ve yardımcı kitaplarında çok açıklayıcı

¹³² Velikotirnovski universitet "Sv.Sv. Kiril i Metodiy" (Великотърновски университет "Св. Св. Кирил и Методий") üniversitesinin adı kısa olan Veliko Tırnovo Üniversitesi şekliyle verilecektir.

bir şekilde işlenmiş olması gerekmektedir. Yoksa tüm yük öğreticiye kalmaktadır. Yönlendirici çalışmaların olmaması ve Bulgarca eğitimcilerine yardımcı kaynak eksiklikleri durumu bir hayli zorlaştırmaktadır.

3.2. Yabancılar için Bulgarca Ders Kitapları

Yabancılar için Bulgarca kaleme alınan ilk ders kitapları 1950'li yıllarda yayımlanmıştır. Yaptığımız araştırmalarda tespit ettiğimiz en eski çalışmalar arasında İvan Kınçev'in 1954 yılında basılan "Koreli Çocuklar İçin Bulgar Dili" eseri dikkat çekmektedir.¹³³ Bu ders kitabı Kore Savaşı'ndan kaçan ve Bulgaristan'a sığınan kişilerin çocukları için hazırlanmıştır. Daha sonra N. Gornişka'nın başka yazarlarla birlikte hazırladığı "Yabancı Üniversite Öğrencileri için Bulgar Dili Okuma Parçaları Ders Kitabı" adlı çalışması 1957'de yayımlanmıştır.¹³⁴ Gornişka başkanlığındaki uzman ekip 1960 yılında bu sefer Sofya Devlet Üniversitesi¹³⁵ Filoloji Fakültesi'ndeki yabancı öğrenciler için bu kitabın ikinci baskısını yayımlanmıştır.¹³⁶

1961-1962 yılında ise *Türk Halkı için Bulgar Dili Ders Kitabı* adlı iki ciltlik ders kitabı basılmıştır.¹³⁷ Dikkat çeken bu kitap, Kolyo G. Belçev'in önderliğinde Bulgaristan'da yaşayan Türklere yönelik hazırlanmıştır. Bahsettiğimiz bu ilk ders kitapları alan araştırmasında bir temel inşa etmekte ve daha sonraki çalışmalar için örnek teşkil etmektedir. Sofya Devlet Üniversitesi'nde kullanılmak üzere Stefana Gigina başkanlığında bir ekip tarafından hazırlanan ilk ders kitabı, 1963 yılında "Sofya Devlet

¹³³ Kınçev, İvan, **Bulgarski ezik: Učebnik za koreyski detsa**, Narodna prosveta, Sofya, 1954.

¹³⁴ Gornişka, N., Et al., **Učebnik hristomatiya po bulgarski ezik za studenti čujdentsi**, Dirjavno izdatelstvo "Nauka i izkustvo", Sofya, 1957.

¹³⁵ Günümüzde Sofya Sv. Kliment Ohridski olarak adlandırılan üniversitenin adı birkaç defa değişmiştir. Tezimizde dönemde hangi adıyla geçiyorsa, aynı adıyla verilmektedir.

¹³⁶ Gornişka, N., Et al., **Učebnik hristomatiya po bulgarski ezik za studenti čujdentsi**, Dirjavno izdatelstvo "Nauka i izkustvo", Sofya, 1960.

¹³⁷ Belçev, Kolyo G., Et al., **Bulgarski ezik: Učebnik za turskoto naselenie**, Cilt 1-2, Narodna prosveta, Sofya, 1961-1962.

Üniversitesi'nde Bulgarca Öğrenen Yabancı Öğrencilere Yönelik Bulgarca Ders Kitabı” (Учебник по български език: За студенти-чужденци, изучаващи български език в Софийски държавен университет) adıyla basılmıştır.¹³⁸ Yabancı Öğrenciler Enstitüsü (İÇS) 1963 yılında kurulmuş olmasına rağmen enstitüde kullanılmak üzere iki ciltten oluşan ilk Bulgarca ders kitapları ancak 1966 ve 1968 yıllarında enstitünün yayınevinde basılmıştır.¹³⁹ Devam eden yıllarda bu eğitim merkezinde yabancılara yönelik birçok ders kitabı hazırlanmış ve ihtiyaçları karşılamak için çeşitlendirilmiştir.

Bazı kurumların ihtiyaçlarına yönelik özel terminoloji içeren ve yabancılar için Bulgarca ders kitapları da hazırlanmıştır. Örneğin; Milka Gusiyska ve İvana Tabakova, Yabancı Öğrenciler Enstitüsü'nün (İÇS) Bulgarca hazırlık kursundan sonra tıp, dişçilik ve eczacılık bölümlerinin lisans 1. ve 2. sınıflarında okutulmak üzere bir ders kitabı hazırlamışlardır.¹⁴⁰ Sofya Üniversitesi Mimarlık ve İnşaat Yüksek Enstitüsü¹⁴¹, Coğrafya ve Turizm Bölümü¹⁴² ve Sofya Teknik Üniversitesi Makine-Elektroteknik Enstitüsü¹⁴³ öğrencileri hazırlık sınıflarından sonrası için özel ders kitapları hazırlanmıştır. Bu örnekler çoğaltılabilir fakat araştırmamız yabancılara yönelik hazırlanmış bazı ders kitapları ile sınırlandırılmaktadır.

¹³⁸ Stefana Gigina, Et al., **Учебник по български език: За студенти-чужденци, изучаващи български език в Софийски държавен университет**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1963.

¹³⁹ İlieva, Despina; Kiryakova, Elga; Mihaylova, Stoyka, **Учебник по български език: За подготvitelen курс (pri İnstituta za çujdestranni studenti)**, Cilt 1-2, İÇS, Sofya, 1966-1968.

¹⁴⁰ Gusiyska, Milka; Tabakova, İvana, **Учебник по български език за çujdestranni studenti – meditsi, stomatoloji i farmatsevti ot I i II kurs**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1987.

¹⁴¹ 1990'dan önce Bulgaristan'da fakülteler ve üniversiteler enstitü olarak adlandırılmaktaydı. Emirzyan, Alis, **Учебник по български език за çujdestranni studenti ot I kurs**, Vişş institut po arhitektura i stroitelstvo, Sofya, 1986. ve Boyanova, Snejanka, **Учебник по български език за çujdestranni studenti ot втори курс**, Vişş institut po arhitektura i stroitelstvo, Sofya, 1986.

¹⁴² Slutska, Anna, **Български език за çujdestranni studenti ot spetsialnosta “Geografiya na turizma”**, Universitetsko izdatelstvo “Kliment Ohridski”, Sofya, 1989.

¹⁴³ Atanasova, Margarita; Almaleh, Moni; Diamandieva, Kitsa, **Posobie po български език за çujdestranni studenti ot VMEİ “Lenin”**, İzdatelstvo VMEİ “Lenin”, Sofya, 1989.

3.3. Yabancılar için Bulgarca Ders Kitaplarında Sürekli ve Süreksiz Fiiller

Konumuz itibarıyla araştırmamızda edinebildiğimiz hem eski hem de yeni Bulgarca ders kitaplarında görünüş kategorisinin nasıl ele alındığı, bu alandaki katkılarının neler olduğu ve izlenilen yöntemler değerlendirilmektedir. Bunun sonucunda da görünüşü öğrenirken karşılaşılan problemleri ve olası çözümlerin neler olabileceğine yer verilmektedir. Günümüze kadar çıkan tüm ders kitaplarını edinmek ve ulaşmak zor olduğundan araştırmamızda bazı önemli eski ders kitapları ve günümüzde üniversitelerde kullanılan kitaplar üzerinde durulmaktadır. Ders kitapları kronolojik olarak ele alınmaktadır. Bazı kitaplar set şeklindedir ve bütünlük oluşturması açısından art arda incelenmektedir.

Учебник христоматия по български език за студенти чужденци [Второ издание] (Yabancı Üniversite Öğrencileri için Bulgar Dili Okuma Parçaları Ders Kitabı [ikinci baskı])¹⁴⁴

“Yabancı Üniversite Öğrencileri için Bulgar Dili Okuma Parçaları Ders Kitabı” Bulgaristan’daki yabancı uyruklu üniversite öğrencileri için hazırlanan ilk kitap olma özelliğini taşımaktadır. Bu anlamda eksikleri fazla da olsa öncü olması nedeniyle önem taşımaktadır. Aynı kitabın ilk baskısına ulaşamadığımız için iki ders kitabı arasında karşılaştırma yapamamaktayız. Bu ders kitabının Sofya Devlet Üniversitesi’nin Filoloji fakültesinde okuyan Çinli, Romanyalı, Koreli, Arnavut, Mısırlı, Polonyalı, Vietnamlı, Macar, Suriyeli ve Alman öğrenciler için hazırlandığı belirtilmiştir.¹⁴⁵ 1960’lı yıllarda üniversitede artan yabancı öğrenci sayıları nedeniyle ihtiyacı karşılamak adına böyle bir çalışma hazırlanmıştır. Bu ders kitabı önsöz, iki bölüm ve içindekilerden oluşmaktadır. Birinci bölüm 76 ünedir ve bu ünitelerdeki metinler kolaydan daha zor seviyeye

¹⁴⁴ Gornişka, 1960, a.g.e.

¹⁴⁵ Gornişka, 1960, a.g.e., s. 3.

ilerlemektedir. Her metinden sonra dilbilgisi yapılarını metne göre deftere yazarak öğretmeye çalışan kısa yazma alıştırmaları konulmuştur. Metinlere göre öğretilmesi gereken dilbilgisi konuları sadece başlıklarla belirtilmiştir. Dilbilgisi konularını öğrencilere aktarmak ise öğretmene/egiticiye bırakılmıştır. İkinci bölümde ise Bulgar yazar ve şairlerden kısa metinler verilmiştir. Bulgarcada var olan dokuz zamandan sadece geçmişte önceki gelecek zaman ele alınmamıştır. 44. ünite sayfa 60'ta süreksiz fiillerden yeni fiillerin oluşturulması ve ön eklerin anlamları ele alınmış, 49. ünite sayfa 65'te ise sürekli ve süreksiz fiillerden yeni fiillerin nasıl oluşturulduğu öğretilmeye çalışılmıştır. Ayrıca dikkat çekici bir nokta ise 50. ünite sayfa 66'da bitmemiş geçmiş zamanda süreksiz fiillerin kullanımı ele alınmıştır. Bu ders kitabındaki alıştırmaların az olması ve dilbilgisi konuları tamamen öğretmene bırakılmış olsa da Bulgarcadaki görünüş konusunun üstünde durması önem taşımaktadır. Ders kitabının yazıldığı dönemde Bulgaristan'daki komünizmin etkisiyle birçok metinde bu ideoloji övülmüş ve daha iyi bir Bulgaristan için yaptıkları işler anlatılmıştır. Örneğin 80. sayfadaki metnin başlığı "Bulgar Komünist Partisi"dir ve siyasi açıdan öğrencilere komünist düşünceler empoze edilmeye çalışılmıştır. 60. ünite sayfa 77'de ise "Türk Köleliğinden/Boyunduruğundan Kurtuluş" isimli metinde bağımsızlık süreci anlatılmış ve metinden sonra halk türküsü olan "Köle Kadın" isimli şiir verilmiştir. Yabancı öğrenciler için hazırlanan bir ders kitabında bu şekilde propaganda yapılmasını doğru bulmamaktayız. Öğrencilere faydalı olabilecek çok farklı metinler seçilebilecekken bu tür kitaplarda siyasi metinlerin seçilmesi ve kötüleme propagandasının yapılması doğru değildir.

Български език – учебник за турското население [част първа]
(Bulgarca - Türk Halkı için Ders Kitabı [Birinci Kitap])¹⁴⁶

¹⁴⁶ Lalev, St., Et al., **Български език – учебник за турското население – част първа**, Narodna prosveta, Sofya 1961.

“Bulgarca - Türk Halkı için Ders Kitabı” Bulgaristan’da yaşayan Türk kökenli vatandaşlar için hazırlanmıştır. Bu ders kitabı 56 ünite, içindekiler ve sonunda kısa Bulgarca-Türkçe, Türkçe-Bulgarca sözlüklerden oluşmaktadır. Ders kitabında önsöz ve yönergeler bulunmamaktadır. 56. üniteye 16 metne yer verilmiştir. Alfabe ve basit metinler ile başlanmış ve Sofya Devlet Üniversitesi için hazırlanan ders kitabına göre daha basit metinler ve daha açıklayıcı alıştırmalarla Bulgarca öğretmek hedeflenmiştir. Sayfa 105’te şimdiki zaman, sayfa 109’da geçmiş zaman ve sayfa 112’de gelecek zaman ele alınmıştır. Geçmiş zamanın ele alındığı yerde bitmemiş geçmiş zamandan bahsetmeden sürekli olan “нося” (taşımak) fiilini iki şekilde çekme alıştırmaları verilmiştir. Yani bitmemiş geçmiş zaman adlandırılmadan öğretilmeye çalışılmıştır. Bu ders kitabında sürekli ve süreksiz fiil biçimlerinden bahsedilmemiştir. Görünüş konusuna değinilmemiştir. Bazı alıştırmalarda Türkçeden Bulgarcaya kısa cümle çevirileri alıştırmaları olarak verilmiştir. Metinler ise yine dönemin etkisiyle komünizmi övmektedir ve partizanlarla ilgili olumlu şeyler aktarılmaktadır.

Български език – учебник за турското население [част втора] (Bulgarca - Türk Halkı için Ders Kitabı [İkinci Kitap])¹⁴⁷

Bulgaristan’daki Türk halkı için hazırlanan kitabın ikinci cildidir. Bu ders kitabı 40 ünite ve içindekilerden oluşmaktadır. Birinci kitapta olduğu gibi önsöz hazırlanmamıştır. Görünüş açısından birinci kitapta olduğu gibi sadece tekrar şeklinde sayfa 23’te şimdiki zaman, sayfa 24’te gelecek zaman ve sayfa 27’de geçmiş zaman ele alınmıştır. Geçmiş zamanda yine bir fiilin geçmiş bitmiş ve bitmemiş geçmiş zaman çekimleri incelenmiştir. Görünüş konusunu aktarma açısından bu ders kitabı oldukça zayıf kalmıştır.

¹⁴⁷ Lalev, St., Et al., **Български език – учебник за турското население – част втора**, Narodna prosveta, Sofya 1962.

40. ünite 13 metne yer verilmiştir ve bu metinler daha önceki kitapta olduğu gibi komünizmi övmektedir. Bunun yanı sıra Georgi Dimitrov'un ve Todor Jivkov'un Bulgaristan'daki Türk halkı ile ilgili sözleri aktarılmıştır.¹⁴⁸ Ayrıca sayfa 151'de "Süleyman, kadınlar hakkındaki düşüncesini değiştirdi" ve sayfa 153'te "Türk Feodal Köleliği Boyunca Bulgar-Türk Dostluğu" isimli metinler yer almaktadır. Bahsedilen metinlerdeki bilgiler Bulgarların Türklere bakış açıları açısından önemli olsa da konumuz itibarıyla tezimizde incelenmeyecektir.

Учебник по български език за студенти чужденци (Yabancı Üniversite Öğrencileri için Bulgarca Ders Kitabı)¹⁴⁹

"Yabancı Üniversite Öğrencileri için Bulgarca Ders Kitabı" Sofya Devlet Üniversitesi'nde okuyan tüm yabancılara yönelik hazırlanmıştır. Dolayısıyla başka dillerle karşılaştırma yapılmamıştır. St. Ginina hazırlayan ekipte yer almaktadır. Ginina'nın yer aldığı önceki iki kitaptan farklı olarak bu kitapta her üniteyle ilgili dilbilgisi alıştırmaları kitabın ikinci bölümüne yerleştirilmiştir. Bu kitap, önsöz, içindekiler, 76 metin ve 45 üniteden oluşmaktadır. 45 üniteye paralel olarak 45 ders dilbilgisi alıştırmaları hazırlanmıştır. Dilbilgisi alıştırmalarının teorik kısmına ders kitabının içinde yer verilmemiş ve önceki kitaplarda olduğu gibi teorik açıklamalar öğretmenin sorumluluğuna bırakılmıştır.

Alıştırmalar kısmında 3. ünite şimdiki zaman, 13. ünite dönüşlü fiiller, 17. ünite fiil görünüşü ve süreksiz fiillerden fiil türetme, 18. ünite sürekli fiillerden fiil türetme, 19. ünite gelecek zaman, 20. ünite emir kipi, 23. ve 24. ünitelerde bitmiş geçmiş zaman, 25. ünite tekrar fiil görünüşü, geçmiş bitmiş ve gelecek zaman, 26. ünite bitmemiş geçmiş zaman, 30. ünite belirsiz geçmiş zaman, 32. ünite geçmişte

¹⁴⁸ Daha fazla bilgi için bkz.: Lalev, 1962, a.g.e., s. 114.

¹⁴⁹ Ginina, St., Et al., **Учебник по български език за студенти чужденци**, Nauka i izkustvo, Sofya 1963.

önceki zaman, 35. ünite gelecekte önceki zaman, 37. ünite geçmişte gelecek zaman ele alınmıştır. Alıştırmalar içerisinde yalnızca geçmişte önceki gelecek zamana yönelik çalışmalar hazırlanmamıştır. Bu ders kitabında fiil yapılarına ve zamanlara daha çok değinilmiş ve üniversite öğrencilerin zor olan görünüş konusunu da daha çok alıştırmalar ile pekiştirilmeye çalışılması daha sonra yazılan ders kitapları için örnek niteliğindedir.

Учебник по български език за подготвителния курс – I част (Hazırlık Kursu için Bulgarca Ders kitabı – I. Kısım)¹⁵⁰

Yabancı Öğrenciler Enstitüsü'nde (İÇS) hazırlık kursu öğrencilerine okutulan bu kitabın birinci kısmı 1966'da, ikinci kısmı 1967'de, Siyka Videnova ve Lidiya Savova'ya hazırlanmıştır. Bu ders kitabında önsöz ve içindekiler kısmı bulunmamaktadır. Kitabın tamamı 118 sayfadan oluşmaktadır, ilk sayfalarda alfabe ve devamında birkaç kalıp ifadeden sonra sadece metinler yerleştirilmiştir. Görünüşe ve dilbilgisine ait hiçbir alıştırma ve açıklamaya yer verilmemiştir.

Учебник по български език за подготвителния курс на института за чуждестранни студенти – II част (Yabancı Öğrenciler Enstitüsü'nün Hazırlık Kursu için Bulgarca Ders kitabı – II. Kısım)¹⁵¹

İÇS'nin hazırlattığı hazırlık kursu kitabının ikinci kısmında ise birincisinden farklı olarak dilbilgisine ve farklı alıştırmalara daha çok yer verilmiştir. Kitap içindekiler, önsöz, ve kullanılan dilbilgisi terimlerini içeren sözlükten oluşmaktadır. Bu sözlükteki terimler İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Arapça ve Vietnamca karşılıkları verilmiştir. Önsözde 1966 yılında basılan ders kitabının ana kitap olduğu belirtilmiş, ikinci kısımda ise dilbilgisi alıştırmaları ve zaman tabloları ile bazı yapıların öğretilmesi amaçlanmıştır.

¹⁵⁰ Videnova, Siyka; Savova, Lidiya, **Учебник по български език за подготвителния курс - Част I**, İÇS, Sofya 1966.

¹⁵¹ Videnova, Siyka; Savova, Lidiya, **Учебник по български език за подготвителния курс на института за чуждестранни студенти - Част II**, İÇS, Sofya 1967.

Bu ders kitabında 137. ve 138. sayfada bazı fiil ön ekleri, 147. sayfada şimdiki zaman, 161. sayfada geçmiş bitmiş ve gelecek zaman, 169. sayfada bitmemiş geçmiş zaman, 176. sayfada belirsiz geçmiş zaman ve 180. sayfada geçmişte önceki zaman ele alınmıştır. Gelecekte önceki zamana, geçmişte gelecek zamana ve geçmişte önceki gelecek zamana ise hiç yer verilmemiştir. Bazı zamanlar sadece tablolarla aktarılmış ve fiillerin görünüş özelliklerine önem verilmemiştir. Ekler kısmında ise bazı dilbilgisi kategorilerinin tabloları verilmiş ve “*da*” yapıları sayfa 273’te sadece bir tablo ile değiştirilmiştir.

Български език за чуждестранни студенти (Yabancı Üniversite Öğrencileri için Bulgarca Ders Kitabı)¹⁵²

“Yabancı Üniversite Öğrencileri için Bulgarca Ders Kitabı” İÇS’deki hazırlık kursunda kullanılmak üzere hazırlanmış ve önsözde 8 aylık kurs müfredatına uygun olarak planlandığı belirtilmiştir. Bu ders kitabı önsöz, içindekiler, birinci kısım ve ikinci kısımdan oluşmaktadır. İÇS için daha önce hazırlanan kitaptan farklı olarak burada daha çok diyalog, alıştırma ve dilbilgisi konularına yer verilmiştir. Alıştırmalar ikiye ayrılmıştır, her diyalogdan sonra kelime bilgisi ve sonrasında dilbilgisi alıştırmalara yer verilmiştir. Ders kitabının birinci bölümünde diyaloglar, metinler ve alıştırmalara yer verilmişken ikinci kısımda ise sadece coğrafya, ülke bilgisi, edebiyat ve siyasi metinler bulunmaktadır. Bu ders kitabı 1974¹⁵³ ve 1977¹⁵⁴ yılında hiçbir değişiklik yapılmadan aynı şekilde tekrar yayımlanmıştır.

¹⁵² İlieva, Despina; Kiryakova, Elga; Mihaylova, Stoyka, **Bulgarski ezik za çujdestranni studenti**, Dırjavno izdatelstvo “Nauka i izkustvo”, Sofya, 1972.

¹⁵³ Daha fazla bilgi için bkz.: İlieva, Despina; Kiryakova, Elga; Mihaylova, Stoyka, **Bulgarski ezik za çujdestranni studenti**, Dırjavno izdatelstvo “Nauka i izkustvo”, Sofya, 1974.

¹⁵⁴ Daha fazla bilgi için bkz.: İlieva, Despina; Kiryakova, Elga; Mihaylova, Stoyka, **Bulgarski ezik za çujdestranni studenti (uçebnik za podgotvitelniya kurs na instituta za çujdestranni studenti)**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1977.

Bulgarcadaki zamanlar bu ders kitabında 59. sayfada şimdiki zaman, 62. sayfada gelecek zaman, 66. sayfada bitmiş geçmiş zaman, 159. sayfada bitmemiş geçmiş zaman, 165. sayfada belirsiz geçmiş zaman, 174. sayfada geçmişte önceki zaman ve 186. sayfada geçmişte gelecek zaman ele alınmıştır. Daha zor yapılara sahip olan gelecekte önceki zaman ve geçmişte önceki gelecek zamana ise yer verilmemiştir. Dönemin ders kitaplarına göre bu ders kitabında ilk defa görünüş konusuna daha çok yer ayrılmış ve 62., 63., 66., 114., ve 128. sayfada beş ayrı yerde incelenmiştir. Ayrıca 66. sayfada geçmiş bitmiş zamanda görünüş kullanımlarıyla ilgili alıştırmalara yer verilmiştir. Diğer kitaplarda da olduğu gibi konular teorik olarak anlatılmamıştır. Ders kitabının ikinci bölümünde Bulgaristan'ın bağımsızlığı, Vasil Levski ve komünizmi öven metinlere ve bazı edebi eserlere yer verilmiştir.

Учебно помагало по практическа граматика на българския език за чужденци (Yabancılar için Pratik Bulgarca Dilbilgisi için Yardımcı Kitap)¹⁵⁵

Siyka Videnova ve Lifiya Vlahova, 1966 ve 1967 yıllarında İÇS için hazırladıkları iki ders kitabından sonra 1972 yılında İÇS'de kullanılmak üzere “Yabancılar için Pratik Bulgarca Dilbilgisi için Yardımcı Kitap” isimli dilbilgisi yardımcı ders kitabını hazırlamışlardır. Bu yardımcı ders kitabı önsöz, içindekiler, iki bölüm ve fiil tablolarından oluşmaktadır. Yazarların hazırladığı “Yabancı Öğrenciler Enstitüsü'nün Hazırlık Kursu için Bulgarca Ders kitabı – II. Kısım”dan farklı olarak geçmişte gelecek zaman eklenmiştir. 133. sayfada şimdiki zaman, 141. sayfada geçmiş bitmiş ve gelecek zaman, 152. sayfada bitmemiş geçmiş zaman, 156. sayfada belirsiz geçmiş zaman, 161. sayfada geçmişte önceki zaman ve 168. sayfada geçmişte gelecek zaman konuları

¹⁵⁵ Videnova, Siyka; Savova, Lidiya, **Учебно помагало по практическа граматика на български език за чужденци**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1972.

anlatılmıştır. Gelecekte önceki zamana ve geçmişte önceki gelecek zamana ise yine yer verilmemiştir.

1967’de basılan ders kitabında verilmeyen bazı kural ve açıklamalar burada verilmiştir. Görünüş ayrı olarak ele alınmamış zamanlarla birlikte öğretilmeye çalışılmıştır. Sürekli fiillerin kullanımları şimdiki zaman ve bitmemiş geçmiş zamanda örneklendirilmiştir. Süreksiz fiillerin ise bitmiş geçmiş zaman ve gelecek zaman yapılarıyla kullanımları ele alınmıştır. Bu anlamda görünüşün spesifik kullanımlarından kaçınılmış ve yabancı öğrencilere kısmen aktarılabilmektedir. Kitabın ikinci kısmında öğrencilerin öğrenim hayatları boyunca kullanacakları bilimsel biçim ele alınmıştır. Sayfa 241’de “görünüş ve zaman” bir tabloda özetlenmiştir. Bu tabloda bir zamandaki farklı görünüşe sahip fiil örnekleri verilmemiştir.

Уча български език (Bulgarca Öğreniyorum)¹⁵⁶

Bu ders kitabının yazılma amacının Türk kökenli Bulgaristan vatandaşlarının konuşma ve yazmada yaptıkları hataların önüne geçmek olduğu belirtilmiştir. Ders kitabında önsöz, içindekiler ve sözlük bölümü vardır. Bulgarca Öğreniyorum isimli çalışma ana dili Türkçe olan kişilere yönelik hazırlandığından araştırmamız için önemlidir. Diğer ders kitaplarından farklı olarak ayrı dilbilgisi alt başlıklar şeklinde verilmiş ve Türkçe karşılıkları belirtilmiştir. Ayrıca her metinden sonra yeni kelime ve ifadelerin Türkçe karşılıkları eklenmiştir. Önsözde eğitimcilerin 24 ünite şeklinde bölümlenmiş bu ders kitabı derste nasıl kullanacakları ile ilgili önerilerde de bulunulmuştur. Ders kitabının önsözünde belli düzeyde Bulgarca bilen ama ana dili Türkçe olanların sıklıkla karşılaştıkları dilbilgisi sorunlarına yer verildiği belirtilmiştir. Kitapta kullanıcıların belli bir düzeyde oldukları var sayılsa da, yine de alfabeden başlanmış ve temel oluşturmaya çalışılmıştır. Bu kitapta fiil zamanlarının ele alındığı

¹⁵⁶ Keleşev, Asen; Eyubov, Nuri, **Уча български език**, Narodna prosveta, Sofya, 1975.

bölümlerde dilbilgisi özelliklerinin Türkçedeki karşılıkları verilmemiş, yalnızca belirli zamanlarda çekilen fiillerin Türkçe çevirileri aktarılmıştır.

Şimdiki zaman 23. sayfada, gelecek zaman 86. sayfada, bitmiş geçmiş zaman 92. sayfada, bitmemiş geçmiş zaman ise 112. sayfada ele alınmıştır. Görünüş kategorisi ayrı bir başlık altında incelenmemiştir. Gelecek zamanın anlatıldığı kısımda fiillerin Türkçe karşılıklarının hem geniş zaman hem de gelecek zaman olarak aktarılabilecekleri parantez içinde belirtilmiş fakat hangi durumlarda bu şekilde kullanıldıkları konusunda açıklama yapılmamıştır. Gelecek zamanda sadece süreksiz fiiller kullanılarak örnekler verilmiştir. Aynı şekilde bitmiş geçmiş zamanda sadece süreksiz fiiller, bitmemiş geçmiş zamanda ise yalnızca sürekli fiil örnekleri verilmiştir. Sonuç olarak görünüş kategorisi açıklanmamış ve kullanım farkları ele alınmamıştır. Dikkat çekici başka bir detay ise bitmiş geçmiş zaman konusu işlenmeden metinlerde geçmiş zamanda çekilmiş fiillerin geçmesidir. “Bulgarca Öğreniyorum” isimli ders kitabının hazırlandığı dönem itibarıyla Bulgaristan’daki komünizm rejimi nedeniyle metinler genellikle komünizmi öven veya anlatan parçalardan oluşmaktadır. Bu şekilde Bulgaristan’daki Türklere komünizm sevdirmeye çalışılmıştır.

Учебник по български език за чуждестранни студенти (Yabancı Üniversite Öğrencileri için Bulgarca Ders Kitabı)¹⁵⁷

“Yabancı Üniversite Öğrencileri için Bulgarca Ders Kitabı” Sofya Kliment Ohridski Üniversitesi’nde okuyan ve bir yıllık hazırlık eğitimini Yabancı Öğrenciler Enstitüsü’nde (İÇS) tamamlayan öğrencilere sunulan Bulgarca kurs için 1982 yılında basılmıştır. Kitabın kapağında 1982 yılı yazılıken içteki sayfada 1981 yılı gösterilmiştir.

¹⁵⁷ Boneva, Rosina; Kordovska, Rumyana, **Учебник по български език за чуждестранни студенти**, Sofiyski Universitet “Kliment Ohridski”, Sofya, 1982.

Muhtemelen daha geç basıldığı için bu hata gözden kaçmıştır. Aynı ders kitabının 1985¹⁵⁸ yılında ikinci baskısı yapılmıştır. İçerik bakımından ikinci kitapta hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Bu ders kitabı daha ileri seviyedeki öğrencilere göre hazırlandığından içerik bakımından daha çok Bulgarlara yönelik hazırlanmış dilbilgisi kitabına benzemektedir. Kitap önsöz, içindekiler ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Bulgar dilinin bazı genel sorunları toplam 5 üniteye ele alınmıştır. İkinci bölümde Bulgarca'yı öğrenen yabancıların karşılaştıkları tipik zorluklar 8 üniteye içinde anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise alıştırmalara yer verilmiştir. Bulgarcada görünüş kategorisi ise 237 - 259 sayfalar arasında yer alan 9. üniteye işlenmiştir. Kitabın bu kısmında görünüş kategorisine dair önemli bazı kurallar ve sürekli-süreksiz fiil yapım süreçleri incelenmiştir. Sürekli ve süreksiz fiillerin kullanıldığı şimdiki zaman¹⁵⁹ ve bitmiş geçmiş zaman örneklerine yer verilmiştir. Diğer zamanlar öğretilirken sürekli ve süreksiz fiil kullanımlarından bahsedilmemiştir.

1985 yılında “Yabancı Üniversite Öğrencileri için Bulgarca Ders Kitabı”nın devamı olan “Yabancı Üniversite Öğrencileri için Bulgarca Ders Kitabı – II. Kısım – Ülke Bilgisi”¹⁶⁰ isimli ders kitabı yayımlanmıştır. Bu ders kitabı 37 üniteden oluşmaktadır ve ülke bilgisini artırmak için edebi, tarihi, kültürel ve Bulgaristan’daki günlük hayatı aktaran metinler seçilmiştir. İkinci kısımda dilbilgisi kuralları ve açıklamalara yer verilmemiş sadece metinlere göre bazı alıştırmalar hazırlanmıştır. Bu ders kitabında görünüşe ait alıştırmalar ve açıklamalar da bulunmamaktadır ve bu yüzden ayrı madde başlığı ile incelenmemiştir.

¹⁵⁸ Boneva, Rosina; Kordovska, Romyana, **Učebnik po bulgarski ezik za čujdestranni studenti**, Sofiyski Universitet “Kliment Ohridski”, Sofya, 1985.

¹⁵⁹ Şimdiki zamanda kullanılan bazı süreksiz fiiller gelecek anlamı taşımaktadır.

¹⁶⁰ Boneva, Rosina; Kordovska, Romyana, **Učebnik po bulgarski ezik za čujdestranni studenti - II časť - stranoznanie**, Sofiyski Universitet “Kliment Ohridski”, Sofya, 1985.

Български език за лекторатите в чужбина (Yurt Dışındaki Öğretim Yerleri için Bulgar Dili)¹⁶¹

“Yurt Dışındaki Öğretim Yerleri için Bulgar Dili” adlı bu ders kitabı yurt dışındaki üniversitelerde ve Bulgar kültür merkezlerinde kullanılmak üzere 1985 yılında hazırlanmıştır. Ders kitabı iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde önsöz, içindekiler ve 45 ünite bulunmaktadır. İkinci bölümde ise Bulgarca’yı öğrenen kişilerin kendi kendilerine çalışabilecekleri metinler, alıştırmalar ve sözlük içeren 17 ünite bulunmaktadır. Dilbilgisi konuları ders kitabın ilk bölümünde yer almaktadır. Ders kitabının hazırlanmasında İÇS’deki eğitimcilerin deneyimlerinden faydalanılmış olduğu belirtilmektedir.

Bu ders kitabında 2. ünite de şimdiki zaman, 8. ünite de gelecek zaman, 10. ünite de emir kipleri, 14. ünite de sürekli ve süreksiz fiiller, 17. ve 21. ünite de bitmiş geçmiş zaman, 29. ünite de sürekli-süreksiz fiil çiftlerinin ön eklerle oluşumları ve şimdiki, gelecek ve geçmiş zaman kullanımları, 36. ünite de belirsiz geçmiş zaman, 38. ünite de bitmemiş geçmiş zaman, 40. ünite de süreksiz fiillerden sürekli fiil biçimleri oluşturulması, 41. ünite de geçmişte önceki zaman ve 42. ünite de geçmişte gelecek zaman ele alınmıştır. Ders kitabında daha sık kullanılan toplamda altı fiil zamanı işlenmiş ve onlara yönelik alıştırmalar hazırlanmıştır. Görünüş kategorisini aktarmak için bazı çabalar harcanmış olsa da bitmiş geçmiş zamanda sadece süreksiz fiiller, bitmemiş geçmiş zamanda ise sadece sürekli fiil örnekleri kullanılmıştır. Olumlu yanı ise ön eklerin anlamlarına ve sürekli-süreksiz fiil biçimlerinin oluşum süreçlerine değinilmesidir. İkinci bölümde yer alan metinlerde daha önceki ders kitaplarından farklı olarak propaganda metinlerine pek yer verilmemiştir. Yalnızca “Bağımsızlıktan sonra Bulgaristan” konulu

¹⁶¹ Makreeva, Rayna; Savova, Katerina, **Bulgarski ezik za lektoratite v çujbina**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1985.

bir metin ele alınmıştır. Bu anlamda yurt dışında okutulmak üzere hazırlanan bu kitabın önceki örneklere göre daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz.

Говорите ли български? – видеокурс (Bulgarca Konuşabiliyor musunuz? -Videokursu)¹⁶²

Bu ders kitabını 1989 yılında tamamlanmış fakat 1991 yılında basılmıştır. Bulgar Milli Eğitim Bakanlığı ve Yurtdışı Bulgarlar Komitesi kitabın hazırlanmasını desteklemiştir. Bu ders kitabı video kurs şeklinde hazırlanmış ve diyalogların videoları çekilmiştir. Hedef kitlenin 15 yaş üstü kişiler olduğu belirtilmiştir. Kitap önsöz, kullanım talimatları, içindekiler ve 20 üniteden oluşmaktadır. Eski bir kitap olmasına rağmen renkli bastırılmış ve dilbilgisi konuları için farklı (sarı) renk kullanılmıştır. Bulgarca Konuşabiliyor Musunuz? şeklindeki kitabın adından da anlaşıldığı gibi amacı bolca diyalogla öğrenenlerin konuşma becerilerini geliştirmektir. Fakat dilbilgisi konularında diğer Bulgarca kitaplardan farklı olarak sürekli ve süreksiz fiillere ayrıca önem vermiştir. Dilbilgisi kuralları sadece şekil ve tablolarla açıklanmış olsa da zamanların ele alındığı kısımlarda hem sürekli hem de süreksiz fiillerin kullanımları ve anlamları ele alınmıştır. Örneğin; 6. ünite de şimdiki zaman ve gelecek zaman tablolarında iki fiil görünüşü; 7. ünite de gelecek zamanda kullanılan süreksiz fiiller; 8. ünite de şimdiki zamanda sürekli fiiller; 10. ünite de istek kipini oluşturan “искам да” yapısında sürekli ve süreksiz örneklerin özel kullanımı; 11. ünite de ön eklerle süreksiz fiil yapımı; 12. ünite de gelecek zaman sürekli-süreksiz fiil örnekleri; 13. ünite de bitmiş geçmiş zamanda bazı süreksiz fiiller; 14. ünite de bitmiş geçmiş zamanda hem sürekli hem de süreksiz fiil kullanımları ve dönüşlü fiillerde sürekli-süreksiz fiil biçimleri; 17. ünite de emir kipiyle sürekli-süreksiz fiillerin kullanımları; 19. ünite de geçmiş belirsiz zamanda sürekli-süreksiz fiil biçimleri ele alınmıştır. 20 üniteden oluşan bu ders kitabının 10 ünitesinde sürekli-

¹⁶² Antonova, Yuliya; Kiryakova, Elga, **Govorite li bulgarski? (videokurs)**, İzdatelstvo “Nauka i izkustvo”, Sofya, 1991.

süreksiz fiillerin kullanımları ve bunların farklı anlamlarının aktarılmış olması yazarların bu konuya çok önem verdiğinin kanıtıdır.

Учебник по български език за чужденци (Yabancılar için Bulgarca Ders Kitabı)¹⁶³

1994 yılında Yabancı Öğrenciler Enstitüsü (İÇS) için hazırlanan bu ders kitabı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde önsöz, içindekiler ve 36 ünite yer almaktadır. İkinci bölümde ise metinler ve bu metinlere göre alıştırmalar hazırlanmıştır. Ders kitabının sonunda ise ünitelere göre sözlük (Bulgarca-İngilizce) eklenmiştir. Ayrıca yabancı öğrenciler için her ünitenin dilbilgisi konuları kitabın sonunda İngilizce açıklanmıştır. Ünitelerde Bulgarcada var olan dokuz zamanın hepsi ele alınmıştır.

Görünüş kategorisinden ilk olarak 45. sayfada bahsedilmiş ve sürekli-süreksiz fiiller karşılıklı olarak verilmiştir. İçindekiler kısmında görünüş kategorisi açıkça belirtilmiş ve süreksiz fiiller 55. sayfada tekrar ele alınmıştır. Dilbilgisinin İngilizce açıklandığı kısımda ise şimdiki zamanda sürekli fiillerin, gelecek zamanda süreksiz fiillerin kullanıldıkları ifade edilmiştir. Ayrıca süreklilik gösteren zaman zarflarından sonra da sürekli fiillerin kullanıldıkları belirtilmiştir. 95. sayfada tüm zamanların özeti şeklinde çekim tablolarının eklendiği kısımda bitmiş geçmiş zaman ve bitmemiş geçmiş zamanda sürekli biçiminde olan “желая”(dilemek, istemek) fiili kullanılmıştır. Söz konusu olan bu iki zamanda da sürekli fiil kullanılabildiği ele alınmamışken tabloda bu şekilde verilmesi dikkat çekicidir.

Birinci bölüm ikinci bölüme kıyasla daha basit olarak ele alınmıştır. İkinci bölümdeki metinler zorluk derecesi bakımından gelineen seviyeye göre uygun değildir. İvan Vazov’un “*Boyunduruk Altında*” isimli romanından bazı parçalar kullanılmıştır ve

¹⁶³ Stoyanova, Milka; Stoyanov, Emil, **Учебник по български език за чужденци**, İÇS- “GEYA İNF”, Sofya, 1994.

dili eski olduğundan çağdaş Bulgar dilini öğrenen yabancı öğrenciler için uygun olmayan metinler seçildiği ortadadır.

Учете български език – първа част (Bulgarca Öğreniniz – Birinci Kitap)¹⁶⁴

“Bulgarca Öğreniniz” isimli ders kitabı Sofya Kliment Ohridski Üniversitesi tarafından hazırlanmış ve basılmıştır. Başlangıç, orta ve ileri düzey şeklinde üç ayrı ders kitabı hazırlanması planlanmıştır.¹⁶⁵ Fakat sadece iki ders kitabı basılmıştır. Bu kitap içindekiler, önsöz, giriş, 15 ünite, 3 tekrar ünitesi, cevap anahtarı ve sözlükten oluşmaktadır. Giriş bölümünde Bulgarcanın en önemli özellikler sayılmış ve fiil görünüşüne de yer verilmiştir. Fiil görünüşünün Bulgarcanın yabancı dil olarak öğretilmesinde büyük sorunlar yarattığı belirtilmiştir.¹⁶⁶ Bu kitapta dilbilgisi anlatımı yerine sadece kuralları açıklayan fiil çekim tabloları bulunmaktadır ve tüm ünitelerde bolca diyalog ve alıştırmalara yer verilmiştir. Şimdiki zaman ilk olarak 55. sayfada tablo şeklinde gösterilmiş. Kip oluşturan “да” yapısı ise 99. sayfada sürekli görünüşe ait fiillerle verilmiştir. Diğer kitaplardan farklı olarak bu yapıyla sürekli fiillerle nasıl kullanıldığını gösterilmiş fakat süreksiz biçimler kullanımına yer verilmemiştir. Şimdiki zamanda sürekli fiillerle başlayan öğrenme süreci aynı şekilde devam ettirilmiştir. 111. sayfada ise gelecek zaman tablo şeklinde gösterilmiş ve hem tabloda hem de alıştırmalarda yalnızca sürekli fiillere yer verilmiştir. 121. sayfada “да” yapısı ve gelecek zamanda süreksiz fiiller ile nasıl kullanıldığı konusu işlenmiştir. Bu kitapta sürekli fiillerin önünde parantez ile bu yapılar da verilmiştir. Amaç sürekli fiillerle nasıl kullanıldıklarını göstermektir fakat bunların alıştırmalarla/egzersizlerle desteklenmemiş olması büyük eksiklik olarak değerlendirmek mümkündür.

¹⁶⁴ Petrova, Stefka, Et al., **Учете български език (първа част)**, УІ “Kliment Ohridski”, Sofya, 1993.

¹⁶⁵ Petrova, 1993, a.g.e., s. 5.

¹⁶⁶ Petrova, 1993, a.g.e., s. 8.

Учете български език – втора част (Bulgarca Öğreniniz – İkinci Kitap)¹⁶⁷

“Bulgarca Öğreniniz” isimli ders kitabının ikinci cildinde içindekiler, önsöz, 20 ünite, 4 tekrar ünitesi ve cevap anahtarından oluşmaktadır. İlk kitaptan farklı bir yöntem izlenmiş ve her üniteye diyalog/metin dilbilgisi ve alıştırmalar şeklinde hazırlanmıştır. Öğrenciler ilk kitapla belli bir seviyeye geldikleri için bu ders kitabının 1. ünitesi fiil görünüşüne ayrılmıştır. Fiil çifti olarak sürekli-sürekli fiiller tablolarda gösterilmiş ve kullanıldıkları zaman zarfları ve yapılar tablolarda daha geniş bir şekilde yer verilmiştir. Bulgarcadaki 9 ayrı zamanın tümü işlenmiş ve örneklendirilmiştir. 2. üniteye bitmiş geçmiş zamana yer verilmiş ve burada da sürekli fiillerle kullanımlarına değinilmiştir. Ayrıca 7. üniteye detaylı bir şekilde sürekli, sürekli ve ikinci derece sürekli fiillerin yapım ekleri/ön ekleri ile nasıl oluştukları şemalarla anlatılmıştır. Aynı üniteye sürekli fiillerin sürekli fiillere, sürekli fiillerin de sürekli fiillere nasıl dönüştükleri açıklanmıştır. Sürekli fiilleri oluşturan ön eklerin neler olduğu ve fiillere hangi anlamları beraberlerinde getirdikleri de açıklanmıştır.

Български език за чужденци – първа част (Yabancılar için Bulgarca – Birinci Kitap)¹⁶⁸

Yabancı öğrenciler için Bulgarca isimli ders kitabı Veliko Tırnovo Üniversitesi’nde çalışan öğretim üyesi Stoyan Burov tarafından hazırlanmıştır. Aynı zamanda dilbilimci olan Burov, bu kitabı uzun yıllar yabancı öğrencilere Bulgarca öğretirken edindiği deneyimlere dayanarak hazırladığını ifade etmiştir.¹⁶⁹ Bu ders kitabı önsöz, içindekiler, 36 ünite ve 4 adet dilbilgisi testinden oluşmaktadır. Burov ünitelerde yer alan dilbilgisi kısımlarındaki açıklamaları eğiticiler veya kendi kendine öğrenen kişiler için yazdığını belirtmiştir. Aynı zamanda 9. ve 10. üniteye doğru bitmiş geçmiş

¹⁶⁷ Petrova, Stefka, Et al., *Учете български език (vtora част)*, УІ “Kliment Ohridski”, Sofya, 1996.

¹⁶⁸ Burov, Stoyan, *Български език за чужденци (pırva част)*, Faber, Veliko Tırnovo, 2000.

¹⁶⁹ Burov, 2000, a.g.e., s. 4.

zaman çekimleri ile sürekli-süreksiz fiil değişimlerinin öğrenen kişileri epey zorlayabileceği notunu eklemiştir. Bu açıklamalar doğrultusunda yazar görünüş konusunun ne kadar zor olduğunu farkındadır ve buna yönelik alıştırmalar hazırladığı tespit edilmiştir. Ders kitabı anlama, yazma, konuşma ve okuma alıştırmaları şeklinde hazırlanmıştır. 9. ünite 2 sayfa (48 ve 49) fiil görünüşüne ayrılmış ve ilk defa burada geniş bir şekilde anlatılmıştır. 10. ünite ise bitmiş geçmiş zaman işlenmiş ve sürekli-süreksiz fiillerin bu zamanla birlikte kullanılabileceği anlatılmıştır. Bu ders kitabında devam eden ünitelerde fiil görünüşleri fiil çifti şeklinde tablolarla öğretilmeye çalışılmaktadır. Aynı zamanda “да” yapılarında (s. 71) yine her iki görünüş türünün nasıl kullanıldığı açıklanmıştır. Fiil çiftleri olarak ve farklı açıklamalarla görünüşün ele alındığı sayfalar 61, 62, 71, 88, 89, 114, 115, 153, 167, 178, 179, 220, 240, 241, 247, 271, 278 ve 286’dır. Bitmemiş geçmiş zamanın işlendiği 29. ünite (s. 220) nadir de olsa bu zamanda süreksiz fiillerin kullanıldığı örnek cümlelere yer verilmiştir. Bu ders kitabında görünüş kategorisine ayrıca dikkat edildiği ve çok sayıda alıştırmayla pekiştirilmeye çalışıldığı yeni ve önemli bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Аз говоря български – Български език за чужденци – първа част (Ben Bulgarca Konuşuyorum – Yabancılar için Bulgarca – Birinci Kitap)¹⁷⁰

Bu ders kitabı Veliko Tırnovo Üniversitesi öğretim elemanları tarafından üç set hâlinde hazırlanan kitapların birincisidir. Avrupa Dil Portfolyosu’na göre birinci ders kitabı A1-A2, ikincisi B1-B2 ve üçüncüsü C1-C2 öğrenim düzeylerine göre planlanmıştır. Kitap önsöz, içindekiler, 14 ünite, eğiticiler için ünite ekleri ve iki adet CD’den oluşmaktadır. Avrupa Dil Portfolyosu’nun yabancı dil eğitimi ve öğretimi konusunda düzeyleri belirlemeye ve bir standart oluşturmaya yönelik yetkinliği 2001 yılında Avrupa konseyinde kabul edilmiştir. 2004 yılında basılan bu ders kitabı Bulgarca

¹⁷⁰ Zlateva-Koleva, Jivka; Emiliyanova, Boryana; Sedefçeva, Valentina, **Az govorya bulgarski – Bulgarski ezik za çujdentsi – pırva çast A**, Faber, Veliko Tırnovo, 2004.

eğitimine y6nelik Avrupa Dil Portfolyosu’nu baz alan ilk ders kitabı olma niteliğini taşıtmaktadır. A1-A2 d6zeyini karşılayan bu kitap Bulgarcanın en sık kullanılan 5 zamanını 6nitelerinde ele almıştır. 1. 6nitede şimdiki zaman ile başlanmıştır. 5. 6nitede gelecek zaman anlatılmış, 6rneklerde hem s6rekli hem de s6reksiz fiiller kullanılmış fakat farklı kullanım alanları ele alınmamıştır. 5. 6niteden sonraki t6m 6nitelerinde yeni fiiller her zaman s6rekli-s6reksiz fiil 6ifti şeklinde verilmiştir. 6. 6nitede fiil g6r6n6ř6 fiil 6iftleri şeklinde kısaca verilmiştir. Aynı 6nitede “da” yapıları s6rekli fiil 6rnekleri ile ilk defa 6đretilirken (s. 56) fiil g6r6n6ř6 tablosunda s6reksiz fiillerin 6n6ne hep “da” yapısı konulmuştur. Bu anlamda biraz kafa karıştırıcı olmuştur. 8. 6nitede ge6miş belirsiz zaman ele alınmıştır. 10. 6nitede bitmiş ge6miş zaman işlenmiş ve bu zamanda hem s6rekli hem de s6reksiz fiillerin kullanılabildiği belirtilmiştir. 14. 6nitede ise bitmemiş ge6miş zaman anlatılmış ve genellikle s6rekli fiillerin kullanıldığı belirtilmiştir. Bu ders kitabı başlangı6 düzeyinde (A1-A2) olduğu i6in dilbilgisi konularına 6ok değinilmemiş ve y6zeyssel ele alınmıştır.

**Да общуваме на бългaрски – Бългaрски език за чужденци – втора част
(Bulgarca Konuşalım – Yabancılar i6in Bulgarca – İkinci Kitap)¹⁷¹**

Veliko Tırnovo 6niversitesi’nin hazırlattığı bu ders kitabı setin ikinci cildidir ve 2009 yılında yayımlanmıştır. Kitap 6ns6z, i6indekiler, 15 6nite, 1 CD ve ek olarak dinleme metinlerinin transkripsiyonundan oluşmaktadır. 6ns6zde Bulgarca 6đrenenlerin bu kitapla A d6zeyinden B d6zeyine 6ıkacakları belirtilmiştir. İlk kitaptan farklı olarak B1-B2 d6zeyi sadece B şeklinde ifade edilmiştir. Aynı zamanda hedef okuyucu kitlesinin yetişkinler olduğu belirtilmektedir. 3. 6nitede şimdiki zaman, 6. 6nitede gelecek zaman, 8. 6nitede bitmiş ge6miş zaman, 10. 6nitede ge6miş belirsiz zaman ve 11. 6nitede fiil g6r6n6ř6 ele alınmıştır. Gelecek zamanın anlatıldığı yerde s6rekli-s6reksiz 6rnekler

¹⁷¹ İvanova, Lyudmila; Koleva, Jenya, **Da obştuvame na b6lgarski – B6lgarski ezik za 6ujdentsi – vtora 6ast B**, Faber, Veliko Tırnovo, 2009.

kullanılmış fakat farkları açıklanmamıştır. Bitmiş geçmiş zamanın tablo ile aktarıldığı 94. sayfada bu zamanla hem sürekli hem de süreksiz fiillerin kullanılabileceği belirtilmiştir. 132. sayfada fiil görünüşü açıklamalarına bir buçuk sayfa ayrılmış, şimdiki zamanda sürekli, bitmiş geçmiş zamanda ise iki fiil biçiminin kullanılabileceği tekrar belirtilmiştir. Diğer zaman ve yapılarıdaki sürekli-süreksiz fiil kullanımları hakkında bilgi verilmemiştir. Ön eklerin getirdiği anlamlardan bahsedilmiş fakat sürekli-süreksiz fiil yapım morfolojisine değinilmemiştir. 15. ünite de rivayet kipi ele alınmış fakat hatalı bir şekilde başlık atılmış ve zaman olarak gösterilmiştir. Bunun yanı sıra kitapta dönüşlü fiiller, emir kipi ve şart kipi de işlenmiştir. Kiplerde kullanılan fiillerin görünüşü ise yalnızca emir kipindeki hem sürekli hem de süreksiz fiil örnekleriyle verilmiştir. A1-A2 düzeyindeki ders kitabından farklı olarak görünüş kategorisine bir buçuk sayfa ayrılmıştır. Bununla birlikte birinci ders kitabında 5 zaman anlatılırken ikinci ders kitabında 4 zaman ele alınmıştır. B1-B2 düzeyinde bitmemiş geçmiş zamanın öğretilmesi uygun görülmemiş ve geride kalan 4 zamandan da hiç bahsedilmemiş ve örnek verilmemiştir. Birinci kitap başlangıç seviyesine göre hazırlandığından tüm zamanların ve görünüş özelliklerinin yer alması çok önemli olmasa da B1-B2 seviyesi için gerekli olduğu kanısındayız.

Аз говоря български – Български език за чужденци – трета част (Ben Bulgarca Konuşuyorum – Yabancılar için Bulgarca – Üçüncü Kitap)¹⁷²

Veliko Tırnovo Üniversitesi'nin hazırlattığı kitap setinin üçüncüsü nedense ilk kitaptan hemen sonra 2006 yılında basılmıştır. İlginç olan detay ise 2009 yılında çıkan üçüncü ders kitabından sonra yayımlanmış olmasıdır. Bu durumda B1-B2 düzeyindeki ders kitabının aradaki eksik konuları tamamlaması beklenirken dilbilgisi açısından oldukça basit düzeyde kalmıştır. Üçüncü ders kitabı önsöz, içindekiler, 14 ünite, sesli ve

¹⁷² İlieva, Mariya; Bondjolova, Valentina; Vlaykov, Svetlozar, **Az govorya bulgarski – Bulgarski ezik za çujdentsi – tretı çast C**, Faber, Veliko Tırnovo, 2006.

görsel materyaller de içeren bir adet CD ve ek olarak dilbilgisi tablolarından oluşmaktadır. Önsözde bu kitabın C1-C2 düzeyinde olduğu belirtilmiştir. Ders kitabının sonunda yer alan dilbilgisi tablolarının verilme amacının gerektiğinde onlara başvurulması olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu seviyede Bulgarca öğrenmeye devam kişilerin önceki düzeyde dilbilgisi kısımların öğrenilmiş olması gerektiği açıklanmıştır. Birbirinin devamı şeklinde olan bu üç kitapta toplamda sadece 5 zamanın ele alınması ve cümlelerin temel yapı taşı olan, yabancıların çok zor kavrayabildiği fiil görünüşüne bu kadar az yer ayrılması yeterli değildir. Kitapta seviyeye uygun metinler hazırlanmış ve Bulgarca öğrenenleri iş hayatına hazırlayabilmek adına farklı alanlardan konular seçilmiştir. Ancak kitap dilbilgisi alıştırmaları bakımından oldukça yoksundur. 17. sayfada bir alıştırmada sürekli-sürekli fiil dönüşümlerinin yapılması istenmiştir. 12. üniteye yer alan metindeki emir kiplerinin görünüş türüne göre listelenmesi 85. sayfada istenmiştir. 13. üniteye yer alan 6. alıştırmada ise metindeki hareket fiillerinin listelenmesi istenmiştir. 14. ünitenin son alıştırmasında ise parantez içindeki fiillerin gerekli zaman ve görünüş türüne göre çekilmesi istenmiştir. İleri düzey için hazırlanan bu ders kitabının fiillere yönelik toplamda 4 egzersiz içermesi ve özellikle fiil görünüşü için sadece 2 alıştırmaya yer verilmesi öğrenciler için oldukça yetersizdir. Ele aldığımız “Yabancılar için Bulgarca – Üçüncü Kitap” başlıklı üçlü ders kitabı seti, dilbilgisi açısından bir bütünlük sağlamamaktadır ve görünüş alıştırmaları açısından başlangıç düzeyinde olduğu söylenebilir.

Учете български език – 1 ниво (Bulgarca Öğreniniz – Seviye 1)¹⁷³

Bu ders kitabı üç kitaptan oluşan set şeklinde hazırlanmıştır. Yukarıda incelediğimiz Sofya Sv. Kliment Ohridski Üniversitesi’nin hazırlattığı ve 1993-1996 yıllarında yayımlanan 2 kitaptan oluşan ders kitaplarının genişletilmiş ve eklemeler

¹⁷³ Petrova, Stefka, Et al., **Учете български език – 1 ниво**, Dr. İvan Bogorov, Sofya, 2004.

yapılmış versiyonudur. Kitaplar 1. seviye, 2.A ve 2.B şeklinde genişletilmiş ve Dil Eğitimi Bölümü (DEO) - Yabancı Öğrenciler Enstitüsü (İÇS) adına basılmıştır. Bu ders kitabında bir seviye belirtilmemiştir. İçindekiler, önsöz, 15 ünite, 3 test, cevap anahtarı, dikte ve dinleme metinleri, CD ve Bulgarca-İngilizce sözlükten oluşmaktadır. Birinci ders kitabında toplamda 4 zamana yer verilmiştir. 7. ünite de şimdiki zaman işlenmiş, 9. ünite de gelecek zaman anlatılmış ve 14. ünite de geçmiş belirsiz zamana yer verilmiştir. Sürekli ve süreksiz fiillere bu kitapta çok az değinilmektedir. Gelecek zaman ve bitmiş geçmiş zamanın ilk işlendiği ünitelerde yalnızca süreksiz fiil örnekleri kullanılmıştır. 13. ünite de “Sürekli ve Süreksiz Fiillerin Gelecek Zamanı” başlığı atılmış fakat gelecek zamanda sadece süreksiz fiil örneklerine ve buna yönelik alıştırmalara yer verilmiştir. Bu anlamda okuyucuyu ve eğitmeni yanıltmaktadır. 14. ünite de “да” yapıları tabloda önce sürekli yapılarla öğretilmiştir. 15. ünite de ise fiil görünüşüne yer ayrılmış ve burada gelecek zaman ve “да” yapılarıyla sürekli-süreksiz kullanımlarına dikkat çekilmiş ve buna yönelik alıştırmalar hazırlanmıştır. Görünüş konusu sadece basit tablolarla açıklanmıştır. 1993 yılında çıkan kitaptan farklı olarak daha çok konuşma alıştırmaları eklenmiş ve dilbilgisi alıştırmaları artırılmıştır. Eski kitaptan farklı olarak bitmiş geçmiş zaman ve günlük konuşmada sıkça kullanıldığı için geçmiş belirsiz zaman kısmi olarak ele alınarak bu kitaba dâhil edilmiştir.¹⁷⁴

Учете български език – 2А ниво (Bulgarca Öğreniniz – Seviye 2A)¹⁷⁵

Bu ders kitabı setin ikinci cildidir ve dilbilgisi bakımından bir önceki kitabın devamı niteliğini taşımaktadır. Kitap içindekiler, önsöz, 10 ünite, 2 tekrar ünitesi, 2 test, cevap anahtarı, dinleme ve dikte metinleri, ek çalışma metinleri, CD ve Bulgarca-İngilizce sözlükten oluşmaktadır. 1. ünite de fiil görünüşü (şimdiki zamanda), 2. ünite de bitmiş geçmiş zaman, 4. ünite de emir kipi, 7. ünite de sürekli-süreksiz fiil yapımı ve

¹⁷⁴ Petrova, Et al., 2004, a.g.e., s. 8.

¹⁷⁵ Petrova, Stefka, Et al., **Учете български език – 2а ниво**, Dr. İvan Bogorov, Sofya, 2004.

süreksiz fiil yapan ön eklerin anlamları, 8. ünite de geçmiş belirsiz zaman ve 9. ünite de bitmemiş geçmiş zaman ele alınmıştır. Seviyenin daha ileri olması sebebiyle fiil görünümlerine daha geniş yer verilmiş ve karşılaştırılarak alıştırmalarla pekiştirilmiştir. Setin 1. kitabından farklı olarak 2. ünite de bitmiş geçmiş zamanda sürekli-süreksiz fiil kullanımları tablo ile açıklamıştır. 8. ünite de yer alan geçmiş belirsiz zaman için tabloda sürekli-süreksiz örnekleri verilmemiş fakat alıştırmalarda fiil türleri karışık verilmiştir. Emir kipinin işlendiği 4. ünite de de sürekli ve süreksiz fiil örnekleri ele alınmış ve iyi bir şekilde irdelenmiştir. 1996 yılında çıkan kitaba kıyasla burada 9. ünite de bitmemiş geçmiş zaman için süreksiz fiil örneklerine yer verilmemiştir. Önsözde sette yer alan 1, 2A ve 2B ders kitaplarının Avrupa Dil Portfolyusu'na göre A2, B1 ve B2 seviyelerini karşıladığı belirtilmiştir. Setin ilk ders kitabına göre görünüş konusu daha ayrıntılı ele alınmıştır.

Учете български език – 2Б ниво (Bulgarca Öğreniniz – Seviye 2B)¹⁷⁶

Setin üçüncü cildi olan bu ders kitabı içindekiler, önsöz, 10 ünite, 2 tekrar ünitesi, 2 test, cevap anahtarı, dinleme ve dikte metinleri, ek çalışma metinleri, CD ve Bulgarca-İngilizce sözlükten oluşmaktadır. Kitapta sadece 1. ünite de geçmişte önceki zaman ve 2. ünite de geçmişte gelecek zamana yer verilmiştir. Bu iki zamandaki sürekli ve süreksiz fiillerin farklı kullanımları açıklanmamış veya tablo içinde gösterilmemiştir. Yalnızca alıştırmalarda her iki görünüme de yer verilmiştir. 6. ünite de şart kipi işlenmiş fakat sürekli fiil örneklerine ve kullanıldığında değişen anlamlarına değinilmemiştir. Bu ders kitabı sonuncu cilt olduğu için önceki kitaplarda ele alınan zaman ve görünüş konuları tekrar edilebilir ve pekiştirilebilirdi. Seviye ilerledikçe zaman ve görünüş konularına daha az yer ayrılmıştır. 1993 ve 1996 yıllarındaki kitaplarda 9 zamanın tümüne yer verilirken bu sette sadece 7 zaman ele alınmıştır. Gelecekte önceki zaman ve geçmişte

¹⁷⁶ Petrova, Stefka, Et al., **Учете български език – 2б ниво**, Dr. İvan Bogorov, Sofya, 2005.

önceki gelecek zamana hiç yer verilmemiştir. Önsözde yer alan açıklamalara göre dilbilgisi kısmına daha çok yer ayrıldığı belirtilmiş olsa da aslında böyle değildir. Yalnızca kapsam itibarıyla daha fazla alıştırmaya yer verilebilmiş fakat görünüş kategorisini aktarmakta biraz başarısız olmuştur.

Български език за чужденци – начален курс (Yabancılar için Bulgarca – Başlangıç Kursu)¹⁷⁷

Bu ders kitabı Sofya Sv. Kliment Ohridski Üniversitesi eğitmenleri tarafından hazırlanmış ve 2006 yılında basılmıştır. Kitap, içindekiler, 30 ünite, 3 test, ülke bilgisi kısmı, ifadeler sözlüğü ve her ünite için ek alıştırmalar içeren çalışma defterinden oluşmaktadır. Bu ders kitabı diğer kitaplara nazaran daha kapsamlı hazırlanmıştır. Geçmişte önceki gelecek zaman hariç tüm diğer zamanlar ele alınmıştır. 1. ünite de şimdiki zaman, 5. ünite de “да” yapıları, 7. ünite de gelecek zaman, bazı fiillerin sürekli-süreksiz çekimleri ve görünüş kategorisi fonetiği, 9. ünite de bazı zaman zarfları ve bağlaçlarla birlikte sürekli-süreksiz fiil kullanımları, 10. ünite de görünüş özeti, 11. ve 12. ünite de bitmiş geçmiş zaman, 15. ünite de bitmiş geçmiş zamanda sürekli-süreksiz fiil kullanımları, 18. ünite de dönüşlü fiillerde belirsiz geçmiş zaman, 19. ünite de bitmemiş geçmiş zaman, 20. ünite de bitmemiş geçmiş zamanda süreksiz fiil kullanımı, 22. ünite de geçmişte önceki zaman, 23. ünite de geçmişte gelecek zaman, 27. ünite de emir kipi ve sürekli-süreksiz fiil kullanımı, 28. ünite de geçmişte önceki zaman, 29. ünite de Bulgarcada fiil zamanlarının sistemi ve 30. ünite de zamanların birlikte kullanımı ele alınmıştır. Bu ders kitabında şimdiye kadar incelenenler arasında fiil görünüşüne ve zamanlara daha fazla yer verildiği gözlemlenmektedir. İlk defa bir ders kitabında sürekli ve süreksiz fiiller, sesletim açısından 61. sayfada incelenmiştir.

¹⁷⁷ Hadjieva, Elena, Et al., **Bългарски език за чужденци – начален курс**, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”, Sofya, 2006.

Görünüş kategorisi 3 ayrı üniteye ele alınmış fakat sadece tablolar ve alıştırmalarla desteklenmiştir. 63. sayfada sürekli ve süreksiz fiil kullanımları ile ilgili bir tablo verilmiş ve sıklık ifade eden zaman zarfları karşısında sürekli fiiller, “да” yapıları ve gelecek zaman oluşturan “ще”nin karşısında sadece süreksiz fiiller kullanılmıştır. Bu anlamda söz konusu tablo eksiktir ve yanlış bir algı oluşturmaktadır. Bu ders kitabı 2011 yılından itibaren Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda kullanılmaktadır. Kitapta görünüşü açıklayan tablolarda en sık kullanımlar ele alındığı için farklı bir kullanım karşısında öğrenciler, konuyu yanlış değerlendirmeye açıktır. Bu anlamda, eğiticiye daha fazla zaman ayırmak ve konuyu ek materyal ile desteklemek üzere ciddi bir yaklaşım ve sorumluluk yükü düşmektedir. Kitapta geçmiş zaman anlatılmadan bazı metinlerde geçmiş zamanda olan fiiller yer almıştır. Aynı şekilde süreksiz fiiller işlenmeden alıştırma ve metinler içerisinde geçmesi bazen öğrenme sürecini zorlaştırmaktadır. Bu ders kitabında önsöz yoktur. Avrupa Dil Portfolyusu’na göre hangi seviyeyi karşıladığı konusu hiçbir yerde belirtilmemiştir. Hem dilbilgisi açıklamaları olmadığından hem de yönergelerinin kısıtlılığından bireysel öğrenme için uygun bir kaynak değildir. Aynı yardımcı materyallerle birlikte kullanıldığında Yabancılar için Bulgarca – Başlangıç Kursu adlı ders kitabı daha faydalı olacaktır. Ders kitabının olumlu tarafı ise zamanlar ve görünüş bakımından epey fazla alıştırma içermesidir.

Български език като чужд – за напреднали - B2, C1, C2 (Yabancı Dil olarak Bulgarca – İleri Düzey - B2, C1, C2)¹⁷⁸

“Yabancı Dil olarak Bulgarca” başlıklı ders kitabı Sofya Sv. Kliment Ohridski Üniversitesi’ndeki yabancı dillerin öğretildiği departmanın Bulgarca bölümünde çalışan kişiler tarafından hazırlanmıştır. İleri düzeyde Bulgarca’yı öğrenen üniversite öğrencileri,

¹⁷⁸ Hadjieva, Elena; Kamenova, Milena; Şuşlina, Vesela; Asenova, Asya, **Български език като чужд – за напреднали – B2, C1, C2**, Yayınevi - “Gutenberg”, Sofya, 2011.

doktora öğrencileri ve uzmanlaşan kişiler için hazırlandığı önsözde belirtilmiştir. Bu kitap yardımcı ders kitabı olarak hazırlanmış ve ileri düzeydeki dilbilgisi konularını ele almıştır. Kitap önsöz, içindekiler, 24 ünite ve ek metinlerden oluşmaktadır. Kitap biçimbilim, fiil sistemi, söz dizimi, imla ve noktalama, biçimbilim ve editörlük (metin düzenleme) bölümlerini içermektedir. Başlıktan da anlaşıldığı gibi B2, C1 ve C2 düzeylerine göre hazırlandığı belirtilmiştir. Sofya Sv. Kliment Ohridski Üniversitesi bünyesinde yazılan ders kitaplarının hiçbirine bu kadar ileri düzeyde dilbilgisi konuları dâhil edilmemiştir. Alandaki boşlukları doldurmak adına önemli bir gelişmenin sağlandığı görülmektedir.

Bu yardımcı ders kitabının bir dilbilgisi kitabından farkı her bir konudan sonra alıştırmalar içermesidir. Fiil sisteminde hem görünüş kategorisini hem de tüm zamanları anlatmıştır. Aynı zamanda pekiştirmek için alıştırmalar verilmiştir. Görünüş kategorisine bir buçuk sayfa açıklama ve üç buçuk sayfa alıştırma ayrılmıştır. Kapsam itibarıyla biraz yetersiz olsa da diğer kitaplara göre görünüş açıklamaları tek bir yerde toplanmıştır. Ayrıca Yabancı dil olarak Bulgarca – İleri Düzey adlı kitabın ilk görüşte ders kitabı gibi görünse de önsözde yardımcı kitap olduğu bilgisi verilmiştir. Verilen eklerle işlenen dilbilgisi konularının pekiştirilmesi hedeflenmiştir.

Български на един дъх – учебник по български език за турци - Bir Nefeste Bulgarca – Türkler için Bulgarca Ders Kitabı¹⁷⁹

Bu ders kitabı e-kitap şeklinde 2011 yılında hazırlanmıştır. Türkçe bilen kişilere yönelik yayımlanmış ve bazı dilbilgisi konuları Türkçe karşılığı ile verilmiştir. Bu anlamda araştırmamız açısından ayrıca önem taşımaktadır. Bu ders kitabı Türkçe bilmeyen Elena Stoyanova tarafından hazırlanmış ve kitaptaki Türkçe editörlüğü Neli

¹⁷⁹ Stoyanova, Elena, **Bulgarski ezik na edin dîh ucebник po bulgarski ezik za turtsi – Bir Nefeste Bulgarca Türkler için Bulgarca Ders Kitabı**, <https://www.birnefestebulgarca.com/>, e-kitap, 2011.

Dimitrova tarafından üstlenmiştir. Çalışma önsöz, içindekiler, numaralandırılmamış konular/üniteler ve ek olarak atasözleri, bazı edebiyat metinleri, Bulgaristan milli marşı ve kaynakçadan oluşmaktadır. Konular numaralandırılmadığından görünüş kategorisine ait ayrılan kısımlar sayfa numaraları verilerek incelenecektir. 24. sayfada şimdiki zaman, 184. sayfada sürekli fiillerle “да” yapı örnekleri, 239. sayfada fiil görünüşü, 268. sayfada gelecek zaman, 277. sayfada dönüşlü fiiller, 282. sayfada emir kipi, 291. sayfada bitmiş geçmiş zaman, 311. sayfada bitmemiş geçmiş zaman, 316. sayfada geçmişte önceki zaman ve belirsiz geçmiş zaman, 318. sayfada geçmişte gelecek zaman ve dilek-şart kipi ve 323-324. sayfalarda ders kitabında işlenen 8 ayrı zamanın tablosu verilmiştir. İçindekiler kısmındaki sayfa numaralandırılması yanlış yapılmıştır ve konular ünitelere ayrılmadığından kitap ilk bakışta biraz karmaşık gözükmektedir.

“Bir Nefeste Bulgarca – Türkler için Bulgarca Ders Kitabı” adlı çalışmada 8 zamanın işlenmesi ve görünüş konularına yer ayrılmış olması bakımından zengin bir dilbilgisi içeriği olduğu söylenebilir. Bu ders kitabında açıklamaların Türkçe olması bir zenginlik gibi gözükse de Türkçe editörlüğü çok iyi yapılamamış ve birçok hata içermektedir. Bulgarca dilbilgisi terimleri genel olarak tüm kitaplarda farklılık göstermektedir. Fakat bu ders kitabında Türkçe karşılıklar ve açıklamalar sıkça yanlış aktarılmıştır. Görünüş kategorisi “fiilin türü”, sürekli ve süreksiz fiil biçimleri ise “tamamlanmış eylem” ve “tamamlanmamış eylem” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır.¹⁸⁰

“Bulgarca fiilin bir özelliği, eylemin tamamlanıp tamamlanmadığını göstermesidir. Buna göre fiilin esas iki şekli var. Eylem devamlı gerçekleşiyorsa, fiilin tamamlanmamış şekli kullanılır. Eylem tamamlanmışsa fiilin tamamlanmış şekli kullanılır. Bu özellik Türkçenin şimdiki ile geniş zamanları arasındaki farklılığa biraz

¹⁸⁰ Stoyanova, Elena, 2011, a.g.e., s. 239.

benzer. Örn. yazıyorum – yazarım (пиша - напиша). Fakat Bulgarcada, fiilin bir özelliği olup zamanından bağımsızdır.”¹⁸¹

Elena Stoyanova’nın sürekli ve süreksiz fiillerin anlam farkını şimdiki ile geniş zamana benzetmesi hatalıdır. Çünkü geniş zaman daha çok olasılık ve gelecek zamanda gerçekleşecek eylemler için kullanılmaktadır. Bunun yerine yapıyordum-yaptım açıklaması kısmen daha doğru olacaktı. Süreksiz fiiller daha net bir şekilde açıklanmalıydı. Diğer dilbilgisi konularında sunulan örneklerin Türkçe karşılıkları verilmişken görünüşün ele alındığı bu bölümdeki örnekler tercüme edilmemiştir. Sayfa 239’dan 244’e kadar görünüş örneklerine ve tablolarına yer verilmiş, 244. sayfadan 259. sayfaya kadar ise alıştırmalar sunulmuştur. Bu ders kitabında fiil görünüşüne epey yer ayrılmış olsa da ideal şekilde aktarılamamıştır.

Zamanlardaki sürekli - süreksiz fiil kullanımlarını ise gelecek zamanda açıklama yapılmadan her iki türe ait örnekler verilmiş, emir kipindeki olumsuz yapılarda her zaman sürekli fiillerin kullanıldığı belirtilmiş, bitmiş geçmiş zamanda ise genellikle süreksiz fiiller kullanıldığı açıklanmıştır. Bitmemiş geçmiş zamanda “işlem sürekli olduğu ve tekrar edildiği için eylemlerin tamamlanmamış şeklinin” kullanıldığı belirtilmiştir ve süreksiz fiil örneği verilmemiştir.¹⁸² Dönüslü fiillerde, geçmişte önceki zaman, belirsiz geçmiş zaman, geçmişte gelecek zaman ve dilek-şart kipi konularının ele alındığı sayfalarda ise görünüşe ait açıklama ve buna yönelik alıştırmalara yer verilmemiştir. “Bir Nefeste Bulgarca – Türkler için Bulgarca Ders Kitabı” adlı çalışmada daha önceki kitaplarla kıyaslanırsa görünüş konusuna oldukça geniş yer ayrıldığı muhakkaktır. Ancak sürekli – süreksiz fiil kullanımlarını iyi bir şekilde anlamak, kavramak ve hatasız

¹⁸¹ Stoyanova, Elena, 2011, a.g.e., s. 239.

¹⁸² Stoyanova, Elena, 2011, a.g.e., s. 312.

kullanabilmek için yetersizdir. Bazı ek açıklamalar ve alıştırmalarla desteklenirse Bulgarca'yı öğrenen kişilere daha faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Здравейте! – учебник по български език за чужденци– A1-A2
(Merhabalar! – Yabancılar için Bulgarca – A1-A2)¹⁸³

Bu ders kitabı Sofya’da bulunan “Nov Bılgarski Universitet”¹⁸⁴ tarafından hazırlanmış ve Avrupa Dil Portfolyusu’na göre A1-A2 düzeylerini karşıladığı açıklanmıştır. Ders kitabının hedef kitlesi öğrenciler, Bulgarca kursuna gidenler ve Bulgarca'yı öğrenmek isteyen herkes olarak belirtilmiştir. Kitap önsöz, Bulgarca-İngilizce alıştırma yönergeleri tablosu, içindekiler, 14 ünite, 3 tekrar ünitesi, 1 CD ve 10 adet ekten oluşmaktadır. Bu ders kitabında dilbilgisi konuları çok az ele alınmıştır. Bulgarcadaki zamanlardan sadece şimdiki zaman ele alınmıştır. Şimdiki zaman 1’den 14’e kadar ünitelerin neredeyse her birinde bazı fiiller üzerinden azar azar anlatılmıştır. 7. ve 8. ünitelerde “да” yapılarının sürekli fiiller ile kullanımları, 13. ünite de ise süreksiz fiillerle kullanımları anlatılmıştır. Fiil görünüşü 11. ünite de işlenmiş ve süreklilik anlamı içeren zaman zarfları tablo ile aktarılmıştır. Yardımcı fiil olan “съм” (olmak) ise geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman kullanımıyla 101. sayfada ele alınmıştır. Kitapta gelecek zaman anlatılmamış olmasına rağmen bu konu bazı alıştırmalarda kullanılmıştır (Örneğin s. 120 ve s. 155). Aynı şekilde süreksiz fiiller işlendikleri 11. ünite den önce de kullanılmıştır ve öğrenen kişiler açısından bu durum sorunlar oluşturmaktadır. 11. ünite de emir kiplerinden örnekler verilmiş fakat sürekli-süreksiz kullanım alanları dâhil edilmemiştir. 14. ünite de dönüşlü fiiller anlatılmış fakat yine aynı şekilde görünüş anlamları aktarılmamıştır. Bu ders kitabının A1-A2 düzeylerini karşıladığı belirtilmiş olsa da, hazırlayanların sadece bir zamanın üzerinde durmuş olmaları ve sürekli-süreksiz fiillere yeterince yer vermemeleri

¹⁸³ Kurteva, Galina; Bumbarova, Kristina; Bıçvarova, Stefka, **Zdraveyte! – Uçebnik po bılgarski ezik za çujdentsi – A1-A2**, Nov bılgarski universitet, Sofya, 2013.

¹⁸⁴ Türkçesi “Yeni Bulgar Üniversitesi”dir.

büyük bir eksikliktir. Önsözde kitabın sözcük dağarcığının en sık kullanılan yaklaşık 1000 kelimeyi kapsadığı belirtilmiştir. Hedeflenen düzeye göre bu kitap çok yüzeysel kalmıştır.

**Здравейте! – учебник по български език за чужденци– B1-B2
(Merhabalar! – Yabancılar için Bulgarca – B1-B2)¹⁸⁵**

Nov Bılgarski Universitet tarafından hazırlanmış bu kitap setin ikinci cildir ve Avrupa Dil Portfolyusu'na göre B1-B2 düzeylerini karşıladığı belirtilmiştir. Kitap önsöz, çalışma yönergeleri, içindekiler, 14 ünite, 3 tekrar ünitesi, 1 cd, 31 adet ek, fiil tablosu ve sözlükten oluşmaktadır. 1. ünite gelecek zaman, 2. ve 3. ünite bitmiş geçmiş zaman, 5. ünite emir kipleri, 10. ünite belirsiz geçmiş zaman, 13. ünite bitmemiş geçmiş zaman, 14. ünite geçmişte önceki zaman ve geçmişte gelecek zaman ele alınmıştır. Bu ders kitabında görünüş kategorisine yönelik yalnızca gelecek zamanda ve bitmemiş geçmiş zamanda bazı örneklere yer verilmiştir. Kısa ve yetersiz olan tablolar dışında hiçbir açıklama yapılmamıştır. Emir kipinin işlendiği 5. üniteye yine görünüş kategorisi dâhil edilmemiştir. Set şeklinde genel bir bakış ile Nov Bılgarski Üniversitesi yabancılar için hazırladığı bu iki ders kitabında 7 zamana yer vermiş ve bu zamanlardaki sürekli-sürekli fiil kullanımları çok zayıf kalmıştır.

Български език – за бежанци A1 (Mülteciler için Bulgarca A1)¹⁸⁶

Mülteciler için üç cilt hâlinde tasarlanan Bulgarca ders kitapları Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin desteği ile hazırlanmıştır. A1 ve A2 ders kitapları 2014 yılında, B2 seviyesindeki kitap ise 2018 yılında basılmıştır. Bulgar Kızıl Haç (Български червен кръст) desteği ile 2014 yılında yayımlanan iki ders kitabına

¹⁸⁵ Kurteva, Galina; Bumbarova, Kristina; Bıçvarova, Stefka, **Zdraveyte! – Uçebnik po bulgarski ezik za çujdentsi – B1-B2**, Nov bılgarski universitet, Sofya, 2017.

¹⁸⁶ Andonova, Margarita; Sıbeva, Radost; Zagorova, Jana, **Bılgarski ezik - za bejantsi A1**, Sdrujenie “Karitas Sofya”, Sofya, 2014.

eklemeler yapılmış ve 2018 yılında tekrar basılmıştır.¹⁸⁷ Bu set mülteciler ile çalışan ve onlara ders veren eğiticiler için hazırlanmıştır. Bu anlamda diğer ders kitaplarından içerik olarak biraz farklılık göstermektedir. Mülteciler için Bulgarca A1 ders kitabı içindekiler, eğiticiler için yönerge, 11 ünite ve 2 ek dosyadan oluşmaktadır. Ekte sözlük, dilbilgisi konuları, kültür ile yaşam tarzı ve uygulamalı dil sınavlarından oluşmaktadır. İlk ek Arapça, İngilizce, Farsça ve Fransızca dillerinde ayrı ayrı sunulmuştur. Ayrıca testler ve çalışma defteri şeklinde ayrı bir ek daha bulunmaktadır. Bu materyaller Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bulgaristan sayfasından açık erişim ile paylaşılmaktadır. A1 düzeyinde hazırlanan ders kitabında yalnızca şimdiki zaman işlenmiştir. Süreksiz fiiller kullanılmamış ve yeni öğrenen mülteciler için oldukça basit ele alınmıştır. Hedef kitleye yönelik metinler ve alıştırmalar eklenmiştir. Bu kitapta yer alan metin ve diyaloglarda Müslüman isimlerin de kullanılmış olması dikkat çekmektedir. Bu ders kitabı mülteciler için hazırlanmış olsa da Bulgarca öğrenen herkes için faydalı olabileceği kanısındayız.

Български език – за бежанци A2 (Mülteciler için Bulgarca A2)¹⁸⁸

“Mülteciler için Bulgarca A2” ders kitabında dilbilgisi konularına daha çok yer ayrılmıştır. Kitap içindekiler, eğiticiler için yönerge, 10 ünite ve 2 ek dosyadan oluşmaktadır. A1 ders kitabında olduğu gibi bu ekte de sözlük, dilbilgisi konuları, kültür ile yaşam tarzı ve uygulamalı dil sınavları bulunmaktadır. Arapça, İngilizce, Farsça ve Fransızca olarak ayrı ayrı sunulmuştur. Testler ve çalışma defteri şeklinde ikinci bir ek daha bulunmaktadır. 3. ünite de gelecek zamanda sürekli fiiller, 4. ünite de fiil görünüşü ve gelecek zamanda süreksiz fiiller, 5. ünite de bazı “да” yapıları, 6., 7. ve 8. ünite de bitmiş geçmiş zaman, 9. ünite de emir kipi, 10. ünite de belirsiz geçmiş zaman işlenmiştir. 4.

¹⁸⁷ Daha fazla bilgi için bkz.: <https://www.unhcr.org/bg/учебни-помагала> (Erişim tarihi: 10.03.2021).

¹⁸⁸ Andonova, Margarita; Sibeve, Radost; Zagorova, Jana, **Bългарски език - за бежанци A2**, Sdrufenie “Karitas Sofya”, Sofya, 2014.

ünitede fiil görünüşü işlenirken fiiller bir kezlik ve tekrarlanan şeklinde iki tabloya ayrılmıştır. Gelecek zamanın iki ayrı üniteye ve sürekli-süreksiz fiillerle kullanımına bölünmüş olması öğrenen kişilere büyük kolaylık sağlamaktadır. Bitmiş geçmiş zaman örneklerinde sürekli-süreksiz fiiller ayrı olarak anlatılmamış, işlenirken karışık verilmiştir. Mülteciler için Bulgarca A2 adlı çalışmada emir kipinde ve belirsiz geçmiş zamanda yine aynı şekilde sürekli-süreksiz fiil kullanımları detaylandırılmamıştır.

Български език – за бежанци B1 (Mülteciler için Bulgarca B1)¹⁸⁹

“Mülteciler için Bulgarca B1” setinin son kitabıdır. Kitap içindekiler, eğitimciler için yönerge, 11 ünite, sözlük ve dilbilgisi anlatımları içeren Arapça ve İngilizce bir ekten oluşmaktadır. 2. ve 3. ünite A2 ders kitabında işlenen zamanların tekrarı, 6. ünite bitmemiş geçmiş zaman ve 8. ünite geçmişte gelecek zaman işlenmiştir. Bu ders kitabında fiil görünüşüne yalnızca gelecek zamanın tekrar anlatıldığı 2. ünite yer verilmiştir. 11. ünite de ilk iki ders kitabından farklı olarak “Bulgaristan’ı Tanıyor ve Seviyorum” başlığı altında bazı metinlere yer verilmiştir. Bu kitaplar dilbilgisel açıdan daha sınırlı olsa da mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeye gelmeleri bakımından amacına iyi bir şekilde hizmet etmektedir.

Yukarıda incelenen ders kitapları dışında Bulgaristan’da Yabancı Öğrenciler Enstitüsü’nde (İÇS) eğitim alan yabancı öğrencilerin dilbilgisini pekiştirebilmeleri için 1972 ve 1984 yıllarında iki adet dilbilgisi kitabı yayımlanmıştır.¹⁹⁰ Fakat bu yayınlarda da görünüş kategorisine oldukça az yer ayrıldığından konunun iyi öğrenilmesi için yetersizdirler. Sofya Sv. Kliment Ohridski Üniversitesi tarafından yürütülen *Bulgar Dili*

¹⁸⁹ Andonova, Margarita; Sıbeva, Radost; Zagorova, Jana, **Bulgarski ezik - za bejantsi B1**, Sdrufenie “Karitas Sofya”, Sofya, 2018.

¹⁹⁰ Bu kitapların birincisi ders yardımcısı olarak “Pratik Dilbilgisi” başlığı ile yayımlanmış. İkincisi ise kısa dilbilgisi kitabı şeklinde hazırlanmıştır. Daha fazla bilgi için bkz.: Savova, Lidiya; Videnova, Siyka, **Učebno pomagalo po praktičeska gramatika na bulgarskiya ezik za čujdentsi: Učebnik za studenti ot İnst. za čujdestranni studenti Gamal Abdel Nasır**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1972.; Savova, Lidiya, **Kratka bulgarska gramatika za čujdestranni studenti**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1984.

ve *Kültürü Yaz Semineri*'nin 1988 yılı meyvesi olarak Bulgarca'yı yabancılara öğreten kişiler için bir yardımcı ders kitabı hazırlanmıştır.¹⁹¹ Bu kitapta Manfred Trumer'in "Bulgarca Fiil ve Balkan Dillerinin Kanıtı"¹⁹² ve Grace Fielder'in "Bitmemiş Geçmiş Zamanda Görünüş Tercihi"¹⁹³ isimli çalışmalarıyla Bulgarcadaki görünüş kategorisinin ve fiil sisteminin zorlukları ele alınmıştır. Fakat iki çalışmada da görünüşü öğreten kişilere yardımcı olabilecek çözümler sunulmamış, sadece fiil sisteminin zorluklarına değinilmiştir.

Slav dilleri dışındaki dillerde görünüş kategorisi aynı şekilde ifade edilmediğinden Bulgarca öğrenen yabancılar anlamakta zorluk çekmektedir. Bulgarca'yı öğrenirken görünüş kategorisi çok önemli olmasına rağmen günümüze kadar bu konunun nasıl öğretilmesi ve nasıl ele alınması gerektiği hususunda yalnızca iki makale yazılmıştır. Birincisi, Krasimira Çakırova'nın "Bulgarcadaki Görünüş Kategorisinin Yabancılar Tarafından Anlaşılması ve Öğretilmesi Sorunsalı" makalesidir.¹⁹⁴ Çakırova bu makalesinde görünüş kategorisinin öğretilmesinde karşılaşılan sorunları ele almış, bazı ders kitaplarındaki yeterince açıklayıcı olmayan bilgileri eleştirmiş, sorunu tartışmaya açmış ve görünüşü daha iyi öğretebilmek için bazı önerilerde bulunmuştur. İkinci çalışma ise Lyudmila Kirova'nın "Bulgarca Öğrenen Yabancılar Görünüş Kategorisinin Öğretilmesi"¹⁹⁵ adlı bilimsel çalışmadır. Lyudmila Kirova kendi kullandığı öğretimi ve sırasını açıklamış ve faydalı olduğunu belirtmiştir. Lyudmila Kirova'ya göre ön eklerle süreksiz fiil dönüşümleri ve son ekler alan ikinci derece sürekli fiiller daha erken

¹⁹¹ İvançev, Svetomir, Et al., **V pomošt na prepodavaneto po bulgarski ezik na čujdestranni studenti**, Universitetsko izdatelstvo "Kliment Ohridski", Sofya, 1988.

¹⁹² İvançev, 1988, a.g.e., s. 243.

¹⁹³ İvançev, 1988, a.g.e., s. 248.

¹⁹⁴ Çakırova, Krasimira, "Kim viprosa za prepodavaneto na kategoriyata vid na glagola v bulgarskiya ezik i usvoyavaneto i ot čujdentsi", **Naučni trudove na Universitet po hranitelni tehnologii – Plovdiv Tom LXII** içinde, Plovdiv, 2015, s. 882-887.

¹⁹⁵ Kirova, Lyudmila "Prepodavane na kategoriyata vid na čujdentsi, izučavašti bulgarski ezik", **Godišnik na Departamenta za ezikovo obučenje – İÇS pri Sofiyskiya universitet "Sv. Kliment Ohridski"** içinde, Tom 19, Sofya, 2015.

öğretilmelidir. Ayrıca zamanlardan önce görünüş kategorisinin iyice anlaşılması için bolca örnek ve ek materyallerle desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bu bölümde toplamda 28 ders kitabı inceledik ve bu kitaplarda görünüş kategorisinin nasıl ele alındığı, ilk kitaplardan güncel olanlara kadar nasıl bir gelişim ve değişim gerçekleştiği hakkında olabildiğince detaylı bilgi sunmaya çalıştık. Dikkatimizi çeken bazı özelliklerden söz ederken genel olarak eski ders kitaplarında teorik kısımlara daha geniş yer verildiği yenilerde ise açıklamalı sunuş yerine tablolarla öğretilmeye çalışıldığını belirtmeliyiz. Şimdiki zamanın işlendiği tüm ders kitaplarında yalnızca sürekli fiillerin şemalarla örneklendiği dikkat çekici bir öğretim metodu olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa daha ileriki seviyelerde tarihi şimdiki zaman olarak adlandırılan yapılarda süreksiz fiillerin nasıl kullanıldıkları ve hangi anlamları içerdikleriyle ilgili açıklamalara ders kitaplarında yer verilirse konunun daha iyi anlaşılabilirliğini düşünüyoruz. Görünüş kategorisi karmaşık ve öğretilmesi zor olduğundan yazarlar farklı şekilde konuya yaklaşmıştır. Aşağıda bu dil bilgisel kategorinin daha iyi anlaşılması için ders kitaplarında nasıl işlenmesi gerektiği ile ilgili bazı önerilerimizi maddeler şeklinde sunmak isteriz.

- Görünüş kategorisi terminolojisi anlaşılır olmalı ve kısa teorik bilgilerle desteklenmelidir.

- Yeni ders kitaplarında sürekli-süreksiz fiiller ile ilgili alıştırma sayıları gittikçe artmaktadır, fakat açıklamaların yalnızca tablolarla sınırlı olması yetersizdir. Tablolarda “da” yapıları ve gelecek zaman yapım sözcüğü “*ue*” süreksiz görünüş işaretleyicisi şeklinde verilmemelidir. Bu yapılarla kullanılan sürekli fiiller de verilmeli ve anlam farkları üzerinde durulmalıdır.

- Sürekli fiillerden nasıl süreksiz fiiller ve süreksiz fiillerden nasıl sürekli fiiller oluşturulabildiği daha açık bir şekilde anlatılmalı ve daha çok örneklerle desteklenmelidir.

- Süreksiz fiil yapan ön eklerin anlamlarına ve fiil oluşum sistemindeki önemlerine daha fazla yer ayrılmalıdır.

- İkinci derece sürekli görünüşe ait fiillerin nasıl oluştuğu ve nelerle kullanıldığı ayrıca ele alınmalıdır. Bu konu biraz daha ileri seviyeye ait olsa da Bulgarca öğrenen yabancıların kelime hazinesinin zenginleşmesine yardımcı olacaktır.

- Görünüş kategorisinin ilk ele alındığı ünitelerde tamamlanmış ve tamamlanmamış özellikleri ile başlanarak öğretilmesi gerekmektedir. Çünkü öğrenci aynı fiili iki defa öğrenmek zorunda kalmaktadır. Özellikle süreksiz fiil şekilleri öğrencileri oldukça zorlamaktadır.

- Fiil zamanları ve görünüş bağlantısı açıkça anlatılmalı ve örneklerle desteklenmelidir.

- Fiiller yalnızca sürekli ve süreksiz başlıkları ile değil yavaş yavaş çift görünümlü, sürekli, süreksiz, ikinci derece sürekli fiiller şeklinde tüm özellikleriyle ele alınmalıdır.

- Daha üst seviyelerde yabancı kökenli fiillerin genellikle çift görünümlü oldukları bilgisi verilmelidir. Hiçbir ders kitabında bunun gibi bir açıklamaya rastlanmamıştır.

- Kip görünüş ilişkisi teorikten anlatımdan ziyade çok örnek ve tablolarla ele alınmalı, fiil görünüşünden kaynaklanan farklar öğretilmeli ve örneklerle desteklenmelidir.

- Emir kipindeki görünüşe daha fazla yer ayrılmalı ve anlam farkları sürekli tekrar ederek öğretilmelidir.

- Dönüşlü fiiller işlenirken görünüş tablosu ile ele alınmalıdır.

- Öğretilen tüm zamanlarda hangi görünüşe ait fiillerin kullanılabildiği ve zaman içerisinde bu fiillerle nasıl bir süreç aktarıldığı ele alınmalıdır. Bazı ders kitaplarında bu şekilde ele alınmış fakat tüm zamanlar için aynı yöntem uygulanmamıştır.

- Avrupa dil Portfolyusu'na göre hangi seviyede hangi zamanların ele alınması gerektiği belirtilmeli ve bir standart oluşturulmalıdır.

- Bulgarcada var olan 9 zamanın tümü B2 seviyesindeki kitaplar içinde işlenmiş olmalıdır.

- Görünüş işaretleyicileri olarak sadece zaman zarflarının ele alınması gerektiğini düşünüyoruz.

- Şimdiki zamandan hemen sonra görünüş kategorisi öğretilmeye başlanmalı ve öğrenilen tüm yeni fiiller sürekli-süreksiz şeklinde kitaplarda gösterilmelidir. Bu şekilde fiillerin daha kolay öğrenilecektir. Çift görünüşlü fiiller ise ayrı olarak gösterilmelidir.

- Fiil çiftleri üç ayrı şekilde ele alınabilir. Sürekli-süreksiz olan çiftler, süreksiz-sürekli olan çiftler ve sürekli-süreksiz-ikinci derece sürekli fiiller şeklinde aktarılabilirler.

- Görünüş alıştırmalarında sürekli-süreksiz fiil dönüşümleri verilmelidir. Örneğin şimdiki zamanda bir metin gelecek zamana dönüştürüldüğünde görünüşünü de değiştirerek (uygun zaman zarfları yardımıyla) uygulamalı verilebilir.

- Zaman tablolarında aynı fiilin sürekli-sürekli-sürekli biçimi ile tüm çekimleri gösterilmelidir. Bazı ders kitapları ek olarak bu tabloları da sunmaktadır. Fakat genellikle örnekleme sadece bir fiilin çekimiyle sınırlandırılmaktadır.

Sonraki bölümde Bulgarcadan Türkçeye ve Türkçeden Bulgarcaya yapılan çevirileri kıyaslayarak ortaya konan çözüm, yöntemler ve bazı hatalar ele alınmaktadır.

4. BULGARCADAKİ ZAMANLAR TEMELİNDE GÖRÜNÜŞÜN TÜRKÇEYE AKTARILMASI

Daha önce de belirtildiği gibi Bulgarcada dokuz zaman vardır. Sürekli ve süreksiz fiillerin tüm bu zamanlarda çekimlenmesi mümkündür. Bulgarcanın zengin fiil biçimlerinin beş zamana sahip Türkçeye doğru bir şekilde yansıtılması konusu, günümüze kadar ülkemizde veya yurt dışında irdelenmemiştir. İncelenmeye değer fiil zamanı temelinde Bulgarca görünüş kategorisinin Türkçeye yansıtılması ile ilgili mevzu bu bölümde kısaca ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra kipte görünüş ve aktarma sorunları ortaya konmaktadır. Örnek fiiller metin içinde verilerek yorumlanmakta, dilimize aktarma imkânları ve çözümleri üzerinde durulmaktadır.

4.1. Şimdiki Zaman

Bulgarcadaki diğer zamanlara göre şimdiki zaman en çok işleve sahip olan fiil zamanıdır. Bağlama bağlı olarak şimdiki, gelecek ve geçmiş zamana gönderimde bulunabilir. Şimdiki zamanın (сегашно време, prezens) temel işlevi, konuşma anında gönderimde bulunmasıdır (актуално сегашно време). Konuşma anında gerçekleşen eylemler de görünüş açısından sürekli biçimlere sahip olmalıdır. Eylem henüz tamamlanmadığından konuşma anında yapılan eylemlerin süreksiz görünüşe sahip olması düşünülemez.

*Аз **пия** кафе с приятеля ми.*

Ben arkadaşımla kahve içiyorum.

Örnek cümlede olduğu gibi konuşma anında gerçekleşen eylemler için şimdiki zamanda sürekli fiil kullanılmakta ve Türkçede hem zaman hem de sürekli görünüş -yor ekiyle çevrilmektedir. Bir kez gerçekleşen ve henüz tamamlanmamış eylemler için şimdiki zamanda sadece sürekli fiiller kullanılmaktadır. Eylem tekrarlanıyorsa zaman zarfları yardımıyla farklı anlamlar üstlenmektedir.

Bulgarcada şimdiki zamanın bir diğer kullanımı daha geniş bir zaman dilimini kapsayarak sürekli yaptığımız ve alışkanlık hâline gelmiş eylemleri aktarmaktır. Bu kullanımıyla Türkçedeki geniş zaman ile benzer işlevleri taşımaktadır.

*Те **пристигат** на орляци от всичките краища на България...*¹⁹⁶

Onlar Bulgaristan'ın dört bir yanından kuş sürüsü şeklinde geliyorlar/gelirler/gelmektedirler...

Angel Karaliyçev'in "Misafirler" öyküsünden alınan bu cümle konuşma anında gerçekleşen bir eylemi değil, genel olarak "kuş sürüsü şeklinde gelirler" anlamını vermek için kullanılmıştır. Bu kullanım alanıyla eylem, konuşma anında gerçekleşebileceği gibi daha geniş bir zaman diliminde hep bu şekilde gerçekleştiği bilgisini de vermektedir. Bu durumda eylemin tekrarlanması söz konusudur. Böyle cümleler, Türkçeye şimdiki zamanla çevrilebileceği gibi geniş zamanla da çevrilebilir.

*Всяка сутрин **пия** кафе и **закусвам** вкъщи.*

*Her sabah kahve iç**erim** ve evde kahvaltı yap**arım**.*

Alışkanlıkları aktarmak için şimdiki zaman kullanıldığında genellikle Türkçeye geniş zaman ile çevrilmesi daha çok tercih edilir. Tekrarlanan eylemlerin ve alışkanlıkların Türkçede iki farklı zaman ile aktarılabilmesinin sebebi Türkçede şimdiki

¹⁹⁶ Karaliyçev, Angel, *Gostençeta*, <https://chitanka.info/text/3375-gostencheta> (Erişim tarihi: 10.11.2018).

zamanın geniş zaman yerine de kullanılabilmesine bağlıdır. Bulgarcada “*живея, имам, обичам*” (yaşamak, sahip olmak, sevmek) gibi fiiller şimdiki zamanda kullanıldıklarında tekrarlamadan ziyade, var olan bir durumu aktarırlar ve sürekliliği yine geniş bir zaman dilimine yayarlar. Bu tarz fiiller Türkçede geniş zaman ile aktarıldıklarında anlam değişmesine sebep olur. Çünkü geniş zaman, eyleme “istek, rica, kibarca emir ve gelecek zaman” anlamlarını verebilmektedir. Aynı zamanda Türkçede geniş zaman geçmiş, şimdi ve gelecek anlamında kullanılabilmektedir.

*Джан **върши/прави** тази работа.*

*Can bu işi **yapıyor/yapmaktadır**.*

Örnekten de görüldüğü gibi “yapıyor” fiili “yapar” şeklinde çevrilirse hataya sebep olur. Bu durumda olasılık veya gelecek anlamını vermiş olur.

Bulgarcada bilimsel gerçekler de şimdiki zamanla aktarılır.

*Земята се **върти** около слънцето.*

*Dünya güneşin etrafında **döner/dönüyor/dönmektedir**.*

*Водата **замръзва** при нула градуса.*

*Su, sıfır derecede **donar/donuyor/donmaktadır**.*

Bu cümlelerde şimdiki zamanda olan “dönmek, donmak” fiilleri sürekli biçime sahiptirler ve Türkçeye sürekli görünüş anlamını veren -Ar/ır, -(I)yor, -mAktA(dır) ekleriyle çevrilebilmektedirler. Hangi ekin tercih edileceği çevirmenin tercihine ve metnin zaman uyumuna göre değişebilir.

Bulgarcada şimdiki zaman, temel işlevi dışında geçmiş zamanda gerçekleşmiş eylemleri de aktarabilmektedir. Geçmiş zaman aktardığında ise bu zaman “сегашно

историческо (lat. praesens historicum), сегашно повествователно, сегашно живописно време”¹⁹⁷ isimleriyle anılmaktadır. Geçmiş zaman anlamında kullanıldıysa Türkçedeki geniş zamanla örtüşmektedir. Bulgarcada bunun gibi kullanımlar için “сегашно историческо време” (“şimdiki tarihi zaman”-geniş zaman) adlandırılması daha çok tercih edilmektedir. Şimdiki zamanın bu kullanımı genellikle edebi, bilimsel ve tarihi eserlerde karşımıza çıkmaktadır.

*“Пристигнахме в къпалнята. Сърцето ми се **стягаше** – то като че предчувствувахе това, което ще стане. **Вземаме** си на касата билети. Бай Ганю **иска** „ресто“ с шаване на пръстите си, помъкнати в гишето. Касиерката му **подава** усмихнато остатъка, бай Ганю се **впива** в нея с маслени очи, **поемва** парите и с една своеобразна кашлица си **изказва** чувствата.”¹⁹⁸*

*Hamama **vardık**. Kalbim olacakları hissediyormuşçasına **sıkışıyordu**. Kasadan biletləri **alıyoruz**. Bay Ganü gişeden soktuğu parmaklarını oynatarak para üstünü **istiyor**. Kasiyer kız para üstünü gülümseyerek **veriyor**, Bay Ganü gözlerini ona **dikiyor**, parayı **alıyor** ve kendine has bir öksürükle duygularını **anlatıyor**.*

Aleko Konstantinov’un “Bay Ganü” adlı romanından alınan bu paragrafın ilk iki cümlesinde geçmiş zaman kullanılmıştır. Sonraki cümlelerde ise yazar şimdiki zaman tercih etmiştir. İlk iki cümleyle yazar zamana gönderimde bulunmuş, sonraki cümlelerde eylemlerin gerçekleşme süreçlerine vurgu yapmak için eylemler şimdiki zamanla verilmiştir. Fakat olaylar yine geçmiş zamanda gerçekleşmiştir. Böyle bir anlatım geçmişteki olayları okuyucunun gözleri önünde gerçekleştiriyormuş gibi hissetmesini sağlamak için tercih edilmektedir¹⁹⁹. İsmail B. Ağlagül, “Bay Ganü Balkanski” adlı

¹⁹⁷ Stankov, Valentin, **Bilgarskite glagolni vremena**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1969, s. 29.

¹⁹⁸ Konstantinov, Aleko, Bay Ganyo,

<http://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=169&WorkID=4676&Level=3> (Erişim tarihi: 15.11.2018).

¹⁹⁹ Stankov, 1969, a.g.e., s. 29.

romanın çevirisinde şimdiki zamanla verilen süreklilik ve daha canlı anlatım yerine görülen geçmiş zamanı kullanmıştır. Farkı daha net görmek için aşağıda Ağlagül'ün çevirisine de bakalım.

*“Hamama **gelmiştik**. İçimde bir sıkıntı **vardı**. Sanki başıma gelecekleri önceden **seziyordum**. Kasadan bilet **aldık**. Bay Ganü, gişeye sokmuş olduğu elinin parmaklarını oynatarak verdiği paranın üstünü **istedi**. Veznedar kız gülümseyerek paranın üstünü **çevirdi**. Bay Ganü yağlı gözlerini kıza dikmiş, bozuk paraları **alırken** kendine özgü bir öksürmeyle gönlünden geçenleri açıklamaya **yeltendi**. ”²⁰⁰*

Bulgarcada şimdiki zaman, hem bitmiş geçmiş hem de bitmemiş geçmiş zamanın yerini alabilmektedir²⁰¹. Geçmiş eylemlerin aktarıldığı durumlarda hem sürekli hem de süresiz fiiller kullanılabilir.

*“И болестта се усили. Току **зачернее** човеку пред очите, **удари** го в глава, **отуце** му се всичко — **легне**, ни жив, ни мъртъв, по цели дни и недели. ”²⁰²*

*Hastalığı şiddetlendi. Birden adamın gözleri **kararır**, kafasına **vurur**, canı hiçbir şeyi **istememez**, ne diri ne ölü bir şekilde günlerce, haftalarca **yatar**.*

Bu metinde görüldüğü gibi şimdiki zamanda süresiz fiiller de kullanılabilir. Yazarlar, şimdiki zamanda bunun gibi kullanımlarla ardı ardına gerçekleşmiş eylemleri okuyucuya aktarmaktadırlar. Sürekli fiillerle eş zamanlı eylemleri sürece odaklanmak istediklerinde tercih etmektedirler. Sürekli fiiller, süreç devam etme perspektifinden verilmek istendiğinde -(I)yor eki ile çevrilmelidir. Süresiz fiiller ise

²⁰⁰ Konstantinov, Aleko, **Bay Ganü Balkanski**, Çev. İsmail B. Ağlagül, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1972, s. 27.

²⁰¹ Daha fazla bilgi için bkz.: Mutaftçiev, Radoslav, **Segašno istoričesko vreme v sivrēmenniya bŭlgarski ezik**, BAN, Sofya, 1964, s. 31-69.

²⁰² Pelin, Elin, *Napast Bojiya*, <https://chitanka.info/text/5292-napast-bozhija> (Erişim tarihi: 16.11.2018).

tekrarlanan veya bir bütün olarak görülen eylemleri aktarmak için kullanılmaktadırlar ve Türkçeye genellikle geniş zaman ekleriyle çevrilmelidir.

Bulgarcada şimdiki zamanın bir diğer kullanımı ise daha önce bahsettiğimiz gibi gelecek zaman anlamını vermektir. Bu anlam şimdiki tarihi zamanda (сегашно историческо време) olduğu gibi hem sürekli hem de süreksiz fiillerle aktarılabilir. Sürekli fiiller kullanıldığında bağlam veya zarflar yardımıyla bu anlamı içerebilmektedir.

*Утре **отивам** в София.*

*Yarın Sofya'ya **gidiyorum**.*

Sürekli fiillerle verilen gelecek anlamları Türkçeye -(I)yor ekiyle çevrilmelidir. Aksi taktirde Türkçedeki geniş zamanın ihtimal, olasılık, isteksizlik veya tekrarlama gibi anlamlarını verecektir. Şimdiki zamanda süreksiz fiillere gelecek anlamı yükleyebilmek için kip oluşturan “да” edatı ile birlikte kullanılmalıdır. Fakat bu edat Bulgarcada kiplerde kullanıldığı için eyleme yüklenen anlamlar zaman değil, kip kavramı kapsamında ele alınmalıdır.

*Искам **да стана** инженер.*

Mühendis olmak istiyorum.

Bulgarcada şimdiki zaman, gelecek anlamı verdiğinde (tasarlama kipleri hariç) sürekli fiiller tercih edilir ve Türkçeye -(I)yor ekiyle çevrilmelidir. Ancak alışkanlık ve tekrarlama durumlarında geniş zaman tercih edilir ve bu durum bağlamdan çıkarılmalıdır. Bulgarcada şimdiki zaman gelecekte gerçekleşecek eylemleri aktarmak için kullanıldığında fiillerin süreçlerine vurgu yapılmakta ve onları gözümüzde daha canlı görmemiz sağlanmaktadır.

Bulgarcadaki şimdiki zaman biçimleri, Türkçeye hem şimdiki hem de geniş zamanla çevrilebilir. Bulgarcada bir zaman ile aktarılabilen anlamlar, Türkçeye iki farklı zaman ile verilebilir. Bu durum bazen çevirmeni yanıltabilir ve hataya sebep olabilir. Sürekli fiiller sürece odaklanırken süreksiz fiiller eyleme bir bütün olarak bakılmasını sağlar. Eş değer bir çeviri yapmak için bu zamanın farklı kullanımlarını bilmek ve kaynak metni iyi anlayabilmek önem taşımaktadır.

4.2. Bitmiş Geçmiş Zaman

Bulgarcada bitmiş geçmiş zaman (минало свършено време, aorist), konuşma anına göre geçmişte gerçekleşmiş ve günümüzde yapılmaya devam etmeyen eylemler için kullanılmaktadır. Bitmiş geçmiş zamanın temel işlevi bilinen ve kesin olan geçmiş olayları aktarmaktır. Bu zamanda hem sürekli hem süreksiz fiiller kullanılmaktadır. Örneğin, kalkmak eylemi “ставам-стана” (şimdiki zaman sürekli-süreksiz biçimi) ve “ставах-станах” (bitmiş geçmiş zaman sürekli-süreksiz biçimi) şeklinde çekilmektedir. “Kalkmak” fiili Türkçeye çevirirken bağlama göre sürekli biçimi görülen geçmiş zamanın hikâyesi (-(I)yordu) veya görülen geçmiş zamanla (-DI), fiilin süreksiz biçimi ise görülen geçmiş zaman (-DI) ile aktarılabilmektedir. Fiillerin süreksiz biçimleriyle geçmişte tamamlanmış eylemler aktarılırken sürekli biçimlerle geçmişte belli bir süre gerçekleşmeye devam eden, tekrarlanan veya eş zamanlı gerçekleşen eylemleri vermek için kullanılmaktadır.

*Повече от десет пъти той **прави** това.*

*Bunu on defadan fazla **yaptı**.*

*Повече от десет пъти той **направи** това.*

Bunu on defadan fazla yaptı.

Örnekte de görüldüğü gibi “yapmak” fiilinin hem sürekli hem de süreksiz biçimlerini Türkçeye görülen geçmiş zamanla (-DI ekiyle) çevirmek durumundayız. Ayrıca “*пpавя*” (yapmak) fiilinin hem şimdiki zaman 3. tekil kişi çekimi (той, тя, то) hem de bitmiş geçmiş zamanın 2. ve 3. tekil kişi çekimi (ти, той, тя, то) aynıdır. Bulgarcada ön ek ile süreksiz biçime dönüşen eylemlerin birçoğunda böyle bir durum söz konusudur (Örneğin; “*пpавя*” (yapmak), “*плета*” (örmek), “*хващам*” (yakalamak, tutmak), “*пека*” (pişirmek) vb.). Fiilin, şimdiki zamanı mı yoksa geçmiş zamanı mı aktardığını yalnızca vurgudan anlayabiliriz. Bu fiiller bitmiş geçmiş zamanı ifade ettiklerinde vurgu her zaman son hecededir (“*пpави*” (yapmak), “*ловувá*” (avlamak)). Yazılı metinlerde vurgu belirtilmediği için çevirilerde hatalar meydana gelebilir. Yazılı metinlerin çevirisinde bir karışıklık olmaması için zaman zarflarına ve bağlama çok dikkat edilmelidir.

Bitmiş geçmiş zamanda hem sürekli hem de süreksiz fiiller kullanılabilir. Bu zamanla konuşma anına göre geçmişte bitmiş/tamamlanmış, kesişmiş ve günümüzde devam etmeyen bir eylem aktarılmaktadır. Süreksiz fiillerin temel işlevi sayılan eylemin sonlanması/tamamlanması ile bitmiş geçmiş zamanın temel işlevi örtüştüğünden süreksiz fiiller bu zamanda daha yaygın olarak kullanılmaktadır²⁰³. Bu zamanda gerçekleşen eylemlere bir bütün olarak bakılır ve aktarılır. Süreksiz fiillerin gerçekleşmesinde sürece vurgu yapılmaz sadece bir bütün olarak bakılır.

*Дойдох, видях, победих!*²⁰⁴

Geldim, gördüm, yendim. (Julius Sezar)

²⁰³ Andreyçin, 1993, a.g.e., s. 315.

²⁰⁴ <https://bit.ly/2RcPvw1> (Erişim tarihi: 12.12.2018).

Bitmiş geçmiş zamanda kullanılan sürekli fiiller ise eylemin gerçekleşme sürecine vurgu yapmaktadır. Eylemin daha uzun bir süre boyunca yapıldığını vurgulamak için fiil tekrarlanabilir.

***Вървях, вървях** през гората и накрая стигнах до чеимата.*

*Ormanın içinden **yürüdüm, yürüdüm** ve sonunda çeşmeye vardım.*

Örneklerde gördüğümüz gibi hem sürekli hem de süreksiz fiilleri, Türkçeye görülen geçmiş zamanın yardımıyla çevirebilmekteyiz. Aynı cümle içerisinde kullanılmış birden fazla süreksiz fiil ardı ardına gerçekleşen eylemleri aktarmaktadır. Fakat art arda önce sürekli sonra süreksiz fiil kullanıldığında eş zamanlı gerçekleşen eylemler söz konusudur²⁰⁵.

*“Тої седна да пише отговор, **плюнчи** молива, **започва**, **мисли** и току го захвърли.”²⁰⁶*

*Cevap yazmak için oturdu, kurşun kalemini tükürükle **ıslatıyor**, yazmaya **başlıyor**, **düşünüyor** ve ara sıra kalemi attı.*

*Cevap yazmak için oturdu, kurşun kalemini tükürükle **ıslatıyor(du)**, yazmaya **başlıyor(du)**, **düşünüyor(du)** ve ara sıra kalemi **atıyordu**.*

Örnekte de görüldüğü gibi bitmiş geçmiş zamanda sürekli-süreksiz fiiller ardı ardına geldiğinde eş zamanlılık anlamı vermektedir. Bu fiiller Türkçeye -(I)yor ekiyle veya görülen geçmiş zaman ile çevrilebilir. -(I)yor eki ile çevirdiğimizde cümledeki zaman uyumunun sağlanabilmesi için kaynak metinde süreksiz olan “atmak” fiili de “atıyordu” şeklinde çevrilmelidir. Bunun sebebi “*моку го*” (ara sıra) zaman zarfıyla sonraki fiile sürekli bir anlam katmasıdır. Aynı zamanda Georgi Karaslavov örnekteki

²⁰⁵ Andreyçin, Lyubomir, *Osnovna bulgarska gramatika*, Nauka i İzkustvo, Sofya, 1978, s. 190.

²⁰⁶ Karaslavov, Georgi, *Snaha*, <https://chitanka.info/text/14321/21> (Erişim tarihi: 12.12.2018).

cümlede sürekli fiilleri kullanarak gerçekleşen olayların gözümüzün önünde canlanmasını sağlamaktadır.

Bitmiş geçmiş zamanda süreci daha net verebilmek için zaman zarflarına başvurulabilmektedir. Zaman zarfları eylemlerin daha uzun süre gerçekleştiğini vurgular ve kullanılan fiil genellikle sürekli biçimdedir. Böyle durumlarda kaynak metnin anlamını aktarmak daha kolaydır. Çünkü Türkçede süreci vermek için genellikle zaman zarflarının yardımına başvurulmaktadır.

“...седна насреца ми, засмя се добродушно и след като ме гледа умилно цяла минута, рече:...”²⁰⁷

“...karşıma geçip oturdu. Gülümsedi. Bir dakika kadar beni şöyle üzgün bir bakışla süzdükten sonra konuştu:...”²⁰⁸

“Bay Ganü Balkanski” adlı romandan alıntılanan cümlede sürekli olan “гледа” (bakmak) fiili “след като” bağlacıyla açıklama olarak verilmektedir. Türkçeye en uygun çeviri, zarf-fiil olan “-DIktAn” ekiyle yapılabilir. Bulgarcada sürekliliği aktarmak için hem fiilin sürekli biçimi tercih edilmiş hem de “bir dakika” ifadesi kullanılmıştır. Türkçede ise Ağlagül bu sürekliliği “bir dakika kadar” ifadesi ile aktarmıştır. Çevirmen “kadar” yerine “boyunca” zarfını kullansaydı süreci daha iyi aktarmış olurdu. Aynı dilsel araçlar kullanılmamış olsa da eş değer bir anlam Türkçeye aktarılmış ve doğru bir şekilde çevrilmiştir. Bitmiş geçmiş zamanda süreksiz biçimde olan fiiller daha çok tercih edilir ve bu fiiller genellikle Türkçedeki görülen geçmiş zamanla çevrilir. Sürekli fiiller kullanıldığında ise cümlenin anlamını en doğru şekilde veren ve kaynak metne sadık kalmak şartıyla en uygun ifade tercih edilmelidir.

²⁰⁷ Konstantinov, Aleko, **Bay Ganyo**, <http://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=169&WorkID=4674&Level=3> (17.12.2018).

²⁰⁸ Konstantinov, 1972, a.g.e., s. 14.

4.3. Bitmemiş Geçmiş Zaman

Bulgarcada bitmemiş geçmiş (минало несвършено време, imperfectum) zaman geçmişte gerçekleşmiş ve belli bir süre devam etmiş olan eylemler için tercih edilmektedir. Bu zaman şimdiki zamanla benzer özellikler gösterir, yalnızca tek fark eylemlerin geçmişte gerçekleşmiş olmasıdır. Bu yüzden birçok Bulgar dilbilimci bu zamanı “geçmişte şimdiki zaman” (сегашно в миналото) olarak adlandırmaktadır.²⁰⁹ Bitmemiş geçmiş zamanda olan eylemler geçmişte bir süre içinde gerçekleşmiş oldukları bilgisini içermekte fakat günümüzde (konuşma anında) sona erip ermedikleri hakkında bilgi vermemektedir. Bunu anlamak için cümlede ek bilgi verilmiş olmalıdır. Bitmiş geçmiş zamanla bu zaman arasında en temel fark eylemin tamamlanmış veya tamamlanmamış olmasıdır. Türkçede bu bitmemiş geçmiş zamanı “şimdiki zamanın hikâyesi” (yapıy**ordu**) veya “geniş zamanın hikâyesi” (yap**ardı**) ile aktarmak mümkündür. Bitmemiş geçmiş zamanda genellikle sürekli biçimde olan fiiller kullanılmaktadır.

*Той си **играеше** с децата на двора.*

*О çocuklarla avluda/bahçede oynuy**ordu**.*

Örnekten de anlaşıldığı gibi sürekli fiil aracılığıyla aktarılan anlam belli bir süre çocuklarla oynamasıdır. Bitmemiş geçmiş zaman bunun gibi kullanımlarda kesin olarak gerçekleşmiş eylemleri aktarır. Tıpkı şimdiki zamanda olduğu gibi alışkanlıklar da bu zamanla aktarılmaktadır. Fakat alışkanlık olduğunun anlaşılması için cümlede eylemin tekrar edildiğini gösteren zarflar olmalıdır.

*Миналата година всеки ден той си **играеше** с децата на двора.*

²⁰⁹ Nitsolova, 2008, a.g.e., s. 282.

Geçen sene o her gün çocuklarla avluda oyun oynardı/oynuyordu.

Alışkanlıklar ve genel durumlar anlatıldığında genellikle geniş zamanın hikâyesi tercih edilir. Çevirmenler çeviri esnasında fiil zamanını bazen farklı şekilde de ifade edebilmektedirler. Aşağıda Elin Pelin'in "Andreşko" öyküsünden Türker Acaroğlu'nun tercih ettiği yapıları inceleyelim.

*“Земята **тънеше** в кал и влага. Мъртви и покрусени се **тъмнееха** пръснатите пейзажи на села, речища, далечни гори и планини.”²¹⁰*

*“Yeryüzü çamura, suya **batmıştı**. Köylerin, dereciklerin, uzak ormanların, dağların öteye beriye dağılmış, ölgün, bitkin görünümleri **kara kara gözükiyordu**.”²¹¹*

Bu cümleyi şu şekilde de çevirebiliriz:

*Toprak çamurlu ve **nemliydi**. Köylerin, nehirlerin, uzak ormanların, dağların etrafa dağılmış, ölgün, bitkin manzaraları/görüntüleri **kapkara görünüyordu**.*

Acaroğlu ilk cümlede kaynak metinde bitmemiş geçmiş zamanda olan eylemi geçmiş zamanın hikâyesiyle çevirmiş fakat ikinci cümlede şimdiki zamanın hikâyesini kullanmıştır. Bu durum bize çevirmenin bağlama ve erek metnin dil yapısına uygun davranarak farklı bir yapı kullanılmasının mümkün olduğunu göstermektedir.

Bulgar dilbilimci Ruselina Nitsolova bitmemiş geçmiş zamanda sadece sürekli fiillerin kullanılabildiğini ifade etmektedir.²¹² Oysa daha az bir kullanım alanı olsa da bu zamanda kullanılan süresiz fiiller geçmişte gelecek anlamını taşımaktadırlar.²¹³

²¹⁰ Pelin, Elin, *Andreşko*, <https://chitanka.info/text/5283-andreshko> (Erişim tarihi: 10.12.2018).

²¹¹ Pelin, 2003, a.g.e., s. 35.

²¹² Daha fazla bilgi için bkz.: Nitsolova, 2008, a.g.e. s. 283.

²¹³ Andreyçin, 1993, a.g.e., s. 331.

*“Ако **тръгнаха** от лагера утре сутринта, най-късно привечер щяха да стигнат до границата.” (Димитър Димов)²¹⁴*

*Eğer kamp alanından sabah yola **çıkсалardı/çıkmiş olsалardı** en geç akşamüzeri sınıra varacaklardı.*

Örnekte de görüldüğü gibi yan cümlecikte süreksiz fiil içeren cümleler geçmişte gelecek anlamı içerirler ve “-sA + -DI” eklerinin yardımıyla Türkçeye aktarılırlar.

Bulgarcada bitmemiş geçmiş zamanın bir diğer özelliği de kibarlık göstergesi, *rica* gibi anlamları aktarabilmesidir²¹⁵. Bu durumda şimdiki zaman yerine kullanılmaktadır. *Rica* veya istek anlamında kullanıldığında Türkçeye duruma göre “-Ar+ -DI” veya “-(I)yordu” ile çevrilmelidir. Kibarlık anlamı için aşağıdaki örnek verilebilir.

***Исках** да Ви помоля за една услуга.*

*Sizden bir ricada bulunmak **isterdim/istiyordum**.*

4.4. Geçmiş Belirsiz Zaman

Geçmiş belirsiz zaman (минало неопределено време, perfectum) ile geçmişte belli olmayan bir zamanda gerçekleşmiş eylemler aktarılır. Bulgarcadaki çekimleri “сѣм” yardımcı fiilinin şimdiki zaman çekimi ve fiilin sonundaki “-л” takısı ile mümkündür. Bu zamanın en önemli özelliği eylemin etkilerini günümüze taşımasıdır. Aynı zamanda soru cümlelerinde “hiç” anlamını da içermektedir. Geçmiş belirsiz zamanın farklı kullanımlarını örneklerle inceleyelim.

²¹⁴ Andreyçin, 1993, a.g.e., s. 331.

²¹⁵ Andreyçin, 1993, a.g.e., s. 332.

“Чел съм тази книга.”²¹⁶

Bu kitabı okumuşum./Bu kitabı okumuşumdur./Bu kitabı okumuşluğum var./Bu kitabı okudum.

Örnekten de anlaşıldığı gibi kitap okunmuş ve kişi bunu hatırlamaktadır fakat ne zaman okunduğu konusunda kesin bilgi verememektedir. Bu durumda “-mİş” + “-dİr” veya “-mişliğim + var” şeklinde çevrilmelidir. Türkçede bu yapılar en çok “okudum” şeklinde aktarılır. Geçmiş belirsiz zamanda gerçekleşen eylemler geçmişte bir noktada meydana gelmiştir fakat etkileri/sonuçları günümüzde/konuşma anında mevcuttur.²¹⁷ Bu anlamda sonuç odaklı bir zaman olarak ele alınmaktadır.

Bitmiş geçmiş ve geçmiş belirsiz zamanın soru cümlelerini karşılaştırdığımızda Türkçede aynı biçimde kullanılmayan bir özelliği ortaya çıkmaktadır. Geçmiş belirsiz zaman cümleye “hiç” anlamını katmaktadır. Bulgarcadaki bu durumu aşağıdaki örnekte görmek mümkündür.

Ти ходил ли си (някога) в Париж?

Sen Paris’e (hiç) gittin mi?/Sen Paris’e (hiç) gitmiş miydin?

Cümlelerin temel işlevi belli bir plan ve/veya zaman diliminde Paris’i görüp görmediği sorusunu sormaktır. Aynı şekilde soru cümlesi değil de bilgi içeren cümle olursa yine kesin olarak gördüğü bilgisini karşı tarafa iletmektedir. Bu anlamda geçmiş belirsiz zamanı Türkçeye çevirirken çok dikkatli olunmalı ve sadece “-mİş” ekiyle çevrilmemelidir. Çünkü Türkçede duyulan geçmiş zaman aracılığıyla daha çok tanık olmama ve eylemin gerçekleştiğinden habersiz olma durumları vurgulanmaktadır.

²¹⁶ Krıstev, Borimir, **Gramatika za vsichki**, Nauka i izkustvo, Sofya, 2010, s. 103.

²¹⁷ Krıstev, 2010, a.g.e., s. 319.

Bulgarcada ise eylemin gerçekleştiği ve etkisinin günümüzde de devam ettiği anlamını vermektedir.

Geçmiş belirsiz zamanda hem sürekli hem de süresiz biçimleri kullanılmaktadır. İki biçim arasında en belirgin fark, süresiz fiillerin konuşma anında görülen sonuçların/etkilerin daha açık bir şekilde vurgulanmasıdır²¹⁸.

“Гледали сме го като очите си.”²¹⁹

*“Ona gözümüzün bebeği gibi **baktık**.”²²⁰*

Yordan Yovkov’un “*Telgrafin Tellerine Kuşlar mı Konar?*” adlı öyküsünde baba kızına iyi baktığını belirtirken sonucu kesin olduğundan süresiz fiil tercih etmiş ve Acaroğlu “baktık” fiilini görülen geçmiş zamanla çevirmiştir. Bazı durumlarda ise tanıklık olmadığında süresiz fiiller sadece “-miş” ekiyle de çevrilebilmektedir. Aşağıda bu durumu örnek cümle içerisinde inceleyelim.

*“Сега какво **е станало**, не бях там, не зная.”²²¹*

*“Şimdi ne **olup bitmiş** bilmem.”²²²*

Kahraman orada olmadığını ve onlardan haberdar olmadığını söylemektedir. Bu durumda tanıklık olmadığı için çevirmen duyulan geçmiş zamanı tercih etmiştir. Geçmiş belirsiz zamanda sürekli fiiller kullanıldığında ise tanıklık durumu daha solgundur hatta hiç böyle bir anlam içermeyebilir.²²³

²¹⁸ Kşstev, 2010, a.g.e., s. 321.

²¹⁹ Yovkov, Yordan, *Po jitsata*, https://liternet.bg/publish9/jjovkov/po_zhicata.htm (Erişim tarihi: 18.11.2018).

²²⁰ Yovkov, Yordan, **Tekerleklerin Türküsü**, Çev. Türker Acaroğlu, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013, s. 92.

²²¹ Yovkov, Yovkov, *Po jitsata*, https://liternet.bg/publish9/jjovkov/po_zhicata.htm (Erişim tarihi: 18.11.2018).

²²² Yovkov, 2013, a.g.e., s. 93.

²²³ Andreyçin, 1993, a.g.e., s. 321.

“Идвал съм и по-рано...”²²⁴

Daha önce de gelmişimdir.../Daha önce de gelmişliğim var.../Daha önce de gelmiştim.../Daha önce de geldim...

Örnekten de görüldüğü gibi sürekli fiillerin solgunlaştırdığı tanıklık anlamı Türkçeye “-mİş + -dİr” ile verilebilir. Aynı zamanda “-DI” ekiyle verildiğinde Türkçe açısından yanlış olmaz. Geçmiş belirsiz zamanın Türkçeye sadece “-mİş” ekiyle çevrilemeyeceğini ve kaynak metindeki anlama göre Türkçeye farklı yapılarla çevrilebildiğini gördük. Türkçedeki duyulan geçmiş zaman ile aktarılması eş değerlilik sağlayamayacağı için duruma göre farklı yapılarla kaynak ve erek metin arasındaki anlam doğru şekilde aktarılabilir.

4.5. Geçmişte Önceki Zaman

Geçmişte önceki zaman (минало предварително време, plusquamperfectum), geçmişte belli bir eylemden önce gerçekleşmiş eylemleri aktarmak için kullanılır²²⁵. Bu zamanın temel özelliği belirli bir zamanda yapılmış bir eylemden önce belirsiz bir zamanda gerçekleşmiş eylemleri aktarmasıdır. Bu zamanın üstlendiği iki temel görevi vardır. Biri bir durumu aktarmak, diğeri ise süreci aktarmaktır²²⁶. Bunu da sürekli ve süreksiz fiillerle sağlar. Stankov’a göre bu zaman daha çok süreç odaklıdır ve dolayısıyla sürekli fiiller daha sık kullanılır. Fakat süreksiz fiiller aracılığıyla bazı durumları aktarmak için de tercih edilebilir. Geçmişte önceki zamanın sürekli ve süreksiz fiillerle verilen farklı anlamları aşağıdaki gibi örneklendirilebilir.

²²⁴ Daneva, Nikol, **Çernata kotka**, Trud, Sofya, 2007, s. 93.

²²⁵ Krıstev, 2010, a.g.e., s. 108.

²²⁶ Stankov, 1969, a.g.e., s. 118.

“Акациевата горичка беше изчезнала.”²²⁷

Küçük akasya ormanı kaybolmuştu.

“Тая заран беше хубаво времето и той беше ходил да се разходи до градината...”²²⁸

Bu sabah hava güzeldi ve adam gezmek amacıyla bahçeye kadar gitmişti.

İlk örnekte süreksiz fiille ormanın artık olmadığı, kaybolduğu durumunu aktarılmıştır. Bu durumun Türkçeye çevirisi, kaynaklarda “birleşik zaman çekimi” olarak ele alınan görülen geçmiş zamanın hikâyesinin “-mİş” + “-DI” ekleriyle yapılabilir. Türkçede görülen geçmiş zamanın hikâyesi süreç odaklı bir zaman olmadığı için anlamı doğru aktarabilmektedir. İkinci örnekte ise sürekli bir fiil kullanılmış ve “gitmek” fiilinin gerçekleşme sürecine vurgu yapılmıştır. Okuyucu bu cümleyi okuduğunda kişinin gitme eyleminin gerçekleşme sürecini kafasında canlandırır. Bu sürecin Türkçeye zaman zarfı veya dilbilgisel bir yapıyla aktarılması mümkün değildir.

4.6. Gelecek Zaman

Bulgarcada gelecek zamanın (бъдеще време, futurum) temel işlevi konuşma anından sonra gelecekte gerçekleşecek eylemleri aktarmaktır. Bu zamanda hem sürekli hem de süreksiz fiiller kullanılabilir. Süreksiz fiiller kullanıldığında bir kez gerçekleşecek, sürekli fiiller kullanıldığında ise tekrarlanacak veya devamlı yapılacak eylemler aktarılır.

²²⁷ Stanev, Emiliyan, **Kradetsit na praskovi**, <https://chitanka.info/text/4127-kradetsyt-na-praskovi> (Erişim tarihi: 17.12.2018).

²²⁸ Vazov, İvan, **Pod igoto**, <https://chitanka.info/text/3753/38> (Erişim tarihi: 17.12.2018).

*Аз **ще отида** в Истанбул.*

*Ben İstanbul'a **gideceğim**. (bir kezlik)*

*Всеки месец аз **отивам** в Истанбул.*

*Ben her ay İstanbul'a **gideceğim**. (devamlı)*

İlk örnekte İstanbul'a bir kezlik gitmek söz konusu iken ikinci cümlede her ay düzenli olarak gidileceği bilgisi verilmektedir. Sürekli yapılacak olan eylemlerde genellikle süreklilik anlamı veren zaman zarfları cümlede yer alır. Edebi eserlerde gelecekte gerçekleşecek olaylar aktarıldığında daha çok fiillerin süresiz biçimleri tercih edilmektedir²²⁹. Sürekli fiillerle tekrarlanma dışında daha uzun süre gerçekleşmeye devam edecek eylemler de aktarılabilir. Bu tarz fiillerin içerdiği süreç Türkçeye “-(I)yor olacak” şeklinde de çevrilebilir. Aşağıdaki örnekte bu durumu inceleyelim.

*Той **ще те чака** на спирката.*

*O seni durakta **bekleyecek/bekliyor olacak**.*

*Този вечер **ще гледам** телевизия два часа.*

*Bu akşam iki saat (boyunca) televizyon **izleyeceğim**./Bu akşam iki saat televizyon **izliyor olacağım**.*

İlk örnekte olduğu gibi bekleme işinin uzun süreceği bilgisi verilmek istendiğinde sürekli fiil kullanılabilir. Sürekli fiilin kattığı anlamı Türkçeye yardımcı fiil ile daha iyi aktarabiliriz. İkinci cümlede “iki saat” ifadesiyle sürenin uzunluğu söz konusu olduğunda yine bu süreç sürekli fiil ile desteklenmelidir. Türkçeye bu anlamı iki şekilde aktarabiliriz. Birincisi “boyunca” zarfını kullanarak ikincisi ise diğer örnekte olduğu gibi

²²⁹ Nitsolova, 2008, a.g.e., s. 307.

“(I)yor olacak” şeklinde olmalıdır. Türkçede bazı fiiller, eylemin uzun sürede gerçekleşeceği bilgisini içermektedir. Örneğin; “izlemek” ve “seyretmek” fiillerinin kılınış özelliği olarak uzun sürede gerçekleştiği bilgisi fiil kökünde mevcuttur. “Bakmak” fiili kısa süreliğine bir şeye bakmak anlamında kullanılıyorken “izlemek” veya “seyretmek” fiilleri aynı eylemin daha uzun sürdüğü bilgisini vermektedir. Bulgarcada söz konusu süreç sürekli-sürekli fiillerle aktarılırken Türkçede bu durum (bakmak eylemi için) farklı fiillerle sağlanır.

Bulgarcada sürekli fiiller bir kez yapılacak eylemler için kullanıldıklarında Türkçeye gelecek zaman eki -AcAk ile aktarılır. Sürekli fiiller ise zaman zarfı veya birleşik çekim oluşturan “-(I)yor olacak” gibi yapılarla aktarılabilir. Türkçede bunun gibi birleşik yapılar “perifrastik fiil yapıları” olarak adlandırılır²³⁰. Bu yapılarda -(I)yor eki görünüş -AcAk ise gelecek zaman işaretleyicisidir.

Утре ще чета тази книга.

Yarın bu kitabı okuyacağım/okuyor olacağım.

Утре ще прочета тази книга.

Yarın bu kitabı okumuş olacağım/(okuyup) bitireceğim/(okuyacağım).

İlk örnekteki sürekli fiille gelecekte devam edecek bir okuma söz konusu iken ikinci örnekte tamamlanacak bir eylemden bahsedilmektedir. Türkçede perifrastik yapılar Bulgarcadaki kadar çok kullanılmasa da sürekli görünüş söz konusu olduğunda çeviride doğru aktarımlar yapmamızı sağlamaktadır. Bu tür yapıların çevirilerde ne kadar kullanıldıkları istatistiksel olarak sonraki bölümde ele alınacaktır.

²³⁰ Daha fazla bilgi için bkz.: Bulut, Gülşah, **Tarihî Türkiye Türkçesinde Perifrastik Fiil Yapıları**, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı (Yeni Türk Dili) Anabilim Dalı, Ankara, 2014., Demir, İmdat, **Türkçede Perifrasıs**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2015, s. 152-155.

4.7. Geçmişte Gelecek Zaman

Geçmişte gelecek zaman (бъдеще време в миналото, futurum praeteriti), konuşma anına göre geçmişteki bir noktayı baz alarak o noktadan sonra gerçekleşecek eylemleri aktarmak için kullanılır. Fakat eylemin gerçekleşip gerçekleşmediği kesin olarak bilinmez. Bu zamanın Türkçe karşılığı gelecek zamanın hikâyesidir. Geçmişte gelecek zaman, “щях + да” ve eylemin şimdiki zaman çekimiyle birleşik yapılardan oluşmaktadır. Bulgar dilbilimciler bu zamanın üstlendiği anlam itibarıyla zaman mı yoksa kip mi ifade ettiği konusunda hemfikir değiller²³¹. Kip olarak algılanmasının temel sebebi tahmin, gerçekdışı ve gerçekleşmesi mümkün olmayan eylemleri aktardığı içindir. Eylemlerin gerçekleşip gerçekleşmedikleri ise fiil biçimlerinden değil bağlamdan anlaşılabilir.

“Щях да отивам на почивка в Павел баня, но при такова време не ми се ходи.”²³²

Pavel Banya 'ya tatile gidecektim (gidiyor olacaktım anlamında) fakat böyle bir havada gidesim yok.

“Иначе работата щеше да вземе лош край.”²³³

“Yoksa kötüye varırdı iş.”²³⁴

İlk örnekte sürekli fiil tercih edilmiştir. Bunun sebebi konuşucunun “eğer hava böyle olmasaydı şu anda İstanbul’a gidiyor olurum” demek istemesidir. Eğer süreksiz fiil tercih edilseydi süreç odaklı yerine eyleme bir bütün olarak bakılır ve sadece tatile

²³¹ Daha fazla bilgi için bkz.: Stankov, Valentin, **Bulgarskite glagolni vremena**, Nauka i izkustvo, Sofya 1969, s. 147.

²³² Çudomir, **Dnevnik**, 1951 godina, <https://liternet.bg/publish2/chudomir/dnevnik/1951.htm> (Erişim tarihi: 22.12.2018).

²³³ Stanev, Emilyan, **Kradetsit na praskovi**, <https://chitanka.info/text/4127-kradetsyt-na-praskovi/2> (Erişim tarihi: 22.12.2018).

²³⁴ Stanev, Emilyan, **Şeftali Hırsızı**, Çev. Mehmet Kazımoğlu, Hür Yayınevi, İstanbul, 1974, s. 20.

gitmesi önemli olacaktı. Bu durumda Türkçeye fiil “gidiyor olacaktım” şeklinde aktarılması daha doğru olacaktır. İkinci cümlede süreksiz fiil kullanılmıştır. Çevirmen Bulgarcadaki geçmişte gelecek zaman yapısını Türkçeye geniş zamanın hikâyesi olarak adlandırılan -Ar/IrdI yapısıyla aktarmıştır. Bu cümle bir tahmin anlamı içerdiğinden tahmin kipliği söz konusudur. Burada -DI zaman işaretleyicisiyken -Ar/Ir görünüş işaretleyicisidir. -Ar/Ir eki geniş zaman dışında gelecek zamanı ve tahmin yapısını aktarması nedeniyle tercih edilmiştir. Bulgarcadaki eylem süreksizdir fakat Türkçeye süreklilik anlamı veren ek (-Ar/Ir) ile çevrilmesi uygun görülmüştür. Çevirmen gelecek zamanın hikâyesinin yapısı olan “-AcAk + -DI”yı da kullanabilirdi (*varacaktı*). Bulgarcada geçmişte gelecek zamanın zamandan çok kip aktarmak için kullanıldığından bahsettik, Türkçede yine aynı şekilde kip anlamı veren ekler ve yapılarla aktarılmaktadır. Birleşik cümlelerde geçmişte gelecek zaman yapıları Türkçeye sıfat-fiillerle de aktarılabilmektedir.

*“Но тя знаеше, че той пак щеше да дойде, и това я изпълваше с радостна тревога.”*²³⁵

*“Onun yeniden **geleceğini** biliyordu. Bundan korkuyla karışık bir sevinç duyuyordu.”*²³⁶

Emilyan Stanev’in Şeftali Hırsız isimli romanından alıntı olan bu birleşik cümledeki “щеше да дойде” yapısı Türkçeye, sıfat-fiil olan “geleceğini” şeklinde çevrilmiştir. Bu cümlede ana fiil “biliyordu”dur ve ana cümlenin tamamlayıcısı olan “gelecek” eylemi sıfat-fiil biçimiyle aktarılmıştır. Bulgarcadaki “*дойда*” (gelmek) fiili süreksiz biçimindedir ve bir kez geleceği anlamını taşımaktadır. Türkçede ise bir defa mı yoksa daha fazla kez mi geleceği tam olarak anlaşılamamaktadır. Geçmişte gelecek

²³⁵ Stanev, Emilyan, **Kradetsit na praskovi**, <https://chitanka.info/text/4127-kradetsyt-na-praskovi/2> (Erişim tarihi: 22.12.2018).

²³⁶ Stanev, 1974, a.g.e., s. 35.

zamanın sürekli-süreksiz biçimindeki fiillerini daha iyi anlamak için aşağıdaki örnekleri inceleyelim.

*Нали **щеше да изкопаеш** градината?*

*Hani bahçeyi **belleyecektin/bellemiş olacaktın**?*

*Нали **щеше да копаеш** градината?*

*Hani bahçeyi **belleyecektin/belliyor olacaktın**?*

İlk örnekte süreksiz fiil ile belleme işi tamamlanacağı bilgisi verilmektedir. Bu anlam Türkçeye -mİş ve -AcAk + -DI ekleriyle aktarılabilmektedir. İkinci cümlede ise “belleme” işinin bitip bitmeyeceği vurgulanmadığı için perifrastik olan -(I)yor ve -AcAk ekleriyle aktarmak daha doğru olacaktır.

4.8. Gelecekte Önceki Zaman

Gelecekte önceki zaman (бъдеще предварително време, futurum exactum), gelecekte belirli bir durum, olay veya eylemden önce gerçekleşecek eylemleri aktarmak için kullanılır. Bu zamandaki çekimler birleşik yapılardan oluşmaktadır. Bu zaman genellikle gelecekteki bir durumu aktarmak için tercih edilir.²³⁷ Durum ifade ettiğinde genellikle süreksiz biçimdeki fiiller kullanılır. Süreksiz fiillerle eylemlerin sonuçlarına dikkat çekilmektedir.

*“Ще пристигнем късно. Децата **ще са си легнали** вече и сигурно **ще са заспали**.”²³⁸*

²³⁷ Andreyçin, 1993, a.g.e., s. 349.

²³⁸ Stankov, 1969, a.g.e., s. 153.

*Geç varacağız. Çocuklar muhtemelen artık **yatmış** ve **uyumuş olacaklar**.*

Örnekteki “yatmak” ve “uyumak” eylemleri süreksiz görünüştedirler. Bu yapılar hem zamanı hem de kipliği ifade etmektedir. Gelecekteki belirli bir olaydan önce gerçekleşmesi muhtemel bir durumu aktarabilmek için Türkçeye “-mış olacak” yapısıyla çevrilebilir. Örnekteki eylemler geçmişe değil geleceğe atıfta bulunmaktadır. Dolayısıyla bu yapıdaki zaman görevini -AcAk eki üstlenmektedir.

Gelecekte önceki zamanla bir duruma değil de sürece veya eylemin kendisine dikkat çekmek istendiğinde sürekli fiiller tercih edilir.²³⁹

*“Обзалагам се, че утре до 5 часа той **ще е ходил** поне три пъти до пощата да пита дали има писмо за него.”²⁴⁰*

*Ona mektup gelip gelmediğini sormak için yarın saat 5’e kadar postaneye en az üç defa **gitmiş olacağına/gideceğine** bahse girerim.*

Bu örnekteki odak noktası “gitmek” fiilinin birden fazla kez gerçekleşmesidir. Sürece odaklanmak için hem sürekli fiil hem de miktar zarfı kullanılmıştır. Bulgarcada geçmişte önceki zamanın kip kullanımları pek gelişmemiştir.²⁴¹ Fakat Türkçe çevirilerinde kullanılan ekler (“-mış olacak”) hem zamanı hem de kipliği aktarmaktadır.

²³⁹ Stankov, 1969, a.g.e., s. 153.

²⁴⁰ Andreyçin, 1993, a.g.e., s. 349.

²⁴¹ Daha fazla bilgi için bkz. Stankov, 1969, a.g.e.

4.9. Geçmişte Önceki Gelecek Zaman

Geçmişte önceki gelecek zaman (бъдеще предварително време в миналото, futurum exactum praeteriti) Bulgarcada diğer zamanlarla kıyasla daha az kullanılan bir zamandır. Bu zaman geçmişte gerçekleşmiş belirli bir eyleme göre gelecekte olacak fakat başka bir eyleme göre geçmişte kalan olayları açıklayabilmek için kullanılmaktadır. Geçmişte önceki gelecek zamanla tahmini ve gerçekleşmesi mümkün olmamış eylemler aktarılır. Dolayısıyla genellikle bu zamanla şart cümlelerinde karşılaşılabiriz.²⁴² Bu zaman geçmişte gelecek zamanla anlam açısından benzerlik taşımaktadır. Bu zamanı daha iyi anlayabilmek için aşağıdaki örnekleri inceleyelim:

*Ако работеше повече **щеше да е завършил** книгата си.*

Daha fazla çalışmış olsaydı kitabını bitirmiş olacaktı. (geçmişte önceki gelecek zaman)

*“Ако работеше повече **щеше да завърши** книгата си.”*

Daha fazla çalışmış olsaydı kitabını bitirecekti. (geçmişte gelecek zaman)

İlk örnekte fiil geçmişte önceki gelecek zamandadır. Geçmişte belli bir sebepten gerçekleşmemiş bir eylem söz konusudur. İkinci örnekte ise fiil geçmişte gelecek zamanda çekilmiştir ve anlam olarak birbirleriyle çok yakın oldukları görülmektedir. Bu zamanda hem sürekli hem de süreksiz fiiller kullanılabilir. Sürekli fiillere genellikle zaman zarfları eşlik eder ve odak süreç üzerindedir.

²⁴² Stankov, 1969, a.g.e., s. 154.

4.10. Kipte Görünüş ve Aktarma Sorunları

Öncelikle kısaca kipin ne olduğunu inceleyelim: Korkmaz kipi “Fiiller şekil, zaman ve şahsa bağlı bir yargıya dönüşebilmek için belirli anlatım kalıplarına girerler. İşte bu anlatım kalıplarına kip, bu kavramı karşılayan eklere de kip ekleri diyoruz.”²⁴³ cümleleriyle açıklar.

Dilaçar’a göre kip, “fiilin gösterdiği sürecin hangi psikolojik koşullar altında meydana geldiğini ya da gelmek istendiğini bildiren ve ruh durumunu, kişisel duyguları, niyeti, isteği belirten bir gramatikal ulamdır.”²⁴⁴ Burada önemli olan “ruh durumunun herhangi bir anlatım kalıbına girerek belirtilmesidir”.

Bu kavramı özetlemek gerekirse; kip, kök veya gövde durumundaki fiilin bildirdiği hareketin, oluşun ve kılışın, konuşan, dinleyen veya kendisinden söz edilen açısından ne biçimde, ne tarzda yansıtıldığını gösteren bir dilbilgisi kalıbı, bir anlatım biçimidir.

Bulgarca dilbilgisinde dört ayrı kip yer almaktadır Bunlar:

1. Bildirme Kipi
2. Emir Kipi
3. Şart Kipi
4. Duyulan Fiili Kipi (-mişli yapılar)

Bulgarcada Türkçeden farklı olarak Gereklilik ve İstek kipi ayrı başlıkta incelenmemektedir. Emir kipinin işaretleyicileriyle istek, yalvarma, yasaklama ve emir anlamları tonlama farkıyla veya bağlamda verilmektedir. Bulgarcada emir kipi basit ve

²⁴³ Korkmaz, 2014, a.g.e., s. 569.

²⁴⁴ Dilaçar, 1971, a.g.e., s. 106.

birleşik yapılarla aktarılabilir. Basit yapılar fiilin şimdiki zaman çekiminin temelinde “-u/-ü” ve “-eme/-üme” son ekleriyle oluşturulmaktadır. Emir kipinin bu basit yapısında sadece 2.tekil kişi ve 2. çoğul kişi için emir oluşturulabilir.

пиша - пиши - пишете (yazıyorum - yaz - yazınız)

игра-я - играй - играйте (oynuyorum - oyna - oynayınız)

Bahsedilen ekler dışında bazı fiillerin kuralsız emir kipleri de mevcuttur.

Örneğin:

ям - яж - яжете (yiyorum - ye - yiyin(iz))

идвам - ела - еламе (geliyorum - gel - gelin/geliniz) Bu yapı Yunancadan Bulgarcaya geçmiştir.

Bulgarcadaki “съм” yardımcı fiili emir kipinde “бъди” ve “бъдете” olarak çekilmektedir. Bu durumda yardımcı fiil “ol- olun/olunuz” anlamındadır.

Birleşik yapılarda ise “да, нека, нека да, дано, стига” gibi edatların yardımıyla emirler oluşturulabilir. Bu edatlarla birlikte fiiller şimdiki zaman çekimiyle birlikte kullanılmaktadır. Basit yapılardan farklı olarak bu edatlarla oluşturulan emirler sadece 2. tekil kişi ve 2. çoğul kişi için değil tüm kişi çekimlerinde kullanılabilir. Bu bağlamda kişi birleşik emirlerle kendi kendine de emir verebilir.

Да кажа нещо и аз.

Ben de bir şey söyleyeyim.

Иван да ми се обади.

İvan beni arasın.

Нека да спи, не го събуждай!

Uyusun, onu uyandırma!

Emir kipi oluşturan “*да, нека, нека да, дано*” edatlarıyla Türkçede olduğu gibi istek, gereklilik, açıklama, uyarı, yönlendirme, dua, yemin, yakarış, şaşkınlık, hayret, yeterlik, sitem, kabullenme, teslimiyet gibi çeşitli anlamlar aktarılabilmektedir. En sık kullanılan emir, istek, gereklilik ve uyarı anlamlarını verirler. Bunu anlamak için bazen ek yönlendiricilere ihtiyaç duyarız. Bunların başında tonlama ve bağlam gelmektedir.

Нека да ида у Хасан.

Hasan’a gideyim. (istek anlamında)

Тук вече нека да не идва, не искам да го виждам.

Buraya artık gelmesin, onu görmek istemiyorum. (emir anlamında)

Bulgarcada sadece emir kipiyle verilebilen tüm bu anlamlar Türkçede hem emir hem de istek kipleriyle karşılanabilmektedir. Dolayısıyla bu dilleri yabancı dil olarak öğrenen kişiler için önemli ölçüde zorluk oluşturmaktadır. Hangi anlamı hangi yapıyla çevirmeleri veya aktarmaları gerektiğine karar vermeleri bazen güç olabilir. Daha doğru çeviri yapabilmek için de bu yapıların içerdiği anlamları iyi bilmek ve ona göre aktarmak gerekir.

Emir Kipinde Görünüş

Emirler fiiller yardımıyla aktarıldığından fiilin sürekli ve süreksiz biçimi verilen emir için önem arz etmektedir. “Git” emri için “*отиди*” (süreksiz) ve “*отивай*” (sürekli) biçimleri kullanılabilmektedir. Fiilin süreksiz biçimi bir kez “gitmeme” anlamı taşıyorken sürekli biçimi daha kesin bir emri ifade eder veya hemen yapılması (gidilmesi) istendiği

bilgisini aktarabilir. Emir kipinin bu özelliği hem basit hem de birleşik yapıda kullanılabilir.

Sürekli fiille verilen emir	Süreksiz fiille verilen emir
- ısrarcı - sabırsız -kaba (bağlama göre) -kesin ve daha sert bir emir -genelgeçer bir emir	-bir kezlik emir -eylemleri daha tarafsız aktarır

Konuşma dilinde emir kipi bazen tekrarlanır. İlk biçiminde süreksiz ikincisinde sürekli biçimi tercih edilir. Bunun sebebi başta emir vermektir, sürekli biçimiyle ise kişiyi emiri yerine getirmesi için harekete geçirmeyi amaçlar. (*Иди, отивай!*)

Türkçedeki fiillerin görünüşü Bulgarcadakinden farklı olduğundan emir kipinde var olan ek anlamlar Türkçeye ancak zarflarla verilebilir. Tam tersi durumunda, Türkçeden Bulgarcaya yapılan çevirilerde ise sürekli ve süreksiz biçimlerden biri tercih edilmelidir. Görünüş kategorisi iyi anlaşılamadığı zaman emir kipinin aktarılmasında hatalara sebep olabilmektedir.

Bulgarca Emir Kipinin Olumsuz Biçimi

Emir kipinin olumsuzluk hali fiilden önce “*не*” edatının yardımıyla verilebilmektedir. Birleşik emirde bulunan “*да*” ve “*нека да*” yapılarında da aynı edat kullanılmaktadır. Fakat “*нека*” yapısında olumsuzluk anlamı “*недей*” şeklinde verilmektedir. Aynı zamanda “*емуза*” zarfıyla da olumsuz emir oluşturulabilmektedir.

Bulgarca emir kipinin basit yapısındaki olumsuz biçimlerde sadece sürekli fiiller kullanılmaktadır. Sadece sürekli biçimlerin kullanılması ilginç bir durumdur. Bulgarca

fiil sistemi sürekli-sürekli temeline oluşmuştur. Fakat emir kipinde bu durum bir yapısal boşluk yaratmaktadır. Birleşik yapılarda ise görünüşün her iki biçimi kullanılabilir.

He omivaŭ!

Gitme. (sürekli)

Утре да не отидеш в София!

Yarın Sofya 'ya gitmeyesin/gitmiş olmayasın/gitme. (sürekli)

Утре да не отиваш в София!

Yarın Sofya 'ya gitmeyesin/gitmiş olmayasın/gitme. (sürekli)

Bulgarca Emir Kipinde Zaman

Türkçede olduğu gibi Bulgarca da “emir” gelecek zamanda yapılması istenen bir iştir. Bulgarca emir kipi basit yapılarda şimdiki zaman ekleriyle birleşik yapılarda ise geçmiş bitmemiş ve geçmiş belirsiz zamanlarıyla da kullanılabilir. Emir kipinin birleşik yapılarında geçmiş zaman kullanılırsa şart anlamı taşır. Örneğin:

Да беше нисал.

Yazsaymış/Yazsaydı.

Да пишеше.

Yazıyor olsaydı/Yazmış olsaydı.

Bulgarca nadiren gelecek anlamı taşıyan fakat biçimsel olarak geçmiş zamanda olan emir cümleleri de vardır.

“След пет минути да си легнал.”

Beş dakika sonra yatmış ol/yatmış olman lazım.

Emirin Bulgarcadaki bu özelliği Türkçede de mevcuttur.

Bulgarcada Emir Kipinin Yerini Tutanlar

Bulgarcada bahsedilen basit ve birleşik yapılar dışında şimdiki ve gelecek zaman yapılarıyla da emir verilebilmektedir. Bu anlamda Türkçedeki kullanım ile benzerlik söz konusudur.

– Şimdiki Zaman Yapılarıyla

Şimdiki zamanda fiillerin süreksiz biçimleri kullanılmaz. Bunun sebebi şimdiki zamanla henüz tamamlanmamış yani gerçekleşmesi devam eden bir eylem söz konusudur. Gelecek anlamında kullanıldığında “да” edatıyla birlikte şimdiki zaman çekimi kullanılabilir fakat bu durumda kip söz konusudur.

*“Веднага **отиваш** в банята!”*

*Hemen banyoya **gidiyorsun!***

– Gelecek Zaman Yapılarıyla

Gelecek zamanda Bulgarcadaki fiillerin görünüş açısından hem sürekli hem de süreksiz biçimleri kullanılabilir. Bu durum, her iki biçimiyle de ek anlamlar içeren iki tür emirin verilebilmesi anlamına gelmektedir. Türkçe fiillerde bu özellik yoktur.

*Утре **ще отидеш** у Иван и **ще** му **дадеш** книгата!*

*Yarın İvan 'a **gideceksin** ve ona kitabı **vereceksin**! / Yarın İvan 'a **git** ve kitabı ona **ver**!* (süreksiz)

Ще отиваш в отсрещната фурна и оттам ще **купуваш** хляб.

*Karşıdaki fırına **gideceksin** ve oradan ekmek **satın alacaksın**.* (sürekli)

İkinci cümledeki sürekli fiil kullanımı “*hep bu fırına gideceksin ve hep buradan ekmek alacaksın*” anlamını içermektedir, Türkçede ancak zarflar yardımıyla doğru aktarılabilir. “*Karşıdaki fırına git ve oradan ekmek al.*” şeklinde çevrilmesi yanlış olacaktır.

Türkçe ve Bulgarca dilbilgisinde emir kipleri direktif olan “emretmek” biçimi dışında birçok farklı anlamda da kullanılabilir. Bu anlam zenginliğinin aynı biçim birimlerle verilmesi bazen yanlış yorumlarda bulunulmasına sebep olabilir. Türkçedeki emir kiplerini işaretleyen ekler birçok kaynakta farklılık göstermektedir ve anlamları istek kipinin kullanımlarıyla bazen örtüşmektedir. Bu sorunun giderilmesi için istek kipinin ve emir kipinin Bulgarcada olduğu gibi aynı başlık altında incelenmesi daha faydalı olabilir. Kişinin kendi kendine emir verebilmesi konusunda tek bir görüş üzerinde ilerlemek Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen veya bu dile/dilden çeviri yapan kişiler için kolaylaştırıcı olacaktır.

Bulgarca emir kiplerinde ise basit yapıların sadece 2. tekil kişi ve 2. çoğul kişi kullanımları olduğundan ve diğer kişiler için kullanılan emir kipleri istek aktarma görevini de üstlenebileceğinden bu konuya daha hassas yaklaşılmalıdır. Slav dillerine özgü olan görünüş konusu Bulgarca emir kiplerine de ek anlamlar yüklemektedir. Bu durum Bulgarcadan Türkçeye ve Türkçeden Bulgarcaya yapılan çevirilerde hatalara sebep olabileceğinden daha detaylı bir şekilde incelenmeli ve bu konuya önem verilmelidir.

Verilen örneklerde de görüldüğü gibi Bulgarcanın sahip olduğu dokuz zamanının sürekli ve süreksiz fiil türlerinin içerdığı anlam ve nüansları her zaman Türkçeye aktarmak mümkün değildir. Bunun yanı sıra Türkçenin görünüş ve kılınış özelliği, her zaman Bulgarcanın sürekli ve süreksiz fiil anlam ve nüanslarına ihtiyaç duymamaktadır. Bu nedenle çeviri yapılırken sürekli ve süreksiz düzeyindeki tüm dilbilgisi yapıları aynen Türkçeye aktarmak yanlışlara yol açabilir. Fiillerin sürekliliği ve süreksizliğini, sadece gerekli olduğu durumlarda dilimize yansıtmak en doğru çözümdür.

Emir kiplerindeki görünüşü de dilimize olduğu gibi yansıtmak mümkün değildir. Bulgarcaya ait kiplerin anlam zenginliğini aynı biçim birimlerle verilmesi, bazen yanlış yorumlara sebep olabilmektedir. Türkçe fiillerin görünüşü Bulgarcadakinden farklı olduğundan emir kipindeki var olan ek anlamlar Türkçeye ancak zarflarla verilebilir. Tam tersi durumunda ise Türkçeden Bulgarcaya yapılan çevirilerde sürekli ve süreksiz biçimlerinden biri tercih edilmelidir. Görünüş kategorisi iyi anlaşılamadığı zaman emir kipinin aktarılmasında hatalara sebep olabilmektedir. Bulgarca emir kipinin basit yapısında olumsuz biçiminde fiillerin sadece sürekli biçimleri kullanılması ilginç bir durumdur ve öğretim sürecinde olduğu gibi çeviri sürecinde de sorun yaratma potansiyeline sahiptir.

5. ÇEVİRİDE GÖRÜNÜŞÜN ÖNEMİ

Çeviri, uygarlıklar arasında köprü kuran, milletleri yakınlaştıran, bilgi ve kültür paylaşımını sağlayan, ticaretin temelini oluşturan bir iletişim ve bildirişim aracıdır. Çeviri, bir kaynak metnin anlamını erek metne aktarma işidir. Bu aktarma cümleler aracılığı ile gerçekleşir. Cümleler; zamanlar, görünüş, kip gibi dilbilgisi kategorilerini içinde barındıran sözcükler aracılığıyla aktarılır. Kaynak metnin doğru aktarılabilmesi için kaynak metin ile erek metin arasındaki anlamın eş değer olması gerekir. Çeviride “eş değerlik kavramı” KM ile EM arasındaki anlamın doğru bir şekilde aktarılmasını ifade etmektedir. Berke Vardar eş değerliği “karşılıklı içerme bağıntısı”²⁴⁵ olarak tanımlar. Günay Karaağaç ise eş değerliği “dil birimlerinin kendi aralarında gösterdikleri anlam ve görev aynılığı, eş değerliliği”²⁴⁶ olarak açıklar.

Çeviri çok boyutlu ve karmaşık bir işlemdir. Jakobson’a göre çeviri dil içi (eski metinleri daha güncel bir dile yeniden aktarmak), diller arası ve göstergeler arası (işaret sistemleri/dillerinde) olarak üç ayrı başlıkta incelenebilir²⁴⁷. Günümüzde en çok diller arası çeviri yapılmaktadır.

Çeviribilimde, eş değerlik KM ve EM arasında biçimsel, biçemsel, anlamsal, çağırimsal, edimsel vb. düzlemlerde incelenebilmektedir²⁴⁸. Günümüze kadar Bulgarcadan Türkçeye ve Türkçeden Bulgarcaya her alandan birçok çeviri yapılmıştır.²⁴⁹

²⁴⁵ Vardar, Berke, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Multilingual, 2002, s. 94.

²⁴⁶ Karaağaç, Günay, **Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013, s. 375.

²⁴⁷ Jakobson, Roman, “*On Linguistic Aspects of Translation*”, R. A. Brower (ed.) **On Translation** içinde, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1959, s. 232-239.

²⁴⁸ Daha fazla bilgi için bkz.: Kenny, D., **Equivalence**. M. Baker & G. Saldanha (Ed.), Routledge Encyclopedia, 2009.

²⁴⁹ Bulgarcadan Türkçeye yapılan çevirilerle ilgili daha fazla bilgi için bkz.: Acaroğlu, M. Türker, **Bulgarlar ve Bulgaristan Üzerine Yüzyıllık Türkçe Kaynakça (1878-1978)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997; Zafer, Zeynep, *Bılgarskata literatura v Turtsiya, Balkanite – ezik, istoriya, kultura*, Uluslararası Bilimsel Sempozyumu, Veliko Tırnovo 13- 15 Nisan 2007, Veliko Tırnovo 2008, s. 465 – 472; Zafer, Zeynep, “*Bılgarskata literatura v syankata na politikata i propagandata prez vtorata*

Çalışmamız Bulgarcada ve Türkçede görünüş kategorisi ile ilgili olduğundan fiiller bazında Bulgarca-Türkçe ve Türkçe-Bulgarca arasında dilbilimsel eşdeğerliğinin ne derece sağlandığı konusu çok büyük önem taşımaktadır. Bulgarcadan Türkçeye ve Türkçeden Bulgarcaya çeviri yapan herkesin iyi bir çeviriye ulaşabilmek için sadece sözcüklerin anlamlarını vermekle yetinmemesi gerekir. Türkçe ve Bulgarcanın dilbilgisi dizgelerini karşılıklı olarak incelemesi ve gerekli olduğu durumlarda EM'e yansıtması gerekir. Daha önce de belirtildiği gibi görünüş kategorisi açısından hem Bulgaristan'da hem de Türkiye'de iki dilin dilbilgisi dizgeleri karşılaştırmalı olarak incelenmemiştir.

Bulgarca dilbilgisinde en gelişmiş sözcük türü fiillerdir. Bunun sebebi fiillerin sürekli, süreksiz, çift görünüşlü ve ikinci derece sürekli fiiller alt gruplarının içerisinde birçok ek anlam taşıyabilme özelliğine sahip olmasıdır. Aynı zamanda aldıkları ön ekler ile kazandıkları söz konusu anlamları ve görünüşleri itibarıyla çok önemli bir yere sahiptirler.

Bulgarcadaki görünüş ve kılınış fiil temelinde birlikte var olur. Türkçede ise görünüş zaman ekleri, yardımcı fiiller ve zaman zarfları ile pekiştirilirken kılınış fiil temelinde yer alır. Çeviri edimi sadece içerdiği anlamın erek dile aktarılmasıyla sınırlı değil cümle bazında bağlama göre şekillenerek yapılan bir etkinliktir. Cümle içerisinde fiiller mastar hâlinde değil genellikle görünüş, zaman ve kipe göre çekime uğramaktadır²⁵⁰. Türkçede aynı ekler hem görünüş hem kip hem de fiil zamanı hakkında bilgi verdiğinden çeviride görünüş zamanlar ile birlikte ele alınmalı ve bu şekilde incelenmelidir. Görünüş ve fiil zamanı iki farklı dilbilgisi kategorisi olmasına rağmen cümlede birlikte kullanıldıklarından anlambilim açısından birbirlerini tamamlamaktadırlar.

polovina na 60-te i 70-te godini", Dzyalo, Sayı 15, 2019. (https://www.abcdar.com/magazine/XV/7_Zeynep%20Zafer.pdf, Erişim tarihi: 10.10.2021).

²⁵⁰ Türkçede eklerin çok anlamlılığı konusu ikinci bölümde ele alınmıştır.

Bulgarca-Türkçe ve Türkçe-Bulgarca çevirilerdeki görünüşü aktarma sorunlarını inceleyebilmek için paralel (koşut) metinler üzerinde çalışmak gerekir. Beşinci bölümün birinci kısmında dört yazarın hikâye metinleri ve Türkçe çevirileri ele alınmaktadır. Bulgarcadaki sürekli-süreksiz görünüşlü fiilleri tespit edilerek Türkçe çeviri metinlerindekiyle karşılaştırılmaktadır. Paralel metinler üzerinde yapılan incelemeler, kaynak dile ait özelliklerin erek dile nasıl aktarılabilceği konusunda fikir sahibi olmamızı sağlamakta, ulaşılan veriler de bu fikirleri sayılarla desteklemektedir. Bulgarcadaki görünüşün Türkçeye nasıl aktardığını tespit edebilmek için dört farklı yazardan birer hikâye ele alınmaktadır. Bu inceleme yönteminin amacı sadece bir yazar ve çevirmene bağlı kalmadan daha nesnel bir değerlendirme sağlamaktır. Kaynak metinde tespit edilen fiiller erek dildeki karşılıkları ile kıyaslanmaktadır. Bulgarca hikâyelerdeki fiiller; sürekli biçimler, süreksiz biçimler, ikinci derece sürekli görünüşe sahip fiiller ve çevrilmeyen, farklı aktarılan veya fazladan eklenen fiiller olmak üzere dört ana başlıkta ele alınmaktadır. Türkçe karşılıkları verilmiş biçimi açısından sınıflandırılmakta, çeviride tercih edilen eklerin sayısal verileri ortaya konmakta, oranları şekil ve tablolarla desteklenmekte ve sonunda elde edilen kesin sonuçlar yorumlanmaktadır.

Karşılığı olmayan (fazladan eklenen) fiiller görünüş açısından sınıflandırılmaya dâhil edilmemektedir. Sürekli ve süreksiz biçimindeki Bulgarca fiillerin karşılıkları Türkçedeki -(I)yor, -(I)yordu, -(I)yormuş, -Ar/İr, -ArdI/-İrdI, -DI, -mİş, -mİştI, -AcAk, -AcAktI, -ken, -An, -Ip, -DIğI, -ArAk ekleri, kip ve diğer biçimlerle çevrilen fiiller tablo ve şekillerde 17 ayrı grupta ele alınmaktadır. Elde edilen verilerin daha kolay anlaşılması için şekillerle görselleştirilmektedir. Tespit edilen fiiller, önce kaynak dildeki biçimleriyle, ardından çevirileriyle ve gerekli olduğunda açıklamalarıyla üç sütun şeklinde çizilen tablolarda verilmektedir. Görünüşün yanlış aktarıldığı örnekler veya fiil aktarımları ile ilgili dikkat çekilmek istenen bilgiler üçüncü sütunda sunulmaktadır.

Bunun yanı sıra, fiil tespitlerinde bazı sınırlamalar söz konusudur. Bulgarca metinlerde sürekli ve süreksiz fiil derlemesi sırasında “*съм*” (*olmak*) yardımcı fiilinin tüm zamanlardaki çekimleri (*бях, бѣда* vb.), “*съм*” yardımcı fiiliyle oluşturulan isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil yapıları, “*имам/има*” (sahip olmak/var) ile “*нямам/няма*” (sahip olmamak/yok) araştırmaya dâhil değildir.²⁵¹ Aynı zamanda deyim ve atasözleri de kalıplaşmış ifadeler olduklarından incelemeye alınmamaktadır.

Türkçedeki görünüşün Bulgarcaya nasıl aktardığını incelemek için aynı şekilde dört farklı yazardan birer hikâye seçilmiştir. Türkçe hikâyelerde yer alan fiiller süreklilik²⁵² anlamı taşıyan fiiller, süreksizlik anlamı içeren fiiller, zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil yapıları, kip yapıları ve çevrilmeyen veya farklı bir şekilde aktarılan fiiller olmak üzere beş ana başlıkta incelenmektedir. Bulgarca karşılıkları ise sürekli, süreksiz ve diğer olarak üç alt maddede ele alınmaktadır. Bulgarcadan Türkçeye yapılan çevirilerde uygulanan inceleme modelinde olduğu gibi bu kısımda da önce kaynak dildeki fiiller tespit edilmekte, ardından Bulgarcada yer alan görünüş şekillerinin sayısal oranları şekil ve tablolarda sunulmakta ve sonunda elde edilen sonuçlar yorumlanmaktadır.

Türkçe-Bulgarca çevirilerde de karşılığı olmayan (fazladan eklenen) ve çevrilmeyen fiillerin görünüşü sınıflandırma dışı bırakılmaktadır. Kaynak metinde yer alan bazı biçimlerin görünüş açısından sürekli veya süreksiz olarak tanımlanması mümkün olmayan zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil gibi bazı yapılar inceleme dışı tutulmaktadır. Örneğin; “masaydı” sözcüğündeki -DI eki Bulgarcaya “*съм*” (*olmak*) yardımcı fiilinin geçmiş bitmiş zaman çekimi ile çevrilmesi gerekir. Bu nedenle söz konusu yapılar Bulgarca-Türkçe çeviri incelemelerinde olduğu gibi araştırmaya dâhil

²⁵¹ Bulgarcada “*имам/има*” (sahip olmak/var) ve “*нямам/няма*” (sahip olmamak/yok) sözcük türü olarak fiiller grubunda yer almaktadır. TDK sözlüğüne göre Türkçede “var” isim ve sıfat, “yok” sözcüğü ise isim, sıfat, edat ve bağlaç olarak yer almaktadır. Bu nedenle her zaman Bulgarcadaki bu fiiller Türkçeye fiillerle çevrilememektedir. Bu durum Türkçeden Bulgarcaya yapılan çeviriler için de söz konusudur.

²⁵² Bu bölümde Türkçedeki fiiller için kullanılan “süreklilik ve süreksizlik anlamı taşıyan fiiller” adlandırması ek/ekler aracılığıyla sürekli veya süreksiz anlamını içeren fiiller için kullanılmıştır.

edilmemektedir. -AcAk, -mİş, -Dİr gibi ekleri alan isim, sıfat ve zarflar da aynı sebepten bu bölümün kapsamına dâhil edilmemektedir. Bunun yanı sıra, daha önce de belirtildiği gibi Türkçe-Bulgarca çevirilerde deyim ve atasözleri, “var” ve “yok” biçimleri de görünüş açısından bu çalışmaya dâhil edilmemektedir. Kaynak metinde yer alan bazı biçimlerin erek dildeki karşılıkları anlam itibarıyla ilgili fiillerle çevrilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu tür yapı veya sözcük türlerinin iki dil arasındaki görünüş açısından eş değerlilikleri karşılaştırılamamaktadır. Örneğin; Türkçedeki “eksik” sözcüğü isim ve sıfat olarak kullanılırken Bulgarcaya çevrilmesi gerektiğinde bazen “*липсвам*” (eksik olmak, özlemek, yetmemek) fiili ile aktarılması gerekmektedir. Kaynak metinde görünüş değerlerine sahip olmayan yapılar, erek metne görünüş değerleri içeren bir fiille aktarılmış olsa da çalışmamıza dâhil değildir.

5.1. Bulgarca-Türkçe Çevirilerdeki Görünüşü Aktarma Sorunları

Daha önce de belirttiğimiz gibi Bulgarca dilbilgisinde fiiller sürekli, süreksiz, çift görünüşlü ve ikinci derece sürekli görünüşe sahip sözcük birimi olarak dört ayrı grup şeklinde incelenmektedir. Aynı hareketin farklı bir perspektif ile aktarılmasını ve yeni anlamlar yüklenmesini sağlayan görünüş işlemcileri, Bulgarcada var olan dokuz zamanın her birinde kullanılmaktadır. Bu fiil zenginliğinin çeviri çalışmalarındaki dilbilimsel eşdeğerliğinin tespiti, beşinci bölümümüzün konusunu oluşturmaktadır. Dil malzemesi olarak Bulgar edebiyatından dilimize çevrilen bazı metinlerdeki fiiller, tüm nüanslarıyla birlikte yansıtma yöntemleri, çözüm yolları irdelenerek kaynak dildeki anlamlarıyla kıyaslanacaktır. Türkçeye aktarılıp aktarılmadığı, hangi modeller tercih edildiği ve ne gibi çözümler üretildiği ortaya konmaktadır. Bunun yanı sıra gerekli olmadığı durumlarda Bulgarca görünüşü yansıtma örneklerine değinilecektir. Ayrıca fiillerin açıklamalı Türkçe karşılıkları da verilmekte, yapılan bazı hatalara dikkat çekilmektedir.

Dört ayrı Bulgar yazarın birer hikâyesine başvurularak, yer alan fiiller tespit edilmiş ve Türkçeye aktarma yöntemleri incelenmiştir. Hikâyelerin farklı döneme ait olması, çevirmenlerin de mümkün mertebe farklı olmasına dikkat edilmiştir. Bu şekilde hem Bulgar yazarların farklı anlatım tarzlarının incelenmesi hem de çevirmenlerin çeviri anlayışlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

5.1.1. Elin Pelin’in “Tırpancılar” Adlı Hikâyesi²⁵³

Elin Pelin (1877-1949) Bulgar edebiyatının önemli öykü yazarları arasında yer almaktadır. “*Vatan Güzeldir*” isimli öyküsü, 1985 yılında ilk defa “*Voynişka Sbirka*” dergisinde yayımlanmıştır. “*Suç*” isimli hikâyesinin Türkçe çevirisi kendisi daha hayattayken, gazeteci-yazar Mustafa Şerif Alyanak tarafından çevrilmiş ve 1940 yılında “*Varlık*” dergisinde basılmıştır. Ardından Türker Acaroğlu, Elin Pelin’in “*Toprak*” adlı öyküsünü 1948 yılında “*Son Posta*” gazetesinde yayımlatmıştır. Adem Şakar, Oğuz Peltek ve Türker Acaroğlu gibi isimler, bazı eserlerini Türkçeye çevirmiştir. İncelediğimiz “*Tırpancılar*” (*Kocaçu*)²⁵⁴ isimli hikâyesi de Türker Acaroğlu²⁵⁵ tarafından çevrilen ve Elin Pelin’e ait “*Bir Türk Kadını Uğruna*” (2003) isimli hikâye derlemesinde yer alan bir eserdir.

Elin Pelin’in “Tırpancılar” Adlı Hikâyesinde Tespit Edilen Sürekli Fiillerin Aktarım Örnekleri

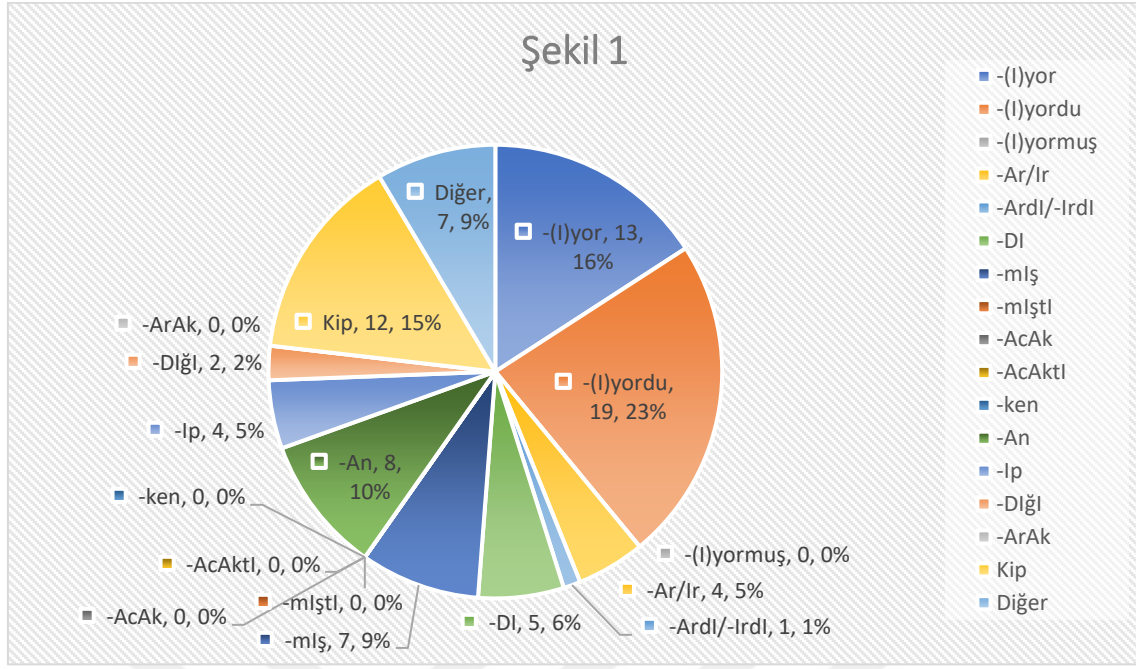
Elin Pelin’in “Tırpancılar” hikâyesinde tespit edilen sürekli fiillerin Türkçeye verilmiş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 1’de yer almaktadır.

²⁵³ Pelin, Elin, **Bir Türk Kadını Uğruna**, Çev. Türker Acaroğlu, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2003, s. 151-158.

²⁵⁴ Hikâyenin orijinal metni için bkz.: Pelin, Elin, **İzbrani tvorbi**, Softpres, Sofya, 2020, s. 178-184.

²⁵⁵ Türker Acaroğlu Bulgar edebiyatının Türk okuruyla buluşabilmesi ve tanıtılması için 1939 yılından son nefesini verdiği 2016 yılına kadar çok önemli Bulgar eserlerini Türkçeye çevirmiştir. 2016 yılında vefatından önce Yıldız Mutlu kendisiyle önemli bir söyleşi gerçekleştirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz.: Mutlu, Yıldız, *Türkiye’de Bulgar Edebiyatı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Şekil 1. “Tırpancılar” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Türkçe Karşılıkları

Tablo 1. “Tırpancılar” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Sayı Tablosu

-(I)yor	13
-(I)yordu	19
-(I)yormuş	0
-Ar/Ir	4
-ArdI/-IrdI	1
-DI	5
-mİş	7
-mİştI	0
-AcAk	0
-AcAktI	0
-ken	0
-An	8
-Ip	4
-DIğI	2
-ArAk	0
Kip	12
Diğer	7

“Tırpancılar” adlı hikâyenin orijinalinde 82 adet sürekli fiil tespit edilmiştir.

Şekil 1’de gösterildiği üzere, incelenen sürekli fiiller; 16% -(I)yor biçimleri ile, 23% -(I)yordu biçimleri ile, 0% -(I)yormuş biçimleri ile, 5%-Ar/Ir biçimleri ile, 1% -ArdI/-IrdI biçimleri ile, 6% -DI biçimleri ile, 9% -mİş biçimleri ile, 0% -mİştI biçimleri ile, 0% -

AcAk biçimleri ile, 0% -AcAktI biçimleri ile, 0% -ken biçimleri ile, 10% -An biçimleri ile, 5% -Ip biçimleri ile, 2% -DIĞI biçimleri ile, 0% -ArAk biçimleri ile, 15% kip biçimleri ile, 9% diğer biçimleri ile verilmiştir. Tespit edilen sürekli fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 2. “Tırpancılar” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
ширеше се	akıp gidiyordu	
лъхаше	esiyordu	
поглъщаше се	yayılan	
да търсят работа	iş aramaya	
зреят	yetişirdi	
бяха налягали	yatmış	
гледаха	seyre dalmış	
мълчеха	susuyorlardı	
пушеше	içiyordu	
лежеше	yatıyordu	
шаваше	kıpırdanıyor	
мъчеше се да скрие	sokmaya çalışıyordu	
взимаха	kaplıyordu	
играеха	fır fır dönüyordu	
карай де	devam et	
лежеше	yatan	
нямало	yokmuş	
лъщяла	parıldarmış	
умирал от любов	aşık olurmuş	
мълчи	sus	
лъже	yalan söylüyor	
чопкаше	otlayan	
разбираш	anladın	görünüşü aktarılmamış
да взема да ти разправам	alıp anlatayım	
да ти разправам	anlatayım	
сме тръгнали	gelen	
разправяш	anlattığın	
слушаш	dinleyip	
слушаш	dinleyip	
забравяш се	dalıp gidiyorsun	
почва да ти се чини истина	gerçekmiş gibi gelmeye başlıyor	
знаете	bilir	
женила се	evlenmiş	görünüşü aktarılmamış
умирали	can vermiş	görünüşü aktarılmamış
пила	içermiş	
да мълчи	sus	

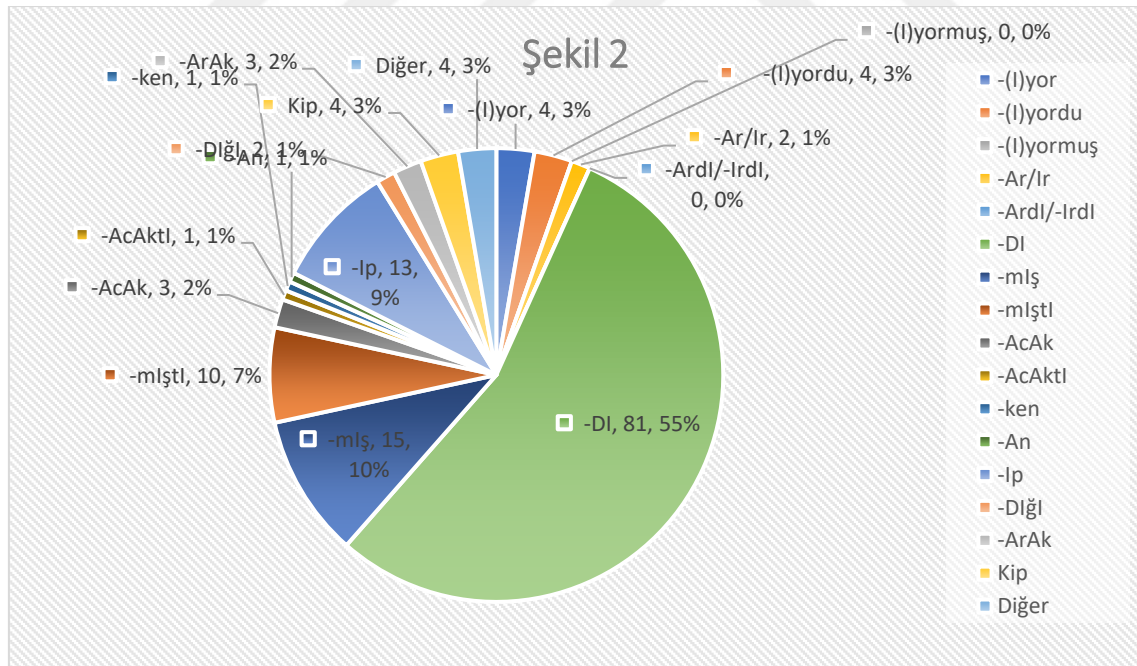
казвам	söylüyorum	
да не повярвам	inanmam	
да се смее	gülmeye	
още си жив	yaşıyorsun	
мислеше	düşünen	
мълчеше	susup	
играеше	oynaşıyordu	
да не вярваш	inanma	
трепкаха	titreşiyor	
спогледаха се	bakıştı	görünüşü aktarılmamış
питаха се	soruşturuyordu	
въздишай	ah, vah et	
недейте се чуди	şaşmayın	
излизат неверни	sadık kalmadığına	
знаете	bilir	
спущаха се	boşanıyordu	
разправяха	anlatan	
ако го обича	seviyorsan	
да не ходи	gitme	emir kipi 3. tekil kişi 2. tekil kişi olarak çevrilmiş
играло	hoplayıp zıplamış	görünüşü aktarılmamış
святкали	parıldamış	görünüşü aktarılmamış
харесва	beğendin	görünüşü aktarılmamış
спи	uyuyor	
спи	uyuyor	
плаче	ağlıyor	
вярвайте	inanın	
лежеше	yatıyor	
мислеше	düşünüyordu	
забиваха се	saplanıyor	
спираха	güçleştiriyordu	
обича	seviyordu	
да скита	gezme	
разправяше	anlatılan	
ходи	gider	
не биеше	çalmıyordu	
избухваха	parlayıp	yanlış fiil tercih edilmiş
гаснеха	sönüyordu	
разправяше	anlatıyordu	
почна да загасва	sönmeye yüz tuttu	görünüşü aktarılmamış
вижда	uzun uzadıya bakıyordu	görünüşü pekiştirilmiş
вие се	giden	
да се прави	yapsın	
мож да вярваш	güvenebilir	
правя	arıyorum	“yapıyorum” ile daha doğru çevrilebilirdi
мълчеше	suskundu	görünüşü aktarılmamış, isim-fiil ile çevrilmiş
църкаха	cırlıyordu	

Bu verilerden, hikâyede yer alan sürekli fiillerin en çok -(I)yordu ile, ardından -(I)yor ve üçüncü sırada da -mİş biçimleri ile aktarıldıkları görülmektedir. Bu durumda, çevirmenin sürekliliği en çok -(I)yordu ile yansıttığını söylemek mümkündür. 82 fiilden 10 (%12) tanesinin görünüşü aktarılmadığı ortaya çıkmaktadır. Fakat Bulgarcadan Türkçeye yapılan çevirilerde sürekliliği her zaman aktarmamak lazım. Hikâyede nadir de olsa bazı fiillerin yanlış çevrildiği örnekler bulunmaktadır.

Elin Pelin’in “Tırpancılar” Adlı Hikâyesinde Tespit Edilen Süreksiz Fiillerin Aktarım Örnekleri

Elin Pelin’in “*Tırpancılar*” hikâyesinde tespit edilen süreksiz fiillerin Türkçe veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 2. “Tırpancılar” Hikâyesinde Süreksiz Fiillerin Türkçe Karşılıkları

Tablo 3. “Tırpancılar” Hikâyesinde Süreksiz Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları

-(I)yor	4
-(I)yordu	4
-(I)yormuş	0

-Ar/İr	2
-Ardİ/-İrdİ	0
-Dİ	81
-mİş	15
-mİştİ	10
-AcAk	3
-AcAktİ	1
-ken	1
-An	1
-İp	13
-Dİğİ	2
-ArAk	3
Kip	4
Dİğİr	4

“Tırpancılar” adlı hikâyede 148 adet süreksiz fiil tespit edilmiştir. Şekil 2’de gösterildiği üzere, incelenen süreksiz fiiller; 3% -(İ)yor biçimleri ile, 3% -(İ)yordu biçimleri ile, 0% -(İ)yormuş biçimleri ile, 1%-Ar/İr biçimleri ile, 0% -Ardİ/-İrdİ biçimleri ile, 55% -Dİ biçimleri ile, 10% -mİş biçimleri ile, 7% -mİştİ biçimleri ile, 2% -AcAk biçimleri ile, 1% -AcAktİ biçimleri ile, 1% -ken biçimleri ile, 1% -An biçimleri ile, 9% -İp biçimleri ile, 1% -Dİğİ biçimleri ile, 2% -ArAk biçimleri ile, 3% kip biçimleri ile, 3% diğer biçimleri ile verilmiştir. Tespit edilen süreksiz fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 4. “Tırpancılar” Hikâyesinde Süreksiz Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
падна	basmıştı	
потъна	gömülmüş	
изчезна	gitmiş	
предаде се	dalmıştı	
повея	esiyordu	görünüşü aktarılmamış
отвори	açmış	
замря	ölüyordu	görünüşü aktarılmamış
обади се	sesi geldi	
потъна	gömüldü	
ида	geliyorum	görünüşü aktarılmamış
ида	geliyorum	görünüşü aktarılmamış
отзова се	seslendi	
светна	parıldadı	

бухнаха	kabardı	
мярнаха се	göründü	
дошли	gelmişlerdi	
беше приклеknал	çömelmiş	
беше подпрял	dayamış	
замълча	sustun	
каза	dedi	
трупна	sürüp	
легна	yattı	
поглади	okşadı	
шавна	kımıldanıp	
почна	başladı	
въздъхна	iç çekti	
обадиха се	dedi	
рече	dedi	
погледна	baktı	
рече	dedi	
озърна се	dikti	
рече	dedi	
настави	ekledi	
отговори	yanıtladı	
потънеш	dalıp	
отидеш	gidiyorsun	görünüşü aktarılmamış
измислили са	uydurmuştur	
продължи	sürdürdü	
задушени	boğularak	görünüşü aktarılmamış
произнесе	sıkarak söyledi	
заби	saplamıştı	
отговориха	karşılık verdi	
издадоха	çıktı	
удари	vurarak	görünüşü aktarılmamış
изпъшка	inledi	
дадоха	yaptı	
настоя	söylendi	
рече	dedi	
въздъхна	iç çekti	
бих приел	razı olabilirim	
бих приел	razıyım	görünüşü aktarılmamış, yanlış fiil tercih edilmiş
да видя	görsem	
рече	dedi	
потикна	dürterek	görünüşü aktarılmamış
почна	başladı	
остави	bırakıp	

допиля се	çıkageldin	
насити се	bıktın	
остави	bırakıp	
отговори	deyip	
прегълтна	sineye çekti	
да си намери	bulmak	
ако не си е намерила	bulamadıysa	
рече	konuştı	
отговори	karşılık verdi	
настъпи	bastı	
да угаснат	sönmek üzereydi	
вдигна се	duyuldu	
вдигна се	yükseklere çıkıp	
падна	düştü	
удави се	boğulup	
умря	öldü	
вдигна	kaldırdı	
ослуша се	kulak verdi	
рече	dedi	
задрънка	çaldı	yanlış çevrilmiş, “çalmaya başladı” olarak aktarılmalıydı, görünüşü aktarılmamış
скочи	sıçradı	
прилая	havlamaya başladı	
въздъхна	ah çekti	
оставил си	bırakıp	
заговори	konuşmaya başladı	
оставени	bırakıp gittiği	
бе казал	demiş	
бе хвърлил	attığında	
мога да сваля	çıkartıp	
не мога да извадя	çıkartıp atamıyorum	görünüşü aktarılmamış
обади се	seslendi	
изтегна се	uzanıp yattı	
каза	dedi	
погледна	baktı	
удариха	dokundu	
угасна	sönünce	
стана	kaldılar	
замълча	susmuştu	
совна се	kaydı	
преряза	kesip biçti	
предаде	teslim etti	

проговори	dedi	
предаде се	teslim oldu	
рече	dedi	
попита	sordu	
чул си	dinledin	
искаш ли да я изпея	söyleyivereyim	
рече	dedi	
занизаха се	oluşan	
отишъл	giderken	
поръчал	tembih etmiş	
затулил се	kaybolur kaybolmaz	görünüşü aktarılmamış
спомнила	anımsamış	
пременила се	giyinip kuşanmış	
втъкнала	takmış	
отишла	gitmiş	
пресрещнал	karşılammış	
прекъсна	kesip	
понадигна се	doğrulur gibi yaptı	
рече	sordu	
не отговори	yanıt vermedi	
рече	dedi	
подпря се	dayandı	
обади се	dedi	
бих си отишъл	dönerim	görünüşü aktarılmamış
рече	dedi	
зема	aldı	
остави	bırakıp gitti	
ще каже	diyecek	
отнесе	götürdü	
изтръгна се	gezindi	
напредна	ilerlemiş	
унесе	dalmıştı	
бе заспало	uyumuştı	
заспаха	uykuya daldı	
не заспа	uymuyordu	görünüşü aktarılmamış
размътиха	bulandırmış	
отнесе	alıp götürdü	
зарисува	gelip geçiyordu	görünüşü aktarılmamış
замина	gitmişti	
остави	bırakıp	
остави	bırakmıştı	
станаха	olmuştu	
ще стане	kalkacak	
ще иде	koşacaktı	

ще намери	bulacak	
стресна се	kendine gelip	
стана	kalktı	
помисли	dedi	
отметна	çekip attı	
вдигна	uyanınca	
видяха	anladılar	

Hikâyede yer alan süreksiz fiillerin aktarımı konusunda şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Çok büyük bir farkla birinci sırada -DI yer alıyor. Ardından -mIs ve -mIstI geliyor. 148 süreksiz fiilden 15’inde (%10) görünüşün Türkçeye yanlış aktarılmadığı anlaşılmaktadır.

Elin Pelin’in “Tırpancılar” Adlı Hikâyesindeki Tespit Edilen İkinci Derece Sürekli Görünüşe Sahip Fiillerin Aktarım Örnekleri

“Tırpancılar” hikâyesinde ikinci derece sürekli görünüşe ait 7 fiil tespit edilmiştir. Tespit edilen fiillerin 3 tanesi -(I)yor biçimiyle, birisi ise -(I)yordu biçimiyle aktarılmıştır. “Gören, emer, yayıldı” fiillerinin görünüşü tam olarak aktarılamamış, daha iyi çevrilebilirlerdi. İkinci derece sürekli görünüşe sahip fiiller aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 5. “Tırpancılar” Hikâyesinde İkinci Derece Sürekli Görünüşe Sahip Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
подписнуваше	şırıldatıyor	
поглеждала	gören	
потикваше	sürüyordu	
подписнуваше	akıyor	
изсмуквала	emer	
заизвива	yayıldı	
изплитаха се	örülüyor	

Elin Pelin’in “Tırpancılar” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

Yukarıdaki tablolarda ayrıntılı bir biçimde verildiği üzere “*Tırpancılar*” adlı hikâyede sürekli, süreksiz ve ikinci derece sürekli görünüşe sahip olan fiiller dışında çevrilmeyen, yanlış çevrilen veya çok uzak anlamla aktarılan ve fazladan eklenen yapılar ve fiillerin varlığı dikkat çekmektedir. İncelemeden 11 fiilin hiç çevrilmediği, 10 fiilin yanlış aktarıldığı ve görünüşleri değiştiği anlaşılmaktadır. Söz konusu 10 adet fiilden 5’nin farklı yapı ile aktarımının tercih edildiği görülmektedir. Örneğin bazıları, fiil isim veya başka bir sözcük türü veya yapı ile verilmiştir. Bunun yanı sıra orijinal metinde bulunmayan 14 fiilin fazladan eklendiği görülmektedir. Kaynak metinde olmayan yapıları eklemek metni zenginleştirebildiği gibi bazen anlamdan uzaklaştırarak yazarın okuyucuya aktarmak istediği anlamı bozmaktadır. Çeviride görünüşe daha dikkatli yaklaşmak, fazladan fiil eklemek orijinalde olmayan anlamlar katabilir. Söz konusu fiiller aşağıdaki tabloda daha net görülebilir.

Tablo 6. “Tırpancılar” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
обраснали	kaplı	farklı yapı ile aktarılmış
замечтан	hayallere dalmış	farklı fiille aktarılmış
да речем	sözelimi	farklı yapı ile aktarılmış
да те измъкнат	çekip çıkarmak	farklı yapı ile aktarılmış
за да разбереш	anlatmak	farklı yapı ile aktarılmış, görünüş aktarılamamıştır
стана зловеща	uğursuzluk vardı	yanlış çevrilmiş, cümlede anlam değişmiş
затулят	sarılı	farklı yapı fiille aktarılmış
белее се	beliriyor	yanlış fiil ile çevrilmiş
е луда глава	azgındır	“delidir” ya da “deli doludur” yerine kötü anlama sahip “azgın” sıfatı ile aktarılmıştır
сториха се	düşündü	yanlış çevrilmiş
виж	-	çevrilmemiş
има	-	çevrilmemiş
влачела се	-	çevrilmemiş

е приказка	-	çevrilmemiş
отговори	-	çevrilmemiş
жегнат	-	çevrilmemiş
обади се	-	çevrilmemiş
поде се	-	çevrilmemiş
са се любили	-	çevrilmemiş
минава	-	çevrilmemiş
заявваше	-	çevrilmemiş
-	girip	fazladan eklenmiş
-	diyerek	fazladan eklenmiş
-	razısın	fazladan eklenmiş
-	usandın	fazladan eklenmiş
-	geldin	fazladan eklenmiş
-	vurmuş	fazladan eklenmiş
-	dokundu	fazladan eklenmiş
-	vardı	fazladan eklenmiş
-	gelmişsin	fazladan eklenmiş
-	karıştırmıştı	fazladan eklenmiş
-	beliriyor	fazladan eklenmiş
-	takılıyor	fazladan eklenmiş
-	sataşılıyor	fazladan eklenmiş
-	şakalaşıyordu	fazladan eklenmiş

“*Tırpancılar*” adlı hikâyenin orijinalinde 82 adet sürekli fiil bulunmaktadır. Bu fiillerin görünüş açısından Türkçeye süreklilik anlamı içeren eklerle 37, zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil yapılarıyla 14, kip ve diğer eklerle de 19 tane fiil Türkçeye aktarılmıştır. Sürekli fiiller arasında süreksiz görünüş işaretleyicisi olan -mİş ve -DI ekleriyle aktarılan 12 fiil tespit edilmiştir. Bu fiiller için -(I)yordu veya -(I)yormuş ekleri tercih edilebilirdi. Sürekli olan “*вижда*” fiilin çevirisi ise “uzun uzadıya bakıyordu” şeklinde gerçekleşmiş ve -(I)yordu eki haricinde “uzun uzadıya” kalıplaşmış ifadesi kullanılarak “bakmak” fiilinin görünüşü pekiştirilmiştir. Kaynak metindeki 82 sürekli fiilden 10’u (%11’i) Türkçeye hatalı görünüş türü ile çevrilmiştir.

Kaynak metinde 148 süreksiz fiil yer almaktadır. Türkçeye görünüşlerin aktarılmasında daha büyük başarı sergilendiği tespit edilmiştir. Süreksiz görünüşün işaretleyicisi olan eklerle 106 fiil aktarılmıştır. Süreklilik anlamı içeren eklerle ise 10 fiil örneği tespit edilmiştir. Süreksiz fiillerden 15 (%10) tanesinin görünüşü Türkçeye yanlış

çevrilmiştir. Sürekli ve süreksiz fiiller toplamına bakıldığında 230 fiilden görünüşü yanlış aktarılan toplam 25 (%11) adet fiil tespit edilmiştir. 11 fiil hiç çevrilmemiş ve 14 fiil fazladan eklenmiştir.

Erek metni kaynak metinle kıyasladığımızda fazladan fiil eklemenin yeni anlamlar kattığı açıkça görülmektedir. Daha iyi bir çeviri için fiil görünüşünün cümle üzerindeki etkisi büyüktür. Acaroğlu deneyimli bir çevirmendir, buna rağmen bazen bu tür hatalar kaçınılmazdır. Anlam itibarıyla en uygun Türkçe fiille çevirmek orijinal metne sadık kalmak açısından da önemlidir. Örneğin “*е луда глава*” ifadesi de “azgındır”²⁵⁶ şeklinde aktarmaya tercih edilmiştir. Bunun yerine “delidir” sözcüğü ya da “deli doludur” deymi kullanılsaydı daha doğru olabilirdi.

5.1.2. Yordan Yovkov’un “Serafim” Adlı Hikâyesi²⁵⁷

Elin Pelin’in yanı sıra Türkçeye eserleri en çok çevrilen diğer bir Bulgar yazar ise Yordan Yovkov’dur (1880-1937). Yordan Yovkov’un Türkçeye çevrilen ilk hikâyesi “Asiye”dir ve 1943 yılında “Yücel” dergisinde yayımlanmıştır.²⁵⁸ Tahir Alangu tarafından çevrilen ve 1966 yılında basılan “*Sınırdaki Çiftlik*” romanı ülkemizde çıkan ilk kitabı olmuştur.²⁵⁹ Türker Acaroğlu ise Yordan Yovkov’un eserlerinden “*Balkan Efsaneleri*” (2013), “*Kuzgun Hanında Geceler*” (2014), “*Sınır boyundaki Çiftlik*” (2014), “*Tekerleklerin Türküsü*” (2015), “*Konuşabilselerdi, Hayvan Öyküleri*” (2016) kitaplarını Türkçeye çevirmiştir. Türkiye’de çok okunduğu ve Bulgar edebiyatının önemli bir yazarı

²⁵⁶ “azgın” kelimesinin sözlükte “öfkeden gözü dönmüş, saldırgan, dik başlı” anlamlarını içerse de günümüzde daha çok olumsuz olan “cinsel istekleri fazla olan” anlamında kullanılmaktadır.

²⁵⁷ Yovkov, 2013, a.g.e., s. 97-102. Hikâyenin orijinal metni için bkz.: Yovkov, Yordan, **Sıbrani sıçineniya Tom 3 – Jensko sırtse ako mojeha da govoryat**, Ed. Svetla Gyurova, Bilgarski pisatel, Sofya, 1977, s. 7-13.

²⁵⁸ Necatigil, Behçet, **Çeviri Sorunları Özel Sayısı**, içinde “Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler”, Türk Dili Dergisi, Sayı: 322, Ankara, 1 Temmuz 1978, s. 129.

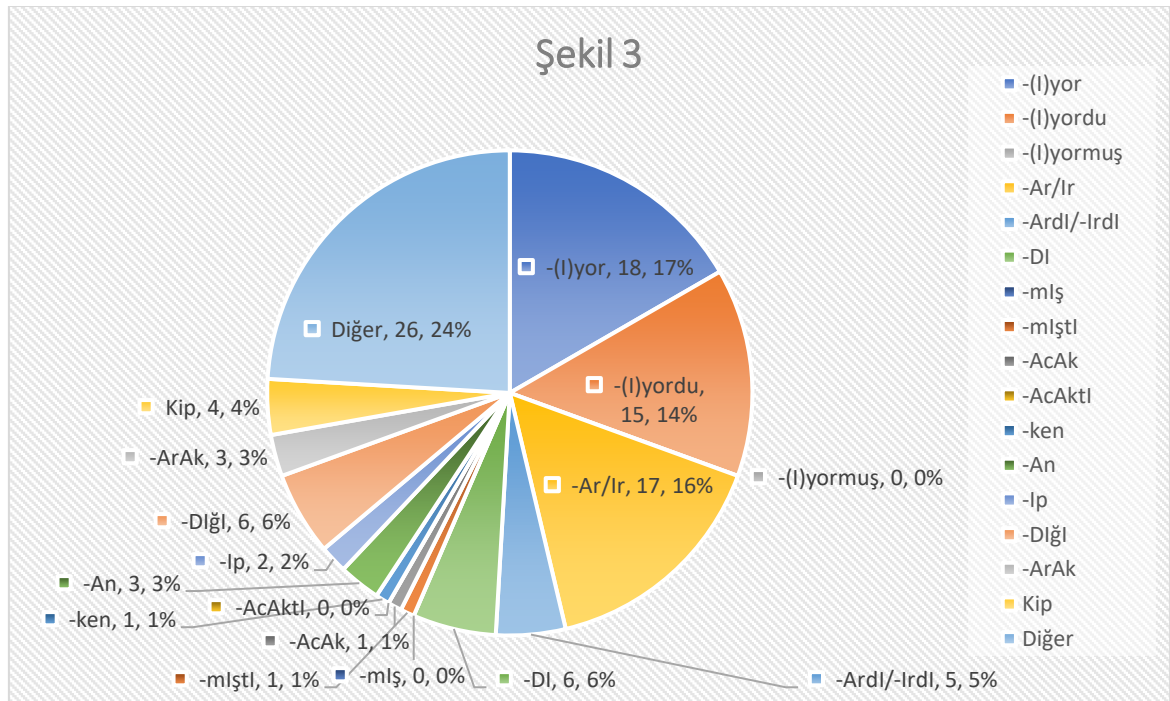
²⁵⁹ Daha fazla bilgi için bkz.: Yovkov, Yordan, **Sınırdaki Çiftlik**, Çev. Tahir Alangu, Nil yayınevi, İstanbul, 1966.

olduğu için “*Tekerleklerin Türküsü*” kitabından “*Serafim*” (*Серафим*) adlı hikâyesini seçtik.

Yordan Yovkov’un “Serafim” Hikâyesinde Tespit Edilen Sürekli Fiillerin Aktarım Örnekleri

Yordan Yovkov’un “*Serafim*” hikâyesinde tespit edilen sürekli fiillerin Türkçe verilmiş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 3’te gösterilmektedir.

Şekil 3. “Serafim” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Türkçe Karşılıkları

Tablo 7. “Serafim” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları

-(I)yor	18
-(I)yordu	15
-(I)yormuş	0
-Ar/Ir	17
-ArdI/-IrdI	5
-DI	6
-mİş	0
-mİştI	1
-AcAk	1
-AcAktI	0
-ken	1
-An	3
-Ip	2

-DIğI	6
-ArAk	3
Emir kipi/İstek kipi	4
Diğer	26

“Serafim” adlı hikâyede 108 adet sürekli fiil tespit edilmiştir. Şekil 3’te gösterildiği üzere, incelenen sürekli fiiller; 17% -(I)yor biçimleri ile, 14% -(I)yordu biçimleri ile, 0% -(I)yormuş biçimleri ile, 16%-Ar/Ir biçimleri ile, 5% -ArdI/-IrdI biçimleri ile, 6% -DI biçimleri ile, 0% -mIş biçimleri ile, 1% -mIştI biçimleri ile, 1% -AcAk biçimleri ile, 0% -AcAktI biçimleri ile, 1% -ken biçimleri ile, 3% -An biçimleri ile, 2% -Ip biçimleri ile, 6% -DIğI biçimleri ile, 30% -ArAk biçimleri ile, 4% kip biçimleri ile, 24% diğer biçimleri ile verilmiştir. Tespit edilen sürekli fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 8. “Serafim” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları

Bulgarca (Orişinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
връщаха се	dikkatini çekmişti	yanlış çevrilmiş, görünüş değişmiş
хвърляха се	göze batıyordu	yanlış fiille çevrilmiş
усмихваше се	gölümsedi	görünüş değişmiş
продължаваше да го гледа	bakışını sürdürüyordu	
съм	benim	
иде	geliyor	
мисля си	düşünüyordum	zaman değişmiş
ще е	oluyor	
носеше	taşıdığı	
явяваше се	gelirdi	farklı fiille çevrilmiş
менят	değiştirdiği	
търсеше	arardı	
пасеше	otlatmak	mastar haliyle çevrilmiş
пазех	bekledim	yanlış çevrilmiş, görünüş değişmiş
има	var	
говореше	konuşuyor	
засмиваше се	gülmeye başlıyor	
светваха	parlıyor	
имат	geçti	yanlış çevrilmiş, görünüş değişmiş, zaman değişmiş
правят	yapıyorlar	
срещаша се	birleşiyor	

виждаше се	gözüküyordu	
подскачаха	sıçrıyor	
пазеше се	sakınıyordu	
заприказва	konuşmaya başlayınca	
вземаме	almaya	
сварваме	yetiştiriyoruz	
прави	yapar	
как е	nasıldır	
ще е	olacak	
лежи	yatar	
души	kesen	
подпира	dayanıyor	
тука е	var	yanlış çevrilmiş
не е добре	iyi değil	
думат	diyorlar	
трябват	ister	
трябват	ister	
нямаше	yoktu	
има	var	
седеше	oturuyor	zaman farklı aktarılmış
плакали сме	ağladık	görünüş değişmiş
не знам	bilmem	
не знам	bilmem ki	
нямам	yok	
моля ти се	yalvarıyorum	
слушаше	duyuyordu	
иска	istiyor	
иска	istiyor	
нямам	yoksa	farklı yapıyla çevrilmiş
нямам	olmayınca	farklı yapıyla çevrilmiş
сърдеше се	öfkeleniyordu	yanlış çevrilmiş
работеше	çalışır	
пипаше	işler	yanlış çevrilmiş
стояха разхвърлени	darmadağın duruyorlardı	
гледаше	bakıp	
усмихваше се	gülümsüyordu	
страх го е	korkuyor	
режеше си	kesip	
закусваше	kahvaltı ederken	
искаше	isteyen	
даваш	verirsin	
не познаваш	tanımadığın	
не бързам	acelem yok	
поклащаше	sallıyordu	
има	var	
говореше	söylüyor	
продължаваше да го гледа	bakışını sürdürüyordu	
ли си	misin	
свободен си	serbestsin	

стоеше	duruyordu	
ща ща	isterim	
дъвчеше	çığniyordu	
не бива	iyi değil	
нямам	yok	
нямам	yok	
хълца	hıçkırdığını	
вие	inlediğini	
не се виждаше	görünmüyordu	
ли съм	miyim	
не обичаше да стои празен	boş durmayı sevmezdi	
кой знай	kim bilir	
прибра ги	toplayarak	görünüş farklı aktarılmış
ходи за вода	su getirdi	görünüş farklı aktarılmış
че са барем	gelsene	
е по-добре	daha iyi	
ще ти духа	eser	
не ми духа	varsın essin	
да ми духа	essin	
няма да ми духа	esemez	
няма да ми вей	savurmaz	
знаеш ли как е	bilir misin	
имама	yok	
хубаво си е	bir şeyciği yok	
нищо не му е	iyidir	
броеше	sayar	
спомняше	anımsar	
изкарваше	kazandığını	
изпиваше	yiyip içerdi	“sonuna kadar içerdi” olmalıydı, yanlış çevrilmiş
не пиеше	içmiyordu	
даваше някому	birine verirdi	
да се явяват	belirlemeye	
хубаво си е	iyidir iyi	
е писано	yazılmışsa	
поклащаше	sallayarak	
режеше	keserek	
имаше	bulunan	
казвам	diyorum	

Tablodaki verilere göre sürekli fiiller sırayla en çok -(I)yor, -(I)yordu ve -Ar/Ir ekleriyle Türkçeye aktarılmıştır. Çevirmenin -(I)yor eki kadar neredeyse aynı sayı ile geniş zaman eki olan -Ar/Ir’ı tercih ettiği de dikkat çekmektedir.

“Serafim” adlı hikâyede 224 adet süreksiz fiil tespit edilmiştir. Şekil 4’te gösterildiği üzere, incelenen süreksiz fiiller; 0% -(I)yor biçimleri ile, 1% -(I)yordu biçimleri ile, 0% -(I)yormuş biçimleri ile, 6%-Ar/İr biçimleri ile, 1% -Ardİ/-İrdİ biçimleri ile, 42% -Dİ biçimleri ile, 9% -mİş biçimleri ile, 2% -mİştİ biçimleri ile, 4% -AcAk biçimleri ile, 0% -AcAktİ biçimleri ile, 0% -ken biçimleri ile, 2% -An biçimleri ile, 4% -İp biçimleri ile, 3% -Dİğİ biçimleri ile, 4% -ArAk biçimleri ile, 12% kip biçimleri ile, 9% diğer biçimleri ile verilmiştir. Tespit edilen süreksiz fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 10. “Serafim” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
седнал	oturan	
не можеше да го познае	kim olduğunu bilemiyordu	
беше навлякъл	giymiş	
беше нахлузено	indirmiş	
бяха обути	geçirmişti	
ще е било синьо, ще е било от един плат	mavi bir kumaştan dikildiği anlaşılan	
оръфано	tiftik olmuş	
надупчено	delinmiş	
кърпено	yamalanmıştı	
взети	alınmış	
лепнати	yapıştırılmıştı	
спря се	durdu	
разбра че не може да го познае	tanımadığını anlayınca	
зачака	bekledi	görünüşü aktarılmamış
остави се да го гледа	karşısına geçip	
беше .. човек	adamdı	
изгубен	bürünmüş	
беше с .. брада	sakallıydı	
не са доспали	uykusuz kalmış	
бяха замъглени	bulanıktı	
не мога да те позная	tanıyamadım	
да се каже	diyelim	
рекох	sandım	
помислих	dedim	
засмя се	gülümsedi	
подпря	dayadı	
сне	indirdi	

беше от града	kasabalıydı	
можеше да работи	çalışabilirdi	
приставяше да храни	beslemek gibi	yanlış çevrilmiş, görünüşü aktarılmamış
да чисти	temizlemek gibi	
де беше	nerede çalıştın	
попита	sordu	
напуснал си	bırakmışsın	
не са си отишли	gitmedi	
де беше	neredeydin	
бях в ...	kiremithanedeydim	
бях при него	yanındaydım	
боеше се да не го чуе някой	biri duyacak diye çekinerek	
посинелите	morarmış	
беше сухо	kurak geçti	
продължи	sürdürdü	
изкараха	çıkardı	
беше добър	iyiydi	
мина	bitince	
надойдоха	sökün ettiler	
иззеха що киремиди имаше	bütün kiremitleri alıp götürdüler	
взеха	götürdüler	
бяха	vardı	
свършиха се	tükendi	
нямам нужда	gerek kalmadı	
кай	dedi	
даде	verdi	
отряза	kesti	
да се каже	diyelim	
каза	söyleyince	
усмихна се	gülümsedi	
беше съблякъл	çıkarmış olduğundan	
щом остави	koyar komaz	
попипа се	yoklamaya başladı	
разбра	anladı	
скътал е	saklamış bulunduğunu	
вземи да си купиш	alsan ya	
посъди го	diye azarladı	
трябва да си изкарал	vardır	
да си купиш	alacak	
ще си купя	alırım	
ще си купя	alacağım	
не го бива	işe yaramaz	
погледна	bakarak	görünüşü aktarılmamış
усмихна се	gülümsedi	
е да се каже	yaraşır diyelim	
седни	otur	
седни	otur	
да си починеш	dinlen	

каза	dedi	
стана	kalkarak	görünüşi aktarılmamış
влезе	girdi	
можеше да се види	göründüğü	
беше хладно	serindi	
беше	idi	
нямаше	yoktu	
наслагани	dizilmiş	
беше залепено	yapmıştı	
сплъстена	kireçlenmiş	
посивяла	ağırmiş	
трепна	çarparak	görünüşi aktarılmamış
влезе	daldı	
повъртя се	döndü-dolaştı	deyimle çevrilmiş
стрелна се	fırladı	
да не мръдне	kımıldamaktan	
да могат да си вземат	alabilmeleri için	
запърполя	hışırdatarak	
влезе	girdiyse de	farklı yapıyla aktarılmış
не погледна	bakmadı	
да купим	aldığım	
да си вземем	alabilirim	istek kipi – yeterlilik fiiliyle çevrilmiş ve birinci çoğul anlamı birinci tekil şahıs olarak aktarılmıştır
забравили сме	unutalı	farklı yapıyla aktarılmış
да сме по добре	iyi olsak	
да сме здрави	sağlıklı olsak	
дойде	geldi	
дойде	geldi	
ще стане	dolacak	
не е похванал	bırakalı	
отслабна	zayıfladı	
да го духнеш	püf desen	
ще падне	yıkılır	
заведи	götür	
тури го	koy	
заведи го	götür	
да не трябват	istemez olur mu	
въздъхна	ah çekerek	görünüşi aktarılmamış
продължи	sürdürdü	
умря	öldü	
изкарах	çıkardığımda	
умря	öldü	
дойде	dönünce	
гътна се	devrilip	
умря	öldü	
обърна се	burkuldu	
умря	yitirmiş	
каза	dedi	
умря	geberdi	

взехме	yedik yararlandık	
дойде	gelen	
каза	dedi	
да ядете	yemeniz	
ще я заровите	gömeceksiniz	
замълча	sustu	
ослуша се	dinleyince	
разбра	anladı	
шепне се	fısıldadığını	
извика	bağırды	
ще ти взема	bulayım	
да ти дам	verecek	
не думай	deme	
не ме връщай	boş çevirme	
ще ми помогнеш	yardım edecek	
ще ми дадеш	vereceksin	
да ида	gideyim	
да си ударя	başvurayım	
остави ме	bırak	
изкрещя	bağırды	
млъкна	sustu	
заплака	ağlamaya başladı	
пребита	dövülmüş	
показа се	göründü	
погледна	baktı	
да спира	dikmeden	
прибра	toplayarak	görünüşü aktarılmamış
изправи се	kalktı	
излезе	çıkıp	
отиде си	gitti	
беше се забрадила	öylesineydi	
разбра	anladı	
пошепна	fısıldadı	
отде да и ги взема	nereden bulayım	
искала да води	götürmek istiyormuş	
какво да и дам	ne vereyim	
тъй да се каже	öyle diyelim	
беше наблизо	yakında bulunan	
бяха стоварени	yığılı kalmış	
бяха насваляни	devrildikleri	
нареди	dizdi	
поля	ıslatarak	görünüşü aktarılmamış
премете	süpürdü	
остана	oldu	
отказа да спи	yatmayı kabul etmedi	
застана	gidip durdu	görünüşü aktarılmamış
взе да си приготвя	hazırlamaya koyuldu	
рече	dedi	
дай	ver	
легни	yat	

искаш	istersen	
умра	ölünce	
да не го оберат	soyulmaktan	
помисли си	düşündüğü	
забеляза	görünce	
остави	bırakarak	
затвори	kapayıp	
отиде	gitti	
забави се	gecikti	
дойде да отвори	açtı	
завари	buldu	
седнал	oturmuş	
изправи	dikilip	
изгледа	baktı	
каза	dedi	
направил	yapmışsin	
съм направил	yapmışım	
не съм направил	yapmış değilim	
отвърна	karşılık verdi	
дал си	vermişsin	
беше тук	buraya gelip	
бях у тях	onlardaydım	
каза	söyledi	
може да те излъже	aldatır	
може да не ти ги върне	çevirmez	
ще ми ги върне	verir	
заведе	götürsün	“götürdü” olarak çevrilmesi gerekirken emir kipiyle aktarılmış, görünüşü aktarılmamış
може да му помогнат	yardımlarını görür	
ще ги върне	çevirir	görünüşü aktarılmamış
прехапа	ısırarak	
замълча	sustu	
ще си купиш	alacaksın	
каза	sordu	
взе	alıp	
разгъна	yaydı	
усмихна се	gülümsüyor	görünüşü aktarılmamış
кани да си купи се	almayı düşünüyordu	
беше млад	gençken	
не беше здрав	sağlığı pek yerinde değildi	
беше ги дал	verdiği	
взеха	başlamıştı	görünüşü aktarılmamış
продължи	sürdürdü	
позакърпя	yama vurdum mu	
ще прекарам	atlatırım	görünüşü aktarılmamış
може да ми помогне	yardım edebilir	
да ми дадат	verirler	görünüşü aktarılmamış
да се каже	belki verirler	yanlış çevrilmiş
не го погледна	yüzüne bakmıyordu	görünüşü aktarılmamış

пусна	koydu	
позагледа се	bakıp	
усмихна се	gölümsedi	

Hikâyede yer alan süreksiz fiillerin neredeyse yarısı -DI ekiyle çevrilmiş. İkinci sırada ise -mİş ve bu ekinden sonra -Ar/-Ir eki gelmektedir. Bu durum çevirmenin süreksiz fiillere süreklilik anlamı katarak aktardığını göstermektedir. Toplam 224 süreksiz fiilden 16'sının yani 7%'sinin görünüşü yanlış aktarılmıştır. Eserde 2 fiilin farklı yapıyla, 2 fiil de yanlış çevrildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca 1 fiil deyimle ve 2 fiilin kip ile aktarılaraq orijinalinden farklı bir şekilde yansıtılmıştır.

Yordan Yovkov'un “Serafim” Adlı Hikâyesinde Tespit Edilen İkinci Derece Sürekli Görünüşe Sahip Fiillerin Aktarım Örnekleri

“Serafim” hikâyesinde ikinci derece sürekli görünüşe ait 1 fiil tespit edilmiştir. Bu fiil “*nonunba ce*”dir ve “yokladığını” olarak çevrilmiştir.

Yordan Yovkov'un “Serafim” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

Hikâyede sürekli, süreksiz ve ikinci derece sürekli görünüşe sahip olan fiiller dışında çevrilmeyen, yanlış çevrilen, fazladan eklenen veya anlamdan uzaklaşarak aktarılan 19 adet fiil tespit edilmiştir. Kaynak metinde yer alıp hiç çevrilmeyen 5 adet fiil bulunmaktadır. 2 fiil farklı yapılarla aktarılmıştır. Ayrıca orijinal metinde olmayan 12 adet fiil fazladan eklenmiştir. Söz konusu fiiller sırasıyla aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 11. “Serafim” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
не личеше	-	çevrilmemiş
разнищено	-	çevrilmemiş
доде	-	çevrilmemiş
да се оперем	-	çevrilmemiş
каквото си ще да прави	-	çevrilmemiş
както доде	gelişigüzel	yanlış çevrilmiş, fiil aktarılmamış, cümlede anlam değiştirilmiş
избелели	ak iplikle	yanlış çevrilmiş, beyazlamış olarak aktarılabilirdi
-	gelince	fazladan eklenmiş
-	çok oldu	fazladan eklenmiş
-	yok	fazladan eklenmiş
-	soldu	fazladan eklenmiş
-	oldu	fazladan eklenmiş
-	dedi	fazladan eklenmiş
-	biliyorsun	fazladan eklenmiş
-	komadılar	fazladan eklenmiş
-	ne yapayım	fazladan eklenmiş
-	diyorum	fazladan eklenmiş
-	yakardığım	fazladan eklenmiş
-	vardı	fazladan eklenmiş

Yordan Yovkov’un “Serafim” adlı hikâyesinde 108 sürekli fiil vardır. Bu fiillerden 55’i süreklilik anlamı veren -(I)yor, -(I)yordu, -Ar/İr ve -Ardİ/-İrdİ ile aktarılmış. Çevirmen süreklilik anlamını aktarmayarak 6 fiili -DI ve 1 fiili -mİştİ ekiyle çevirmiştir. 15 fiili zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil yapılarıyla, 4 fiil kiple ve 26 fiil diğer eklerle aktarılmıştır. Toplamda 7 sürekli fiilin görünüşü yanlış aktarılmıştır. Örneğin; dönüşlü olan “*въръщаха се*” (dönüyorlardı) fiili “dikkatini çekmişti” şeklinde önemli bir anlam değişmesine uğrayarak çevrilmiştir.

Süreksiz fiiller ise daha önce de bahsedildiği gibi 224 adet olup %42’si yani 94 fiil -DI ekiyle Türkçeye aktarılmıştır. 119 adet fiil süreksiz görünüşün işaretleyicisi eklerle aktarılmışken 21 adet fiil sürekli görünüş anlamı içeren eklerle çevrilmiştir. 29 adet fiil zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil yapılarıyla, 26 adet fiil kip oluşturan yapılarla ve 21

adedi diğer eklerle aktarılmıştır. Bulgarca metninde kipler bakımından 4 sürekli ve 26 süreksiz fiil bulunmaktadır. Hiç çevrilmeyen 5 adet fiilin yanı sıra 2 adet fiil farklı bir yapıyla aktarılmıştır ve orijinal metinde yer almayan 12 adet fiilin fazladan eklendikleri tespit edilmiştir. Hem sürekli hem süreksiz fiilleri incelediğimizde “*Serafim*” adlı hikâyede 28 fiilin görünüşü Türkçeye hatalı aktarılmıştır. Elin Pelin’in “*Tırpancılar*” hikâyesinde Acaroğlu 23 fiilin görünüşünü hatalı aktarırken “*Serafim*” hikâyesinde bu sayı 28 olmuştur.

5.1.3. Nikolay Haytov’un “Derviş Tohumu” Adlı Hikâyesi²⁶⁰

Nikolay Haytov’un yazarlık hayatı 1955 yıllarında hikâyeler yazmakla başlar. Türkçeye çevrilen ilk eseri “*Ayşecik*” (Айшовица) Türker Acaroğlu tarafından hazırlanan Bulgar Hikâyeler Antolojisi içinde 1967 yılında yayımlanmaktadır.²⁶¹ “*Yaban Hikâyeleri*” (Диви разкази) adlı hikâye kitabını 1967 yılında bastırır ve içinde “*Derviş Tohumu*” (Дервишово семе) adlı hikâyesine yer verir. Beş yıl sonrasında Naime Yılmaer’in Haytov’dan çevirdiği “*Dünya Poturunu Çıkartıyor*” adlı kitabı ise Türk okuyucuyla buluşmaktadır. Haytov’un başka bir başka eseri olan “*Patikalar*” isimli tiyatro oyununu İsmail B. Ağlagül çevirmiştir.

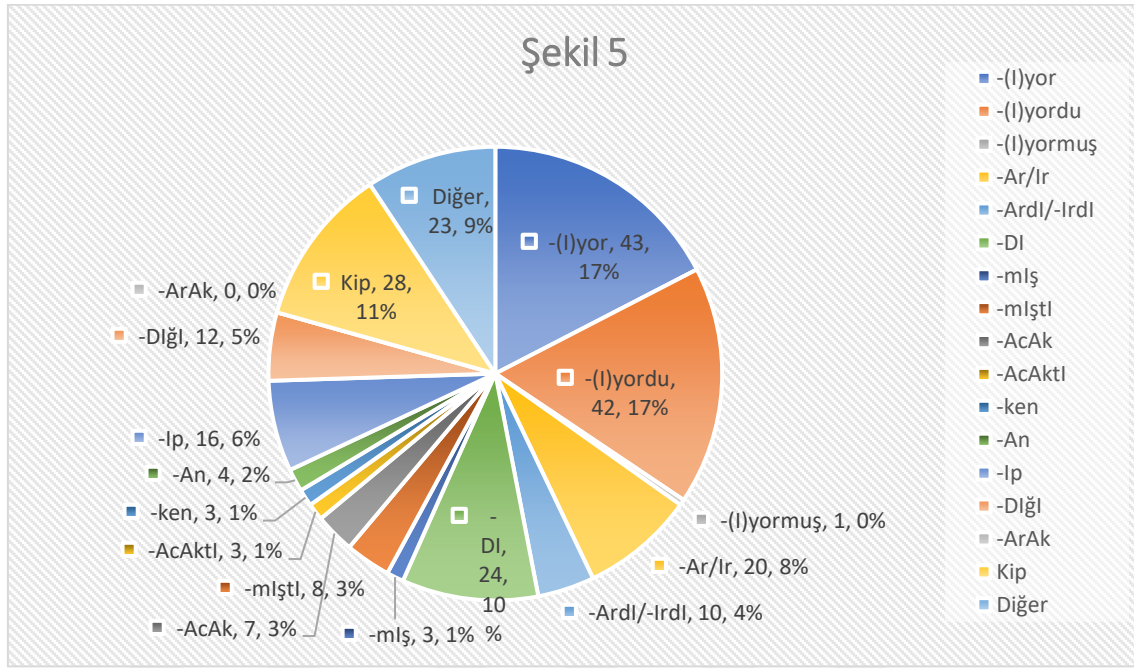
Nikolay Haytov’un “Derviş Tohumu” Hikâyesinde Tespit Edilen Sürekli Fiillerin Aktarım Örnekleri

Nikolay Haytov’un “*Derviş Tohumu*” hikâyesinde tespit edilen sürekli fiillerin Türkçe veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 5’te gösterilmektedir.

²⁶⁰ Haytov, Nikolay, **Dünya Poturunu Çıkartıyor**, Çev. Naime Yılmaer, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972, s. 53-66. Hikâyenin orijinal metni için bkz.: Haytov, Nikolay, **Divi razkazi**, Hristo G. Danov, Plovdiv, 1969, s. 191-200.

²⁶¹ Acaroğlu, Türker, **Bulgar Hikâyeleri Antolojisi**, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1967, s. 202-208.

Şekil 5. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Türkçe Karşılıkları

Tablo 12. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları

-(I)yor	43
-(I)yordu	42
-(I)yormuş	1
-Ar/Ir	20
-ArdI/-IrdI	10
-DI	24
-mİş	3
-mİştI	8
-AcAk	7
-AcAktI	3
-ken	3
-An	4
-Ip	16
-DIğI	12
-ArAk	0
Kip	28
Diğer	23

“Derviş Tohumu” adlı hikâyede 247 adet sürekli fiil tespit edilmiştir. Şekil 5’te gösterildiği üzere, incelenen sürekli fiiller; 17% -(I)yor biçimleri ile, 17% -(I)yordu biçimleri ile, 0% -(I)yormuş biçimleri ile, 8% -Ar/Ir biçimleri ile, 4% -ArdI/-IrdI biçimleri ile, 10% -DI biçimleri ile, 1% -mİş biçimleri ile, 3% -mİştI biçimleri ile, 3% -AcAk

biçimleri ile, 1% -AcAktI biçimleri ile, 1% -ken biçimleri ile, 2% -An biçimleri ile, 6% -Ip biçimleri ile, 5% -DIĞI biçimleri ile, 0% -ArAk biçimleri ile, 11% kip biçimleri ile, 9% diğer biçimleri ile verilmiştir. Tespit edilen sürekli fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 13. “Derviş Tohumu” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
нямаше	gelmişti	
да върши	iş yapamaz	
да ме жени	evermeye	
женеха се	evleneceklerle	görünüşü aktarılmamış
правеха	gelmez	farklı fiille çevrilmiş, zaman değişmiş, görünüşü aktarılmamış
е гледал	ne aradı, nasıl aradı	görünüşü aktarılmamış
искаш	istersin	
годиha me	nişanladılar	
жениха ме	evlendirdiler	
искам	nasıl olsun	görünüşü aktarılmamış, kiple çevrilmiş
бият	vurmaya	
не зная	bilmiyordum	
вика	dedi	
нито аз имах	cesaret edebildim	görünüşü aktarılmamış
да питам	sormaya	
ще правиш	ne yap	
ще струваш	ne et	
карай	yap	
вика	ekledi	
не можеш	ne olursa olsun	farklı yapıyla aktarılmış
да има	olsun	
ще се смее	güler	
седял съм	oturdum	görünüşü aktarılmamış
мислех	sanmıştım	görünüşü aktarılmamış
гледа	bakıyor	
гледа	bakıyordum	
прихна да се смее	gülmeye başladı	
срам те е	utanıyor	
вика	sordu	
срам ме е	utanıyorum	
срамуваш се	utanıyorsun	
гледай	baksana	
искаш	ister	
искам	isterim	
не искам	istemem	

да ме развива	çekiyor	
повива	çeviriyordu	
какво ми е	ne olduğunu	
мисля	olduğunu	
вика	dedi	
няма да приказвам	anlatamam	
не пита	bakıyor	
повивахме	sarılır	
играли	oynaşırken	
смели сме се	gölüşüp	
навивало се	burkuluyor	
навивало	burkuluyormuş	
вървеше	akıp gidiyordu	
не е и мислил	aklına getirmemişti	görünüşü aktarılmamış
може да има скала	bulunabileceğini	
си седеше	oturur	
гледаше	bakar	
шеташе	temizliyordu	
метеше	süpürüyor	
плакнеше	duruluyor	
бършеше	silip	
оглеждаше	bakıp	
разресваше	tarıyordu	
греят	parlardı	
заиграваше	dökülüyor	
заставах	durup	
да я гледам	seyrederdim	
гледах, гледах	dalıp bakakalırdım	görünüşü aktarmak için güzel bir yapı kullanılmış
мъка е било	sevmiyordum	
не слиза	inmek bilmiyor	
идва	geliyordu	
да не излиза	çıkmasın	
да си лежа	yatar	
да й раздухвам	üflerdim	
имах	iş edinmiştim	
да раздухвам	üflüyordum	
не давала	vermek istememiş	
ловя ножа	bıçağıma sarıldığımı	
вика	seslendi	
давай	ver	
няма да мърдаш	kıpırdama	
ходи да се трепеш	gebertmek istiyorsan	
искаш	istediğin	
викаше	seslendi	
пази	koru	
познаваше	bilirdi	
сещах отмаляло	bitkin buluyordum	
пърхаше	kımıldanıyor	
да бяха идвали	gelmişlerdi	görünüşü aktarılmamış

делеше	arasında bulunan	
чуваше се	duyabiliyordum	
говореше се	konuşulanları	
говореше	konuşuyordu	
разбираше се	duyuyordum	farklı fiille çevrilmiş
влачат	sürüklüyorlardır	
не знае	bilmem	
ще правиш	yapacaksın	
прави ми се	yapacağımı	
знаеш	bilirim	
да се не беся	asmayacağıma	
да се не давя	dereye atmayacağım	
да се не карам	kavga edip	
да кърша	kırabilirdim	
делеше	ayırıyordu	
беше дъвчил	çiğnemişti	
не смееше да се покаже	çıkmağa utanıyordu	
да я гледа	seyretmek	
не ходеше	gider	
помагаше	yardım ederdi	
пиеше	içer	
зъбеше се	efelenmeyi	
продаваше	sürmeyi severdi	
чувах се	duyulurdu	
мряха	bayılırdı	
искаше ми се	istiyordum	
държеше	tutuyordu	
качвах се	çıkarmak	
тулех се	gizlenip	
гледах	gözlemeye başlardım	
излизаше	gösteriyordu	
виждаше се	görüydüm	
сядат	otuşlarını	
вдигат	kalktıklarını	
разпасва	çözüşünü	
не можеше да видя	göremiyordum	
висеше	kırılmış	görünüşü aktarılmamış, yanlış fiille çevrilmiş
хващаше	alır	
светеше	yandığı	
топеше се	erirdi	
оставаше	kalabiliyordu	
туля се	saklandığımı	
да набира	dolsun	
да не вади	çıkartmayı	
няма да го съдя	bilmiyorum	
държи се	ayakta durur	
беше злото	kin oluyordu	
мислех си	düşünüyordum	
ще влача	dökülecek	

ще ги тъпча	tepinecektim	
ще ги късам	paralayacaktım	
не одобрявах	onaylamıyordum	
да се мъчи	çekerdi	
да го душа	boğmalıydım	görünüşü aktarılmamış
отказвах се	caııp	
намирах	düşünüyordum	
съм го трепал	öldürüp	
съживявал	dirilttim	görünüşü aktarılmamış
гореше	yanıyordu	
клах	kesip	
драх	parçaladım	görünüşü aktarılmamış
напрягаха се	geriliyor	
скърцаха	gıcırdıyordu	
пои	içirip	
маза	yağladı	görünüşü aktarılmamış
да ме пои	beslesin	
да се не връщам	geri göndermemesini	
трябва	olacak	
вика	dedi	
да те женим	evlendirelim	
сърби	kaşınıyor	
може да ме жениш	evlendirebilirsin	
щеш	dilersen	
да правиш	yap	
каквото си щеш	istersen	
няма да закачаш	dokunmayacaksın	
ще се разправям	hesaplaşacağım	
нямаше	yoktu	
бърза	acele etmiş	
не бях виждал	görmemiştim	
да се смее	gülerken	
стъпваше ухилен	sırıtiyordu	
отивам	gidiyorum	
оставям	bırakıyorum	
да се носят	taşıyacaksın	
да подпира	doldurup	
да ходи	yürüdüm	
да пасе	otlattım	
да оре	sürüp	
както си ще	istediği	
свива	sıkıyordu	
виках	dedim	
стъпваше	dolaşıyordu	
скриваше	gizlediği	
не виждах	göremiyordum	
извъртаха се	dönüp	
търсеха	aranıyordu	
да я гледам	gözlemeye	
гледах	seyrederken	

следеше	bakıyordu	
следеше	izliyordu	
не викаше	bağırıp	
не се караше	çağırıyor	
ронеше си	akıtıyordu	
ора	sürüyordum	
ходя	götürüyor	
бързам	çalışıyordum	
чакам	çalışıyordum	
скърцам	gıcırdatıp	
дера	parçalıyordum	
не намирам	doyuramıyordum	
съм решавал	hesaplıyor	
няма да има	olmadığını	
отлагах	erteliyordum	
нямаше да зная	bilmeyecektim	
делеше	ayıran	
не е било лесно	kolay gelmemiști	
да се събужда	uyanmak	
взе да избива	verdi	görünüşü aktarılmamış
съм я гледал	istedim	görünüşü aktarılmamış
не дава	izin vermedi	görünüşü aktarılmamış
вика	dedi	
не ставай	olma	
върви	gidiyor	
да се гърби	sırtında	farklı yapıyla aktarılmış
да носи	taşınması gerekiyor	
да пали	ısınması	
ходя	gidiyorum	
не стига	yetmiyor	
канят се да съставят	yazmaya çalışıyorlar	
ходя	gidiyorum	
трепя	paralanıyor	
влача	çıkmaya çalışıyorum	görünüşü aktarılmamış, farklı fiille çevrilmiş
топля	ısıtmak	
държал е	tutani	
впира	kalıyor	
да слугува	hizmet etsin	
слугувам	hizmet ediyorum	
ляга	kalacak	
чувам	duyuyorum	
да си приказват	konuştuğunu	
ми е на мене	bilemiyorlar	
врат	kaynıyor	
чакам	bekliyorum	
е главният катран	içim kararıyor	
искам	isteğim	görünüşü aktarılmamış
да става каквото ще	olacaksa olsun	
не мърда	kıpırdamıyor	

лети	uçar	
отмаляват	zayıflıyor	
мисля	düşünüyorum	
мъчи се	acı çektiğimizi	
хлопа	çaldığı	
няма да го душа	boğmama gerek yok	
нито да го давя	kesmeme	farklı fiille çevrilmiş
отпускам	bırakıp	
хващам	yoluna düşünüyorum	
да бера	getirmek için	farklı fiille çevrilmiş
тъпча	döneniyor	
не виждам	bilemiyorum	
да вървя	gideyim	
чака	bekler durur	görünüşü aktarmak için pekiştirme kullanılmış
искам да писне	ağlasın istiyorum	

Tablodaki verilere göre sürekli fiiller sırayla en çok -(I)yor, -(I)yordu, -Ar/İr ve -ArdI/-İrdİ ekleri kullanılarak Türkçeye aktarılmıştır. Toplamda 247 sürekli fiilden 45'i süreksiz görünüş anlamı taşıyan -DI, -mİş, -mİştİ, -AcAk ve -AcAktİ ekleriyle çevrilmiştir. Bu 45 fiilden 20'sinin görünüşü yanlış aktarılmıştır. Bazı sürekli fiillerin ise çeviride süreksiz fiille aktarılmaları gerekmektedir. “*Derviş Tohumu*” hikâyesinde “*бука*” (söyledi, dedi) fiili örnek olarak gösterilebilir. Bu fiil Bulgarcada sürekli fakat çevirisi -DI ekiyle olmalıdır. Bu hikâyede “*бука*” fiili 9 defa kullanılmıştır. Çeviri metinde 1 fiilin zamanı yanlış kullanılmış, 6 fiil farklı yapıyla aktarılmış ve 4 fiil daha uygun fiil ile aktarılabilecekken yanlış fiille çevrilmiştir. Kaynak metindeki sürekli olan “*гледах, гледах*” (bakıyordum, bakıyordum) fiil tekrarını ise “dalıp bakakalırdım” şeklinde başarılı bir şekilde devam eden süreci Türkçeye aktarılmıştır. Aynı zamanda “*чака*” (bekliyor) fiilinin görünüşü pekiştirilerek “bekler durur” şeklinde çevrilmiştir.

Nikolay Haytov’un “Derviş Tohumu” Hikâyesinde Tespit Edilen Süreksiz Fiillerin Aktarım Örnekleri

Nikolay Haytov’un “*Derviş Tohumu*” hikâyesinde tespit edilen süreksiz fiillerin Türkçe verilmiş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 6’dadır.

Şekil 6

Morpheme	Count	Percentage
-DI	110	41%
-ken	1	0%
-An	1	0%
-Ip	22	8%
-DIğİ	12	4%
-AcAktİ	0	0%
-AcAk	12	4%
-mİştİ	12	4%
-ArAk	1	0%
Kip	30	11%
-Ar	8	3%
-Arİr	8	3%
-Arİ	2	1%
-Arİrİ	1	0%
-Arİrİrİ	1	0%
-Arİrİrİrİ	1	0%
-Arİrİrİrİrİ	1	0%
-Arİrİrİrİrİrİ	1	0%
-Arİrİrİrİrİrİrİ	1	0%
-Arİrİrİrİrİrİrİrİ	1	0%

-(I)yor	2
-(I)yordu	3
-(I)yormuş	0
-Ar/Ir	8
-ArdI/-IrdI	1
-DI	110
-mİş	19
-mİştI	12
-AcAk	12
-AcAktI	0
-ken	1
-An	1
-Ip	22
-DIğI	12
-ArAk	1
Kip	30
Diğer	35

175

biçimleri ile, 0% -AcAktI biçimleri ile, 0% -ken biçimleri ile, 0% -An biçimleri ile, 8% -Ip biçimleri ile, 4% -DIĞI biçimleri ile, 0% -ArAk biçimleri ile, 11% kip biçimleri ile, 13% diğer biçimleri ile verilmiştir. Tespit edilen süreksiz fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 15. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
да ти кажа	anlatayım	
го убоде	boynuzlamış	
загина	göçmüş	
раснал съм	büyütmüşlerdi	
вдърви се	odunlaşmış	
впря	dikmiş	
не попита	sormadı	
не питаха	sormak	
чух	duymuştum	
проговориха	konuştuklarını	
рече	dedi	
ще наякне	güçlenir	
рече	karşılık verdi	
трябва да се поогледаме	gerekli	
не мога да ти кажа	söyleyemem	
върнах се	döndüğümde	
заварих	karşılaştım	
каза	dedi	
викнал съм	çağırdım	
да ти ушие	dikmesi	farklı yapıyla aktarılmış
не ме попита	sormadı	
дойде	geldi	
дойдоха	gelip	
зачукаха	başladılar	
ще ми дойде	kim olduğunu	
пресрамах се	utancımı yenip	
попитах	sordum	
припял	nikahı kıydı	
притупал ни беше тъпанът	davullar çaldı	
дойде	geldi	
да влезем	girmeden	
ме повика	çeki	
рече	dedi	
станал	olursa	
бутна	itti	
да смея нито да гъкна	kımıldamaya cesaret edebildim	

да сваля	cesaret edebildim	
смъкна	indirip	
показа се	gösterdi	
е докарал	getirdiğini	
видех	sanmışım	
вторачил съм се	gözlerimi dikmiş	
да поиграеме	oynayalım	
хвана ме	tutup	
взе да ме тегли	çekmeye başladı	
заиграли	oyuna dalmıştık	
не усетихме	duymamıştık	
пропяха	ötüştüğünü	
дойде	geldi	
налегнаха	bastı	
ще се разсъмне	ağaracak	
ще надойдат да питат	sormaya gelecek	
забеляза	anladı	
попита	sordu	
казах	anlattım	
ще ти намеря	bulurum	
наду се	şişirdi	
стана	kesildi	
бликна	fışkırdı	
мина	geçti	
замина	gelip	
заживяхме	yaşamaya başladık	
да прежули	acıtacak	
ще се размисли	atmaya başladı	
случи се	olduğu	
дръпнаха	çektiklerinde	
да се развие	çözülmeye başladı	
отскубнаха	kopardılar	
случи се	olduğunu	
да ти кажа	anlatayım	
не усети	anlamadılar	
да закачи	çarpıp	farklı fiille çevrilmiş
да я направи	olacağını	
бе огряла	parlamıştı	
засмели се бяха	gülmüştü	
ако ги видиш	sorma	
ако се поместиш	bakarsan	
видят ти се	görüldün	
поместиш се	çekilir	
вземаше да се реши	taramaya başladı	
сепне	itekleyinceye	
ще умрат	ölecek	
спряло се	çakılmış	
да подскоча	tırmanıp	
да го брулна	indirip	
да го заровя	gömeyim	

събудя се	uyanınca	
подреди се	ayrılıncaya	
бях ѝ се врекъл	ahdetmiştim	
отида	gitmiştik	
да ѝ донеса	almayı	
останах	kaldı	
бяхме	gitmiştik	
се върнахме	dönünce	
заварихме	bulduk	
каза	söyledi	
отвели	götürdüklerini	farklı yapıyla aktarılmış
бутнали	kakma verip	
взели	almış	
rekli	söylemişler	
метнали я	atmışlar	
надойдат	yetişinceye	
отгърмяли	çekip gitmişler	
стана	oldum	
не мога да ти кажа	anlatamam	
като ме видя	görünce	
хвана ме	tuttu	
донесе	getirdi	
върза	bağladı	
рече	dedi	
качи се	atladı	
фукна	giderken	
не ме отвърза	çözmedi	
се бяха впили	yapıştırmışlardı	
върна се	dönene	farklı yapıyla aktarılmış
беше се провирал	geçtiği	
бутна ме	itip	
заклучи	kilitledi	
прибраха се	çekildiler	
мушнах се	sokulup	
заслушах	dinledim	“dinlemeye başladım” olmalıydı, görünüşü aktarılmamış
рече	dedi	
разбрали	anlamış	
дали	vermişler	
попита	sordu	
рече	dedi	
ще се върнат	döner	
да се върнат	dönse	
рече	cevapladı	
да изчукам	kırmam	
ще го направя	yapacağım	
ще оженя	evlendirip	
ще почакам да дойде	gelmesini bekleyeceğim	
ще заплача	belleyeceğim	

затиснаха	yapışıp kaldım	
не шавнах	kıpırdayamadım	
завари	buldu	
рече	duyunca	
доведе	getirdi	
заклеха	yemin ettirdi	
да оставя	bırakıncaya	
прекарах	geçti	
забиха	darbeyi yedim	
върна се	döndüğümde	
върнали са се	döndüklerini	farklı yapıyla aktarılmış
не ги видя	görmemişti	
не се показа	görmedi	farklı fiille aktarılmış
беше сдъвчил	yumruklamış	
беше се случило	ortaya çıktı	
бил харесал	beğenmiş	
видел	gördüğünde	
направил	açtırmış	
спазарили се	pazarlık etmişler	
поискали	istemiş	
да видя	görmeği	
измислих	buldum	
стъмнеше ли се	karardı	
не се стопи	eriye eriye	görünüşü aktarılmamış
не се свърши	bitmiyordu	görünüşü aktarılmamış
усети	hissedince	
каза	yetiştirdi	
сряза	tersledi	
да се научи	öğrensın	
дойде	artıyordu	görünüşü aktarılmış, farklı fiille çevrilmiş
видял	gördü	
задържа	tutan	
щеше да направя	yapacağım	görünüşü aktarılmış, zaman değişmiş
ще го насека	doğrayacağımı	
ще го наръгам	deşeceğimi	
като го пипна	geçirsem	
подпали се	tutuştı	
затресе	sarmaya başladı	
разболях се	hastalandım	
уплаши се	korktu	
грабна	alıp	
угаси	söndürdü	
не ме върна	geri aldırmadı	
оправи	iyileştirdi	
остави	bıraktı	
заръча	tembihledi	
стана	oldu	
смъглиха се	terlemeye başladı	

поомекна	hafifleme oldu	
дойде	geldi	
да разплача	ağlatmak	
казах	dedim	
да ме закопаеш	gömebilirsin	
накарах го	zorladım	
да ми даде клетва	yemin etmeye	
ожених се	evlendim	
беше изработена	işlendi	
стана	oldu	
роди се	geldi	
види се	olacak	
изпревари	öne aldı	
засмя се	güldü	
легна да мре	ölmeye yattı	
легна	yattı	
заигра	titriyordu	görünüşü aktarılmamış
легна	yattı	
повика ме	çağırды	
видех	gördüm	
да занеса	iletmeye	
замина	göçtü	
каза	söyleyip	
да те видим	dedim	
да подрасне	büyüsün	
да го отбие	kessin	
да разрежа	deşeyim	
рекох си	dedim	
да проходи	yürüsün	
проходи	yürüyene	farklı yapıyla aktarılmış
започна да излиза	çıkmaya başladı	
да беше извървяла	yürümüş	
пробих	delik açıp	
започнах	başladım	
занизаха се	geçti	
лепна се	yapıştırıp	
да я видя	görmeye	
ако видя	görürsem	
смъкна	atlatabiliyordum	görünüşü aktarılmamış, farklı fiille çevrilmiş
не я видя	göremezsem	
да го свърша	temizlemeye	
помислех	düşünerek	
поднесе се	geçti	
не бяха пораснали	büyüyüp	
народили	doğmasaydı	
минали	geçtiğini	
взе	gitti	
изгни	çürüyüp	
не изгниха	çürümedi	

пропи се	içkiye verdi	
взеха	aldılar	
смачка	yıktı	
трышна	düştü	
ожени се	gelin gitti	
остана	kaldılar	
бутнах	yıktım	
влязох	girdim	
отидохме	yürüyüp	
седнахме	oturdum	
събрахме се	bir araya geldik	
да я погледа	seyretmesini	
ще попиташ	soracaksın	
заспят	yatınca	
махни	bırak	
трябва да се повдигне	değiştirip	
да се махне	kaldırılması gerekiyor	görünüşü aktarılmamış
не може да свърши	yapamaz	
да си отиде	gebermesini	
да се ожени	evlenebilmek	
да легна	yatmak	
ще прекрача	çiğneyip	
ще отида	gideceğim	
ако легнем	yatarsak	
няма да осъмнем	kalkmayacağımız	
не му отворя	açmadığımı	
оставя	ateşini kessem	
ще свърши	geberip gidecek	
опре	geldiği	
видя	görüyor	
да хвана	gideceğimi	farklı fiille aktarılmış
да ми кажеш	söyleyebileceksen	
кажи	söyle	
помагай	yardım et	
да качим	yükleyip	
е затракал	dişleri birbirine vurmuştur	
остави	bıraktı	
съставиха	yazdılar	

Hikâyede yer alan süreksiz fiillerin aktarımında %41'i, yani 110 fiil -DI ekiyle çevrilmiş. İkinci sırada ise -Ip, sonrasında -mİş ve -mİştI eki gelmektedir. 14 fiil süreklilik anlamı taşıyan eklerle Türkçeye aktarılmıştır. Bu fiillerden 8'inde görünüş yanlış aktarılmıştır. 5 fiil anlamdan uzaklaşarak farklı fiille, 4 fiil ise farklı yapılarla çevrilmiştir.

**Nikolay Haytov’un “Derviş Tohumu” Adlı Hikâyesinde Tespit Edilen
İkinci Derece Sürekli Görünüşe Sahip Fiillerin Aktarım Örnekleri**

“*Derviş Tohumu*” hikâyesinde ikinci derece sürekli görünüşe ait 11 fiil tespit edilmiştir. Bu fiillerden 5’inin görünüşleri Türkçeye hatalı çevrilmiştir. Tespit edilen fiiller aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

Tablo 16. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki İkinci Derece Sürekli Görünüşe Sahip Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
размазвали	sürdüğümüzü	
дочакваше	beklerdi	
отсичам	kırarım	görünüşi aktarılmamış
съм се залъгвал	avuttum	görünüşi aktarılmamış
изтъняваше	inceldiğinden	görünüşi aktarılmamış
сбивам	dövüşmeyeceğim	
постелват	serişlerini	görünüşi aktarılmamış
захапваше	ısırdı	
замислях	düşünüyordum	
да заспива	yatıp	
изтъняваше	inceldiğinden	görünüşi aktarılmamış

Nikolay Haytov’un “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

“*Derviş Tohumu*” adlı hikâyede sürekli, süreksiz ve ikinci derece sürekli görünüşe sahip olan fiiller dışında çevrilmeyen, yanlış çevrilen, fazladan eklenen veya anlamdan uzaklaştırılarak çevrilen 120 adet fiil tespit edilmiştir. Orijinal metninde olup hiç çevrilmeyen 73 adet fiil tespit edilmiştir. Çeviride fazladan 41 adet fiil eklenmiştir. 2 fiil isimle ve 1 fiil ünlemle aktarılmıştır. 3 fiil de kendi anlamından oldukça uzaklaşarak yanlış bir şekilde çevrilmiştir. Bu fiiller aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır. Türkçe metne “gidebilirsin” fiili fazladan eklenmiş fakat bu fiil anlam itibarıyla yerinde eklenmiştir. Dolayısıyla bunu hata veya yanlış çeviri olarak saymak doğru değildir.

Tablo 17. “Derviş Tohumu” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
свива ги	biçtim	yanlış çeviri
гледахме се	kucaklamak	yanlış çeviri
не си отива	kakırdamaya niyeti yok	yanlış çeviri
лягат	yatak	fiili isimle çevrilmiş, görünüşü aktarılmamış
звъннеха	çanlar	fiili isimle çevrilmiş, görünüşü aktarılmamış
хайде	götürdü	ünlem fiille aktarılmış ve anlam oldukça değişmiş
завърза се	-	çevrilmemiş
нито да ми каже	-	çevrilmemiş
разбра се	-	çevrilmemiş
да останем	-	çevrilmemiş
заклучи	-	çevrilmemiş
речи	-	çevrilmemiş
имала	-	çevrilmemiş
да си дозима	-	çevrilmemiş
вика	-	çevrilmemiş
каза	-	çevrilmemiş
случи се	-	çevrilmemiş
мина	-	çevrilmemiş
разчу се	-	çevrilmemiş
да ходи	-	çevrilmemiş
разбрали	-	çevrilmemiş
ходи	-	çevrilmemiş
дали	-	çevrilmemiş
нямаше	-	çevrilmemiş
подпираше	-	çevrilmemiş
вика	-	çevrilmemiş
да се точи	-	çevrilmemiş
подпира	-	çevrilmemiş
спасява	-	çevrilmemiş
да не умре	-	çevrilmemiş
да се мъчи	-	çevrilmemiş
разбирах	-	çevrilmemiş
знае	-	çevrilmemiş
нарича се	-	çevrilmemiş
дава се	-	çevrilmemiş
знаело	-	çevrilmemiş
да видят	-	çevrilmemiş
не продумваше	-	çevrilmemiş
копая	-	çevrilmemiş
душа	-	çevrilmemiş
тровя	-	çevrilmemiş
отмалявах	-	çevrilmemiş
не бяха се оженили	-	çevrilmemiş
види се	-	çevrilmemiş

не щеш ли	-	çevrilmemiş
мина	-	çevrilmemiş
не можеше	-	çevrilmemiş
да избие	-	çevrilmemiş
резна	-	çevrilmemiş
имам	-	çevrilmemiş
да ти кажа	-	çevrilmemiş
ми се поиска да прегърна	-	çevrilmemiş
бода	-	çevrilmemiş
да сеча	-	çevrilmemiş
троша	-	çevrilmemiş
грея	-	çevrilmemiş
горил е душицата	-	çevrilmemiş
спра ли	-	çevrilmemiş
храни се	-	çevrilmemiş
не мога да спра	-	çevrilmemiş
трябва да сече	-	çevrilmemiş
да прощаваш	-	çevrilmemiş
да се тупне	-	çevrilmemiş
гледайте	-	çevrilmemiş
не видят	-	çevrilmemiş
врат	-	çevrilmemiş
проснал се	-	çevrilmemiş
лежи	-	çevrilmemiş
мъчим се	-	çevrilmemiş
мисля	-	çevrilmemiş
развивахме се	-	çevrilmemiş
няма да го пусна	-	çevrilmemiş
крътна се	-	çevrilmemiş
да се е мръкнало	-	çevrilmemiş
взе	-	çevrilmemiş
да я свърша	-	çevrilmemiş
да се върна	-	çevrilmemiş
не минаха	-	çevrilmemiş
да яде	-	çevrilmemiş
-	gidebilirsin	fazladan kullanılmış fakat anlam için gereklidir
-	oldu	fazladan eklenmiş
-	bak	fazladan eklenmiş
-	yapamazsan	fazladan eklenmiş
-	sabahın olduğunu	fazladan eklenmiş
-	anladın mı	fazladan eklenmiş
-	işte dedim	fazladan eklenmiş
-	asmişti	fazladan eklenmiş
-	bakarsan	fazladan eklenmiş
-	sanırdın	fazladan eklenmiş
-	dedi	fazladan eklenmiş
-	ne güzel olurdu	fazladan eklenmiş
-	yanıyordu	fazladan eklenmiş
-	götürmüşler	fazladan eklenmiş

-	kulağımı dayadım	fazladan eklenmiş
-	olacak	fazladan eklenmiş
-	gidip	fazladan eklenmiş
-	asmayacağım	fazladan eklenmiş
-	yapmayacağım	fazladan eklenmiş
-	şış etmişti	fazladan eklenmiş
-	anlaşmışlar	fazladan eklenmiş
-	baksın	fazladan eklenmiş
-	karişma	fazladan eklenmiş
-	söylediklerinde	fazladan eklenmiş
-	duydukça	fazladan eklenmiş
-	korktu	fazladan eklenmiş
-	bakmam	fazladan eklenmiş
-	bilemem	fazladan eklenmiş
-	bakalım	fazladan eklenmiş
-	itip	fazladan eklenmiş
-	girer	fazladan eklenmiş
-	girip	fazladan eklenmiş
-	getiriyorum	fazladan eklenmiş
-	olduğu	fazladan eklenmiş
-	saklanıyorum	fazladan eklenmiş
-	yapıyorum	fazladan eklenmiş
-	yardım edecek	fazladan eklenmiş
-	gelsin	fazladan eklenmiş
-	geçiyor	fazladan eklenmiş
-	hatırlayarak	fazladan eklenmiş
-	söyleyemeyeceksen	fazladan eklenmiş

Nikolay Haytov’un “*Derviş Tohumu*” adlı hikâyesinde 516 sürekli ve süreksiz fiil incelenmiştir. Toplamda 28 (%5) fiilin görünüşü Türkçeye yanlış çevrilmiş ve birçok fiil aktarılırken farklı yapı veya hatalı fiil tercih edilmiştir. Bu hikâyede dikkat çeken bir durum ise çevrilmeyen ve fazladan eklenen fiillerin fazla sayıda olmasıdır. Naime Yılmaer hikâyeyi çevirirken metne bazı yerlerde sadık kalmayarak anlamı değiştiren birçok fiil eklemiştir. Bazı cümleler atlanmış, birleştirilmiş veya fazladan eklenmiştir. Bu durumda yazar tarafından başarılı bir şekilde kurgulanan hikâye Türk okuyucusuyla buluştuğunda orijinal metinden oldukça uzaklaşmıştır. Örneğin; “Каква мъка било с тия кози!” cümlesi “Bu keçileri sevmiyordum.” şeklinde çevrilmiştir. Oysa çeviri “Bu keçilerle uğraşmak çok zormuş” şeklinde çevrilebilirdi. Görünüş açısından yapılan

hatalar rakamlarla ifade edildiğinde az gibi gözükse de metinde önemli ölçüde değişikliğe sebep olmuşlardır.

5.1.4. Vesela Lyahova'nın “On Beş Eylül” Adlı Hikâyesi²⁶²

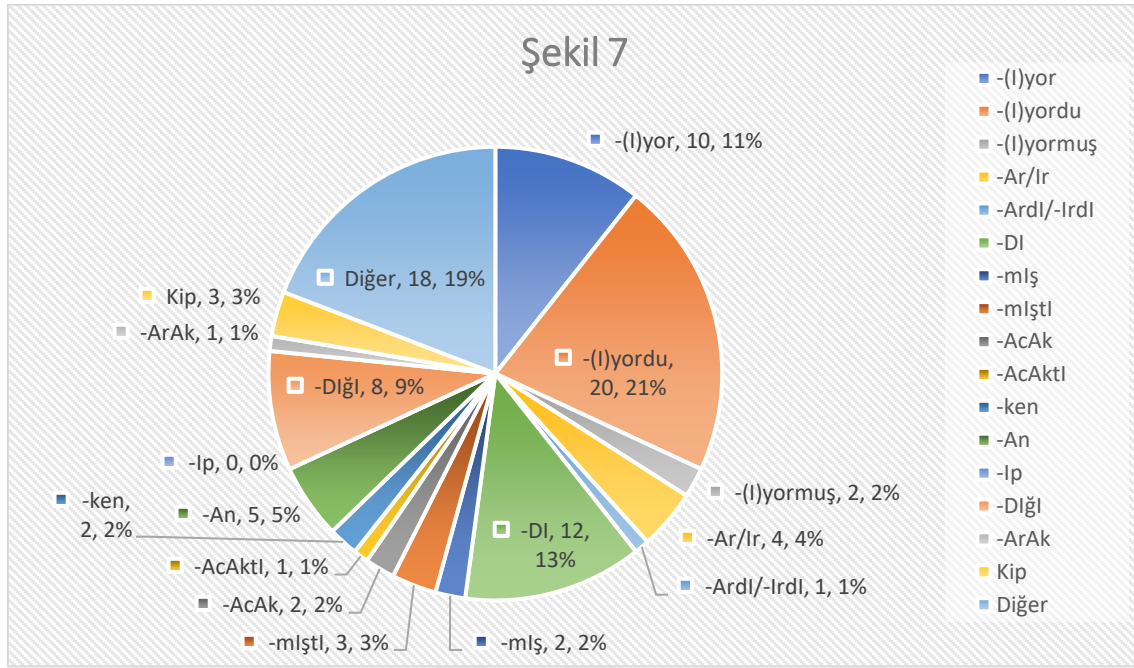
Vesela Lyahova'nın “*On Beş Eylül*” adlı hikâyesi incelenen diğer hikâyelere göre daha güncel bir metin olarak seçilmiştir. Hikâye 2007 yılında “Литературен вестник” (Edebi Gazete)'de ilk defa yayımlanmış ve Türkçeye Sevcan Kence tarafından 2019 yılında çevrilmiştir. Yazarın ilk edebi eseri “*До слънцето*” (Güneşe Kadar) 1993 yılında yayımlanmıştır. Günümüzde Çağdaş Bulgar Edebiyatı için hâlâ önemli eserler yazmaya devam etmektedir. Bu yazarın eserlerinden daha önce Türkçeye hiçbiri çevrilmemiştir.

Vesela Lyahova'nın “On Beş Eylül” Hikâyesinde Tespit Edilen Sürekli Fiillerin Aktarım Örnekleri

Vesela Lyahova'nın “On Beş Eylül” hikâyesinde tespit edilen sürekli fiillerin Türkçe veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 7'de gösterilmektedir.

²⁶² Lyahova, Vesela, “*On Beş Eylül*”, **Dör Yol Ağzından Öyküler** içinde, Çev. Sevcan Kence, Kalem Kültür, İstanbul, 2019, s. 117-124. Orijinal metin için bkz.: Lyahova, Vesela, “Petnaysti septemvri”, **Literaturen vestnik**, Sayı 38, Yıl 17, 21-27.11.2007, s. 16.

Şekil 7. “On Beş Eylül” Hikâyesinde Sürekli Fiillerin Türkçe Karşılıkları

Tablo 18. “On Beş Eylül” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları

-(I)yor	10
-(I)yordu	20
-(I)yormuş	2
-Ar/Ir	4
-ArdI/-IrdI	1
-DI	12
-mİş	2
-mİştI	3
-AcAk	2
-AcAktI	1
-ken	2
-An	5
-Ip	0
-DIğI	8
-ArAk	1
Kip	3
Diğer	18

“On Beş Eylül” adlı hikâyede 94 adet sürekli fiil tespit edilmiştir. Şekil 7’de gösterildiği üzere, incelenen sürekli fiiller; 11% -(I)yor biçimleri ile, 21% -(I)yordu biçimleri ile, 2% -(I)yormuş biçimleri ile, 4% -Ar/Ir biçimleri ile, 1% -ArdI/-IrdI biçimleri ile, 13% -DI biçimleri ile, 2% -mİş biçimleri ile, 3% -mİştI biçimleri ile, 2% -AcAk

biçimleri ile, 1% -AcAktI biçimleri ile, 2% -ken biçimleri ile, 5% -An biçimleri ile, 0% - Ip biçimleri ile, 9% -DIĞI biçimleri ile, 1% -ArAk biçimleri ile, 3% kip biçimleri ile, 19% diğer biçimleri ile verilmiştir. Tespit edilen sürekli fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 19. “On Beş Eylül” Hikâyesindeki Sürekli Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
беше	olacaktı	görünüşü aktarılmamış
вълнуваше се	heyecanlıydı	görünüşü aktarılmamış
убеждаваше	ikna etmeye çalışıyordu	
струва	değdiğini	
бяха	olduğuna	
работеше	çalışıyordu	
провеждаха	yapılıyordu	
стои	kalır	
да се занимаваш	eğitmeye	
просто е глупост	saçmalığın ta kendisiydi	görünüşü aktarılmamış
да правиш	yarmaya	
да прави пари	para yapma	görünüşü aktarılmamış
не изглеждаше	gelmiyordu	
срещаш се	bir araya geliyorsun	
трябва да си вземат	almak isteyen	
купуваш	alır	
виждаш	görüyorsun	
не си сънувала	rüyanda görmediğin	
не ги лъжеш	yalan söylemiyorsun	
показваш	gösterirken	
искат	istediğini	
не може да нямаш	olmaması	
разпознаваш	tanıyorsun	
разпознаваше	tanıyordu	
разпознаваше	ayırt edebiliyordu	
който не знае	bilmeyen	
който знае	bilen	
трябваше да ги слуша	dinlemesi gerekiyordu	
да не я харесва	iyi olmasın	
да показваш	göstermek	
нямаше	yoktu	
ще учиш	okuyacağının	
изразяваше се	dediği	
да му мислят	düşünsün	
чакаше	beklediği	
паркира	park etti	görünüşü aktarılmamış
чака	bekliyordu	

ще развежда	rehberlik edeceğini	
който говори	konuşan	
ставаше	olan	görünüşü aktarılmamış
не звучеше	değil	hatalı çevrilmiş, görünüşü aktarılmamış
да казва	söylerken	
изпитваше неудобство	rahatsız olduğu	
можеше да й бъде	olabilirdi	
продължи да лъже	yalan söylemeye devam etti	
не знаят	bilmiyorlar	
моля	rica edeceğim	
да не казвате	söylememenizi	
изглежда	uzun bir an için ona baktı	görünüşü aktarmak için açıklama yapmamış
не се безпокойте	merak etmeyin	
да кара	gideceğini	
беше го правила	yapmıştı	görünüşü aktarılmamış
да не жестикулира	kısıtlamak	
скръстваше	kavuşturuyordu	
взимаше	alıyordu	
да пише	yazmaya	
да му подсказва	söylemeye	
караше	sürüyordu	
намираше	buluyordu	
да не мълчат	susmamak	
му липсваха	bulamıyordu	
му подсказваше	yardımcı oluyordu	
да специализира	uzmanlığını yapabilmek	
беше учил	eğitim gördüğü	
занимавате се	uğraşıyorsunuz	
преподавате	ders veriyorsunuz	
говорите	konuşuyorsunuz	
ще идват	gelecektir	
получават	alıyorlar	
ставате	olabilirmiş	
извинявайте	affedersiniz	
разбира се	rica ederim	
правила е	yapmış	görünüşü aktarılmamış
предугаждаше	hissediordu	
слушаше	dinliyordu	
не знам	bilmiyorum	
сбогуваха се	vedalaştılar	
беше сигурна	emindi	
бяха наравно	eşitiler	
мислеше	sanmıştı	görünüşü aktarılmamış
не бърза	acelesi yoktu	görünüşü aktarılmamış
минаваха	geçiyordu	
говореха	cıvıldaşarak	
беше пълна	dolup taşmıştı	
не я засягаше	ilgilendirmiyormuş	

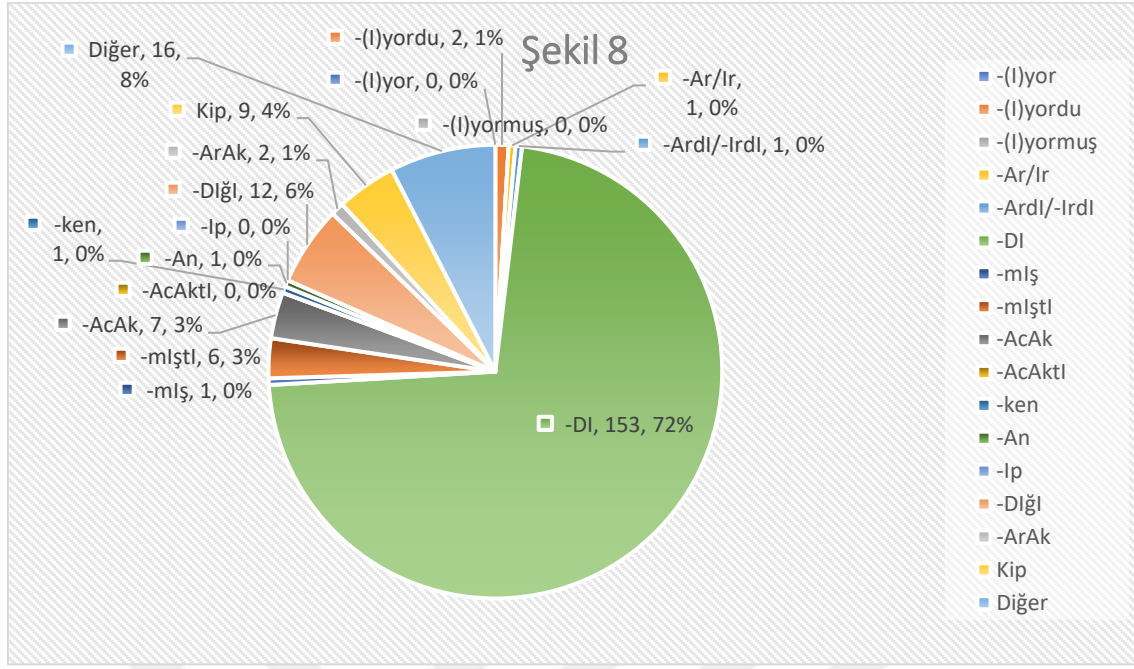
не разбираше	anlamıyormuş	
гледаше	bakıyordu	
имаше	ihtiyacı vardı	
да реши	karar vermeden	
без да обяснява	izah etmeden	
харесва	hoşuna gidip gitmemesine	
можеше да си бъде	olabilirdi	
разсъждаваше	düşüncelerini aktarıyordu	
стараеше се	çalışıyordu	

Tablodaki verilerden, hikâyede yer alan sürekli fiillerin en çok -(I)yordu ile, ardından -(I)yor ve üçüncü sırada da -DI biçimleri ile aktarıldığını görüyoruz. Çevirmen sürekliliği en çok -(I)yordu ile yansıtmıştır. Sürekli fiilleri aktarırken üçüncü sırada -DI ekinin olmasının sürekli görünüşü aktarmada kısmen başarısızlık yarattığını söyleyebiliriz. 94 fiilden 11’inde görünüş hatalı aktarılmıştır. “Изгледа” fiilindeki görünüşü aktarmak için çevirmen “uzun bir an için ona baktı” ifadesiyle doğru ve uygun bir seçim yapmıştır.

Vesela Lyahova’nın “On Beş Eylül” Hikâyesinde Tespit Edilen Süreksiz Fiillerin Aktarım Örnekleri

Vesela Lyahova’nın “On Beş Eylül” hikâyesinde tespit edilen süreksiz fiillerin Türkçe veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 8’de gösterilmektedir.

Şekil 8. “On Beş Eylül” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Türkçe Karşılıkları

Tablo 20. “On Beş Eylül” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Sayılarla Türkçe Karşılıkları

-(I)yor	0
-(I)yordu	2
-(I)yormuş	0
-Ar/Ir	1
-ArdI/-İrdİ	1
-DI	53
-mİş	1
-mİştİ	6
-AcAk	7
-AcAktİ	0
-ken	1
-An	1
-İp	0
-DIğİ	12
-ArAk	2
Kip	9
Diğİr	16

“On Beş Eylül” adlı hikâyede 112 adet süreksiz fiil tespit edilmiştir. Şekil 8’de gösterildiği üzere, incelenen süreksiz fiiller; 0% -(I)yor biçimleri ile, 1% -(I)yordu biçimleri ile, 0% -(I)yormuş biçimleri ile, 0% -Ar/Ir biçimleri ile, 0% -ArdI/-İrdİ biçimleri ile, 72% -DI biçimleri ile, 0% -mİş biçimleri ile, 3% -mİştİ biçimleri ile, 3% -AcAk

biçimleri ile, 0% -AcAktI biçimleri ile, 0% -ken biçimleri ile, 0% -An biçimleri ile, 0% -Ip biçimleri ile, 6% -DIĞI biçimleri ile, 1% -ArAk biçimleri ile, 9% kip biçimleri ile, 8% diğer biçimleri ile verilmiştir. Tespit edilen süreksiz fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 21. “15 Eylül” Hikâyesindeki Süreksiz Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları

Bulgarca (Orişinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
подрани	erken gelmişti	
получи	aldığı	
би взела	alacağı	
скри	söylemedi	
взеха	almışlardı	
не поставиха	koymamışlardı	
можеш да надвикаш	sesini zor duyurduğu	
да им втъпиш	sokmaya çalışmak	
поддаде се	dolduruşuna geldi	
представи	takdim eden	
беше й казала	demişti	
да ги усетиш	anlaman	
без да е чула	çıkmamışken	
би могла да им постави	verebilirdi	
да поправя	düzelmesi gerekiyordu	görünüşü aktarılmamış
трябваше да ги научи	öğrenmelerini sağlamak	
беше казала	itiraz edecek oldu	
да им прочетеш	okuyabilirsen	
ще извадиш	olacağı	
остана	kalması	
да беше станала	olsaydı	
излезе	çıktı	
извади	çıkardı	görünüşü aktarılmamış
набра	arama yaptı	
извъня	çaldı	
досети се	anladı	
бяха казали	söylemişlerdi	
насочи се	yöneldi	
изключи	kapattı	
подаде ръка	selam verdi	
заговори	konusmaya başladı	
даде	uzattı	
да се представи	tanıtma sırası ona geldi	
разколеба	tedirginlik onu duraklattı	
отвори	açtı	
чу се	duydu	
обясни	söyledi	

трябвало да дойде	gelmesi gerektiğini	
била я помолила	rica ettiğini	
да го посрещне	karşılamasını	
дала	verdiğini	
да се свърже	bağlantı kurabilmesi	
изчерви се	kıpkırmızı oldu	
трябваше да заведе	götürmesi gerekiyordu	
кимна	salladı	
разпозна	farkına vardı	
ще загуби	kaybedebilir	kiple çevrilmiş
изпревари	daha çabuk davranarak	
ще ви заведе	götüreceğim	
трябваше да Ви покаже	göstereceği	
кимна	salladı	
покани	davet etti	
седна	oturdu	
упъти	tarif etti	
скръсти	kavuşturdu	
да се престрои	yön değiştirmesi gerektiğini	
откъде да мине	nereye sapacağına	
да попита	soracak	
да измисли	uyduracak	
призна	itiraf etti	
възкликна	şaşırdı	
казахте	söylememiş	
помисли	dedi	
изчерви се	kızardı	
трябваше да измисли	düşünmeliydi	
отпусна	gevşetti	
усети	hissederek	
додаде	devam etti	
опитайте се	deneyin	
да видите	görmeyi	
завийте	sapın	
стигнахме	geldik	
да спре	durmadan	
попита	sordu	
усмихна се	gülümsedi	
не исках да обидя	kırmak istememiştim	
показа	gösterdi	
изтъкна	saydı	
отговори	cevapladı	
да ги е задал	sormadan	
получи се	oldu	
стори й се	öyle geldi	
би взела	algıladı	görünüşü aktarılmamış
да се каже	söylenecek	
да се види	görülecek	
попита	sordu	

ще продължим	devam eder	görünüşü aktarılmamış
обавете ѝ се	arayın	
ще ѝ го върна	geri vereceğim	
поклати	salladı	
каза	döndü	
кажете	söyleyin	
хареса ми	beğendiğimi	
може да го взема	alabileceğimi	
ще запомня	unutmayacağım	
усмихна се	gülümsedi	
не каза	demedi	
помисли	düşündü	
свършил е	iyi iş çıkardığını	
разбрал е	anladığını	
простил е	affettiğinden	
загубила е	zamanını aldığı	
засегна	laf etmişti	
разделиха се	ayrıldıklarında	
погледна	baktı	
е минал	geçtiğini	
влезе	girdi	
премести	değiştirdi	
взе	aldı	
да изключи	kapatana	
помисли	düşündü	
ако ги докараш да те изслушат	dinlemelerini sağlayabilirsin	

Bu verilere göre hikâyede yer alan 112 süreksiz fiilin 53'ü -DI ekiyle Türkçeye aktarılmıştır. İkinci en sık kullanılan ek ise -DIĞI ve sonrasında -AcAk yer almaktadır. Süreksiz fiillerden 4'ü süreklilik anlamı içeren eklerle çevrilmiştir. Bu 4 fiilin tamamında görünüş yanlış aktarılmıştır. Gelecek zamanda olan “*ще загуби*” fiili ise “kaybedecek” yerine kiple çevrilerek “kaybedebilir” şeklinde Türkçeye çevrilmiştir.

Vesela Lyahova'nın “On Beş Eylül” Adlı Hikâyesinde Tespit Edilen İkinci Derece Sürekli Görünüş Fiillerin Aktarım Örnekleri

“On Beş Eylül” hikâyesinde ikinci derece sürekli görünüşe ait 2 fiil tespit edilmiştir. Bu fiillerin birincisi -An biçimiyle, ikincisi ise -(I)yordu biçimiyle aktarılmıştır. Tespit edilen fiiller aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

Tablo 22. “On Beş Eylül” Adlı Hikâyede İkinci Derece Sürekli Görünüşe Sahip Fiillerin Açıklamalı Türkçe Karşılıkları

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
отърква се	sürtünen	
умееше да прикрива	maskeleyebiliyordu	

Vesela Lyahova'nın “On Beş Eylül” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

“On Beş Eylül” adlı hikâyede sürekli, süreksiz ve ikinci derece sürekli görünüşe sahip olan fiiller dışında çevrilmeyen, yanlış çevrilen, fazladan eklenen veya anlamdan çok uzaklaşarak çevrilen 44 adet fiil tespit edilmiştir. Orijinal metninde olup hiç çevrilmeyen 28 adet fiil tespit edilmiştir. Türkçede fazlada 15 adet fiil eklenmiştir. 7 fiil ise farklı yapıyla aktarılmıştır. Bu fiiller aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 23. “15 Eylül” Hikâyesindeki Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

Bulgarca (Orijinal)	Türkçe (Çeviri)	Açıklamalar
остава	noksan kalan biriydi	farklı yapıyla aktarılmış
яви се	görüşmede	farklı yapıyla çevrilmiş
записа да следва	öğrencisiyken	farklı yapıyla çevrilmiş
не си е на мястото	yerinde hissetmemesiyle	farklı yapıyla çevrilmiş
грееше	ışıl ışıldı	farklı yapıyla çevrilmiş
усмихна се	gülümsemeyle	farklı yapıyla çevrilmiş
имат пари	zengin insanlarla	farklı yapıyla çevrilmiş
щяха да й се смеят	-	çevrilmemiş
владееш	-	çevrilmemiş
можеш	-	çevrilmemiş
да се мъчиш	-	çevrilmemiş

можеш да разбереш	-	çevrilmemiş
е почувствал	-	çevrilmemiş
стига	-	çevrilmemiş
да се борят	-	çevrilmemiş
да се унижават	-	çevrilmemiş
да правят	-	çevrilmemiş
наближаваше	-	çevrilmemiş
да каже	-	çevrilmemiş
да видите	-	çevrilmemiş
поддават се	-	çevrilmemiş
искаше	-	çevrilmemiş
ще има	-	çevrilmemiş
да го издържа	-	çevrilmemiş
харесва	-	çevrilmemiş
би изглеждала	-	çevrilmemiş
от която няма да излезе сделка	-	çevrilmemiş
запали	-	çevrilmemiş
-	geldi	fazladan eklenmiş
-	erişmişsin	fazladan eklenmiş
-	demekti	fazladan eklenmiş
-	izahat veremiyordu	fazladan eklenmiş
-	hayal edilen	fazladan eklenmiş
-	okuyordu	fazladan eklenmiş
-	dedi	fazladan eklenmiş
-	saçmaladılar	fazladan eklenmiş
-	hoşuna gitmedi	fazladan eklenmiş
-	içti	fazladan eklenmiş
-	takıldı	fazladan eklenmiş
-	geline	fazladan eklenmiş
-	bırakmıştı	fazladan eklenmiş
-	ilgilendirmiyor	fazladan eklenmiş
-	ilgilendirmiyordu	fazladan eklenmiş

Vesela Lyahova'nın "*On Beş Eylül*" adlı hikâyedeki 206 sürekli ve süreksiz fiilden görünüşü hatalı çevrilen 15 (%7) fiil bulunmaktadır. Kaynak metinde var olan fakat erek metine aktarılmayan 28 fiil ve anlamdan uzaklaşarak hatalı çevrilen 44 fiil ile birlikte hikâyenin orijinal metninden epey farklılaştığı anlaşılmaktadır. Hikâyenin Türkçe çevirisinde bazı cümlelerin yeri değiştirilmiş ve "bana maval okuma" deyiimi fazladan eklenmiştir.

“... фирмата работеше с всякакви важни немци и австрийци.”²⁶³

“... şehir Avustralyalılarla ve Almanlarla dolup taşmıştı.”²⁶⁴

Örnekteki çeviride de görüldüğü gibi “работеше” (çalışıyordu) fiili “dolup taşmıştı” olarak çevrilmiştir.

Bulgarca-Türkçe Çevirilerdeki Görünüşü Aktarma Sorunları başlığı altında Elin Pelin’in “Tırpancılar”, Yordan Yovkov’un “Serafim”, Nikolay Haytov’un “Derviş Tohumu” ve Vesela Lyahova’nın “15 Eylül” hikâyelerinin Türkçe çevirilerinde görünüşün nasıl aktarıldığı incelenmektedir. Dört öyküde toplamda 583 sürekli, 799 süreksiz, 117 hiç çevrilmeyen ve fazladan eklenen 82 fiil, incelememiz kapsamındadır. Sürekli fiillerin %8.74’ünün (51 fiil) ve süreksiz fiillerin %4.50’inin (36 fiil) görünüşleri Türkçeye hatalı aktarılmıştır. Rakam olarak baktığımızda ise hiç çevrilmeyen ve fazladan eklenen fiil sayılarının da yüksek sayıda olduğu göze çarpmaktadır. İncelememiz, çevirmenlerin fiil görünüşüne ve genel olarak fiil çevirilerine yetirince hassas yaklaşmadığını göstermektedir.

İncelenen dört eserden Nikolay Haytov’un “Derviş Tohumu” ve Yordan Yovkov’un “Serafim” hikâyeleri görünüş aktarma konusunda en çok hata yapılan metinler oldukları anlaşılmaktadır. Görünüşü yanlış aktarılmış aynı sayıda fiile sahip olsalar da öykü genelindeki fiillerin toplam sayısı açısından bakıldığında “Derviş Tohumu”nda sürekli ve süreksiz olan 516 fiilinden 28’inin, Yordan Yovkov’un “Serafim” adlı hikâyesinde ise 332 sürekli ve süreksiz fiilden 28’inin görünüşü hatalı çevrildikleri anlaşılmaktadır. Bu durumda “Serafim” adlı hikâyeyi çeviren Acaroğlu’nun, görünüşü aktarmada diğer çevirmenlere göre daha başarısız olduğu söylenebilir.

²⁶³ Lyahova, 2007, a.g.e., s. 16.

²⁶⁴ Lyahova, 2019, a.g.e., s. 119.

Erek dile hiç çevrilmeyen ve fazladan eklenen fiil sayılarının toplamını incelediğimizde ise, “Derviş Tohumu” hikâyesinde bu sayının en yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Yılmaer, bu hikâyede yer alan 73 fiili hiç çevirmemiş, ayrıca 41 fiil eklemiştir. Dört öykünün toplamında ikinci derece sürekli görünüş biçiminde olan 21 fiil tespit edilmiştir. Bu 21 fiilden ise 5 tanesinde görünüş yanlış aktarılmıştır. Hatalı aktarılan fiillerin tümü “Derviş Tohumu” hikâyesinde yer almaktadır.

Araştırmamızda yer verdiğimiz dört hikâyede sürekli, süreksiz ve ikinci derece sürekli görünüşe ait toplamda 1305 fiil incelenmiş ve 101 (%8) fiilin görünüşü Türkçeye yanlış aktarıldığı tespit edilmiştir.

Bulgarcanın genel yapısı olarak fiillerin ve diğer sözcük türlerinin tekrarı tercih edilmemektedir. Tekrar yerine eş anlamlıları kullanılmaktadır. Bulgarcadan Türkçeye yapılan çevirilerde cümlenin daha iyi anlaşılması için önceki cümlede yer alan fiil tekrar edildiğinden fazladan eklenen fiil sayısını arttırmaktadır. Türkçeye yapılan çevirilere fazladan eklenen fiiller bu açıdan incelendiğinde zaman zaman hataya veya yanlış çeviriye sebep olduğu görülmektedir. Bulgarca ve Türkçenin bu yapısal özelliklerinin farklı çalışmalarda daha detaylı bir şekilde incelenmeleri ve irdelenmeleri gerektiği düşüncesindeyiz.

5.2. Türkçe-Bulgarca Çevirilerdeki Görünüşü Aktarma Sorunları

Türkçede görünüşün işaretleyicisi olan zaman eklerinin veya tamamlayıcı görevi gören zarfların Bulgarcadaki sürekli, süreksiz, çift görünüşlü veya ikinci derece sürekli görünüşlü fiiller ile kaynak metnin orijinalliğini bozmadan çevrilmesi gerekmektedir. Bulgarcadaki fiillerin tekrarlanma veya bir kez yapılmaya anlamlarını Türkçedeki fiiller içermese de Bulgarcaya yapılan çeviride eylemler bu ek anlamlarına sonradan sahip

olabilirler. Dolayısıyla Türkçeden Bulgarcaya çeviri yapıldığında yapay bir görünüş yaratılmaması için çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Türkçede isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerinin anlamları bazen sürekli bazen ise süreksiz anlam içeriyor olabilirler. Bu fiillerin hangi görünüşle aktarılacağı cümledeki diğer fiillerin zaman ve görünüşüne bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir.

Bulgarcadaki fiillerin hangi görünüşe sahip oldukları fark etmeksizin Türkçeye çevrilirken eşdeğerliliğin sağlanması bir nebze daha kolay gözükmemektedir. Ancak Türkçeden Bulgarcaya çeviri yapıldığında eklerin zaman, görünüş ve kip anlamlarına göre eşdeğerliliği en iyi şekilde sağlayacak fiiller seçilmelidir.

Çeviride görünüşün nasıl aktarıldığını görmek ve analiz edebilmek için uygulamada tercih edilen yöntemler incelenmelidir. Bu bağlamda dört ayrı Türk yazarın birer hikâyesine başvurularak hikâyelerde yer alan fiiller tespit edilmiş ve Türkçeye aktarma yöntemleri incelenmiştir. Bu doğrultuda Türk yazarların hem farklı anlatım tarzlarının incelenmesi hem de çevirmenlerin görünüş konusundaki tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

5.2.1. Ömer Seyfettin'in "Aşk ve Ayak Parmakları" Adlı Hikâyesi²⁶⁵

Erken yaşta hayatını kaybeden usta yazarımız Ömer Seyfettin'in (1884-1920) kaleminden Bulgarcaya birçok hikâye çevrilmiştir. 1966 yılında "Турски Разкази" (Türkçe Hikâyeler) isimli antolojide "Gizli Mabet" (Тайният храм), "Tos" (Мушкай) ve "Diyet" (Откуп) hikâyeleri Stefka Pırvanova tarafından Bulgarcaya kazandırılmıştır.²⁶⁶ Ayrı kitap olarak ilk defa 2012 yılında Tarık Behram Akın, Orlin Sabev ve Yordanka

²⁶⁵ Seyfettin, Ömer, **Aşk ve Ayak Parmakları**, Haz. Nazım Hikmet Polat, Ötüken, İstanbul, 2020, s. 85-89. Bulgarca metin için bkz.: Seyfettin, Ömer, **İzbrano**, Çev. Alina Karahanova vd., Aspirus, Sofya, 2015, s. 22-26.

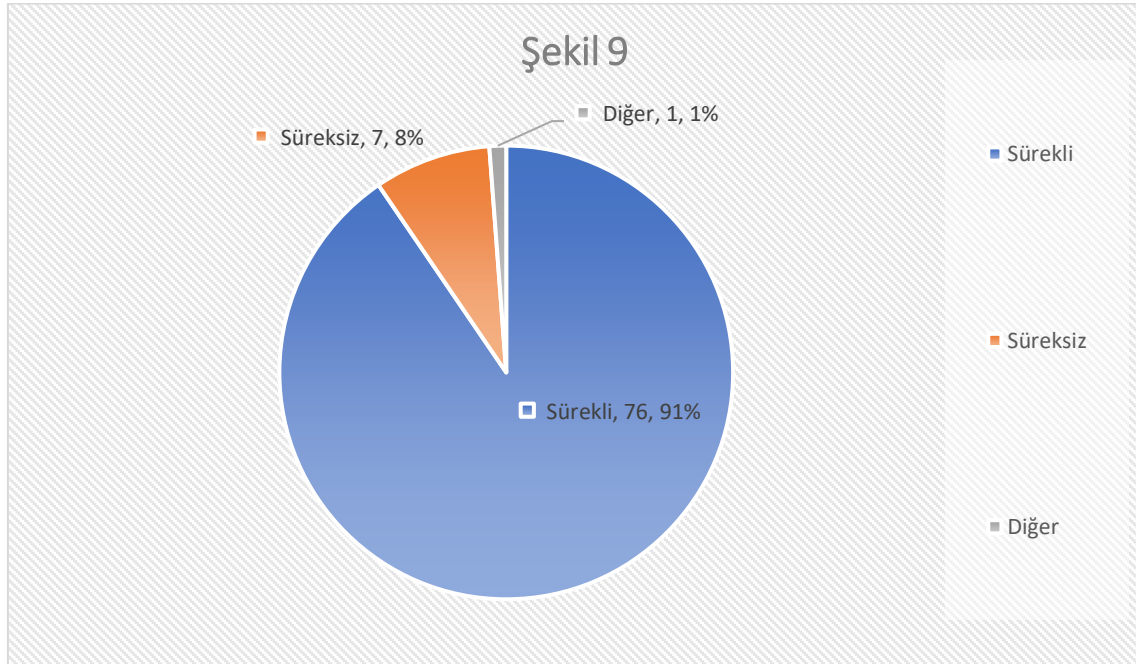
²⁶⁶ İbrahim, Tatarliev, Et al, Turski razkazi, Narodna kultura, Sofya, 1966, s. 60-78.

Zlateva Bibina tarafından çevrilen “*Избрани разкази*” (Seçme Hikâyeler) Bulgarcaya çevrilmiştir.²⁶⁷ İncelemek için seçtiğimiz “*Aşk ve Ayak Parmakları*” adlı hikâye ilk defa 7 Mayıs 1914 yılında “İçtihat” dergisinde yayımlanmıştır.²⁶⁸ Neredeyse 100 yıl sonra ise Emiliya Karahanova tarafından çevrilmiş ve 2015 yılında “*Йомер Сейфеттин - избрано*” (Ömer Seyfettin – Seçme Hikâyeler) kitabında yer almıştır. Bu kitapta Sabriya Tete, Mehmed Karahüseyinov ve Alina Karahanova’nın başka hikâyelerin de çevirileri yer almaktadır.

Ömer Seyfettin’in “Aşk ve Ayak Parmakları” Adlı Hikâyesinde Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Aktarım Örnekleri

Ömer Seyfettin’in “*Aşk ve Ayak Parmakları*” hikâyesinde süreklilik anlamı taşıyan fiillerin Bulgarca veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 9’da yer aldığı gibidir.

Şekil 9. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları

²⁶⁷ Seyfettin Ömer, *İzbrani razkazi*, Çev. Tarık Behram Akın, Orlin Sabev, Yordanka Zlateva Bibina, Bradır (Ümit), Sofya, 2012.

²⁶⁸ Seyfettin, 2020, a.g.e., s. 36.

Tablo 24. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu

Sürekli	76
Süreksiz	7
Diğer	1

“Aşk ve Ayak Parmakları” adlı hikâyede -(I)yor, -(I)yordu, -(I)yormuş, -Ar/Ir, -ArdI/-IrdI, -Ar/Irılmış eklerini içeren 84 fiil tespit edilmiştir. Şekil 9’da gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 91%’i (76’sı) sürekli, 8%’i (7’si) süreksiz fiillerle ve 1% diğer biçimler ile çevrilmiştir. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 25. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Sürekli Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
yalvardın yakardın	молеше	Türkçe metinde tekrarlar uzun sürdüğü anlamı verilmiş Bulgarca ise tek fiil ile aktarılmıştır
istiyorlardı	желаеха	
yalvarıyorum	моля	
merak ediyorum	интересно ми е	
biliyor	знаеш	
bakar	гледат	
bakarım	гледам	
ararım	опитвам се да разбера	farklı fiille aktarılmış
benzetirim	приличат	1. tekil kişi olması gerekirken 3. çoğul kişi olarak çevrilmiş
dikkat ederim	оглеждам	farklı fiille aktarılmış
sanırım	чувствам се	farklı fiille aktarılmış
geliyor	идва	
bakarım	оглеждам	
görür	видя	görünüşü aktarılmamış
derim	казвам	
gelir	идва	
tutar	хваща	
bakarım	поглеждам	görünüşü 2. derece sürekli fiille çevirerek değişmiştir
ararım	опитвам се да разбера	farklı fiille aktarılmış
benzetirim	приличат	
dikkat ederim	оглеждам	
sanırım	чувствам се	farklı fiille aktarılmış

geliyor	идва	
bakırım	оглеждам	
(sürekli) öter	кукурига	“sürekli” ifadesi ile görünüş pekiştirilmiş fakat çeviride yansıtılmamış
ayrılır	разделяме се	
rast gelirim	срещам	
söyler	говори	
güler	смее се	
derim	казвам	
arar	започвам да го оглеждам	
bulurum	успявам да ги намеря	görünüşü aktarılmamış
söylerim	казвам	
olurdun	щеше да станеш	görünüşü aktarılmamış
derler	казват	
zannederler	мислят си	
var	притежавам	
tanırım	познавам	
hareket eder	постъпва	
sokar	жили	
eder	вдига	
gösterir	показва си	
bilmez	липсва	
taklit çıkarır	подражава	
durmaz	неспирно	zarf ile aktarılmış
oynar	играе	
aldatır	мами	
yer	яде	
içer	пие	
bakar	гледа	
diyor	не спирах да се питам	
sevmeğe başlıyordum	започвах да те обичам	
şüpheye düşüyor	изпитвах съмнение	
aldanıyorum	заблуждавам се	
göremiyorum	не го откривам	farklı fiille aktarılmış
farkına varamıyorum	не мога да го усетя	görünüşü aktarılmamış
diyordum	казвах си	
sanıyordum	смятах	
arıyor	търсех	farklı zaman ile aktarılmış
severdim	обикнах	görünüşü aktarılmamış
hatırlarsın	помниш	
yatıyordun	лежеше	
boğuluyor gibi oluyordum	задушавях се	
uzatıyordun	протегна	görünüşü aktarılmamış
kullanıyordun	използваше	
diyordum	казах	
titriyordum	треперех	
bilmiyordun	не разбираше	
çekiyordun	издърпваше	
sıkıyor	стисках	

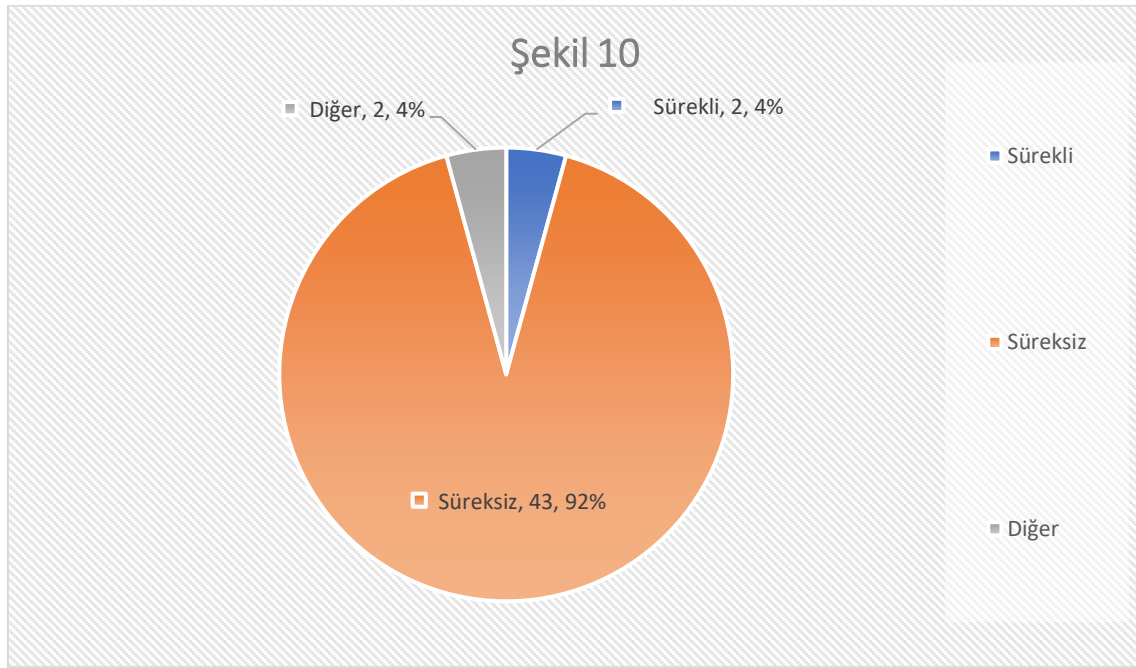
titremeğe başlıyordum	започвах да треперя	
üşüyorsun	зъзнеш	
diyordun	казваше	
anlamıyor	не разбираше	
açıyor	отваряше	
bakıyor	поглеждаше	
kapıyordun	затваряше	
oynuyordun	играеше	
tutuyor	хващаше	
kaldırıyordun	вдигаше	
kullanıyordun	използваше	
zannediyor ... sanıyordum	имах усещането че съм	görünüşü aktarılmamış
nefret ederim	мразя	
fena olursun	ще си изпатиш	görünüşü aktarılmamış

Bu verilerden, hikâyede sürekli anlamı taşıyan eklere sahip 84 fiil doğru bir şekilde sürekli biçimleriyle Bulgarcaya çevrilmiştir. 1 fiil zarf ile çevrilmiş ve 9 fiilin (%11) görünüşü değiştirilerek aktarılmıştır. Çevirmen, 7 (%8) adet fiili Bulgarca'da aynı fiil olmasına rağmen farklı veya bazen yakın anlama gelen fiiller ile aktarmayı tercih etmiştir.

Ömer Seyfettin'in "Aşk ve Ayak Parmakları" Adlı Hikâyesinde Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Aktarım Örnekleri

Ömer Seyfettin'in "*Aşk ve Ayak Parmakları*" hikâyesinde tespit edilen süreksiz fiillerin Bulgarca veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 10'da gösterilmektedir.

Şekil 10. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesinde Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları

Tablo 26. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu

Sürekli	2
Süreksiz	43
Diğer	2

“Aşk ve Ayak Parmakları” adlı hikâyede -DI, -DIydI, -mIş, -mIştI, -mIşmIş, -AcAk, -AcAktI eklerini içeren 47 fiil tespit edilmiştir. Şekil 10’da gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; %92’si (43 fiil) süreksiz, %4’ü (2 fiil) sürekli fiillerle ve %1’i (2 fiil) diğer biçimler ile verilmiştir. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 27. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
sevdin	обикна	
aldın	взе	
vardı	имах	
nail oldun	постигна	
oldu	случи се	

soğudun	изстина	
görmekten kaçtın	започна да ме избягваш	görünüşi aktarılmamış
boşadın	разведе се	
sevmiştim	бях обикнал	
rast gelmedim	не съм срещнал	
takmış	сложили	
tesir etmiştir	повлияли са	
rast gelmiştik	срещнахме се	
aradım	опитах се да разгадая	
bulamadımdı	не успях	
yoktu	нямаше	
yoktu	значи нямаше	
geçirdik	живяхме	
kalkmış	събудил се	
oturmuştum	седях	görünüşi aktarılmamış
dedim	помислих	
doğruldun	станах	2. tekil kişi olan fiil 1. tekil kişi olarak çevrilmiş
giyindin	облякох се	2. tekil kişi olan fiil 1. tekil kişi olarak çevrilmiş
oturdun	седнах	2. tekil kişi olan fiil 1. tekil kişi olarak çevrilmiş
ısıtmamıştı	не беше затоплила	
çarpmağa başladı	започна да бие	
tuttun	хвана	
düşmüş	беше паднал	
kaldırdın	вдигна	
giydin	обу	
çevirdim	извърнах	
hastalandım	разболях се	
oturmuştun	бях седнал	2. tekil kişi olan fiil 1. tekil kişi olarak çevrilmiş
atmağa başladı	започна да бие	
giymemiştin	беше боса	farklı yapı ile aktarılmış
hopladı	подскочи	
sıktım	стиснах	
baktım	погледнах	
kaldırdım	насочих	
gördüm	видях	
ürktüm	уплаших се	
girmedim	не можах да легна	kip ile çevrilmiş
evlenmişim	оженил съм се	
tekamül etmemiş	не се е променило	
kaçtım	избягах	
uzaklaştım	отдалечих се	
yırttım	скъсах	

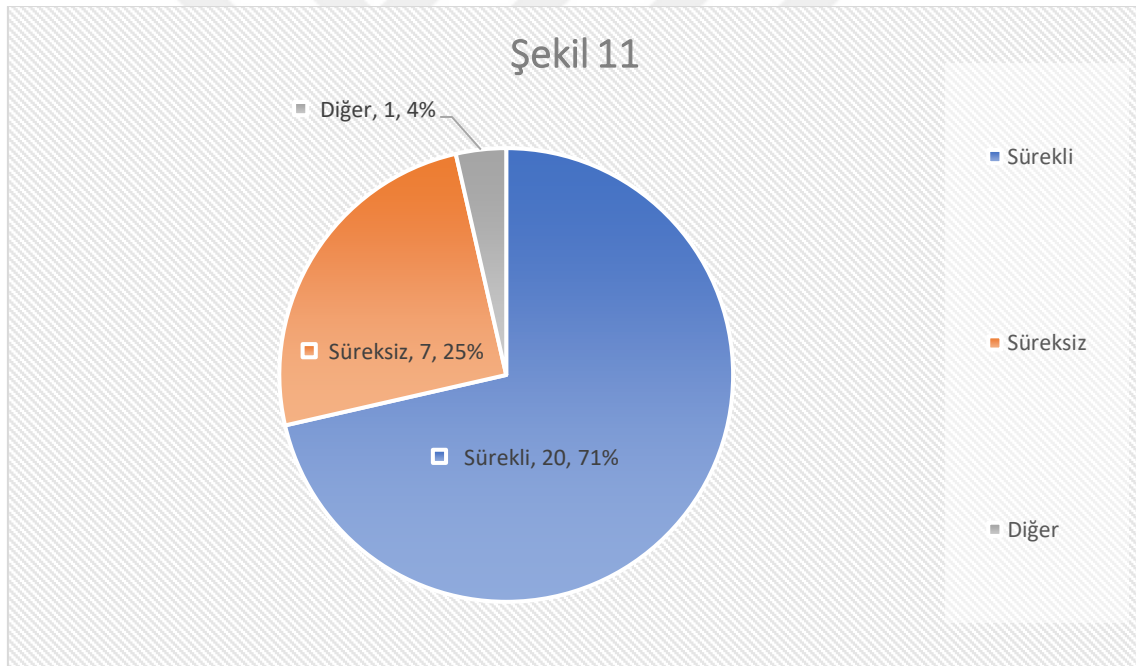
Bu verilerden, hikâyedeki süreksiz anlamı taşıyan eklere sahip fiillerin %92'si (43 fiil) doğru bir şekilde sürekli fiillerle aktarmıştır. 2 fiilde (%4) ise görünüşi

değiştirilerek süreksiz fiillerle aktarılmıştır. 2 fiil (%4) farklı yapıyla Bulgarcaya aktarılmıştır. 4 fiilde ise eylemi gerçekleştiren kişi değişmiş ve anlamdan uzaklaşmıştır.

Ömer Seyfettin’in “Aşk ve Ayak Parmakları” Adlı Hikâyesinde Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Aktarım Örnekleri

Ömer Seyfettin’in “*Aşk ve Ayak Parmakları*” hikâyesinde tespit edilen zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiillerin Bulgarcaya aktarım örnekleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 11’de gösterilmektedir.

Şekil 11. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Bulgarca Karşılıkları

Tablo 28. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Sayı Tablosu

Sürekli	20
Süreksiz	7
Diğer	1

“Aşk ve Ayak Parmakları” adlı hikâyede -An, Dİk, -Ip, -ArAk, -InCA, -ken, -Irken, -mİşken, -DİĞİ, -AcAĞİ, -DİkÇA, -Ar...-mAZ, -DİktAn sonra, -mAdAn önce ve -DİğIndA eklerini içeren 28 yapı tespit edilmiştir. Şekil 11’de gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 71%’i (20 fiil) sürekli, 25%’i (7 fiil) süreksiz fiillerle ve 4%’ü (1 fiil) diğer biçimler ile Bulgarcaya aktarılmıştır. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 29. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

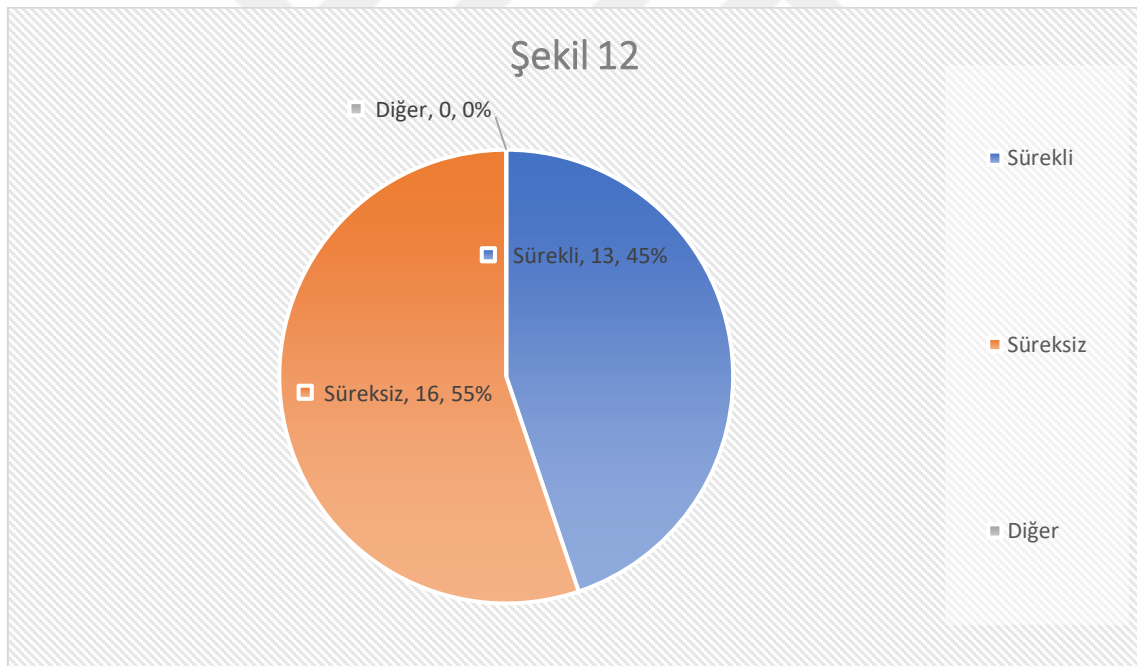
Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
istediğine	което искаха	
alınca	когато получиш	
konusurken	като говоря	
konusurken	като говоря	
geçerken	когато минавам	
otururken	когато седя	
okuduğum	които съм чел	
bakınca	когато го погледна	
bakınca	като го погледна	
ne olduğunu	какво представлява	
benzeyen	който прилича	
gererek	опъват се	
vakvakladıkça	крещи	
olan	е	
bulamadıkça	като не успях да го открия	
olmadığı	като нямаше	
yanan	гореше	
oturarak	както си седеше	
yere seren	с който ме просна	
yattığımız zaman	когато легнеше	1. çoğul kişi 3. tekil olarak çevrilmiş
buruşan	набираше се	
tutup	хващаше	
duyunca	щом видех	
ısınmayan	все още студения	farklı yapıyla aktarılmış
arayıp	търсех	
kullanan	което използва	
bakıp bakıp	непрекъснато те гледах	zaman değişmiş, “непрекъснато” ile görünüş doğru aktarılmıştır
kullandığın	който използваш	

Bu verilerden, hikâyede zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil yapılarının çoğu sürekli fiillerle Bulgarcaya aktarıldığını görüyoruz. 1 (%4) adet fiil farklı bir yapıyla çevrilmiş ve “bakıp bakıp” Bulgarcaya “*непрекъснато*” (sürekli) zaman zarfıyla pekiştirilerek görünüşü doğru aktarılmıştır.

Ömer Seyfettin’in “Aşk ve Ayak Parmakları” Adlı Hikâyesindeki Kip Yapılarının Aktarım Örnekleri

Ömer Seyfettin’in “*Aşk ve Ayak Parmakları*” hikâyesinde kip oluşturan fiillerin Bulgarcaya aktarım örnekleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 12’de gösterilmektedir.

Şekil 12. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Bulgarca Karşılıkları

Tablo 30. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Sayı Tablosu

Sürekli	13
Süreksiz	16
Diğer	0

“Aşk ve Ayak Parmakları” adlı hikâyede kip oluşturan 29 yapı tespit edilmiştir.

Şekil 12’de gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 45%’i (13 fiil) sürekli, 55%’i (16 fiil) süreksiz fiillerle Bulgarcaya aktarılmıştır. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 31. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
zannetme	не си мисли	
istemeyesin	защо не искаш	
bulsan	дори да намериш	
istemeyesin	защо не искаш	
varsa	колкото да има	
geleydin	ако беше се родил	
varsa	има	
kakmayaydım	да не бях станал	
gayret etsen	ако положеше ... усилия	
almak değil	не за да вземеш	
açmak	да отваряш	
düzeltemek	да оправяш	
tutup kaldırmak	не да вдигаш	
yemek yiyebilecek	можеше да се храниш	
kullanan	използва	
koy	сложи	
sakın	да не си посмял	
hükmet	отсъди	
göndermeye kalkma	да ми пишеш	
olamaz	не може да бъде	
olamaz	не притежава	
benzetemiyordum	не можех да те оприлича	
örtemiyordu	не можеше да покрие	
almak için	за да вземеш	
görmemek için	за да не гледам	
bulamayacaksın	няма да намериш	
çalabilecektin	можеше да свириш	
bulamadığım	не можех да намеря	
bulamayınca	като не можах да откроя	

Bu verilerden, hikâyedeki kip yapılarının çoğu süreksiz fiillerle Bulgarcaya aktarıldığını görüyoruz. Görünüş açısından ise tüm fiiller doğru çevrilmiştir.

**Ömer Seyfettin’in “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesinde Çevrilmeyen
veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller**

“Aşk ve Ayak Parmakları” adlı hikâyede çevrilmeyen, yanlış çevrilen, fazladan eklenen veya anlamdan uzaklaşarak çevrilen 31 adet fiil tespit edilmiştir. Orijinal metinde bulunan 6 fiil hiç çevrilmemiştir. Bulgarcaya fazladan 14 adet fiil eklenmiş ve 5 fiil yanlış aktarılmıştır. Bu fiiller aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 32. “Aşk ve Ayak Parmakları” Hikâyesinde Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
sevmek başka bir şeydir	разбира	yanlış çevrilmiş
izdivacımdan evvel	да се оженим	yanlış çevrilmiş
uzun uzun dalışlarımı	дълго и с увлечение гледах	yanlış çevrilmiş
döndün	угасна	yanlış çevrilmiş
geldim	спечелих	yanlış çevrilmiş
girmiş	са	yanlış çevrilmiş
gösteren	-	çevrilmemiş
bildiğim	-	çevrilmemiş
ezer	-	çevrilmemiş
durmaz	-	çevrilmemiş
kımıldamayarak	-	çevrilmemiş
uzundu	-	çevrilmemiş
-	има	fazladan eklenmiş
-	си	fazladan eklenmiş
-	са	fazladan eklenmiş
-	има	fazladan eklenmiş
-	гледат	fazladan eklenmiş
-	гледат	fazladan eklenmiş
-	си има	fazladan eklenmiş
-	облечен е	fazladan eklenmiş
-	сложени	fazladan eklenmiş
-	опитвайки се да открия	fazladan eklenmiş
-	имат	fazladan eklenmiş
-	има	fazladan eklenmiş
-	е студено	fazladan eklenmiş
-	приличаха	fazladan eklenmiş

“Aşk ve Ayak Parmakları” adlı hikâyenin çevirisinde kaynak metne yeterince sadık kalınmamıştır. Paragraf başları değiştirilmiş ve erek metne farklı aktarılmıştır.

Hasan ve Âsime'nin mektuplarının başındaki numaralandırma erek dile yansıtılmamıştır. Sürekli anlamı taşıyan eklere sahip 84 fiilden 9'u ve süreksiz anlamı taşıyan 47 fiilden 2'si farklı görünüşle Bulgarcaya aktarılmıştır. 15 fiil farklı aktarılmış ve anlamdan uzaklaşarak çevrilmiştir. Hikâye kısa olmasına rağmen toplam fiillerle kıyaslandığında Bulgarcaya fazladan eklenen 14 fiil sayısı yüksek bir rakamdır. Kaynak metinde olup hiç çevrilmeyen 6 fiil tespit edilmiştir. Aynı zamanda 6 fiilde eylemi gerçekleştiren kişi (şahıs) değiştirilmiş ve metnin okuyucu tarafından yanlış anlaşılmasına sebep olmaktadır.

5.2.2. Aziz Nesin'in "Aslan Payı" Adlı Hikâyesi²⁶⁹

Aziz Nesin eserleri Bulgarcaya en çok çevrilen yazarlar arasında yer almaktadır. Bulgarcaya ilk defa 1963'te "*Един луд избяга*" (Bir Deli Kaçtı) isimli hikâyeler kitabı Donka Melamed tarafından çevrilmiştir. "*Какви сме магарета*" (Ah Biz Eşekler) (1967), "*Зюбюк*" (Zübük) (1967), "*Кралят на футбола*" (Gol Kralı) (1976), "*Познаваме се от някъде*" (Nereden Tanışıyoruz, hikâye seçkisi) (1978), "*Живее ли Яшар*" (Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz) (1979), "*Единственият път*" (Tek Yol) (1984) adlı romanı, "*Имало едно време*" (Memleketin Birinde) (2015), "*Честито господине*" (Gözünüz Aydın Efendim) (2017) kitap olarak çevrilen eserleri arasındadır.²⁷⁰ 2013 yılında ise "*Палавите вдовици*" (Hadi Öldürsene Canıkom) isimli oyunu Sofya'da sahnelenmiştir.²⁷¹ Birçok dergi, gazete ve antoloji için de Aziz Nesin'in eserleri çevrilmiştir. İncelemek için seçtiğimiz "*Aslan Payı*" hikâyesi 2015'te Semra Ahmet tarafından Bulgarcaya çevrilen "*Имало едно време*" (Memleketin Birinde) isimli kitaptan alınmıştır.

²⁶⁹ Nesin, Aziz, **Memleketin Birinde**, Nesin Yayınevi, İstanbul, 2004. Bulgarca metin için bkz.: Nesin, Aziz, **İmalo edno vreme**, Çev. Semra Ahmed, Prometey, Sofya, 2015, s. 106-110.

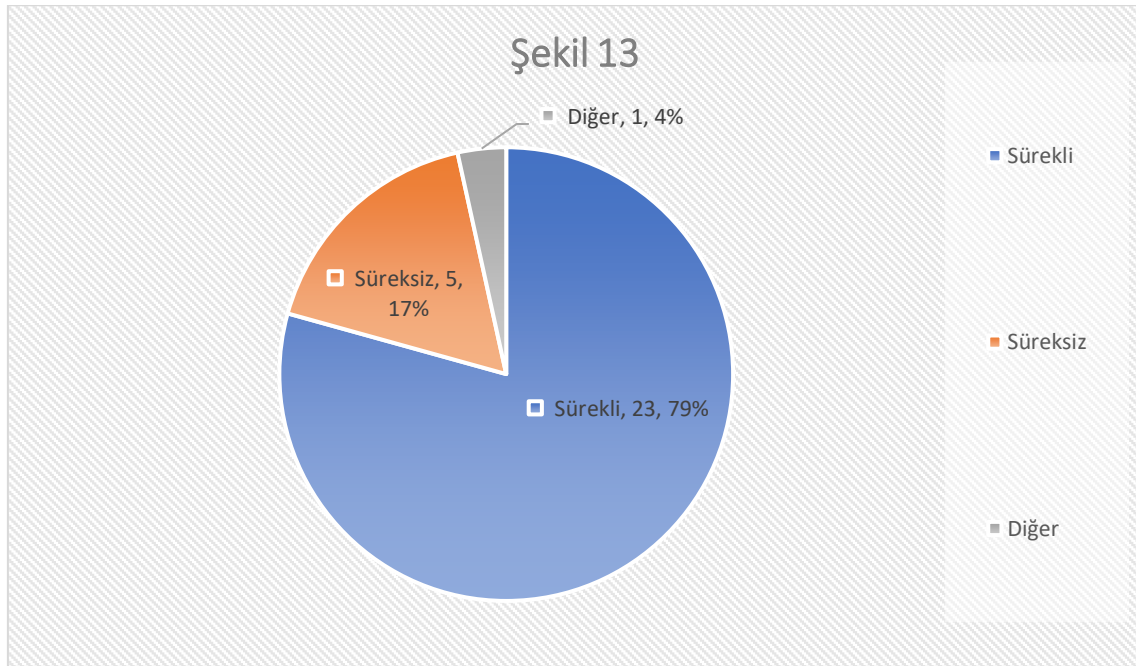
²⁷⁰ <https://plus.bg.cobiss.net/opac7/bib/search> (Erişim tarihi: 10.10.2021).

²⁷¹ https://theatre.art.bg/палавите-вдовици-съседки_872_7_20 (Erişim tarihi: 10.10.2021).

Aziz Nesin’in “Aslan Payı” Adlı Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Aktarım Örnekleri

Aziz Nesin’in “*Aslan Payı*” hikâyesindeki süreklilik anlamı taşıyan fiillerin Bulgarca veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 13’te gösterilmektedir.

Şekil 13. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları

Tablo 33. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu

Sürekli	23
Süreksiz	5
Diğer	1

“*Aslan Payı*” adlı hikâyede -(I)yor, -(I)yordu, -(I)yormuş, -Ar/Ir, -ArdI/-IrdI, -Ar/IrmIş eklerini içeren 29 fiil tespit edilmiştir. Şekil 13’te gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 79%’ü (23 fiil) sürekli, 17%’si (5 fiil) süreksiz fiillerle ve 4%’ü (1 fiil) diğer biçimler ile çevrilmiştir. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 34. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Eklerle Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orişinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
uğraşırlar	трудели се	zaman değışmiş
çalışırlar	ловували	zaman değışmiş
terler	без да подвият	görünüşü aktarılmamış, yanlış fiil tercih edilmiştir
öderlermiş	давали	
verirmiş	давала	
sunarmış	предоставял	
oturur	стоял	zaman değışmiş
yer	ядял	zaman değışmiş
içer	пиел	zaman değışmiş
keyif sürermiş	забавлявали	3. tekil kiőı olan fiil 3. çoğul kiőı olarak çevrilmiş
boy gösterir	изправял се	zaman değışmiş
sallar	започвал да размахва	
yalar	да си облизва	
kükreir	да реве	
keyfine dalarmış	отдавал се на развлечения	
atarmış	хвърлял	
veriyoruz	трябва да даваме	kiple çevrilmiş
kalkıyorsunuz	опитвате се	
verir	ще ви дам	görünüşü aktarılmamış
dozururum	да се нахраните	görünüşü aktarılmamış
zarına bakarım	ще се справя	görünüşü aktarılmamış
şakırlarmış	чуруликали	
pay alıyorlar	получавали	zaman değışmiş
batırır	наранявало	zaman değışmiş
akarmış	плачело	
döküyorsun	пееш	
bekleriz	ще те пазим	
durur	без да се бави	sürekli fiil fakat yanlış çevrilmiş ve görünüşü doğru aktarılmamış
eder	не можел да направи	görünüşü aktarılmamış

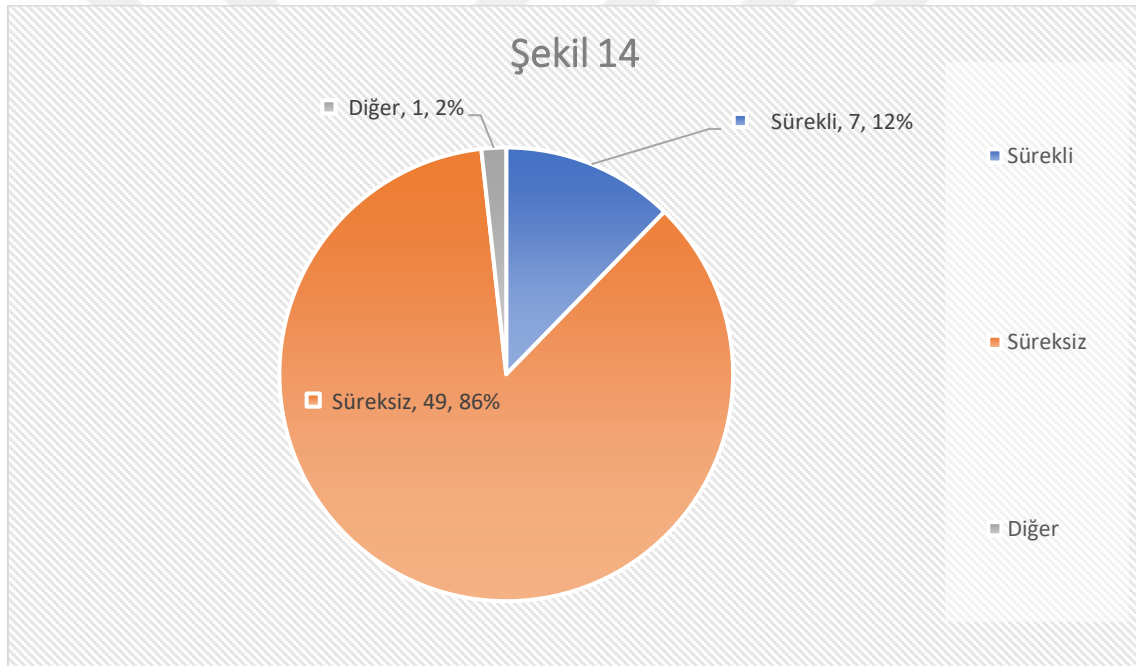
Bu verilerden, hikâyede sürekli anlamı taşıyan eklere sahip fiillerin %79’i doğru bir şekilde sürekli fiillerle Bulgarcaya çevrilmiştir. 29 fiilden 5’inde (%17) görünüşü hatalı aktarılmıştır. Kaynak metinde “veriyoruz” fiili “*трябва да даваме*” - “vermemiz gerekir” (sürekli) olarak gereklilik kipiyle Bulgarcaya çevrilmiştir. Beş fiil farklı bir

zamanla aktarılmış ve anlam değişimine uğramıştır. Süreklilik anlamı içeren 5 fiil ise hatalı bir şekilde süreksiz fiillerle çevrilmiştir.

Aziz Nesin’in “Aslan Payı” Adlı Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Aktarım Örnekleri

Ömer Seyfettin’in “*Aslan Payı*” hikâyesindeki tespit edilen süreksiz fiillerin Bulgarca veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 14’te gösterilmektedir.

Şekil 14. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları

Tablo 35. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu

Sürekli	7
Süreksiz	49
Diğer	1

“*Aslan Payı*” adlı hikâyede -DI, -DIydI, -mIş, -mIştI, -mIşmIş, -AcAk, -AcAktI eklerini içeren 57 fiil tespit edilmiştir. Şekil 14’te gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 86%’sı (49 fiil) süreksizlik anlamı taşıyan eklerle, 12%’si (7 fiil) süreklilik anlamı taşıyan

eklerle ve %2'si (1 fiil) diğer yapılarla aktarılmıştır. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 36. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
varmış	живеел	görünüşü aktarılmamış
egemenliği altına almış	бил подчинил	
vergi koymuş	вземал	görünüşü aktarılmamış
vermek zorundaymış	била принудена да занесе	
almış	решил да си вземе	
ayaklanma olmuş	надигнал бунт	
getirmişler	донесли	
anlamışlar	осъзнали	
dank etmiş	ударило	
yükseltmişler	пропели	
bildirmişler	съобщили	
havlamışlar	съобщили	
gitmiş	стигнала	
kuşkulanmış	поколебал	
yollamış	изпратил	
sızmıştır	промъкнали са се	
koymuş	затворил	
kesilmiş	настъпила тишина	
iletmişler	занесли	
kükremiş	изревал	
yasak edilmiş	забрали да се правят	görünüşü aktarılmamış
çıkarmış	издал	
dalmışlar	хванали да претърсят	görünüşü aktarılmamış
konmuş	бил кацнал	
görmüşler	видели	
düşünmüşler	решили	
demiş	казал	
yutmamış	не се хванал	
havlamışlar	лаели	görünüşü aktarılmamış
dayanamamış	изтървал	
kaldırmışlar	хукнали	
vermişler	да съобщят	
demiş	казал	
havlamış	казало	
inanmış	повярвал	
uyuyakalmış	заспал	
kapmış	сграбчил	
anlamış	разбрал	
yetişmiş	настигнало	
kurmuş	приложило	

geçirmiş	хванало	
demiş	казал	
yakaladınız	хванахте	
işkillenmişler	поколебали	
alkışlamadı	не е ръкопляскало	
dua etmedi	не се е помолило	
kurtulmuş	освободил	
uçmuş	полетял	
konmuş	кацнал	
küfür savurmuş	произнесъл ругатня	
savurmuş	изругал	
yok edecek	развалящи	farklı yapıyla çevrilmiş, görünüşü aktarılmamış
bulacak	ще стигне	
eğlendirecek	да забавляват	görünüşü aktarılmamış
yapacağım	ще стане	
verecek	ще получите	
bağışlayacak	ще ви даде	

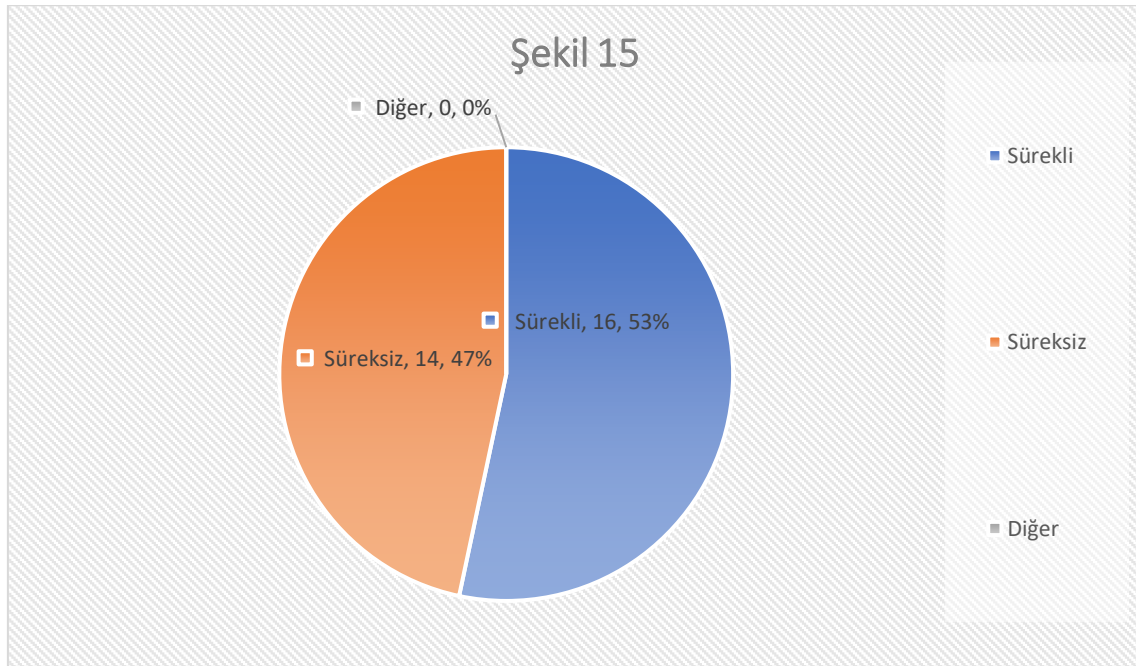
“Aslan Payı” adlı hikâyedeki süreksizlik anlamı taşıyan eklere sahip fiillerin %86’si doğru bir şekilde sürekli fiillerle aktarılmıştır. 6 (%12) fiil sürekli fiillerle aktarılmış ve görünüşleri yanlış çevrilmiştir. Bu fiillerden 1 tanesi²⁷² anlamı gereği sürekli fiille doğru yansıtılmıştır. -y(A) + -mİş’li birleşik yapılar süreklilik anlamı taşırlar. Bu hikâyede yer alan “*yemek vermeye başlamış*” (започнал да ги храни), “*şakımaya başlamışsınız*” (чуруликали сте), “*anlatmaya başlamışlar*” (започнали да изразяват), “*dönmeye başlamışlar*” (започнали да обикалят) ve “*koşmaya başlamış*” (започнал да тича) birleşik yapıları -mİş ekini içerseler de, içsel anlamda gerçekleşmeye devam eden eylemleri ifade etmektedirler. Sürekli fiillerle aktarılmış olan bu fiillerin görünüşü doğru çevrilmiştir. Bu birleşik fiiller -mİş ekini içeriyor olsalar da yapı itibarıyla süreklilik anlamı taşıdıkları için yukarıdaki tabloya dâhil edilmemişlerdir. Bu yapılar haricinde “Aslan Payı” hikâyesinde “*kesmeye başlamışlar*” (бил отрязан) ifadesi süreksiz fiille çevrilmiş ve görünüşü yanlış aktarılmıştır.

²⁷² “alkışlamadı” fiili “не е ръкопляскало” şeklinde çevrilmiştir. Bu fiilin kullanılması doğru olmuş fakat fiilin zamanı hatalı aktarılmıştır.

Aziz Nesin’in “Aslan Payı” Adlı Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Aktarım Örnekleri

Aziz Nesin’in “*Aslan Payı*” hikâyesinde tespit edilen zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiillerin Bulgarcaya aktarım örnekleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 15’te gösterilmektedir.

Şekil 15. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Bulgarca Karşılıkları

Tablo 37. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Sayı Tablosu

Sürekli	16
Süreksiz	14
Diğer	0

“*Aslan Payı*” adlı hikâyede -An, Dİk, -İp, -ArAk, -InCA, -ken, -Irken, -mİşken, -Dİğİ, -AcAğİ, -DİkÇA, -Ar...-mAZ, -DİktAn sonra, -mAdAn önce ve -DİğİndA eklerini içeren 30 yapı tespit edilmiştir. Şekil 15’te gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 53%’ü

(16 fiil) sürekli, 47%’si (14 fiil) süresiz fiillerle Bulgarcaya aktarılmıştır. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 38. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
yakaladığı	е убил	yanlış çeviri
koyarak	получавал	yanlış çeviri
koruyan	които го пазели	
duyan	чули	
duyduğuma	чух	
şakıyıp	да си чуруликате	
ötüp	да си чуруликате	
tutturup	продължили да говорят	yanlış çeviri
diye çileyip	подканвали	yanlış çeviri, görünüşü aktarılmamış
kızan	ядосал се	
çektığı	патят	
çileyen	оплакваш се	yanlış çeviri
kesilen	отрязаните	
anlayan	който разбрал	
olup olmadığı	за да го открият	
damlarken	бликала	
çalışıp çabalayıp	трябва да работим	yanlış çeviri
koşup	да бягат	
koşup	хукнали	
yumar yummaz	затворил	görünüşü aktarılmamış
tongaya bastığını	попаднал в клопка	
varıp	искал да стигне	görünüşü aktarılmamış
yavaşlar yavaşlamaz	започнал да тича по-бавно	
açınca	отворил	
inananın	който вярва	
dua edenin	моли се	
alkışlayanın	който аплодирал	
kesmekle baş edilemeyeceğini	няма да се справи	yanlış çeviri
duracağınız	да си чуруликате	yanlış çeviri
gelmek istemeyen	които не желаят да дойдат	

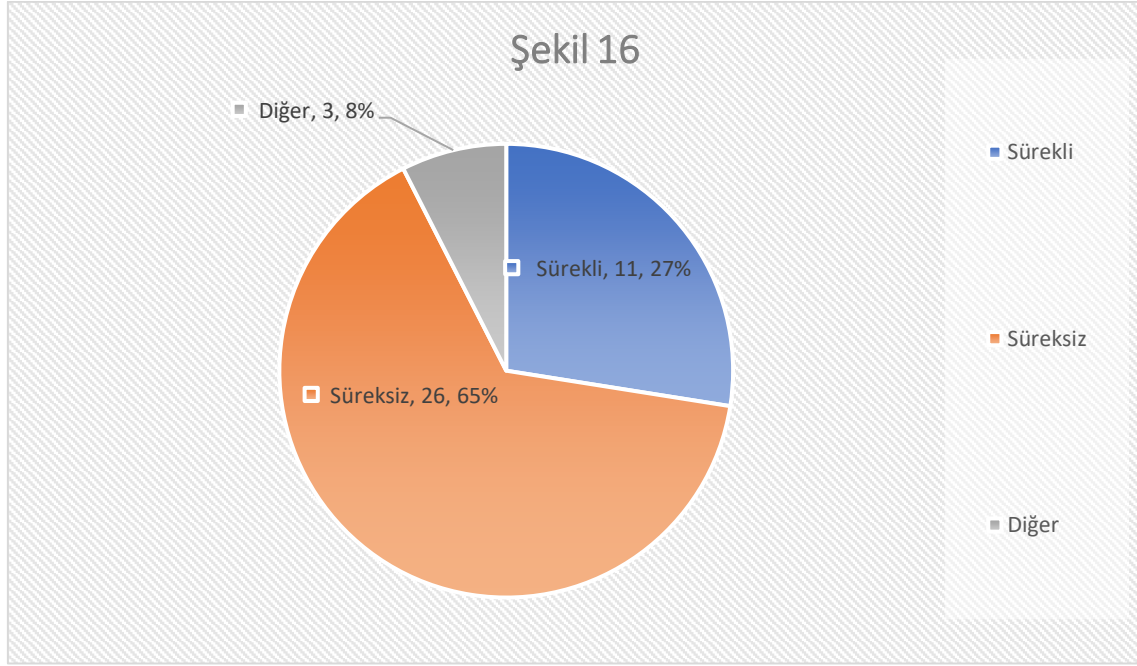
Tablodaki verilere göre sıralanan fiillerin 8’i (%27’si) yanlış çevrilmiş ve 3 (%10) fiilin görünüşü değiştirilerek aktarılmıştır.

Aziz Nesin’in “Aslan Payı” Adlı Hikâyesindeki Kip Yapılarının Aktarım

Örnekleri

Aziz Nesin’in “*Aslan Payı*” hikâyesindeki kip oluşturan fiillerin Bulgarcaya aktarım örnekleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 16’da yer almaktadır.

Şekil 16. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Bulgarca Karşılıkları

Tablo 39. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Sayı Tablosu

Sürekli	11
Süreksiz	26
Diğer	3

“*Aslan Payı*” adlı hikâyede kip oluşturan 40 yapı tespit edilmiştir. Şekil 16’da gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 27%’si (11 fiil) sürekli, 65%’i (26 fiil) süreksiz fiillerle çevrilmiş, %8’i (3 fiil) kiple aktarılmamıştır. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 40. “Aslan Payı” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
yiyemez	нямала право да изяде	görünüşü aktarılmamış
geçirse	успявала да си хване	görünüşü aktarılmamış
gelin	елате	
eğlendirin	забавлявайте	
varsa	ако има	
dil döksünler	нека продължат да агитират	
çile	пейте	
çile	пейте	
kesilsin	отрежете	
koparılması	трябвало да се обезглавят	
şakıyabiliyor	не смеело да каже	yanlış çevrilmiş, görünüşü aktarılmamış
kaş göz edebiliyor	да направи	
yedirelim	да си лежи	yanlış çevrilmiş
yakalayın	да го заловите	
yakalarsa	който го хване	
uyu	полегни	yanlış çevrilmiş, görünüşü aktarılmamış
dokunamaz	няма да може да те докосне	
gelin	елате	
dua edelim	да се помолим	
alkışlayalım	да ръкопляскаме	
dua edeyim	за да се помоли	1. tekil kişi yerine 3. tekil kişi olarak çevrilmiş
kızdırıp konuşturmak için	да предизвикат	
korkutmak için	да уплаши	
yanarmak için	да го предадат	
bildirmek amacıyla	да каже	
uyarmak için	за да предупреждаваш	görünüşü aktarılmamış
kazanmak için	да получи	
almak için	за да вземе	
vermek için	да му поднесем	
alkış tutmak	започнало да ръкопляска	görünüşü aktarılmamış
şakımaya	пеели	kiple aktarılmamış
çilemeye	чуруликали	kiple aktarılmamış
kışkırtmaya	да настроите	
ayaklandırmaya	да се бунтуват	
iş yapmış olmak için	да се раздвижи	yanlış çevrilmiş
korkutmak için	да уплаши	
dinlen	да поспиш	yanlış çevrilmiş
devşirin	събирайте	yanlış çevrilmiş
ne yapsın	останали	kiple aktarılmamış
bağlamak için	решил да пробва	yanlış çevrilmiş

Bu verilerden, hikâyede bulunan kip yapılarının çoğunun süresiz fiillerle Bulgarcaya aktarıldığını görüyoruz. 6 (%15) adet yapının görünüşü değiştirilmiş, 7 (%17) fiil yanlış aktarılmış ve 3 (%7) fiil kiple çevrilmemiştir.

Aziz Nesin’in “Aslan Payı” Hikâyesinde Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

“Aslan Payı” adlı hikâyede çevrilmeyen, yanlış çevrilen, fazladan eklenen veya anlamdan uzaklaşarak çevrilen 61 adet fiil tespit edilmiştir. Kaynak metinde olan 36 fiil hiç çevrilmemiştir. Bulgarcaya fazladan 21 adet fiil eklenmiş ve 4 fiil yanlış aktarılmıştır. Bu fiiller aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 41. “Aslan Payı” Hikâyesinde Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
yummuş	не бил спал	yanlış çevrilmiş
koşmuşlar	отишли	yanlış çevrilmiş
ulumuşlar	оплаквали	yanlış çevrilmiş
dediğini yapmak zorunda kalmışlar	не искало да бъде наклеветено	yanlış çevrilmiş
didinirler	-	çevrilmemiş
ayırır	-	çevrilmemiş
önlemek için	-	çevrilmemiş
geldiğinden	-	çevrilmemiş
başlamışlar	-	çevrilmemiş
koşup	-	çevrilmemiş
bulmuş	-	çevrilmemiş
yapmakta direnenler olursa	-	çevrilmemiş
yakanızdadır	-	çevrilmemiş
diller döker	-	çevrilmemiş
olup dururken	-	çevrilmemiş
gitti	-	çevrilmemiş
belasıdır	-	çevrilmemiş
çileyemediklerinden	-	çevrilmemiş
kaş göz ederek	-	çevrilmemiş
yükseliyorlar	-	çevrilmemiş
olmalı	-	çevrilmemiş
yapan	-	çevrilmemiş
anlamak için	-	çevrilmemiş
dönmeye başlamışlar	-	çevrilmemiş

çıkılmış	-	çevrilmemiş
gelmişler	-	çevrilmemiş
geçmiş	-	çevrilmemiş
kaptırmış	-	çevrilmemiş
koşmuş	-	çevrilmemiş
koşmuş	-	çevrilmemiş
durur	-	çevrilmemiş
demiş	-	çevrilmemiş
havlayalım	-	çevrilmemiş
haber verirler	-	çevrilmemiş
havlamış	-	çevrilmemiş
yakalarlarsa	-	çevrilmemiş
çırpınırken	-	çevrilmemiş
verirlermiş	-	çevrilmemiş
gelir	-	çevrilmemiş
böğürür	-	çevrilmemiş
-	като се стигне	fazladan eklenmiş
-	като се започне	fazladan eklenmiş
-	сядал	fazladan eklenmiş
-	да се раздвижи	fazladan eklenmiş
-	искаме	fazladan eklenmiş
-	съобщили	fazladan eklenmiş
-	разнесла	fazladan eklenmiş
-	поколебал	fazladan eklenmiş
-	да каже	fazladan eklenmiş
-	няма да имам	fazladan eklenmiş
-	ще им се случи	fazladan eklenmiş
-	предупредих	fazladan eklenmiş
-	бягайте	fazladan eklenmiş
-	изненадал	fazladan eklenmiş
-	да даде	fazladan eklenmiş
-	следвало	fazladan eklenmiş
-	посегнало	fazladan eklenmiş
-	решил да се намеси fazladan cümle eklenmiş	fazladan eklenmiş
-	знае	fazladan eklenmiş
-	дръпнало	fazladan eklenmiş
-	изтървал	fazladan eklenmiş

Aziz Nesin'in "Aslan Payı" hikâyesi üzerinde yapılan inceleme sonucunda süreklilik anlamı taşıyan eklerle çevrilen 5 fiilin, süreksizlik anlamı içeren eklerde 6 fiilin, sıfat-fiil/isim-fiil/zarf-fiil yapılarındaki 3 fiilin, kip oluşturan yapılarda 6 fiilin görünüşü değiştirilerek Türkçeye aktarılmıştır. Bu hikâyede toplamda incelenen 160 fiilden 20'sinin (%13'ünün) görünüşü kaynak metinde yer alan görünüşten farklı aktarılmıştır.

5.2.3. Sait Faik Abasıyanık'ın “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Adlı

Hikâyesi²⁷³

Usta yazar Sait Faik Abasıyanık'ın Bulgarcaya toplamda 3 kitabı çevrilmiştir. Bulgarcaya ilk defa Gülçin Çeşmecieva tarafından 1968 yılında “*Някакви хора - разкази*” (Bazı İnsanlar - Hikâyeler) isimli kitabı Bulgarcaya kazandırılmıştır. Ardından Stefka Pırvanova'nın çevirdiği seçme hikâyeler içeren “*Къщата на чайка*” (Topal Martı) kitabı 1983 yılında Bulgaristan'da yayımlanmıştır. Yazarın Bulgar okuyucusuna sunulan son kitabı ise Kadriye Cesur tarafından çevrilen ve 2015 yılında basılan “*Малки хора*” (Birtakım İnsanlar/Medar-ı Maişet Motoru) isimli romanıdır. İncelediğimiz hikâye “*Topal Martı*” adlı kitaptan alınmıştır.²⁷⁴

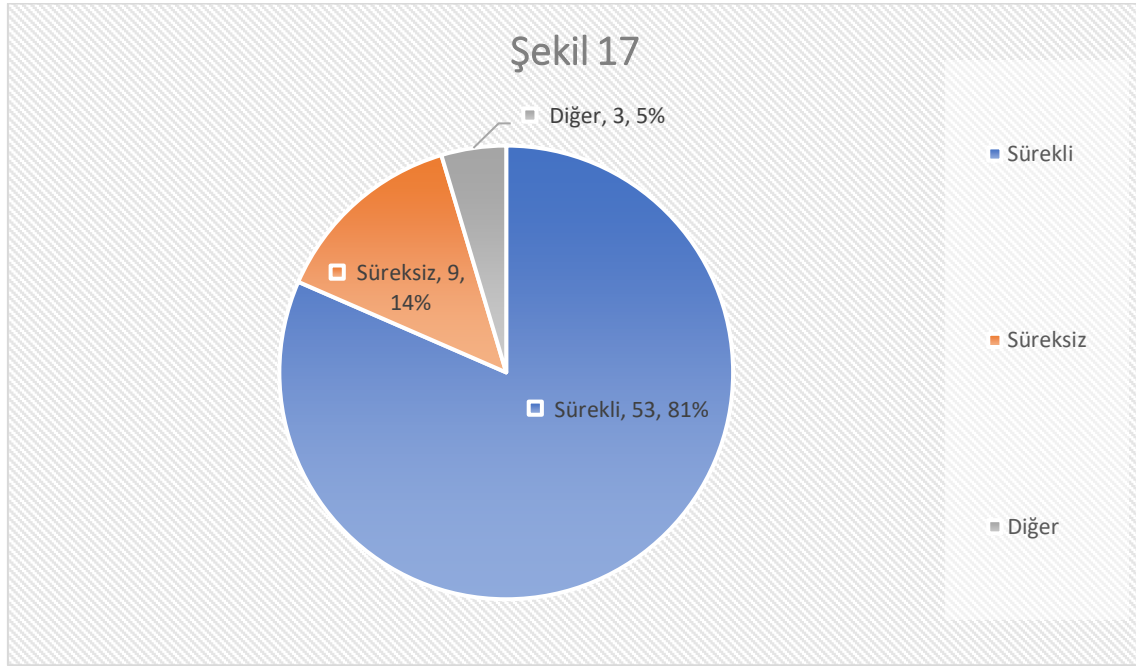
Sait Faik Abasıyanık'ın “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Adlı Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Aktarım Örnekleri

Sait Faik Abasıyanık'ın “*Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür*” hikâyesinde süreklilik anlamı taşıyan fiillerin Bulgarca veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 17'de gösterilmektedir.

²⁷³ Faik, Sait, **Bütün Eserleri 2 – Şahmerdan/Lüzumsuz Adam**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970, s. 175-183. Bulgarca metin için bkz.: Faik, Sait, **Kutsata Çayka**, Çev. Stefka Pırvanova, Knigo-izdatelstvo “Georgi Bakalov”, Varna, 1983, s. 72-77.

²⁷⁴ Sait Faik Abasıyanık'ın “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” adlı hikâyesi Sofya Radyosu Türkçe Yayınlar Bölümü şefi pozisyonunda çalışmış olan Stefka Pırvanova tarafından çevrilmiştir. Pırvanova bazı tiyatro eserleri, Sait Faik'in “Topal Martı” eserini ve “Türk Deniz Kısa Hikâyeleri” seçkisini Bulgarcaya çevirmiştir.

Şekil 17. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları

Tablo 42. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu

Sürekli	53
Süreksiz	9
Diğer	3

“Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” adlı hikâyede -(I)yor, -(I)yordu, -(I)yormuş, -Ar/Ir, -ArdI/-IrdI, -Ar/IrmIş eklerini içeren 65 fiil tespit edilmiştir. Şekil 17’de gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 81%’i (53 fiil) sürekli, 14%’ü (9 fiil) süreksiz fiillerle ve 5%’i (3 fiil) diğer biçimler ile çevrilmiştir. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 43. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesinde Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
düşüyor	произват	farklı fiille aktarılmış
duyuyor	усещане	farklı yapıyla aktarılmış
giderler	ще тръгнат	
bağırıyor	крещи	

serper	писнах	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
giyiyorum	започнах да се обувам	görünüşü aktarılmamış
bilmiyorum	не зная	
yürüyorum	тръгнах	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
yanıyor	светеше	
duyuyorum	чувствавах	2. derece sürekli görünüşe ait olmayan fiil yaratılmış ve zaman değişmiş
yürüyorum	вървях	zaman değişmiş
çıkıyor	наедрява	farklı fiille aktarılmış
çalışıyor	мъчи се	
gürler	прогърмява	
kaldırıyor	вдига	
bilir	знае	
gidiyoruz	пътуваме	
geliyorlar	крачат	
duyuyoruz	чуваме	
yükseliyor	вдига се	
duruyor	спира	
diyor	пита	farklı fiille aktarılmış
dönüyor	обръща се	
cevap veriyor	разбира	farklı fiille aktarılmış
bakar	гледа	
anlar	разбира	
duymaz	не чува	
ağardıkça ağarıyor	става все по светло	
lakırdalar işitiliyor	чува се	
derler	казва се	3. çoğul kişi yerine 3. tekil kişi edilgen yapıyla çevrilmiş
asılıyorlar	гребат	farklı fiille aktarılmış
bağırıyorlar	вика	3. çoğul kişi yerine 3. tekil kişi olarak çevrilmiş
taşırmış	има	farklı fiille aktarılmış
vururmuş	стреля	görünüşü aktarılmamış
bekliyorsun	чакаш	
geçiyor	нареждат	farklı fiille aktarılmış
dolayarak çekiyorlar	изтеглят	görünüşü aktarılmamış
işitiliyor	чуват се	
bağırıyor	вика	
küçük aptesi geliyor	иска да моча	
aptesi bozası gelmiyor	не му се допикава	anlamı değişmiş, doğru aktarılmamış
ayırırım	размажа	görünüşü aktarılmamış
ne yapıyorsun	недей	kiple aktarılmış
çekiliyor	теглят	
bağırıyor	командува	farklı fiille aktarılmış

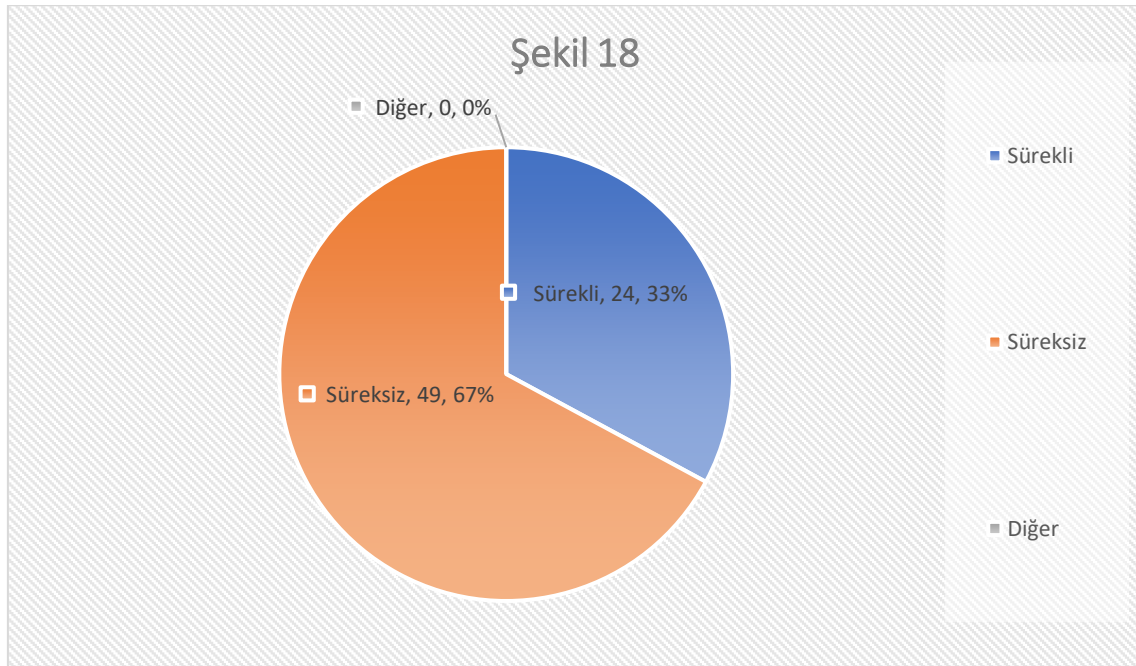
bağırıyor	провикват се	2. derece sürekli görünüşe ait fiil ile görünüşü farklı aktarılmış
bağırılmaz	не говори	farklı fiille aktarılmış
reis gibi konuşurdu	ще прилича	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
söyleniyor	говори си	
yaparmış	прави	zaman değişmiş
anlaşılmış	ще знаете	zaman değişmiş
anlatıyor	разправя	
çevirir	ще се обърне	görünüşü aktarılmamış
başlar	ще започне	
anlatıyordu	продължава да разказва	zaman değişmiş
gidiyoruz	продължи пътя си	farklı fiille çevrilmiş
oluyor	става	
geliyor	наближаваше	zaman değişmiş
döner	трябваше да се върнем	kiple çevrilmiş, görünüşü aktarılmamış
devam ediyordu	продължи	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
bağırıyor	чуват се крясъците	farklı fiille aktarılmış
koşuyorlar	тичат	
basıyor küfrü	псува ли псува	fiil tekrarı ile görünüş pekiştirilmiş
yerim	ще ям	
kalmaz	не остава	

Bu verilere göre hikâyede sürekli anlamı taşıyan eklere sahip 65 fiilden 11’inde (%17’sinde) görünüş kaynak metindekine göre değiştirilmiş, 2 (%3) fiil kip ile çevrilmiş ve 1 (%2) fiil isimle aktarılmıştır. Çevirmen, 10 (%15) fiilde Bulgarcada aynı fiiller olmasına rağmen farklı veya bazen yakın anlama gelen fiiller tercih etmiştir. Aynı zamanda 10 (%15) fiilin zamanı değiştirilerek hikâyede önemli ölçüde anlam değişikliğine sebep olmuştur. “Küfür basıyor” ifadesinde Bulgarcada “псува ли псува” (küfür ediyor, küfür ediyor) fiili tekrarlanarak görünüş pekiştirilmiştir.

Sait Faik Abasıyanık'ın “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Adlı Hikâyesinde Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Aktarım Örnekleri

Sait Faik Abasıyanık'ın “*Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür*” hikâyesinde tespit edilen süreksiz fiillerin Bulgarca veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 18’de görülebilir.

Şekil 18. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesinde Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları

Tablo 44. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesinde Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu

Sürekli	24
Süreksiz	39
Diğer	0

“*Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür*” adlı hikâyede -DI, -DIydI, -mİş, -mİştI, -mİşmİş, -AcAk, -AcAktI eklerini içeren 63 fiil tespit edilmiştir. Şekil 18’de gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 62%’si (39 fiil) süreksiz, 38%’i (24 fiil) sürekli fiillerle çevrilmiştir. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 45. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
geç kalacağız	закъсняваме	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
(her sabah) uşaklık yapacağım	служувам	
kalktık	станах	
kalktık	станах	
lakırdı	говорят	görünüşü aktarılmamış
geçirilmeden atılmış	наметнали са	
gidecekler	тръгват	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
uyandırılacak	ще се събудят	
çalışacak	ще се помъчат	
uyuyacaklar	ще задремат	
hazırlanacak	ще се приготвят	
sürecekler	ще поставят	görünüşü aktarılmamış
ötecek	ще пропеят	
anıracak	ще зареват	
havlayacaktı	ще залаят	
bayılmışım	припаднал съм	
giyindim	облякох се	
oturmuş	седнал	
koydum	отпуснах	farklı fiille aktarılmış
eğdim	поприлепнах	farklı fiille aktarılmış
uyumuşum	заспах	zaman değişmiş
öttü	звънна	
fırladım	изскочих	
yanmış	проблясваха	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
söndü	избледняват	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
çıktı	появява се	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
gelmiştik	пристигаме	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
attı	хвърля	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
söyledi	казва	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
anlayamadım	не разбирам	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
çıkmadın	не си ловил	zaman değişmiş, farklı fiille aktarılmış
alacağız	ще вземем	
verdik	хвърляме	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş, farklı fiille aktarılmış
aptesi gelmiş	допика му се	

söyleyeceğim	ще кажа	
istedi	иска	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
edecek	струват	
döndük	връщаме се	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
yakıldı	запалваме	görünüşü aktarılmamış
geldi	донасят	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş, farklı fiille aktarılmış
oturmuş	седнал е	
geldi	идва	görünüşü aktarılmamış
yaktı	пали	görünüşü aktarılmamış, zaman değişmiş
serpilmiş	поръсили са	
uğraşacak	ще се занимава	
gördüm	видях	
bağurdım	извиках	
dinlemedi	не ме послуша	
durdurttu	спира	
şaşırdım	учудих се	
baktım	погледнах	
dedim	викам	
soyundu	съблякоха се	
doldurduk	напълнихме	
gönderdik	върнахме се	
çevirdik	хвърлихме	
bağırды	провикна	
duymamış	не чу	zaman değişmiş
sustu	млъква	görünüşü aktarılmamış
münakaşasına daldı	започва спор	görünüşü aktarılmamış, farklı fiille çevrilmiş
dağılmışlardır	разотиват се	görünüşü aktarılmamış
başladı	настъпва	görünüşü aktarılmamış
almışız	взели сме	

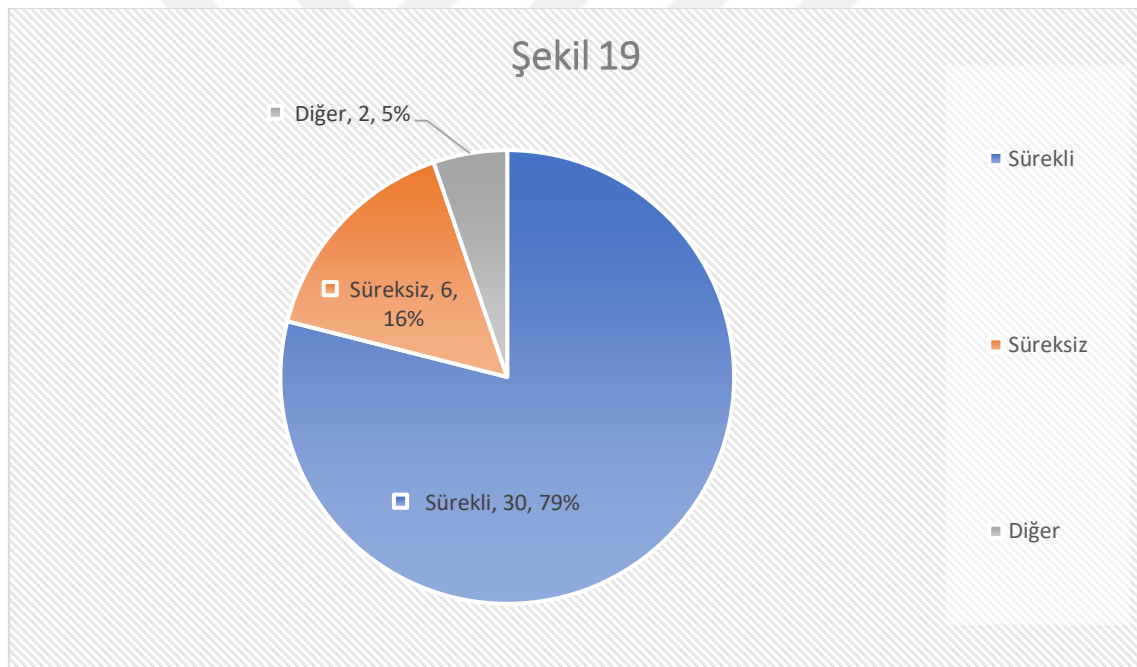
Bu verilere göre hikâyede süreksiz anlamı taşıyan eklere sahip fiillerin %62'si, yani 39 fiil doğru bir şekilde süreksiz fiillerle aktarmıştır. Fiillerin %38'i ise sürekli halleriyle aktarılmıştır. Toplam 63 süreksiz fiilden 24'ü sürekli biçimlerle aktarılmış ve bu fiillerin 5'i yapıları gereği doğru bir şekilde çevrilmiştir. Dolayısıyla görünüşü değiştirilen 19 fiil bulunmaktadır. Çevirmen, hikâyedeki bazı fiil zamanlarını şimdiki zaman ile değiştirerek 17 fiilin zamanını Bulgarcaya farklı yansıtmıştır. Bu 63 fiilinden

5’i için kaynak metindeki anlamı taşımayan fiillerle çevrilmeye tercih edildiğinden anlam kayması söz konusudur.

Sait Faik Abasıyanık’ın “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Adlı Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Aktarım Örnekleri

Sait Faik Abasıyanık’ın “*Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür*” hikâyesinde tespit edilen zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiillerin Bulgarcaya aktarım örnekleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 19’da gösterilmektedir.

Şekil 19. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Bulgarca Karşılıkları

Tablo 46. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Sayı Tablosu

Sürekli	30
Süreksiz	6
Diğer	2

“*Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür*” adlı hikâyede -An, Dık, -Ip, -ArAk, -InA, -ken, -Irken, -mİşken, -Dİğİ, -AcAğİ, -DİkÇA, -Ar...-mAZ, -DİktAn sonra, -mAdAn önce

ve -DIğIndA eklerini içeren 38 yapı tespit edilmiştir. Şekil 19’da gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 79%’u (30 fiil) sürekli, 16%’sı (6 fiil) süreksiz fiillerle ve %5’i (2 fiil) diğer yapılarla Bulgarcaya aktarılmıştır. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 47. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
fişkirtan	като димящи	farklı fiille aktarılmış
belli eden	подказва	farklı fiille aktarılmış
çıkanlar	тръгнаха	
düştüğü	падат	
döküldüğü	падат	
uyuduğu	в който спят	
uyuduğu	спят	
aradığım	търся	
beklediğim	което очаквам	
çarpınca	плиска	
durup	спрях	
uyuduğumu	съм спал	
eden	превръщаше	
yetişeceklerin	които бързаха	
ısırışını	облъхва	
uyumayı	които трябва да спят	
düşünerek	мислех	
tuttuğu	държи	
bağlanmış	завързаното	
biraktığı	които оставят	
bitirdikten	свършил си е	
kısarak	без да викат	farklı fiille aktarılmış
bakıp	гледа	
anlayamayınca	пита	farklı fiille aktarılmış
attığı	дето хвърли	
dediği	е	görünüşü aktarılmamış, farklı fiille aktarılmış
bağlanmış	завързано	
dönmekten	да се връщаме	
dönüp	връщаме се	
çıkmadan	без да проронят	
yapanın	правил е	görünüşü aktarılmamış
alırken	когато делим	farklı fiille aktarılmış
ya kalır ya kalmaz	я останат я не	
giderken	плава	farklı fiille aktarılmış
olduğu	каква е	
kaldırarak	размахва	farklı fiille aktarılmış

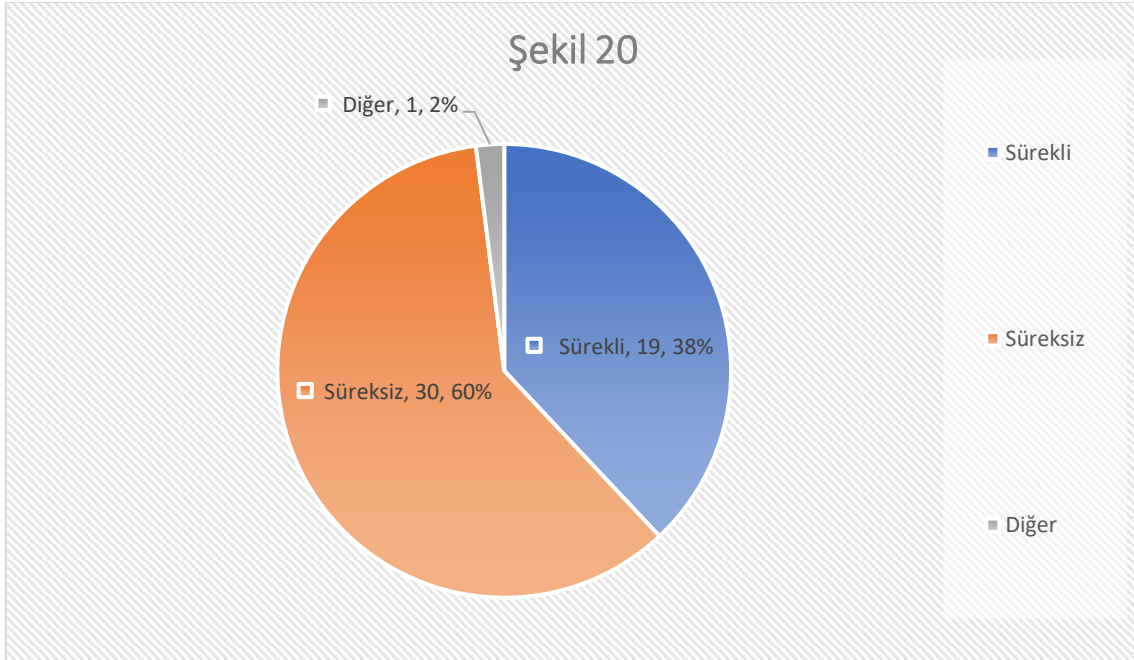
parlayan	който блести	
görünce	дойде	

“*Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür*” adlı hikâyede 38 zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil yapılarından 8’i (%21’i) farklı fiille aktarılmış ve 2’si (%5’i) görünüş açısından hatalı çevrilmiştir.

Sait Faik Abasıyanık’ın “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Adlı Hikâyesindeki Kip Yapılarının Aktarım Örnekleri

Sait Faik Abasıyanık’ın “*Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür*” hikâyesinde kip oluşturan fiillerin Bulgarcaya aktarım örnekleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 20’de gösterilmektedir.

Şekil 20. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Bulgarca Karşılıkları

Tablo 48. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Sayı Tablosu

Sürekli	19
Süreksiz	30
Diğer	1

“Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” adlı hikâyede kip oluşturan 50 yapı tespit edilmiştir. Şekil 20’de gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 60%’ı (30 fiil) süreksiz, 38%’i (19 fiil) sürekli fiillerle çevrilmiş, %2’si (1 fiil) kiple aktarılmamış. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 49. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orişinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
uyan	събуди се	kipile çevrilmemiş, görünüşü aktarılmamış
bağırma	не викай	
hazırlamak üzere	да сварят	yanlış çeviri
kalkamıyorum	не мога да стана	
duymadan gitseler	да отминат неусетно	
olsa	да дойде	
kurtulmalıyım	трябва да се спася	
yaşasın	да живее	
doldur	напълни	
çarp	плисни	
geç	мини	
bırak	остави	
asılın	хващайте	
gelin	наредете се	yanlış çeviri
nasıl etmeli	как да оставиш	
uyuyabilmişlerdir	задрямали са	yanlış çeviri
kalkmaya	да станат	
sürmeye	изтрил е	yanlış çeviri, görünüşü aktarılmamış
söndürmeye gelmiş	изгасил е	görünüşü aktarılmamış
başlayayım	да започна	
konusabiliyorlar	могат да разговарят	
akarsa	ако текат	
tutulur mu	може ли да се лови	
neye yarar	за какво ни е	
dikkat et	внимавай	
hücum etmesin diye	да не нападне	
olursa	щом се появи	yanlış çeviri
at	хвърляй	görünüşü aktarılmamış

bak	виж	
etme	недей	
çıkılmazsa	ако няма	
bozma	затваряй	
gelmezsin	не разбираш	
yap	може	yanlış çeviri
bak	погледни	
etse etse	да струват	
bileyim	да знам	
düşerse	ако падне	
konuşsa	ако продума	
olmasan	ако не си ти	
bakarsın	погледнеш	
bakarsın	щом видиш	
parlıyor	ако блести	
parlarsa	блести ли	
dayanamam	не бих издържал	
bakarsın	виж	farklı kip türüyle çevrilmiş
baktım ki	що да видим	1. tekil kişi yerine 1. çoğul kişi ile çevrilmiş
ayırmaya	за да различиш	
dönmeye	да се връщат	
soyunun	събличайте се	

Bu verilerden, hikâyede kip yapılarının çoğu süresiz fiillerle Bulgarcaya aktarıldığını görüyoruz. Toplamda 50 fiilden 3'ünde (%6'sında) görünüş değiştirilmiş, 6 (%12) fiil yanlış aktarılmış ve 1 (%2) fiil farklı bir kip türüyle hatalı çevrilmiştir.

Sait Faik Abasıyanık'ın “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesinde Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

“*Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür*” adlı hikâyede çevrilmeyen, yanlış çevrilen, fazladan eklenen veya anlamdan uzaklaştırılarak çevrilen 86 adet fiil tespit edilmiştir. Orijinal metinde olup 65 fiil hiç çevrilmemiştir. Bulgarcaya fazladan 21 adet fiil eklenmiştir. Bu fiiller aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 50. “Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür” Hikâyesinde Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
yaptığı	-	çevrilmemiş
yapıyor	-	çevrilmemiş
gitmeye	-	çevrilmemiş
giymiş	-	çevrilmemiş
kalkmalı	-	çevrilmemiş
saattir	-	çevrilmemiş
uyuduğu	-	çevrilmemiş
uyuduğu	-	çevrilmemiş
uyanıp	-	çevrilmemiş
var	-	çevrilmemiş
gelse	-	çevrilmemiş
uyanmaya	-	çevrilmemiş
çalışmalı	-	çevrilmemiş
kalkmalıyım	-	çevrilmemiş
fırladı	-	çevrilmemiş
zili çaldı	-	çevrilmemiş
kaçan	-	çevrilmemiş
bırakıp	-	çevrilmemiş
bağırıyor	-	çevrilmemiş
suyu delip	-	çevrilmemiş
bırakarak	-	çevrilmemiş
gidiyoruz	-	çevrilmemiş
kesildi	-	çevrilmemiş
durdu	-	çevrilmemiş
var	-	çevrilmemiş
yüzer	-	çevrilmemiş
hazırlandı	-	çevrilmemiş
bırakılıyor	-	çevrilmemiş
bırakıldı	-	çevrilmemiş
bırakıldı	-	çevrilmemiş
ortasındayız	-	çevrilmemiş
demekmiş	-	çevrilmemiş
bağlarmış	-	çevrilmemiş
fırlatsana	-	çevrilmemiş
gelen	-	çevrilmemiş
gelir	-	çevrilmemiş
namuzsuzum	-	çevrilmemiş
kalmaz	-	çevrilmemiş
anlatıyor	-	çevrilmemiş
diyor	-	çevrilmemiş
dedi	-	çevrilmemiş
çıkarlarmış	-	çevrilmemiş
açıp	-	çevrilmemiş
sıkarak	-	çevrilmemiş
şişirerek	-	çevrilmemiş
tanıdığını	-	çevrilmemiş
söylediklerini	-	çevrilmemiş

dönünceye kadar	-	çevrilmemiş
çekilmiş	-	çevrilmemiş
çevirmelisin	-	çevrilmemiş
geçiyor	-	çevrilmemiş
geçiyoruz	-	çevrilmemiş
savaştı	-	çevrilmemiş
parlar	-	çevrilmemiş
yapar	-	çevrilmemiş
yapar	-	çevrilmemiş
yoktur	-	çevrilmemiş
pah pah ederek	-	çevrilmemiş
çevirdik	-	çevrilmemiş
silkeleyerek	-	çevrilmemiş
gördüm	-	çevrilmemiş
kovalarsın	-	çevrilmemiş
bağırırsın	-	çevrilmemiş
dersin	-	çevrilmemiş
söylenen	-	çevrilmemiş
-	да хванат	fazladan eklenmiş
-	е потънало	fazladan eklenmiş
-	страдат	fazladan eklenmiş
-	тръгна̀ли	fazladan eklenmiş
-	вижда̀х	fazladan eklenmiş
-	има̀х чувството	fazladan eklenmiş
-	чу̀вах	fazladan eklenmiş
-	препасали	fazladan eklenmiş
-	наблюда̀ваме	fazladan eklenmiş
-	пояс̀нява	fazladan eklenmiş
-	ще лoвим	fazladan eklenmiş
-	говори	fazladan eklenmiş
-	оста̀ви	fazladan eklenmiş
-	вика̀ш	fazladan eklenmiş
-	има̀м	fazladan eklenmiş
-	гребѐм	fazladan eklenmiş
-	гребѐм	fazladan eklenmiş
-	плъ̀зга̀ха се	fazladan eklenmiş
-	бях̀ме	fazladan eklenmiş
-	оп̀на се	fazladan eklenmiş
-	има̀	fazladan eklenmiş

Sait Faik Abasıyanık'ın “*Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür*” adlı hikâyede 216 fiil ve birleşik yapının görünüşlerini inceledik. Bu fiillerin 35'inin (%16'nın) görünüşleri Bulgarca'ya yanlış aktarılmıştır. Bunun yanı sıra çevirmen yaklaşık 20 cümleyi hiç çevirmemiştir. Kaynak metne yönelik gösterilen bu serbest yaklaşım sonucunda erek

metne aktarılmayan 65 fiil bulunmaktadır. Ayrıca fazladan eklenen 21 adet fiil de hesaba katıldığında hikâyenin orijinalliğinden epey uzaklaşıldığı anlaşılmaktadır.

5.2.4. Reşat Nuri Güntekin'in "Bir Sahtekarlık Davası" Adlı Hikâyesi²⁷⁵

Günümüzde Reşat Nuri Güntekin Bulgaristan'da oldukça bilinen bir yazardır. Özellikle "*Çalıkuşu*" romanıyla büyük beğeni ve ün kazanmıştır. "*Зелената нощ*" (Yeşil Gece) adlı romanı 1965 yılında Bulgarcaya çevrilen ilk eseridir. Hikâyeleri ilk defa "*Турски разкази*" (Türk Hikâyeleri, 1966) adlı antolojide yer almıştır. Son 20 yılda Reşat Nuri Güntekin'in 9 romanı Bulgarcaya kazandırılmıştır.²⁷⁶ Tezimizde incelemek için seçtiğimiz "Bir Sahtekarlık Davası" hikâyesi İbrahim Tatarliev tarafından çevrilmiş ve 1966 yılında basılmıştır.

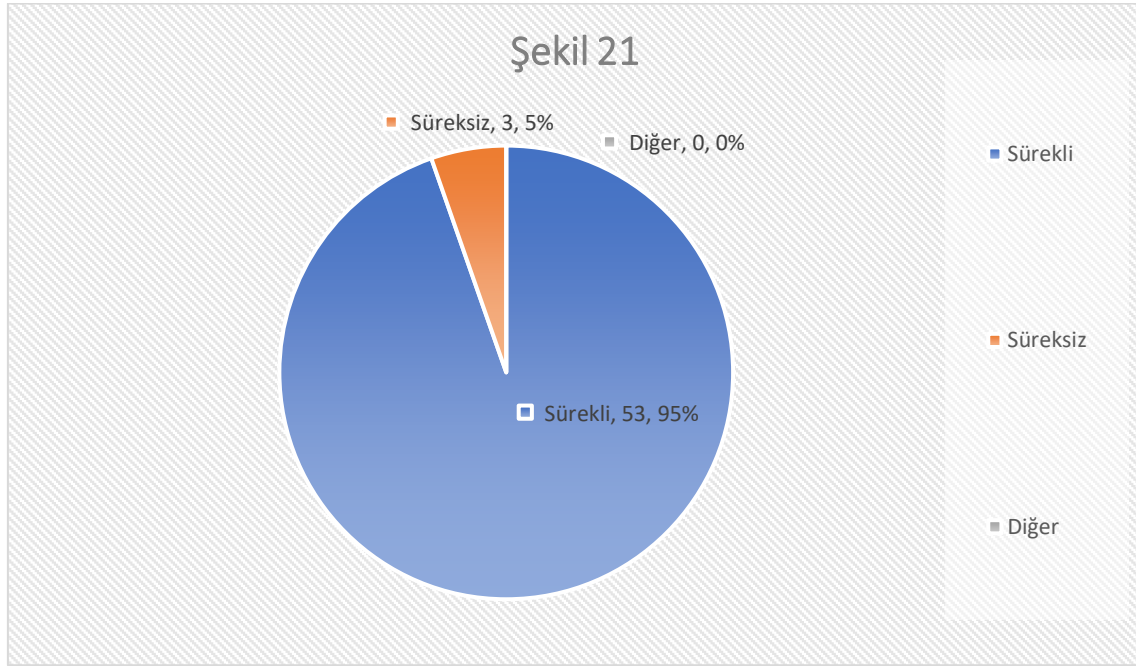
Reşat Nuri Güntekin'in "Bir Sahtekarlık Davası" Adlı Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Aktarım Örnekleri

Reşat Nuri Güntekin'in "*Bir Sahtekarlık Davası*" hikâyesinde süreklilik anlamı taşıyan fiillerin Bulgarca veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 21'de yer almaktadır.

²⁷⁵ Güntekin, Reşat Nuri, **Leyla ile Mecnun – Bütün eserleri 18**, İnkılap, İstanbul, 1998, s. 11-15., Bulgarca metin için bkz.: İbrahim, Tatarliev, Et al, **Turski razkazi**, Narodna kultura, Sofya, 1966, s. 86-90.

²⁷⁶ Bu romanlar "*Чучулигата*" (Çalıkuşu, 2015), "*Листонад*" (Yaprak Dökümü, 2010), "*От устните към сърцето*" (Dudaktan Kalbe, 2010), "*По залез слънце*" (Akşam Güneşi, 2010), "*Клеймото*" (Damga, 2013), "*Старата болест*" (Eski Hastalık, 2013), "*Огнена нощ*" (Ateş Gecesi, 2013), "*Милосърдие*" (Acımak, 2014) ve "*Последното убежище*" (Son Sığınak, 2015) adlı eserleridir.

Şekil 21. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları

Tablo 51. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu

Sürekli	53
Süreksiz	3
Diğer	0

“Bir Sahtekarlık Davası” adlı hikâyede -(I)yor, -(I)yordu, -(I)yormuş, -Ar/Ir, -ArdI/-IrdI, -Ar/Irmlş eklerini içeren 56 fiil tespit edilmiştir. Şekil 21’de gösterildiği üzere, süreklilik anlamı taşıyan fiillerin 95%’i (53 fiil) sürekli ve 5%’i (3 fiil) süreksiz fiillerle çevrilmiştir. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 52. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesinde Süreklilik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
gösteriyordu	показваше	
kalır	остават	
bakıyorlardı	вглеждаха се	
gözden geçiriyor	разглеждаше	
yutkunuyor	преглъщаше	
tereddüt ediyordu	колебаеше	
zannederim	струва ми се	

yanılıyorsunuz	грешите	
bulunuyor	се намира	
düşünüyordu	мислеше	
gösteriyordu	щеше да се разрасне	
yazıyor	пишеше	
tasrih ediyordu	съобщаваше	
dava başlıyordu	започваше разглеждане на делото	
tashih ederdi	коригираше	
yer	вечеряше	
yazardı	пишеше	
biliyorsunuz	знаете	
derdi	казваше	
bekliyordu	чакаше	
düzeltiliyor	поправях	
ağlıyordum	плачех	
çırpınıyordu	горещеше се	
kabul etmem	не приемам	
oturuyordu	живееше	
atar	няма да ги вземе	görünüşi aktarılmamış, yanlış çeviri
yazıyordum	пиших	
aklı çıkıyordu	щеше да полудее	
tutmuyordu	бяха несвързани	
isbat ediyordu	доказваше	
aklı ermezdi	не разбираше	
şikâyet ederlerdi	оплакваха се	
yazardı	пишеше	
dalardı	замисляше	
görmez	не виждаха	1. tekil kişi yerine 3. çoğul kişi ile çevrilmiş
işitmezdi	не чуваха	
biliyorum	зная	
görmüyor	не виждаше	
sesler işitiyor	чуваше	
yazıyordu	продължаваше да пише	görünüşi pekiştirilmiş
eğleniyorsunuz	забавлявате се	
karışmam	не отговарям	
şahadet ederim	свидетел съм	“свидетелствам” ile çevrilmesi daha doğru olurdu
söylüyordu	казваше	
mum diker	прикрепваше	
yazardı	пишеше	
sarılırdı	завиваше се	
yazıyorsun	пишеш	
derdim	казвах	
görünürdü	виждаха се	
yazıyorum	пиша	
görüyorum	виждам	
yazıyorsun	пишеш	

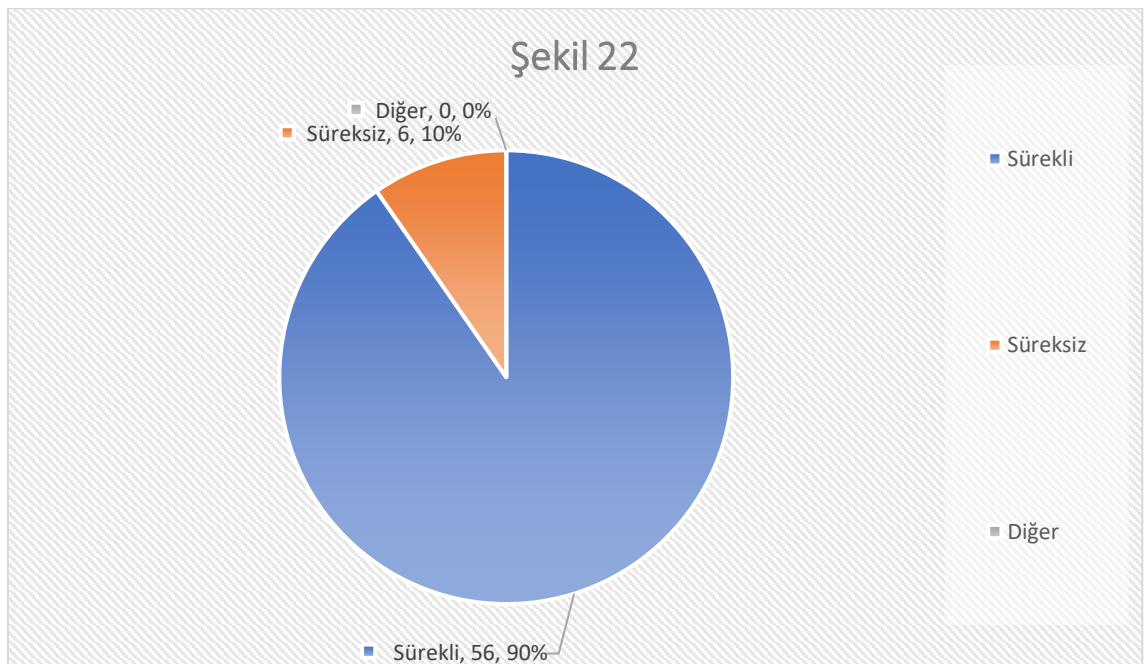
derdim	питах	
aç bıraktığı oluyordu	гладуваше	
anlar değildi	не разбираше	

Bu verilere göre söz konusu hikâyede sürekli anlamı taşıyan eklere sahip fiillerin %95’si doğru bir şekilde sürekli şekilleriyle çevrilmiştir. Toplam 56 fiilden sadece 2’sinin (%4) görünüşü yanlış aktarılmıştır. Buraya kadar incelenen diğer hikâyelerle kıyasladığımızda doğru çeviri oranı oldukça yüksektir. “Yazıyordu” fiili için “*продължаваше да пише*” yapısı tercih edilerek görünüş pekiştirilmiştir.

Reşat Nuri Güntekin’in “Bir Sahtekarlık Davası” Adlı Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Aktarım Örnekleri

Reşat Nuri Güntekin’in “*Bir Sahtekarlık Davası*” hikâyesinde tespit edilen süreksiz fiillerin Bulgarca veriliş biçimleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 22’de gösterilmektedir.

Şekil 22. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Bulgarca Karşılıkları

Tablo 53. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Sayı Tablosu

Sürekli	56
Süreksiz	6
Diğer	0

“Bir Sahtekarlık Davası” adlı hikâyede -DI, -DIydI, -mIş, -mIştI, -mIşmIş, -AcAk, -AcAktI eklerini içeren 62 fiil tespit edilmiştir. Şekil 22’de gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 90%’ı (56 fiil) süreksiz, 10%’u (6 fiil) sürekli fiillerle çevrilmiştir. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 54. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Süreksizlik Anlamı Taşıyan Fiillerin Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orişinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
dedi	заговори	farklı fiille aktarılmış
vücuda geldi	беше създадено	farklı fiille aktarılmış
devam etti	продължи	
yazdı	написа	
aldım	взех	
takdir edecek	да оцени	
aldım	купих	
kopmuş	липсва	görünüşü aktarılmamış
mıhlamışlar	заковали	
protesto etti	възрази	
olmuştunuz	станали	
satmışlar	продали	
karıştı	намеси се	
münakaşa durdu	прекъсна се	
vardı	съществувахе	görünüşü aktarılmamış
düştü	прехвърли	
çıktı	стигна	
müdafaа etti	защити се	
satın almak oldu	беше да закупи	
geçti	минаха	
yazdım	написах	
aldım	получих	
düştü	капеха	görünüşü aktarılmamış
karıştı	прибавиха се	
beraat etti	беше оправдан	
yaşadım	съм живял	
zapt etti	взе	
bırakacak değil	няма да ги остави	
kızdı	ядоса се	
sarıldı	хвана	

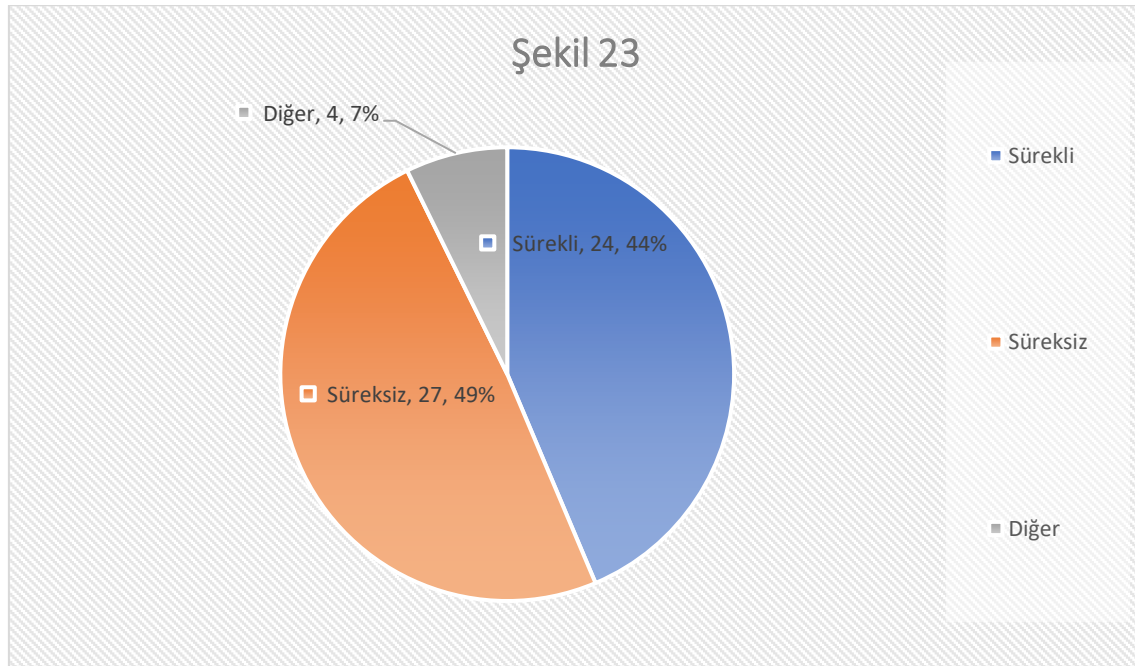
vermedin	не си дал	
başladı	започна	
dedi	каза	
sattı	продаде	
geldi	пристигна	
bırakmışım	забравил съм	farklı fiille çevrilmiş
dedi	каза	
atmıştım	бях изхвърлил	
beraatine karar verdi	реши да оправдае	
satmıştı	беше продал	
girmişti	влезе	
aldı	взе	
bağırды	извика	
başladı	започна	
sarıldı	хвана	farklı fiille çevrilmiş
dedi	рече	
açığa çıkardılar	уволниха	
kovdular	изгониха	
kaldı	остана	
hasta düştü	разболя се	
aldım	взех	
yattı	лежа	görünüşü aktarılmamış
iyileşti	поправи се	
kaldı	остана	
beraat ettiler	бяха оправдани	
sabit oldu	установи се	
dedi	каза	
söyledim	казах	
razı olmadı	не се съгласяваше	görünüşü aktarılmamış
ayrıldılar	разделиха се	
vermişti	даде	
yazılmıştır	беше написана	

Bu verilere göre hikâyede süreksizlik anlamı taşıyan eklere sahip fiillerin %90'ı, yani 56 fiil doğru bir şekilde süreksiz fiillerle aktarmıştır. Fiillerin %10'u ise sürekli fiillerle aktarılmıştır. Toplam 62 fiilden 6'sı sürekli biçimlerle aktarılmış ve 5 (%8) tanesinde görünüş kaynak metne göre değiştirilmiştir. 4 fiil çevirisinde ise farklı fiil tercih edilmiş ve anlam değişmesine sebep olmuştur.

Reşat Nuri Güntekin’in “Bir Sahtekarlık Davası” Adlı Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Aktarım Örnekleri

Reşat Nuri Güntekin’in “*Bir Sahtekarlık Davası*” hikâyesinde tespit edilen zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiillerin Bulgarcaya aktarım örnekleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 23’te yer almaktadır.

Şekil 23. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Bulgarca Karşılıkları

Tablo 55. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Sayı Tablosu

Sürekli	24
Süreksiz	27
Diğer	4

“*Bir Sahtekarlık Davası*” adlı hikâyede -An, Dİk, -Ip, -ArAk, -IncA, -ken, -Irken, -mİşken, -Dİğİ, -AcAğİ, -DİkÇA, -Ar...-mAZ, -DİktAn sonra, -mAdAn önce ve -DİğİndA eklerini içeren 55 yapı tespit edilmiştir. Şekil 23’te gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; 44%’ü (24 fiil) sürekli, 49%’u (27 fiil) süreksiz fiillerle ve %7’si (4 fiil) diğer

yapılarla Bulgarcaya aktarılmıştır. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 56. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Zarf-Fiil, Sıfat-Fiil ve İsim-Fiil Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
satın aldığı	новозакупени	sıfatla aktarılmış
durarak	застана	görünüşü aktarılmamış
gösterdiğim	който показвах	
istediği	собствено казано	
vefat eden	който почина	
yazdığı	който написа	
okumaktan ibaret olan	бе да прочита	görünüşü aktarılmamış
satıldığını	за продажбата	isimle aktarılmış
yazdığını	е написано	
olduğu anlaşılıyordu	бе ясно	
gösterdiği	прояви	
istifade etmek isteyen	да се възползува	
topladığı	събираните	
satan	да продаде	
satan	който беше продал	
geldiğini	имаше	
geçtiğini	започна да се намира	farklı fiille aktarılmış
öldüğünü	умряла	
söyleyen	който съобщаваше	
alamadığım	не успях да получа	
kaldığım	останах	
ikram ettiği	предложи	farklı fiille aktarılmış
döktüğüm	плаках	farklı fiille aktarılmış
söylediği	което каза	
satan	бе продал	
yaparak	правеше	
bağırıp	викаше	
yazdığı	написал е	
bağırmağa	да вика	
arayıp buluncaya kadar	докато намеря	
getirdiği	който бе довел	
yazıldığını	е написана	
devam ettiği	където работи	
söylenen	какво се говори	
yazdığı	което пишеше	
dikilen	изправен	sıfatla aktarılmış
uzatarak	посегна	
çalışacağınız	да работите	
yazıp	като пишете	
yırtmağa	да къса	
yalvararak	умолително	sıfatla aktarılmış

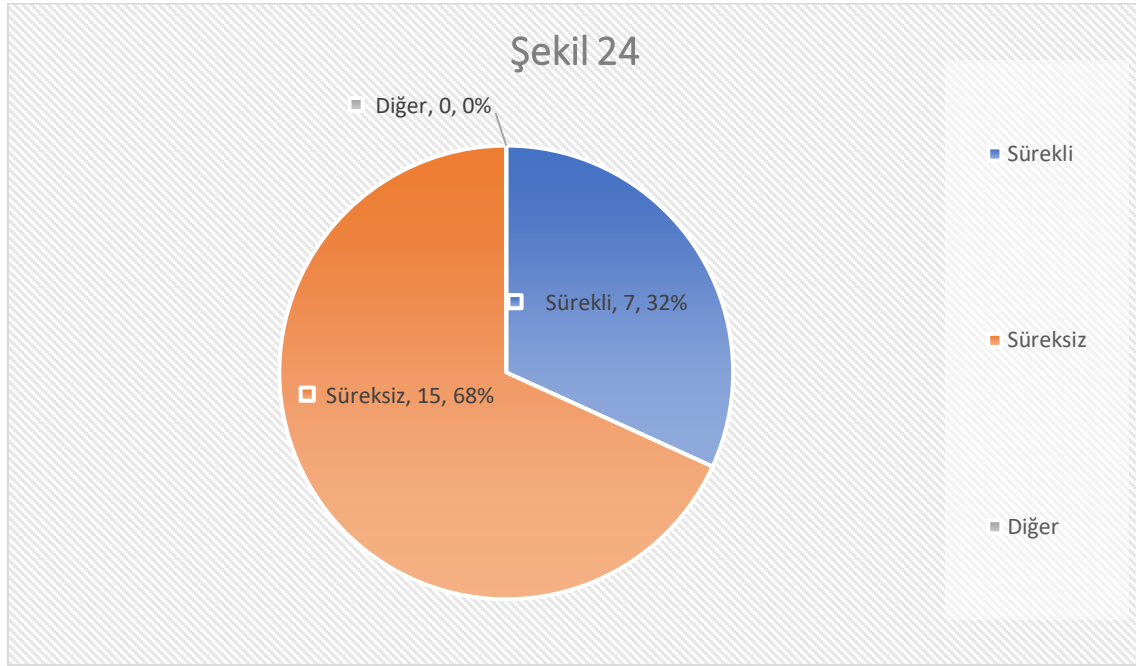
gölümseyerek	усмихна се	
dolaşacağına	да обикаляш	
açıp	отвори	
olmadığına	че не е	
koyduğum	където слагах	
gidecek yeri olmadığı	нямаше място къде да отиде	
gölerek	смееше се	
yazdığını	какво пишеш	
gölerek	смееше се	
söyleyip	казаха	
meydana gelmediği	не е създадено	
ayrılarak	да се раздели	
gelmesini	да се прибере	
sevmelerine rağmen	обичаха се	

“*Bir Sahtekarlık Davası*” adlı hikâyede 55 zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil yapılarından 3’ü (%5’i) farklı fiille aktarılmış, 2’si (%4’ü) görünüş açısından hatalı çevrilmiş, 3 yapı sıfatla ve 1 yapı isimle Bulgarcaya aktarılmıştır. Bu hikâyede zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil yapıları Bulgarcaya çevrilirken yapıyı değiştirerek sürekli veya süreksiz fiille çevrilen 17 (%30) fiil bulunmaktadır. Kaynak metne sadık kalınabilecekken çevirmenin tercihinine bağlı olarak yapı değişikliğine gidilmiştir.

Reşat Nuri Güntekin’in “Bir Sahtekarlık Davası” Adlı Hikâyesindeki Kip Yapılarının Aktarım Örnekleri

Reşat Nuri Güntekin’in “*Bir Sahtekarlık Davası*” hikâyesinde kip oluşturan fiillerin Bulgarcaya aktarım örnekleri oranlarıyla birlikte, aşağıda Şekil 24’te gösterilmektedir.

Şekil 24. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Bulgarca Karşılıkları

Tablo 57. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Sayı Tablosu

Sürekli	7
Süreksiz	15
Diğer	0

“Bir Sahtekarlık Davası” adlı hikâyede kip oluşturan 22 yapı tespit edilmiştir.

Şekil 24’te gösterildiği üzere, incelenen fiillerin; %32’si (7’si) sürekli, %68’i (15’i) süreksiz fiillerle aktarılmıştır. Tespit edilen fiillerin aktarım biçimleri aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır.

Tablo 58. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesindeki Kip Yapılarının Açıklamalı Bulgarca Karşılıkları

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
alabilirdi	можеше да вземе	
söylemek ister	искаше да каже	
olsaydı	би могъл	
dayanamadı	не можа да изтрае	
müsaade buyurursanız	разрешете	
arz edeceğim	да каже	
söyleyeyim	да разкажа	
yetiştirmek lâzımdı	трябваше да се предават	görünüşü aktarılmamış

veremedi	не успя	
koysan	да дадеш	
ver	дай	
etme	недей	
bağırma	не викай	
rezil rüsva etme	не унизявай	
varsa al	вземи каквото имам	
sat	продай	
ver	дай	
baksana	гледай	
devam ederse	ако продължаваш	
uçururum	ще хвъркнеш	farklı fiille aktarılmış
rahmet eylesin	да прости	
ait olması	да принадлежи	

Bu verilerden, hikâyede kip yapıların çoğunun doğru bir şekilde Bulgarcaya aktarıldığını görüyoruz. 1 (%5) kipi görünüşü yanlış aktarılmış ve 1 (%5) fiil yanlış fiille çevrilmiştir.

Reşat Nuri Güntekin’in “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesinde Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

“Bir Sahtekarlık Davası” adlı hikâyede çevrilmeyen, yanlış çevrilen, fazladan eklenen veya anlamdan uzaklaştırılarak çevrilen 27 adet fiil tespit edilmiştir. Kaynak metinde bulunan 13 fiil hiç çevrilmemiştir. Bulgarcaya fazladan 14 fiil eklenmiştir.

Tablo 59. “Bir Sahtekarlık Davası” Hikâyesinde Çevrilmeyen veya Farklı bir Şekilde Aktarılan Fiiller

Türkçe (Orijinal)	Bulgarca (Çeviri)	Açıklamalar
yazıldığı	-	çevrilmemiş
satan	-	çevrilmemiş
olan	-	çevrilmemiş
erken	-	çevrilmemiş
koyarak	-	çevrilmemiş
düşündüğüm	-	çevrilmemiş
tashih ederken	-	çevrilmemiş
döktüğüm	-	çevrilmemiş
silkelere	-	çevrilmemiş
eyleme	-	çevrilmemiş
dedi	-	çevrilmemiş

derdi	-	çevrilmemiş
derdi	-	çevrilmemiş
-	изглежда	fazladan eklenmiş
-	проядена	fazladan eklenmiş
-	знае	fazladan eklenmiş
-	има	fazladan eklenmiş
-	изглежда	fazladan eklenmiş
-	принадлежеше	fazladan eklenmiş
-	принадлежеше	fazladan eklenmiş
-	нямаше съмнение	fazladan eklenmiş
-	опазил	fazladan eklenmiş
-	не знам	fazladan eklenmiş
-	да плати	fazladan eklenmiş
-	да се каже	fazladan eklenmiş
-	имаше	fazladan eklenmiş
-	извърших	fazladan eklenmiş

İbrahim Tatarliev, Reşat Nuri Güntekin'in "*Bir Sahtekarlık Davası*" isimli hikâyesini Bulgarcaya aktarırken 195 fiilden 10 (%5) tanesinin görünüşünü değiştirerek aktarmıştır. Hiç çevrilmeyen 13 fiil ve fazladan eklenen 14 fiil bu hesaplama dâhil edilmemiştir. Çevirmen görünüşü aktarmada oldukça başarılıdır. Toplamda 5 fiilde ise farklı bir fiil tercih edilmiş ve kısmen kaynak metnin anlamından uzaklaşmıştır. 195 fiilden 21'i (%11'i) farklı yapıyla aktarılmış fakat metnin orijinal anlamından çok uzaklaşmadığı gözlemlenmiştir.

İncelenen dört eserden Sait Faik'in "*Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür*" hikâyesinde görünüşü aktarma konusunda en çok hata yapıldığı tespit edilmiştir. Çevirmen Stefka Pırvanova, toplamda 216 fiilden 35'inin (%16'sının) görünüşünü yanlış aktarmıştır. Aynı zamanda çevirmen Bulgarcaya 21 fiili fazladan eklemiş ve kaynak metinde yer alan 65 fiili Bulgarcaya aktarmamıştır. İncelediğimiz dört hikâyeden Sait Faik'in "*Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür*" eserini ereke dile aktarmada çevirmenin oldukça başarısız olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra çok sayıda cümle atlanmış ve hikâyenin yazıldığı versiyonundan epey uzaklaşmıştır. Türkçeden Bulgarcaya çevrilen dört eserdeki toplam fiil sayısı 764'tür. Bu fiillerden 76'sı (%10'u)

erek dile görünüşü yanlış aktarıldığı tespit edilmiştir. %10'luk bir yanlış aktarma ise dikkate değer bir rakamdır.

Ulaştığımız veriler görünüş konusu üzerinde daha çok durulması gerektiğini göstermektedir. Çeviri süreci dikkat ve sorumluluk gerektiren zor bir iştir. Yazarların okuyucuya aktarmak istediklerinin doğru şekilde çevrilmesi ve fiil süreçlerine dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunun için çevirmenlerin görünüş kategorisinin inceliklerini bilmeleri ve erek dildeki eş değerler biçimde aktarmaları şarttır. Türkçeden Bulgarcaya veya Bulgarcadan Türkçeye çevrilen eserlerin doğru yansıtılabilmesi için diğer dilbilgisi özellikleri olduğu gibi görünüş kategorisi de iyi bilinmeli ve görünüş işaretleyicilerine dikkat edilmelidir.

SONUÇ

Fiil, her dilde önemli bir yere sahip ve dilbilgisinde en kapsamlı konular içerisinde yer almaktadır. Fiil zamanı ve fiil görünüşü, iki farklı dilbilgisi sınıflandırılmasıdır ve birbirlerini tamamlamaktadırlar. Fiil zamanı, eylemin zaman çizgisinde geçmişte, şu anda veya gelecekte gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini gösterirken, görünüş eylemin gerçekleşme sürecinin (tamamlanmış-tamamlanmamış, bir defa veya tekrarlanan/devam eden) zamana nasıl yayıldığının bilgisini aktarmaktadır.

Bulgarca ve Türkçe dilbiliminde görünüş konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Fakat görünüş ile ilgili sorunlar dilbilimcilerin dikkatini hâlâ çekmekte ve bu konuda yeni araştırmalar yapılmaya devam edilmektedir. Şimdiye kadar ortaya konan araştırmalarda Bulgarca ve Türkçedeki görünüş karşılaştırılmamıştır. Bulgarca ve Türkçe farklı dil ailelerine sahip oldukları için fiilin görünüşü farklı biçimbirimlerle ifade edilmektedir. Bu durumda bu iki dili öğrenen ve çeviri yapan kişiler için büyük önem taşımaktadır. Görünüşü en iyi şekilde aktarabilmek için iki dildeki görünüş sorunlarını açıklığa kavuşturmak ve eşdeğerliliklerini tespit etmek şarttır.

Tezin birinci bölümünde Bulgarcadaki görünüşün temel özellikleri ve yapısal morfolojisi ele alınmış ve bazı önemli hususlara dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Bulgarcadaki görünüş fiilin mastar hâlindeyken ön ekler ve son ekler yardımıyla aktarılmaktadır. Bulgarcada ön ekler ve son ekler yardımıyla sürekli, süreksiz ve ikinci derece sürekli görünüşlü fiiller vardır. Sürekli ve süreksiz fiiller birer fiil çifti oluşturmakta ve iki fiil aynı anlamı taşımaktadırlar. Çift görünüşlü olarak adlandırılan fiiller ise hem sürekli hem de süreksiz anlam içermektedirler. Bu fiillerin sürekli mi yoksa süreksiz anlamda mı kullanıldıklarını anlayabilmek için cümle içerisinde eylemin süresini ve tekrarına bildiren zarflara dikkat etmek gerekmektedir. Bu fiiller genellikle yabancı

kökenli fiillerdir ve Bulgarcadaki görünüş kategorisinde önemli bir yere sahiptirler. Bulgarcada çift görünüşlü fiillerin sayısı her geçen gün dile kazandırılan yeni kelimelerle çoğalmaktadır.

Gelişen teknoloji ve iletişim araçları sayesinde Bulgarcaya terminoloji, hukuk, ekonomi, finans vs. alanlarda kullanılan yeni fiiller sözlüklere eklenmektedirler. Bu fiillerde dikkat çeken bir durum ise Osmanlı döneminde Bulgarcaya geçen Türkçe, Farsça ve Arapça kökenli fiillerin görünüş sistemine uyum sağlayarak sürekli ve süreksiz fiil biçimleri oluşturabilmeleridir. Fakat Bulgarcaya daha yakın zamanlarda yabancı dillerden alıntılanan fiillerin çoğu çift görünüşlü sayılmakta ve zarflar yardımıyla görünüş sisteminde süreçleri belirlenmektedir. Bu fiillere ön ekler veya son ekler dâhil edildiklerinde yapısal olarak süreksiz/sürekli fiil yapıları oluşturabilmektedirler.

Bulgarcadaki görünüş hem yapım morfolojisiyle hem de zaman çekimleri ile şekillenmektedir. Dolayısıyla Bulgarcanın fiil sistemi özellikle Türkçeyle kıyaslandığında oldukça karmaşık ve anlaşılması güç olduğundan ülkemizdeki öğretim sürecinde bu konuya çok daha geniş yer verilmesi gerektiği aşîkârdır. İyi bir sonuç alabilmek için öğrencilerimize yönelik görünüş açısından daha açıklayıcı ve detaylı dilbilgisi kitaplarına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Tezin ikinci bölümünde görünüş, kılınış ve kip farkları ele alınmış ve devamında Türkçedeki eklerin hangi görünüşü ifade ettikleri araştırılmıştır. Türkçede görünüş için özel ekler bulunmadığından eylemin gerçekleşme süreci hakkındaki bilgi, zaman, kip ekleri veya zarflar yardımıyla verilmektedir. Türkçede görünüşü tanımlayan sabit ek/ekler bulunmamasından sadece eklerden hareket ederek görünüşü tespit etmek güçtür. Bunun sebebi cümlemin devamının görünüşü değiştirebilmesidir. Eylemin gerçekleşme süreci ile ilgilenen kılınış kategorisi Türkçede fiil kökünde var olan bir anlamdır. Kılınış konusunda Türkiye’de birçok araştırma yapılmış ve görünüşten nasıl ayrıştığı üzerinde

tanımlamalar yapılmıştır. Türkçede görünüş araştırmaları diğer dillerle kıyasla çok geç başladığından hâlen bazı tartışmalar devam etmektedir ve terminoloji konusunda fikir birliğine henüz varılmış değildir.

Türkçede görünüşü araştıran dilbilimciler arasında konuyu iki farklı ana hatta incelemektedir. Birinci görüş, kip ve zaman ekleri işlev açısından asıl işlevleri çerçevesinde değil, daha başka işlevler kapsamında kullanıldıklarında görünüşten söz edilebileceği yönündedir. İkinci görüş ise Slav dillerindeki fiil görünüşü üzerine yapılmış araştırmalardan etkilenecek eylemlerin zaman veya kip eklerini aldıkları durumlarda süreklilik ya da süreksizlik açısından incelenebileceği yönündedir. Tezde Bulgarca ve Türkçedeki görünüş kıyaslandığı ve bu iki dili kullanan kişilerin karşılaştıkları zorluklar üzerinde durulduğu için eylemler süreklilik ve süreksizlik açısından incelenmiştir.

Dokuz zamanda farklı görünüşe sahip Bulgarcadaki fiillerin Türkçe karşılıkları olup olmadığı ve bu zenginliğin ne ölçüde dilimize aktarılabilirdiği konusu tezin dördüncü bölümünde ele alınmıştır. Fiil zamanı ve görünüş birbirini tamamlayan iki dilbilgisel kategoridir. Sürekli veya süreksiz görünüşün seçimi konuşmacının aktarmak istediği bilgiye bağlıdır. Bu nedenle yabancı dil olarak Bulgarca öğretim sürecinde bu konu üzerinde daha fazla durulmaktadır. Çeviri sırasında da görünüşü doğru yansıtabilmek için özel yaklaşım sergilenmesi ve bağlam içinde çözümlenmesi gerekmektedir. Bulgarcadaki görünüşü sadece fiil bazında incelemek görünüş kategorisini tam anlamıyla anlamak ve doğru kullanabilmek için yeterli değildir. Türkçe karşılıklarında önemli bir husus ise fiil eklerinin kip anlamlarından ayrıştırarak en doğru şekilde eşdeğerliliği sağlamaktadır.

Ana dili Türkçe olan bir kişinin Bulgarcadaki görünüşü anlayabilmesi için önce kendi dilinde bu kategoriyle ilgili temel düzeyde bilgiye sahip olması gerekir. Oysa Türkçede görünüş konusu ilkökul, ortaokul ve lise kitaplarında yer almamaktadır. Aynı

zamanda yabancılara Türkçe öğretimi konusunda uzmanlaşmış TÖMER²⁷⁷ gibi kurumların ders kitaplarında da görünüş ve kılınışa değinilmemiştir. Konu, yalnızca bazı üniversite ders kitaplarında ve fiili inceleyen daha detaylı çalışmalarda karşımıza çıkmaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde Bulgaristan'da hazırlanan ders kitaplarındaki görünüşün işleyiş biçimleri, öğretim sürecinde konuya ayrılan ders saatleri incelenmiş, bazı sorunlara değinilmiş ve önerilerde bulunulmuştur. Bulgarcadaki görünüş çok zengin ve aynı zamanda karmaşık bir kategori olduğundan yabancılara yönelik eğitim-öğretim sürecinde özel bir yere sahiptir. Bulgarcadaki görünüş kategorisini öğretmek zorlu ve uzun bir süreçtir. Yabancılara Bulgarca öğretmeye yönelik hazırlanan ders kitaplarında görünüşe geniş yer verilmiştir. Buna rağmen bu dili öğrenen yabancılar tam anlamıyla konuyu kavramakta zorlanmaktadırlar. Ders kitapları hazırlayan Bulgar dilbilimcilerinin görünüşün aktarılması konusundaki önerileri, öğretimi kolaylaştırmak için uyguladıkları yöntemleri ve izledikleri yollarını tespit edebilmek için 28 Bulgarca ders kitabı incelenmiş ve dikkat çekici bazı özellikler üzerinde durulmuştur. Yazarlar, görünüş kategorisinin karmaşıklığı ve Bulgarca dilbilgisinin en zor konular arasında yer aldığının farkındadır. Dolayısıyla konuya farklı şekilde yaklaşmış, değişik yöntem ve çözümler sunmuştur. Genel olarak eski ders kitaplarında görünüşün teorik kısmına daha geniş yer verildiği, yeni kitaplardaysa konunun açıklamalı sunumu yerine öğretimin tablolarla desteklendiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra dilbilgisi kategorisini öğretmek adına standartlaşmış kurallar ve yöntemlerden kaçınıldığı anlaşılmıştır.

Fiil görünüşünün çeviri çalışmalarındaki dilbilimsel eşdeğerliliğinin Bulgarca-Türkçe ve Türkçe-Bulgarca arasında yapılan çevirilerde ne kadar sağlandığı beşinci bölümde incelenmiştir. Çeviri edimi, artan iletişim araçları ve modern hayatın bir ihtiyacı

²⁷⁷ Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi.

olarak günümüzde en çok ihtiyaç duyulan alanlardan biridir. Çeviribilimde, kaynak metin ve erek metin arasındaki eşdeğerlik biçimsel, biçimsel, anlamsal, çağırimsal, edimsel vb. düzlemlerde incelenmektedir. Bir fiilin ifade ettiği eylemi doğru çevirmek ve erek dilin dilbilgisi yapısına uygun bir şekilde aktarmak için fiil görünüşüne dikkat etmek gerekmektedir.

Gerekli analizin yapılabilmesi için dört Bulgar yazarın ve dört Türk yazarın birer öyküsüne başvurularak, bu öykülerde yer alan fiiller tespit edilmiş ve erek dile aktarma yöntemleri incelenmiştir. Hikâyelerin farklı döneme ait olması, çevirmenlerin de olabildiğince farklı olmasına dikkat edilmiştir. Bu şekilde hem yazarlarının değişik anlatım tarzlarının incelenmesi hem de çevirmenlerin çeviri anlayışlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Görünüşün erek dile doğru aktarılıp aktarılmadığı, hangi yöntemlerin tercih edildiği ve ne gibi çözümler üretildiği araştırılmıştır.

Türkçeden Bulgarcaya yapılan çevirilerde fiilde görünüş işaretleyicisi olmasa da sürekli, süreksiz, çift görünüşlü veya ikinci derece sürekli görünüşlü fiil ile aktarılması gerekmektedir. Bu durum çevirmen için bazı zorluklar yaratmaktadır. Bulgarcadan Türkçeye yapılan çevirilerde ise gerek zaman eklerinin yardımıyla gerekse süreci belirten zarflarla fiillerdeki görünüşün doğru bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Ancak Türkçenin yapısı gereği zaman uyumu ve anlam itibarıyla her zaman sürekli bir fiil, sürekli bir yapıyla çevrilememektedir. Bunun nedeni çevirideki bazı ifadelerin yapay durması ve metin akıcılığının sağlanamamasıdır. Bu nedenle fiildeki görünüşün çevirisinde bazen eşdeğerliliğin olmaması da yanlış çevrildiği anlamına gelmemektedir. Bu tür sorunların en doğru çözülebilmeleri ve görünüşü en uygun şekilde erek dile aktarılabilmesi için her iki dilin yapısını iyi bilmek lazımdır. İncelenen öykülerde çevirmenlerin bazen farkında olmayarak bazen ise görünüşe dikkat etmeyerek hata yaptığı tespit edilmiştir. İncelenen her 8 öyküde atlanan ve fazladan eklenen fiillerin yüksek sayısı dikkat çekmektedir. Bazı çevirmenler, yeni fiiller eklediğinde öykünün

kaynak dildeki yazar tarafından yüklenmek istenen anlamından uzaklaşmıştır ya da yeni anlamlar yüklemiştir.

Bulgarcadan Türkçeye çevrilen dört hikâyede sürekli, süreksiz ve ikinci derece sürekli görünüşe ait toplamda 1305 fiil incelenmiş ve bu fiillerin 101'nin (%8'nin) görünüşü Türkçeye yanlış aktarıldığı tespit edilmiştir. Türkçeden Bulgarcaya çevrilen dört eserde ise toplamda 764 fiil incelenmiş ve bu fiillerin 76'sının (%10'nun) görünüşü yanlış aktarıldığı anlaşılmıştır. Yüzde olarak bakıldığında hatalı aktarım yapmamak için görünüşün önemsinmesi gereken dilbilgisel özellik olduğu ortaya çıkmıştır. Çeviride sadece sözcük ve sözdizimine değil dilbilgisel kategorisi olan fiil görünüşüne de dikkat edilmesi, en iyi şekilde aktarılabilmesi için görünüşün Bulgarcada olduğu gibi Türkçedeki öneminin de dikkate alınması gerektiği ortaya konulmuştur.

Tezimizde Bulgarca ve Türkçede görünüş kategorisi ilk defa karşılaştırılmış, benzer ve farklı anlamlarına değinilmiştir. Yabancılar yönelik Bulgarca ders kitapları incelenmiş, görünüş konusuna ayrılan ders sayıları tespit edilmiş, bazı çıkarımlarda bulunulmuştur. Bunun yanı sıra her iki edebiyata ait bazı yazarların öykülerine başvurularak görünüşün önemi çeviri edimi açısından vurgulanmıştır. Çalışmamızın, Bulgarca ve Türkçede görünüş bağlamında yapılacak diğer çalışmalara kaynaklık etmesinin yanı sıra Bulgarca ve Türkçeyi konuşan, öğrenen ve bu dillere çeviri yapan kişilere katkı sağlamasını ummaktayız.

KAYNAKÇA

1. Abasıyanık, Sait Faik, **Alemdağ'da Var Bir İnsan**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002.
2. Acaroğlu, M. Türker, **Bulgarlar ve Bulgaristan Üzerine Yüzyıllık Türkçe Kaynakça (1878-1978)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
3. Acaroğlu, Türker, **Bulgar Hikâyeleri Antolojisi**, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1967.
4. Agrell, Sigurd, "*Aspektiinderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte: ein Beitrag zum Studium der indogermanischen Priiverbia und ihrer Bedeutungsfunktionen*", Lunds Universitets Arsskrift, new series, I, IV. 2, 1908.
5. Agrell, Sigurd, **Przedrostki postaciowe czasowników polskich**, Materiały i prace Komisji Językowej Akademii Umiejętności w Krakowie, 8, Kraków: Akademia Umiejętności, 1918.
6. Aksan, Doğan, **Her Yönüyle Dil**, TDK Yayınları, Ankara, 1990.
7. Alsan, Necip, **Eylem ve Düşünce Açısından 20. Yüzyıl**, Evrensel Yayınevi, Ankara, 2012.
8. Andonova, Margarita; Sibeve, Radost; Zagorova, Jana, **Bilgarski ezik - za bejantsi – A1**, Sdruchenie "Karitas Sofya", Sofya, 2014.
9. Andonova, Margarita; Sibeve, Radost; Zagorova, Jana, **Bilgarski ezik - za bejantsi – A2**, Sdruchenie "Karitas Sofya", Sofya, 2014.
10. Andonova, Margarita; Sibeve, Radost; Zagorova, Jana, **Bilgarski ezik - za bejantsi – B1**, Sdruchenie "Karitas Sofya", Sofya, 2018.
11. Andreyçin, Lyubomir, Et al, **Gramatika na sivrēmenniya bilgarski knijoven ezik – morfologiya**, BAN, Sofya, 1993.

12. Andreyçin, Lyubomir, **Kategorie znaczeniowe koniugacji bulgarskiej**, Doktora Tezi, Polska Akademia Umiejetnosci, Krakow, 1938.
13. Andreyçin, Lyubomir, **Osnovna bulgarska gramatika**, Sofya, Nauka i izkustvo, 1978.
14. Antonova, Yuliya; Kiryakova, Elga, **Govorite li bulgarski? (videokurs)**, İzdatelstvo “Nauka i izkustvo”, Sofya, 1991.
15. Arık, Sabire, **Kısa Leh Dili Grameri**, Warszawa, Ex Libris, 2007.
16. Atanasova, Margarita; Almaleh, Moni; Diamandieva, Kitsa, **Posobie po bulgarski ezik za çujdestranni studenti ot VMEİ “Lenin”**, İzdatelstvo VMEİ “Lenin”, Sofya, 1989.
17. Aydemir, İbrahim Ahmet, **Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi**, Grafiker, Ankara, 2010.
18. Aydemir, Yasemin, **Sözlüksel Görünüş Ve Türkçe Eylemlerin Anlambilimsel Sınıflandırması: Sözlükçe-Sözdizim Etkileşimi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006.
19. Bacanlı, Eyüp, *“Türkçe Fiil, Slav Türü Bitmiş Görünüş Bildirebilir mi?”*, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 2009, s. 43-58.
20. Bacanlı, Eyüp, **Kılınış Kategorisi ve Altaycada Kılınış Belirleyicisi Olarak Art Fiiller**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014, s. 28.
21. Belçev, Kolyo G., Et al., **Bulgarski ezik: Uçebnik za turskoto naselenie**, Cilt 1-2, Narodna prosveta, Sofya 1961-1962.
22. Benzer, Ahmet, **Türkçede Zaman, Görünüş ve Kiplik**, Kabalcı, İstanbul, 2012.
23. Boneva, Rosina; Kordovska, Rumyana, **Uçebnik po bulgarski ezik za çujdestranni studenti**, Sofiyski Universitet “Kliment Ohridski”, Sofya, 1982.

24. Boneva, Rosina; Kordovska, Romyana, **Učebnik po bulgarski ezik za čujdestranni studenti**, Sofiyski Universitet “Kliment Ohridski”, Sofya, 1985.
25. Boneva, Rosina; Kordovska, Romyana, **Učebnik po bulgarski ezik za čujdestranni studenti - II čast - stranoznanie**, Sofiyski Universitet “Kliment Ohridski”, Sofya, 1985.
26. Boyanova, Snejanka, **Učebnik po bulgarski ezik za čujdestranni studenti ot втори курс**, Vişş institut po arhitektura i stroitelstvo, Sofya, 1986.
27. Bulgarca metin için bkz.: Faik, Sait, **Kutsata Çayka**, Çev. Stefka Pırvanova, Knigo-izdatelstvo “Georgi Bakalov”, Varna, 1983.
28. Bulut, Gülşah, **Tarihî Türkiye Türkçesinde Perifrastik Fiil Yapıları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı (Yeni Türk Dili) Anabilim Dalı, Ankara, 2014.
29. Burov, Stoyan, **Bulgarski ezik za čujdentsi (pırva čast)**, Faber, Veliko Tırnovo, 2000.
30. Chomsky, Noam, **Syntactic Structures**, Mouton, The Hague, 1957.
31. Comrie, Bernard, **Aspect**, Cambridge University Press, 1976.
32. Daneva, Nikol, **Černata kotka**, Trud, Sofya, 2007.
33. Demir, İmdat, **Türkçede Perifrasıs**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2015.
34. Demir, Sema Aslan, **Görünüş Kategorisi, Türkmençe Örneği**, Ankara, Grafiker, 2016.
35. Dilaçar, Agop, “*Aspekt*”. Türk Ansiklopedisi C. III, 1949, s. 474-477.
36. Dilaçar, Agop, “*Grammer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi*”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten**, Ankara, 1971, s. 83-145.

37. Dilaçar, Agop, “*Türk Fiilinde “Kılınış”la “Görünüş” ve Dilbilgisi Kitaplarımız*”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten**, Ankara, 1974, s. 159-171.
38. Duroviç, Lubomir, **Druhy diel Isačenkovej porovnavnej gramatiky**, Československa rusistika, VII, 1962.
39. Ediskun, Haydar, **Yeni Türk Dilbilgisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1963.
40. Emirzyan, Alis, **Učebnik po bulgarski ezik za čujdestranni studenti ot I kurs**, Visš institut po arhitektura i stroitelstvo, Sofya, 1986.
41. Erguvanlı Taylan, Eser, “On the Parameter of Aspect in Turkish”, A. Konrot (Ed.), **Modern Studies in turkish Linguistics**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1996, s. 153-169.
42. Faik, Sait, **Bütün Eserleri 2 – Şahmerdan/Lüzumsuz Adam**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970.
43. Fisher, Steven Roger, **Dilin Tarihi**, Çev. Muhtesim Güvenç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
44. Gigina, Stefana, Et al., **Učebnik po bulgarski ezik: Za studenti-čujdentsi, izučavašti bulgarski ezik v Sofiyski dirjavni universitet**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1963.
45. Ginina, St., Et al., **Učebnik po bulgarski ezik za studenti čujdentsi**, Nauka i izkustvo, Sofya 1963.
46. Givon, Talmy, **Syntax – Volume I**, John Benjamins Publishing, Amsterdam/Philadelphia, 2001.
47. Gorniška, N., Et al., **Učebnik hristomatiya po bulgarski ezik za studenti čujdentsi**, Dirjavno izdatelstvo “Nauka i izkustvo”, Sofya, 1957.
48. Gorniška, N., Et al., **Učebnik hristomatiya po bulgarski ezik za studenti čujdentsi**, Dirjavno izdatelstvo “Nauka i izkustvo”, Sofya, 1960.

49. Grace Fielder, “İzbor na vida v bilgarskiya imperfekt”, **V pomošt na prepodavaneto po bilgarski ezik na çujdestranni studenti**, Universitetsko izdatelstvo “Kliment Ohridski”, Sofya, 1988, s. 248-256.
50. Gueron, Jacqueline, “*On Tense and Aspect*”, *Lingua Dergisi*, 2007, Sayı 117, Cilt 2, s. 367-391.
51. Gusiyska, Milka; Tabakova, İvana, **Uçebnik po bilgarski ezik za çujdestranni studenti – meditsi, stomatoloji i farmatsevti ot I i II kurs**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1987.
52. Güntekin, Reşat Nuri, **Leyla ile Mecnun – Bütün eserleri 18**, İnkılap, İstanbul, 1998.
53. Hadjieva, Elena, Et al., **Bilgarski ezik za çujdentsi – naçalen kurs**, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”, Sofya, 2006.
54. Hadjieva, Elena; Kamenova, Milena; Şuşlina, Vesela; Asenova, Asya, **Bilgarski ezik kato çujd – za naprednali – B2, C1, C2**, Yayınevi - “Gutenberg”, Sofya, 2011.
55. Haytov, Nikolay, **Divi razkazi**, Hristo G. Danov, Plovdiv, 1969.
56. Haytov, Nikolay, **Dünya Poturunu Çıkartıyor**, Çev. Naime Yılmaer, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972.
57. Haytov, Nikolay, **Patikalar**, Çev. İsmail B. Ağlagül, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
58. Hermann, Eduard, “*Objektive und subjektive Aktionsart*”, *Indogermanische Forschungen*, Vol. 45 Issue 1, 1927, s. 207-228.
59. Housen, Alex, “*The development of tense-aspect in English as a second language and the variable influence of inherent aspect*”, 6. Bölüm, **The L2 Acquisition of Tense-Aspect Morphology**, John Benjamins Publishing, Amsterdam/Philadelphia, 2002.

60. İbrahim, Tatarliev, Et al, Turski razkazi, Narodna kultura, Sofya, 1966.
61. İlieva, Despina; Kiryakova, Elga; Mihaylova, Stoyka, **Bilgarski ezik za çujdestranni studenti (uçebnik za podgotvitelniya kurs na instituta za çujdestranni studenti)**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1977.
62. İlieva, Despina; Kiryakova, Elga; Mihaylova, Stoyka, **Bilgarski ezik za çujdestranni studenti**, Dirjavno izdatelstvo “Nauka i izkustvo”, Sofya, 1972.
63. İlieva, Despina; Kiryakova, Elga; Mihaylova, Stoyka, **Bilgarski ezik za çujdestranni studenti**, Dirjavno izdatelstvo “Nauka i izkustvo”, Sofya, 1974.
64. İlieva, Despina; Kiryakova, Elga; Mihaylova, Stoyka, **Uçebnik po bilgarski ezik: Za podgotvitelen kurs (pri İstituta za çujdestranni studenti)**, Cilt 1-2, İÇS, Sofya, 1966-1968.
65. İlieva, Mariya; Bondjolova, Valentina; Vlaykov, Svetlozar, **Az govorya bilgarski – Bilgarski ezik za çujdentsi – treta çast C**, Faber, Veliko Tırnovo, 2006.
66. İmer, Kamile; Kocaman, Ahmet; Özsoy, Sumru, **Dilbilim Sözlüğü**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
67. İvançev, Svetomir, Et al., **V pomošt na prepodavaneto po bilgarski ezik na çujdestranni studenti**, Universitetsko izdatelstvo “Kliment Ohridski”, Sofya, 1988.
68. İvanova, Kalina, **Naçini na glagolnoto deystvie v sivremenniya bilgarski ezik**, Sofya, BAN, 1974, s. 5.
69. İvanova, Lyudmila; Koleva, Jenya, **Da obštuvame na bilgarski – Bilgarski ezik za çujdentsi – vtora çast B**, Faber, Veliko Tırnovo, 2009.

70. Jakobson, Roman, “*On Linguistic Aspects of Translation*”, R. A. Brower (ed.) **On Translation** içinde, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1959, s. 232-239.
71. Johanson, Lars, “*Viewpoint Operators in European Languages*”, in Tense and Aspect in **the Languages of Europe**, Ö. Dahl (ed.), Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 2000, 27-187.
72. Johanson, Lars, **Aspekt im Türkischen**, Stockholm, Uppsala (Univ.), 1971.
73. Johanson, Lars, **Türkçede Görünüş**, Çev. Nurettin Demir, Grafiker, Ankara, 2016.
74. Johanson, Lars, *Tütkeittürkische Aspectotempora*, R. Thierrof & J. Ballweg Yayınları, **Tense Systems in European languages**, Tübingen: Niemeyer, 1994, s. 247-266.
75. Karaağaç, Günay, **Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.
76. Karaağaç, Günay, **Dil Bilimi Terimleri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
77. Karagyozov, Panayot, “*Letniyat seminar po bilgarski ezik i kultura za çujdestranni bulgaristi prez XXI vek*”, **Minalo, nastoyašte i perspektivi na çujdestrannata bulgaristika** içinde, Universitetsko izdadelstvo “Sv. Kliment Ohridski”, Sofya, 2013, s. 177-183.
78. Keleşev, Asen; Eyubov, Nuri, **Uça bilgarski ezik**, Narodna prosveta, Sofya, 1975.
79. Kenny, D., **Equivalence**, M. Baker & G. Saldanha (Ed.), Routledge Encyclopedia, 2009.
80. Kınçev, İvan, **Bilgarski ezik: Uçebnik za koreyski detsa**, Narodna prosveta, Sofya 1954.

81. Kirova, Lyudmila, “*Prepodavane na kategoriyata vid na çujdentsi, izuçavaşti bulgarski ezik*”, **Godişnik na Departamenta za ezikovo obučenje – İÇS pri Sofiyski universitet “Sv. Kliment Ohridski”** içinde, Tom 19, Sofya, 2015.
82. Kiyota, Masaru, **Situation Aspect And Viewpoint Aspect: From Salış To Japanese**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fukuoka Üniversitesi, 1998.
83. Koç, Nurettin, **Yeni Dilbilgisi**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996.
84. Konstantinov, Aleko, **Bay Ganü Balkanski**, Çev. İsmail B. Ağlagül, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1972.
85. Korkmaz, Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, TDK Yayınları, Ankara, 2014.
86. Korkmaz, Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri**, TDK Yayınları, Ankara, 2014.
87. Kornfilt, Jaklin, **Turkish**, Routledge, London ve New York, 1997, s. 344.
88. Koşmider, Ervin, “*Oçerk nauki vidah polskogo glagola. Opit senteza.*”, **Vopros glagolnogo vida** içinde, Ed. Y. S. Maslov, İzd. İnostrannoy literaturı, Moskova, 1962.
89. Köycü, Seda, **Lehçe Dilbilgisi**, Ankara, Güner Matbaacılık, 2007.
90. Krasimira Çakırova, “*Kim viprosa za prepodavaneto na kategoriyata vid na glagola v bulgarskiya ezik i usvoyavaneto i ot çujdentsi*”, **Nauçni trudove na Universitet po hranitelni tehnologii – Plovdiv Tom LXII**, Plovdiv, 2015, s. 882-887.
91. Krıstev, Borimir, **Gramatika za vsichki**, Nauka i izkustvo, Sofya, 2010.
92. Kurteva, Galina; Bumbarova, Kristina; Bıçvarova, Stefka, **Zdraveyte! – Uçebnik po bulgarski ezik za çujdentsi – A1-A2**, Nov bulgarski universitet, Sofya, 2013.

93. Kurteva, Galina; Bumbarova, Kristina; Bıçvarova, Stefka, **Zdraveyte! – Učebnik po bulgarski ezik za çujdentsi – B1-B2**, Nov bulgarski universitet, Sofya, 2017.
94. Lalev, St., Et al., **Bulgarski ezik – učebnik za turskoto naselenie – çast pırva**, Narodna prosveta, Sofya 1961.
95. Lalev, St., Et al., **Bulgarski ezik – učebnik za turskoto naselenie – çast vtora**, Narodna prosveta, Sofya 1962.
96. Lyahova, Vesela, “*On Beş Eylül*”, **Dör Yol Ağzından Öyküler** içinde, Çev. Sevcan Kence, Kalem Kültür, İstanbul, 2019, s. 117-124.
97. Lyahova, Vesela, “Petnaysti septemvri”, **Literaturen vestnik**, Sayı 38, Yıl 17, 21-27.11.2007, s. 16.
98. Makreeva, Rayna; Savova, Katerina, **Bulgarski ezik za lektoratite v çujbina**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1985.
99. Manfred Trumer, “Bilgarskyat glagol i svidetelstvoto na balkanskite ezitsi”, **V pomošt na prepodavaneto po bulgarski ezik na çujdestranni studenti**, Universitetsko izdatelstvo “Kliment Ohridski”, Sofya, 1988, s. 241-247.
100. Maslov, Yuriy S., “Glagolny vid v sovremennom bolgarskom literaturnom yazıke (znaçenie i upotreblenie)”, **Voprosı gramatiki sovremennogo bolgarskogo literaturnogo yazıka** içinde, İzd. Akademii Nauk SSSR, Moskva, 1959, s. 157-312.
101. Maslov, Yuriy S., “*Voprosı glagolnogo vida v sovremennom zarubejnom yazıkoznanii. Vstupitel'naya statya.*”, **Vopros glagolnogo vida** içinde, İzd. İnostrannoy literaturı, Moskova, 1962, s. 7-35.
102. Milev, Aleksandır, Et al, **Reçnik na çujdite dumi v bulgarskiya ezik**, Sofya, Nauka i izkustvo, 2007.

103. Mutaşiev, Radoslav, **Segaşno istoriãesko vreme v sivrremenniya bılgarski ezik**, BAN, Sofya, 1964.
104. Mutlu, Yıldız, Türkiye’de Bulgar Edebiyatı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
105. Necatigil, Behçet, **Çeviri Sorunları Özel Sayısı**, içinde “Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler”, Türk Dili Dergisi, Sayı: 322, Ankara, 1 Temmuz 1978.
106. Nesin, Aziz, İmalı edno vreme, Çev. Semra Ahmed, Prometey, Sofya, 2015.
107. Nesin, Aziz, **Memleketin Birinde**, Nesin Yayınevi, İstanbul, 2004.
108. Nitsolova, Ruselina, **Bılgarska gramatika - morfologiya**, Sofya, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”, 2008.
109. Olsen, Mari Jean Broman, **A Semantic and Pragmatic Model of Lexical and Grammatical Aspect**, Doktora Tezi, Northwestern Üniversitesi, Ann Arbor, 1994.
110. Paşov, Petır, **Bılgarska gramatika**, Plovdiv, Hermes, 1999.
111. Pelin Elin, **İzbrani tvorbi**, Softpres, Sofya, 2020.
112. Pelin, Elin, **Bir Türk Kadını Uğruna**, Çev. Türker Acaroğlu, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2003.
113. Petrova, Stefka, Et al., **Uãete bılgarski ezik – 1 nivo**, Dr. İvan Bogorov, Sofya, 2004.
114. Petrova, Stefka, Et al., **Uãete bılgarski ezik – 2a nivo**, Dr. İvan Bogorov, Sofya, 2004.
115. Petrova, Stefka, Et al., **Uãete bılgarski ezik – 2b nivo**, Dr. İvan Bogorov, Sofya, 2005.
116. Petrova, Stefka, Et al., **Uãete bılgarski ezik (pırva çast)**, Uİ “Kliment Ohridski”, Sofya, 1993.

117. Petrova, Stefka, Et al., **Uçete bŭlgarski ezik (vtora çast)**, UI “Kliment Ohridski”, Sofya, 1996.
118. Savova, Lidiya, **Kratka bŭlgarska gramatika za çujdestranni studenti**, Nauka i Ŗzkustvo, Sofya, 1984.
119. Savova, Lidiya; Videnova, Siyka, **Uçebno pomagalo po praktiçeska gramatika na bŭlgarskiya ezik za çujdentsi: Uçebnik za studenti ot Ŗnst. za çujdestranni studenti Gamal Abdel Nasır**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1972.
120. Selişçev M., Afanasiy, **Staroslavjanskiy yazık**, Çast I, Moskova, 1951.
121. Seyfettin Ömer, **Ŗzbrani razkazi**, Çev. Tarık Behram Akın, Orlin Sabev, Yordanka Zlateva Bibina, Bradır (Ŗmit), Sofya, 2012.
122. Seyfettin, Ömer, **Aşk ve Ayak Parmakları**, Haz. Nazım Hikmet Polat, Ötüken, İstanbul, 2020.
123. Seyfettin, Ömer, **Ŗzbrano**, Çev. Alina Karahanova vd., Aspirus, Sofya, 2015.
124. Slutska, Anna, **Bŭlgarski ezik za çujdestranni studenti ot spetsialnosta “Geografiya na turizma”**, Universitetsko izdatelstvo “Kliment Ohridski”, Sofya, 1989.
125. Smith, Carlota S., **The Parameter of Aspect** (Second Edition), Studies in Linguistics and Philosophy Vol. 43, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1997.
126. Smith, S. Carlota, *“Tense and Temporal Interaction”*, Lingua: 2005, Sayı: 117, Cilt: 2, s. 419-436.
127. Stanev, Emilyan, **Şeftali Hırsızı**, Çev. Mehmet Kazımoğlu, Hür Yayınevi, İstanbul, 1974.
128. Stankov, Valentin, **Bŭlgarskite glagolni vremena**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1969.

129. Stankov, Valentin, **Bilgarskite glagolni vremena**, Sofya, Nauka i izkustvo, 1969.
130. Stoyanova, Elena, **Bilgarski ezik na edin dñh uçebnik po bilgarski ezik za turtsi – Bir nefeste Bulgarca Türkler için Bulgarca Ders Kitabı**, <https://www.birnefestebulgarca.com/>, e-kitap, 2011.
131. Stoyanova, Milka; Stoyanov, Emil, **Uçebnik po bilgarski ezik za ęujdentsi**, İÇS- “GEYA İNF”, Sofya, 1994.
132. Tatarlı, İbrahim, **Turski morski noveli**, Çev. Stefka Pırvanova, Knigoizdatelstvo “Georgi Bakalov”, Varna, 1980.
133. **Türkęe Bilim Terimleri Sözlüğü** – Sosyal Bilimler, TÜBA, Ankara, 2011.
Thraks, Dionysios, **Gramer Sanatı**, Çev. Eyüp Çoraklı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2017.
134. Uzun, Engin N., “*Türkęede görünüş/kip/zaman üçlüsü*”, **Dil Dergisi**, sayı: 68, 1998, s. 5-22.
135. Uzun, Engin N., **Dünya Dillerinden Örnekleriyle Dilbilgisinin Temel Kavramları – Türkęe Üzerine Tartışmalar**, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 39, Kebikeç Yayınları, İstanbul, 2004.
136. Üçok, Necip, **Genel Dilbilim (Lengüistik)**, Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1947.
137. Vardar, Berke, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Multilingual, İstanbul, 2002.
138. Videnova, Siyka; Savova, Lidiya, **Uçebnik po bilgarski ezik za podgotvitelniya kurs - Çast I**, İÇS, Sofya 1966.
139. Videnova, Siyka; Savova, Lidiya, **Uçebnik po bilgarski ezik za podgotvitelniya kurs na instituta za ęujdestranni studenti - Çast II**, İÇS, Sofya 1967.

140. Videnova, Siyka; Savova, Lidiya, **Učebno pomagalo po praktičeska gramatika na bulgarskiya ezik za čujdentsi**, Nauka i izkustvo, Sofya, 1972.
141. Vlahova-Ruykova, Radka, **Praktičeska gramatika. Bilgarski ezik**, Sofya, Pons, 2009.
142. Weist, Richard M., “*The first language acquisition of tense and aspect: A review*”, 2. Bölüm, **The L2 Acquisition of Tense-Aspect Morphology**, John Benjamins Publishing, Amsterdam/Philadelphia, 2002.
143. Yaman, Ertuğrul, **Türkiye Türkçesinde Zaman Kaymaları**, TDK Yayınları, Ankara, 2017.
144. Yavas, Feryal, **On the Meaning of the Tense and Aspect Markers in Turkish**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kansas Üniversitesi, 1980.
145. Yenisoy, Hayriye M. S.; Süleymanoğlu, Erhan, **Modern Bulgar Dili**, Ankara, Hatiboğlu, 2014.
146. Yovkov, Yordan, **Sıbrani sıçineniya Tom 3 – Jensko sirtse ako mojeha da govoryat**, Ed. Svetla Gyurova, Bilgarski pisatel, Sofya, 1977.
147. Yovkov, Yordan, **Sınırdaki Çiftlik**, Çev. Tahir Alangu, Nil Yayınevi, İstanbul, 1966.
148. Yovkov, Yordan, **Tekerleklerin Türküsü**, Çev. Türker Acaroğlu, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013.
149. Zafer, Zeynep, “*Bılgarskata literatura v syankata na politikata i propagandata prez vtorata polovina na 60-te i 70-te godini*”, Dzyalo, Sayı 15, 2019. (https://www.abcdar.com/magazine/XV/7_Zeynep%20Zafer.pdf, Erişim tarihi: 10.10.2021).
150. Zafer, Zeynep, *Bılgarskata literatura v Turtsiya, Balkanite – ezik, istoriya, kultura*, Uluslararası Bilimsel Sempozyumu, Veliko Tırnovo 13- 15 Nisan 2007, Veliko Tırnovo 2008, s. 465 - 472.

151. Zlateva-Koleva, Jivka; Emiliyanova, Boryana; Sedefçeva, Valentina, **Az govorya bilgarski – Bilgarski ezik za çujdentsi – pırva çast A**, Faber, Veliko Tırnovο, 2004.

İNTERNET KAYNAKLARI

1. <https://nyildirim.wordpress.com/2008/02/17/gramer-tarihine-genel-bir-bakis/> (Erişim tarihi: 10.10.2019).
2. Stanev, Emiliyan, **Kradetsıt na praskovi**, <https://chitanka.info/text/4127-kradetsyt-na-praskovi> (Erişim tarihi: 17.12.2018).
3. Çudomir, **Dnevnik**, 1951 godina, <https://litenet.bg/publish2/chudomir/dnevnik/1951.htm> (Erişim tarihi: 22.12.2018).
4. Vazov, İvan, **Pod igoto**, <https://chitanka.info/text/3753/38> (Erişim tarihi: 17.12.2018).
5. <https://akillitahta.wikispaces.com/Ak%C4%B1ll%C4%B1+Tahtan%C4%B1n+E%C4%9Fitimdeki+Yeri+ve+%C3%96nemi> (Erişim tarihi 10.12.2017).
6. Karaliyçev, Angel, *Gostençeta*, <https://chitanka.info/text/3375-gostencheta> (Erişim tarihi: 10.11.2018).
7. Konstantinov, Aleko, **Bay Ganyo**, <http://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=169&WorkID=4676&Level=3> (Erişim tarihi: 17.12.2018).

8. Pelin, Elin, *Napast Bojiya*, <https://chitanka.info/text/5292-napast-bozhija> (Erişim tarihi: 16.11.2018).
9. Pelin, Elin, *Andreşko*, <https://chitanka.info/text/5283-andreshko> (Erişim tarihi: 10.12.2018).
10. <https://bit.ly/2RcPvw1> (Erişim tarihi: 12.12.2018)
11. Karaslavov, Georgi, *Snaha*, <https://chitanka.info/text/14321/21> (Erişim tarihi: 12.12.2018).
12. Yovkov, Yordan, *Po jitsata*, https://litenet.bg/publish9/jjovkov/po_zhicata.htm (Erişim tarihi: 18.11.2018).
13. <https://bit.ly/2RcPvw1> (Erişim tarihi: 12.12.2018).
14. <https://www.unhcr.org/bg/учебни-помагала> (erişim tarihi: 10.03.2021).
15. <https://www.slav.uni-sofia.bg/summer-seminar> (Erişim tarihi: 15.02.2021).
16. https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/novini/arhiv/120_godini_su/fakultetni_programi/departament_zaz_ekovo_obuchenie (Erişim tarihi: 25.1.2021).
17. <https://www.slav.uni-sofia.bg/summer-seminar> (Erişim tarihi: 15.02.2021).
18. <https://www.unhcr.org/bg/учебни-помагала> (Erişim tarihi: 10.03.2021).
19. Stanev, Emilyan, **Kradetsit na praskovi**, <https://chitanka.info/text/4127-kradetsyt-na-praskovi/2> (Erişim tarihi: 22.12.2018).
20. <https://plus.bg.cobiss.net/opac7/bib/search> (Erişim tarihi: 10.10.2021).
21. https://theatre.art.bg/палавите-вдовици-съседки_872_7_20 (Erişim tarihi: 10.10.2021).
22. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 15.12.2021).
23. <https://rechnik.chitanka.info/> (Erişim tarihi: 15.12.2021).

24. <http://lugatim.com/> (Erişim tarihi: 15.12.2021).
25. <https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/> (Erişim tarihi: 15.12.2021).
26. <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/> (Erişim tarihi: 15.12.2021).
27. <http://search.dcl.bas.bg/> (Erişim tarihi: 15.12.2021).
28. <https://yuzde.hesaplama.net/> (Erişim tarihi: 15.12.2021).
29. <https://www.rechnik-bg.com/index.php?lang=en> (Erişim tarihi: 15.12.2021).

ÖZET

Bu tezin konusu Bulgarca ve Türkçedeki görünüş kategorisidir. Fiil görünüşü her dilde farklı araçlarla aktarılmaktadır. Bulgarcada fiillerin sürekli ve süreksiz biçimleri görünüş kategorisinin temelini oluşturmaktadır. Türkçedeki görünüş kategorisi ise zaman ve kip kategorisi ile iç içe geçmiş durumdadır. Birçok dilbilimci, Türkçedeki görünüş için tek ek/çok işlev yaklaşımını benimsemiş ve zaman, görünüş, kip kategorileri bu hareket noktasıyla incelemiştir. Bulgarcada görünüş fiilin master hâlinde belli iken Türkçede bu ekler yardımıyla aktarılmaktadır. Bu farklılıklar nedeniyle iki dili öğrenen ve özellikle Bulgarca'yı öğrenen kişiler için büyük sorun oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra bu iki dilden çeviri yapan bazı çevirmenlerin de hata yaptığı anlaşılmaktadır.

Çalışmanın amacı, şimdiye kadar hiç karşılaştırılmamış Bulgarca ve Türkçedeki görünüş kategorilerinin farklarını ortaya koymak, eğitim-öğretimdeki ve çevirideki önemini araştırmak, söz konusu iki dili öğrenen, öğreten ve çeviri yapan kişilere fiildeki görünüşü daha iyi kullanabilmeleri konusunda yardımcı olmaktır.

Tez beş bölümden oluşmaktadır. İlk olarak, konu ile ilgili literatür taraması yapılmış ve literatürde kullanılan terimler verilmiştir. Birinci bölümde Bulgarcadaki sürekli, süreksiz, çift görünüşlü ve ikinci derece sürekli görünüşe sahip fiiller incelenmiştir. İkinci bölümde Türkçedeki görünüş kategorisi ile ilgili günümüze kadar yapılmış çalışmalar incelenmiş, kılınış, zaman ve kip farkları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Bulgarca öğreten ders kitaplarındaki görünüş konusunun nasıl işlendiği incelenmiş ve eksiklikleri tespit edilmiştir. Dördüncü bölümde Bulgarcadaki zamanların sürekli ve süreksiz fiillerle birlikte kullandıklarında taşıdıkları anlamları ve Türkçe karşılıkları ortaya konmuştur. Son bölümde Bulgarcadan Türkçeye ve Türkçeden

Bulgarcaya çevrilmiş sekiz hikâye incelenmiş ve istatistiki veriler temelinde görünüşün kullanım biçimleri analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Görünüş Kategorisi, Bulgarca, Türkçe, Eğiti-Öğretim, Çeviri.

ABSTRACT

The topic of the following dissertation is the grammatical category aspect in Bulgarian and Turkish. The aspect of verbs is conveyed by different means in each language. The continuous and non-continuous forms of the verbs in Bulgarian constitute the basis of the aspect category. In Turkish, however, the aspect category is intertwined with the tense and mood category. Many linguists have adopted the single affix/multifunctional approach for the grammatical aspect in Turkish, and have analysed tense, aspect and modal categories through this method. While the aspect in Bulgarian language is evident in the infinitive form of the verb, it is conveyed with the help of these suffixes in Turkish language. Due to these differences, people who learn both languages experience significant difficulties in the learning process, especially those who learn Bulgarian. Moreover, it is common for translators who translate from these two languages to make mistakes.

The study aims to discuss and reveal the differences of the aspect categories in Bulgarian and Turkish, which have not been revealed before, to research their importance in education and translation, and to help those who learn, teach and translate these two languages to use the verb aspect more effectively.

The thesis consists of five chapters. It starts with a literature review on the subject and explanation of the terms used in the analysis. The first chapter examines the continuous, non-continuous, double aspect and second degree continuous verbs in Bulgarian. The second chapter discusses the studies about the aspect categories in Turkish as well as the differences in performance, time and mood. The third chapter studies how the category aspect is handled in textbooks that teach Bulgarian and determines deficiencies. The fourth chapter compares and approaches the meanings of the tenses in

Bulgarian when they are used with continuous and non-continuous verbs and their equivalents in Turkish. The last chapter analyses eight stories translated from Bulgarian to Turkish and from Turkish to Bulgarian and approaches the usage patterns of aspect on the basis of statistical data.

Key words: Grammatical category aspect, Bulgarian, Turkish, Education-Teaching, Translation.

